

”Jos se torni on lähtenyt väärälle raiteelle jo pienestä piteästä, niin kyllähän se kallistuu sit sinne ylösikin päin”

Asiantuntijoiden käsityksiä suomalaisten lasten ja nuorten rikollisuudesta

Johanna Väkeväinen
Erityispedagogiikka
Pro Gradu, Turun yliopisto
Toukokuu 2022

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden tiedekunta

Väkeväinen Johanna: *”Jos se torni on lähtenyt väärälle raiteelle jo pienestä pitäen, niin kyl-
lähän se kallistuu sit sinne ylöskin päin”* Asiantuntijoiden käsityksiä
suomalaisten lasten ja nuorten rikollisuudesta

Pro gradu -tutkielma, 167 s, 25 liitesivua

Erityispedagogiikka

Toukokuu 2022

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia kentän asiantuntijoiden käsityksiä ja näkökulmia lasten ja nuorten rikollisuuden taustatekijöistä sekä ennaltaehkäisystä. Tutkimuksen aineistona on seitsemän eri asiantuntijan teemahaastattelut, jotka analysoitiin teemoittelun ja taulukoinnin keinoin. Tulokset kerättiin yhteen miellekarttojen ja visuaalisten metaforien avulla.

Ensimmäinen tutkimuskysymys on, millaisia selitys- ja taustatekijöitä lasten ja nuorten rikollisuudelle asiantuntijat tuovat esille. Selitystekijöitä olivat epäsuotuisat kasvuolot, nuoren kaveripiiri ja yksinäisyys, päihde- ja mielenterveysongelmat sekä haasteet tunnetaidoissa, identiteetissä ja minäkuvassa. Toinen tutkimuskysymys tarkastelee, miten asiantuntijat näkevät lasten ja nuorten ajautumisen rikollisuuteen. Ajautumiseen yhdistettiin monenlaisia kasautuvia haasteita, kuten ongelmat perheessä, kaveripiirissä, koulunkäynnissä, sekä polarisoitumisen ilmiö, jossa heikosti pärjäävät nuoret erkaantuvat hyvin pärjäävistä nuorista.

Kolmas tutkimuskysymys paneutuu ennaltaehkäisyyn ja rangaistuspolitiikkaan. Lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisy edellyttää muutoksia viranomaisjärjestelmän toiminnassa, sekä painopisteen siirtoa varhaiseen tukeen ja puuttumiseen. Myönteisenä voimavarana esiin nousivat kokemusasiantuntijat ja kolmas sektori. Esiin tuotiin koulun merkitys, sekä näkökulmia maahanmuuton haasteiden ratkaisemiseen muun muassa koulutuksen ja rasismien ongelmien kohtaamisen keinoin. Rangaistuspolitiikan osalta esiin nousivat oikea-aikaisuus ja sopiva mitoitus, sekä lapsen ja nuoren tuntemus.

Tutkimuksen tuloksia verrattiin kriminologisiin teorioihin ja aikaisempiin tutkimustuloksiin. Tulokset osoittivat, että kentän asiantuntijoiden näkökulmat olivat samansuuntaisia useiden kriminologisten teorioiden ja tutkimusten kanssa. Erityisesti ennaltaehkäisyn osalta asiantuntijoilla oli kattavia ja konkreettisia kehitysehdotuksia, jotka tuovat uusia ratkaisukeskeisiä näkökulmia osaksi kriminologian tutkimuskenttää.

Avainsanat: rikollisuus, rikosalttius, antisosiaalisuus, sosiaalinen huono-osaisuus, itseään toteuttava ennuste, itsekontrolli

Sisällysluettelo

1	Johdanto	6
2	Suomalainen rikollisuus	8
2.1	Rikollisuus ja muut keskeiset käsitteet	8
2.2	Lainsäädäntö ja rikosoikeudelliset seuraamukset	11
2.3	Suomalainen rikollisuus tilastojen valossa	12
2.4	Suomalaiset vangit tilastojen valossa	16
3	Lasten ja nuorten rikollisuus	18
3.1	Aikaisemmat pitkittäistutkimukset	18
3.2	Nuoruusikä on rikosaktiivisinta aikaa	19
3.3	Lasten ja nuorten rikollisuus Suomessa tilastojen valossa	21
3.4	Perheen ja kasvuympäristön merkitys lasten ja nuorten rikollisuudelle	25
3.5	Koulu ja rikollisuus	28
3.6	Lasten ja nuorten rikollisuus mediassa	30
4	Kriminologiset teoriat	33
4.1	Yksilökeskeistä näkökulmaa korostavat teoriat	33
4.1.1	Itsekontrolliteoria	34
4.1.2	Yksilön persoona, ajattelu ja rationaalisuus	35
4.1.3	Biososiaaliset teoriat	36
4.1.4	Päihde- ja mielenterveysongelmat kriminologiassa	39
4.2	Sosiaalisia tekijöitä korostavat teoriat	42
4.2.1	Sosiaalisen kontrollin teoria	42
4.2.2	Oppimisteoria	43
4.2.3	Leimaamisteoria	45
4.3	Ympäristöä ja yhteisöä korostavat teoriat	46
4.3.1	Sosiaalisen disorganisaation teoria	46
4.3.2	Paineteoriat ja anomia	48
4.3.3	Tilannetoimintateoria, rutiinit ja ympäristötekijät	50
5	Tutkimuksen menetelmät	52
5.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	52
5.2	Teemahaastattelun menetelmä ja haastattelurunko	53

5.3	Aineisto	56
5.4	Haastateltavat	56
5.5	Analyysi	57
6	Selitys- ja taustatekijät lasten ja nuorten rikollisuudelle	60
6.1	Epäsuotuisat kasvuolot	60
6.2	Ystävät ja yksinäisyys	66
6.3	Päihteet ja mielenterveysongelmat	72
6.4	Tunnetaidot, identiteetti ja minäkuva	77
7	Ihminen osana rikollisuuden ilmiötä	84
7.1	Lasten ja nuorten ajautuminen rikollisuuden pariin	85
7.2	Tyypillinen nuori rikoksentekijä	88
7.3	Epätyypillinen nuori rikoksentekijä	90
8	Näkökulmia ennaltaehkäisystä ja rangaistuspolitiikasta	94
8.1	Lasten ja nuorten rikollisuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy	94
8.1.1	Lastensuojelujärjestelmä ja viranomaistoiminta	99
8.1.2	Kokemusasiantuntijuus ja kolmas sektori	107
8.1.3	Koulu osana rikollisuuden ennaltaehkäisyä	109
8.1.4	Maahanmuutto ja rasismi	114
8.2	Haastateltavien näkökulmia rangaistuspolitiikkaan	120
9	Johtopäätökset	130
9.1	Lasten ja nuorten rikollisuuden taustatekijät asiantuntijoiden kuvaamina	130
9.1.1	Lapsuuden epäsuotuisien kasvuolojen merkitys rikollisuudelle	130
9.1.2	Ystävyysuhteiden ja yksinäisyyden merkitys lasten ja nuorten rikollisuudessa	132
9.1.3	Päihteet, mielenterveysongelmat ja niiden vuorovaikutus lasten ja nuorten rikollisuudessa	135
9.1.4	Tunnetaidot, identiteetti ja minäkuva osana lasten ja nuorten rikollisuutta	138
9.2	Polku rikollisuuteen asiantuntijoiden kuvaamana	140
9.3	Haastateltavien näkökulmia ja ratkaisuja rikollisuuden ennaltaehkäisyyn	144
9.3.1	Onnistuneen rangaistuspolitiikan edellytykset	150
10	Pohdinta	154

10.1 Covid-19 pandemian vaikutus	154
10.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	154
10.3 Jatkotutkimusehdotuksia	157
Lähteet	159
Liitteet.	168
Liite 1. Haastattelurunko	168
Liite 2. Viranomaisten tietoon tulleet päärikostyytit alaluokittain Suomessa 2021	170
Liite 3. Epäsuotuisat kasvuolot rikosaktiivisuuden selittäjinä	170
Liite 3. Kaveripiirin merkitys ja yksinäisyyden kokemukset	173
Liite 4. Pääteet ja mielenterveysongelmat	175
Liite 5. Tunnetaidot, identiteetti ja minäkuva	176
Liite 6. Lapsen ja nuoren ajautuminen kohti rikollista polkua	178
Liite 7. Tyypillinen nuori rikoksentekijä haastateltavien kuvaamana	179
Liite 8. Epätyypillinen nuori rikoksentekijä ja nuorisorikollisuus haastateltavien	179
Liite 9. Lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisy	181
Liite 10. Lastensuojelu ja viranomaistoiminta	184
Liite 11. Kokemusasiantuntijuus ja kolmas sektori	186
Liite 12. Koulu osana rikollisuuden ennaltaehkäisyä	187
Liite 13. Haastateltavien näkökulmia maahanmuutosta ja rasismista	189
Liite 14. Rangaistukset ja rangaistuspolitiikka	191

1 Johdanto

Miksi osa ihmisistä tekee rikoksia? Tähän kysymykseen on hyvin vaikea löytää yksinkertaista vastausta, vaikka eri asiantuntijat ovat pohtineet rikollisuuden ilmiötä jo vuosia. Suomalaisen rikollisuuden tutkimuksessa merkittävä rikosten tekijöiden ryhmä ovat nuoret rikoksentekijät. Valtaosan rikoksista tekevät aikuiset, mutta kun rikosten määrä suhteutetaan ikäryhmien kokoon, nuoruus nousee esiin rikoksenteon aktiivisimpana aikana. (Saarikkomäki & Tanskanen, 2018, 200)

Erilaiset teoriat ja tutkimukset ovat pyrkineet löytämään selityksiä sille, miksi lapsi tai nuori päätyy rikolliselle polulle, ja miksi yksilö ylipäätään tekee rikoksia. Minulle heräsi kiinnostus siitä, mitä erilaiset lasten ja nuorten rikollisuuden asiantuntijat vastaisivat aiemmin esittämäni kysymykseen lasten ja nuorten rikollisuuden syistä. Nostaisivatko he esille samoja teemoja kuin aikaisemmissa tutkimuksissa ja teorioissa, nousisiko haastatteluissa esiin uudenlaisia näkökulmia ja ajatuksia? Halusin myös selvittää, löytyisikö kentän asiantuntijoilta ehdotuksia lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisyyn.

Kriminologiset teoriat ovat merkittävässä roolissa tässä tutkielmassa kahdesta syystä. Ensimmäinen merkittävä syy on se, että monet kriminologiset teoriat tarjoavat selitysmalleja rikollisuuden aiheutumiseen, ja osoittavat lapsuuden kasvuolosuhteiden vaikutuksen yksilön rikosalttiuteen. Mielestäni kriminologiset teoriat voivat tarjota paljon tietoa kasvatustieteen kentälle tekijöistä, jotka voivat johtaa lapsia ja nuoria kohti rikollisuutta. Toisena syynä kriminologisten teorioiden kattavalle esittelylle on tavoitteeni käyttää teorioita aineiston analyysin välineenä, ja vertailla asiantuntijoiden näkemyksiä tunnettuihin kriminologisiin teorioihin.

Teen tämän tutkimuksen kasvatustieteilijänä erityispedagogiikan pääaineesta, ja omalta koulustaustaltani valmistun erityisluokanopettajaksi. Lasten ja nuorten rikollisuus ja kriminologiset tutkimukset ovat kasvatustieteellisestä näkökulmasta kiinnostava ja tärkeä aihe. Tilastojen mukaan suomalaisvangeilla on keskimäärin muuta väestöä matalampi koulutustaso, noin neljäsosalla heistä on oppimisvaikeuksia ja kolmasosalla on merkittäviä lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia. (Nordic prison education, 2005, 64) Lisäksi osa kriminologisista teorioista, kuten esimerkiksi leimaamisteoria ja oppimisteoria ovat merkittäviä erityispedagogiikan tieteenalalla vaikuttavia teorioita.

Tutkimuksessa haastattelin seitsemää erilaista lasten ja nuorten rikollisuuden kentän asiantuntijaa. Haastateltavat olivat rikosseuraamuslaitokselta, poliisista, näpistelykeskustelujen vetäjiä, kokemusasiantuntija sekä ilmiöön perehtynyt asiantuntija. Tutkimuksen tarkoituksena on

tuottaa uutta tietoa lasten ja nuorten rikollisuudesta, ja oppia ymmärtämään ilmiötä laajemmin asiantuntijoiden tarjoaman tiedon avulla. Tutkimuksessa selvitetään myös kentän asiantuntijoiden näkökulmia lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja toimivaan rangaistuspolitiikkaan.

Rikollisuus tutkimuskohteena on luonteeltaan monitieteistä. Rikollisuus koskettaa muun muassa erityispedagogiikkaa ja kasvatustieteitä, sosiaalitieteitä, psykologiaa, oikeustiedettä sekä lääketiedettä. Jo kriminologisten teorioiden moninaisuus osoittaa mielestäni sen, että rikollisuuden tutkimuksessa ei ole mielekäästä lokeroita tai yksilöidä ilmiötä tietyn tieteenalan tai tutkimustavan alaisuuteen. Ja jos siirrymme tieteen ääreltä kentälle, löytyy monenlaisia toimijoita jo pelkästään lasten ja nuorten rikollisuuden parista. Jo tämä tutkimus itsessään osoittaa, että arvokasta ja monipuolista tietoa lasten ja nuorten rikollisuudesta voi löytää muun muassa sosiaalityön, lastensuojelun ja kolmannen sektorin toimijoilta.

2 Suomalainen rikollisuus

Seuraavissa luvuissa esitellään tiiviisti suomalaisen rikollisuuden kehys. Ensimmäisessä luvussa esitellään tutkielmassa käytettävä rikollisuuden määritelmä, rikollisuuden määritelmään liittyviä haasteita, sekä merkittäviä käsitteitä. Toisessa luvussa esitellään tiiviisti suomalainen lainsäädäntö. Kolmannessa luvussa tutustutaan suomalaiseen rikollisuuteen tilastojen kautta, sekä siihen millaista tilastojen mukaan on tyypillinen ja epätyypillinen suomalainen rikollisuus. Neljännessä luvussa esitellään suomalainen vankilapopulaatio.

2.1 Rikollisuus ja muut keskeiset käsitteet

Tutkimuksen tärkein käsite on rikollisuus, jonka voi määritellä monista eri näkökulmista käsin. Rikollisuuden määrittäminen lähtee tavallisesti lainopillisesta näkökulmasta, jolloin rikollinen käytös on lain mukaisen normin rikkomista. (Elonheimo 2010, 13) Esimerkiksi Suomessa tämän määritelmän pohjana toimii vuoden 1891 Rikoslaki (Rikoslaki 19.12. 1889/ 39). Rikos saatetaan joissain tapauksissa Elonheimon mukaan määritellä myös laajemmin esimerkiksi toisen ihmisen alistamiseksi, toisten kunnioituksen puutteeksi tai epätasa-arvoksi. (Elonheimo 2010, 13) Tässä tutkimuksessa rikoksen määritelmänä käytetään Suomen rikoslain vastaista toimintaa.

Hirschi ja Gottfredsonin mukaan kriminologisessa tutkimuksessa rikollisuuden määritelmä ei ole täysin ongelmaton. He kysyvät, kuka määrittelee rikollisuuden. Määritteleekö rikollisuuden kriminologian tutkijat ja tiedeyhteisö, vai valtio ja poliitikot? Esimerkiksi tässä tutkielmassa rikollisuus määritellään Suomen rikoslain vastaisena toimintana. Mutta kuka on määrittänyt lain ja sen nykyisen muodon, ja siten myös laittoman toiminnan? Hirschi ja Gottfredson nostavat esiin termin ”deviance” eli poikkeavuus, ja sen yhteyden rikollisuuteen ja normista poikkeavaan käytökseen. Heidän mukaansa poikkeavuutta ja rikollisuutta tulisi tutkia lainsäädännöllisen näkökulman lisäksi myös käyttäytymistieteiden näkökulmasta. (Hirschi & Gottfredson, 1990, 3–4)

Onkin hyvä pohtia, että rikollisen toiminnan määrittely lain kautta ei ole täysin ongelmattonta kriminologisen tutkimuksen näkökulmasta. Olihan esimerkiksi Suomessa laitonta olla homoseksuaali rikoslain mukaan vuosina 1894–1971, ja vasta vuonna 2000 poistettiin homoseksuaalisten tekojen kehoituskielto. (Seta 2022) Rikollisuudelle voi siis olla useita määritelmiä,

ja selitysmalleja. Tämän tutkimuksen tavoitteena on pyrkiä lähestymään ilmiötä monipuolisia teoreettisia näkökulmia hyödyntäen.

Lasten ja nuorten rikollisuuden tutkimuksessa keskeisimpiä käsitteitä on termi rikosalttius. Rikosalttiuden määritelmänä käytetään tässä tutkimuksessa vuoden 2018 Kriminologia - teoksessa käytettyä määritelmää, jonka mukaan rikosalttius tarkoittaa yksilön taipumusta tehdä normeja rikkova teko. Varsinainen rikoskäyttäytyminen määritellään toiminnaksi, joka rikkoo sosiaalisia normeja (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 17–19). Rikosalttiuden lisäksi tutkielmassa voidaan puhua rikosaktiivisuudesta, jolla tarkoitetaan samaa asiaa.

Rikostilastoja tutkiessa voi törmätä termeihin rikos ja rikkomus. Rikoksella tarkoitetaan Suomen rikoslakia rikkovia tekoja (Rikoslaki 39/1889) Rikkomusta sen sijaan esiintyy rikoslaissa vain joidenkin rikosnimikkeiden jälkiosana. Kielitoimiston sanakirjan määritelmän mukaan varsinkin oikeustieteessä ja oikeusalalla rikkomus tarkoittaa vähäistä oikeudenvastaista tekoa, joista esimerkkeinä ovat järjestys- ja liikenne rikkomukset. Laajempaan määritelmään rikkomus tarkoittaa käskyjen, sääntöjen tai tapojen vastaista tekoa. (Kielitoimiston sanakirja 2022)

Rikollisuuden lähikäsitteenä esiintyy usein termi antisosiaalisuus. Sen laajana määritelmänä voidaan pitää käytöstä, joka rikkoo normeja ja toisten ihmisten oikeuksia. Antisosiaalisuutta voi myös lähestyä psykiatrisen luokittelun kautta, jolloin se määritellään psykiatristen kriteerien avulla, ja sitä tutkitaan testeillä ja haastatteluilla. Antisosiaalisuuden kuvataan psykiatrisen luokittelun määritelmässä olevan toistuvaa ja välinpitämätöntä käytöstä toisten ihmisten oikeuksia kohtaan. (Jokela 2006, 101–102)

Antisosiaalisuudelle on olemassa määritelmä, joka korostaa yksilöllisiä ominaisuuksia ja persoonallisuuspiirteitä. Voidaan puhua riskitekijöistä, jotka lisäävät todennäköisyyttä antisosiaaliseen käytökseen. Tällaisia riskipiirteitä ovat muun muassa negatiivinen emotionaalisuus, heikko itsekontrolli ja impulsiivisuus, sekä aggressiivisuus. (Jokela 2006, 101–102) Negatiivisella emotionaalisuudella tarkoitetaan temperamenttipiirrettä, jossa yksilöllä on taipumusta kokea asiat negatiivisesti, ja hän ahdistuu helposti (Karukivi & Koivisto, 2018, 208–2012)

Antisosiaalisuuden kolmas määrittelytapa korostaa lakien ja sosiaalisten normien rikkomista, eli rikoslaki määrittelee antisosiaalisen käytöksen rajat. Luokkaan lisätään nuorten rikoskäyttäytymisen tutkimuksissa tavallisesti mukaan kielletyt teot, joilla ei ole rikosoikeudellisia seurauksia. Esimerkkinä antisosiaalisesta käytöksestä voidaan tällöin käyttää muun muassa luvattomia poissaoloja koulusta. (Jokela 2006, 101–102)

Muita tutkimuksessa esiin nousevia keskeisiä käsitteitä ovat itsekontrolli ja sosiaalinen huono-osaisuus. Sosiaalisella huono-osaisuudella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kokonaisvaltaista kuvausta yksilön elintasosta. Sosiaalisen huono-osaisuuden määritelmä sisältää yksilön toimeentulotuen saannin, koulutuksen, asuntotyyppin, tulot ja työllisyyden (Kivivuori & kumppanit 2018, 109). Itsekontrolli esitellään luvussa 4.1.1, joka käsittelee itsekontrolliteoriaa.

Tutkimuksessa hyödynnetään myös kasvatustieteen käsitteistöä ja määritelmiä. Näitä käsitteitä ovat identiteetti, minäkuva, temperamentti, itseään toteuttava ennuste, minäpystyvyys ja resilienssi. Hirsjärvi määrittelee vuoden 1983 *Kasvatustieteen käsitteistö* – kirjassa minäkäsityksen tai minäkuvan tarkoittavan tiiviin määritelmän mukaan ihmisen käsitystä itsestään. Laajemmin tarkasteltuna minäkäsitykseen liittyy kokemus itsestä, toisten kokemus itsestä ja toivomukset siitä, millainen haluaisi olla. Minäkuvaan liittyy psyykkinen, fyysinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Se voidaan tulkita toisaalta osaksi henkilön pysyviä luonteenpiirteitä, tai jatkuvaksi itsensä käsitteellistämiseksi suhteessa erilaisiin roolivaatimuksiin. Tällä tarkoitetaan, että yksilö arvioi ja rakentaa merkityksiä itsestään ja omista kyvyistään peilaamalla niitä muihin yksilöihin ja yhteiskuntaan. (Hirsjärvi 1983, 115)

Identiteetti tarkoittaa minäkäsityksen yhtenäisyyttä. Minäkäsityksen yhtenäisyys puolestaan tarkoittaa sitä, että yksilön minäkuvat ovat tarpeeksi sopusoinnussa hänen arvojensa, ihanteidensa ja normikäsitystensä kanssa. Minäkuvan tulisi olla realistinen suhteessa minään ja ympäröivään ympäristöön. Identiteetti kypsyy ja vahvistuu nuoruusiässä, ja sen muodostumiseen liittyvät häiriöt voivat johtaa psyykkisiin ongelmiin. (Hirsjärvi 1983, 61) Temperamentin käsite tarkoittaa yksilön tunne-elämän peruslaatua ja sen herkkyyttä. Temperamentin katsotaan vaikuttavan siihen, miten yksilö reagoi erilaisiin tilanteisiin, ja kuinka voimakkaita, nopeita tai hitaita kyseiset reaktiot ovat. (Hirsjärvi 1983, 186)

Itseään toteuttava ennuste on Mertonin vuonna 1949 määrittelemä käsite, joka tarkoittaa, että yksilön odotukset omasta toiminnasta alkavat muuttua todelliseksi. Itseään toteuttava ennuste on siis alussa epätosi määritelmä tilanteesta, joka saa aikaan sen, että alun epätosi määritelmä muuttuu todeksi. Koulumaailmassa esimerkkinä voisi olla tilanne, jossa oppilas uskoo epäonnistuvansa tulevassa kokeessa, ja tämä pelko ja ahdistus hankaloittaa opiskelua, ja johtaa lopulta epäonnistumiseen. (Merton 1968, 477)

Resilienssin käsitteellä tarkoitetaan yksilön voimavaroja säilyä toimintakykyisenä kuormittavissa tilanteissa. Resilienssiä esiintyy tilanteissa, joissa yksilöön vaikuttavat kuormittavat ja

erilaiset sopeutumista ja pärjäämistä tukevat tekijät. Samankaltaisia termejä ovat muun muassa psyykinen sietokyky, toipumiskyky ja toleranssi. Resilienssiä voivat olla yksilön vahvuudet, kuten hyvä itsetunto, hyvät itsesääätelytaidot ja motivaatio selviytyä. Resilienssin määrään vaikuttaa myös ympäristö ja sosiaaliset tekijät. (Joutsenniemi & Lipponen, 2015, 2515–2516)

2.2 Lainsäädäntö ja rikosoikeudelliset seuraamukset

Suomessa käytössä on rikoslaki 39/1889, joka on tullut alun perin voimaan vuonna 1891 (Rikoslaki 1889/ 39). Rikoksista tuomitaan Suomessa rikosseuraamuslaitoksen toimesta vankeusrangaistuksiin ja yhdyskuntaseuraamuksiin, ja vankeus voi olla ehdollista tai ehdotonta. Yhdyskuntaseuraamukset voidaan suorittaa vankiloiden ulkopuolella vapaana ollessa. Muita rikosoikeudellisia toimenpiteitä ovat nuorisorangaistukset, erilaiset valvonnat ja sakot. (Rikosseuraamuslaitos 2018, 11)

Yhdyskuntapalveluksella tarkoitetaan palkatonta yleishyödyllistä työtä, joka voidaan määrätä rikoksesta tuomitulle tiettyjen ehtojen toteutuessa. Tuomitun tulee suostua yhdyskuntapalvelukseen, ja olla siihen soveltuva. Yhdyskuntapalvelus voidaan määrätä enintään 8 kuukauden pituisen vankeuden tilalle, ja osaksi yli vuoden pituista ehdollista vankeusrangaistusta. (Rikosseuraamuslaitos 2018, 6)

Nuori ikä on suomalaisessa rikoslaissa peruste lievempiin tuomioihin, ja se on yksi peruste oikeusviranomaisille luopua toimenpiteistä. Nuorisorikollisuuden termiä käytetään silloin, kun rikoksen tekijä on ollut rikoksen tapahtumisen hetkellä 15–20-vuotias. Nuorisorikollisuuden kohdalla on käytössä lievennetyt rangaistukset, ja ehdoton vankeus on käytössä vain merkittävistä syistä. Kun rikoksen tekijä on ollut rikoksen tapahtumisen hetkellä alle 15 - vuotias, ei rikoslain mukaisesti häntä rangaista rikoksesta. Kontrollitoimenpiteet ovat sovittelua, vahingonkorvausta ja sosiaalisektorin toimia. (Elonheimo 2010, 13)

Tässä tutkimuksessa puhutaan lapsista ja nuorista rikoksentekijöistä, ja ikämääritelmänä esimerkiksi haastattelutilanteissa on käytetty alle 21 vuoden ikää. Alle 15 – vuotiaana rikoksen tehnyttä ei tuomita, vaan asiakas siirtyy sosiaalisektorin vastuulle. Hänellä on kuitenkin vahingonkorvausvastuu. Nuorisorikollisuudessa sovelletaan lievennettyä tuomioasteikkoa, ja ehdoton tuomio annetaan vain painavista syistä. (Elonheimo 2010, 13)

Nuorisorangeistus alkoi vuonna 1997 kokeiluna, ja tuli voimaan koko maahan 2005. Nuorisorangeistus voidaan tuomita, jos rikoksen tekijä on alle 18-vuotias, merkittävät syyt eivät edellytä ehdotonta vankeusrangaistusta, ja vastaavasti sakkorangeistus ei ole riittävä. Nuorisorangeistuksen kesto on 4–12 kuukautta, ja se sisältää työelämään perehdytystä, ohjausta ja valvontatapaamisia. Sen tavoitteena on kehittää muun muassa nuoren sosiaalista toimintakykyä. (Rikosseuraamuslaitos 2018, 4)

Finlexin mukaan nuoren rikoksesta epäillyn tilanne tulee selvittää lain määräämänä. Kuten jo aiemmin mainittiin, ikärajana lain soveltamiseen on 15–20 vuoden ikäraja. Lain tavoitteena on Finlexin mukaan ottaa syyteharkinnassa rangaistuspolitiikassa ja seuraamusten täytäntöönpanossa huomioon nuoren kokonaistilanne. Kokonaistilanteella tarkoitetaan nuoren sosiaalista tilannetta, rikoksen syyllistymisen taustalla vaikuttaneita tekijöitä, sekä edellytyksiä tukea nuoren elämää tulevaisuudessa niin, ettei rikollisuudesta tulisi hänelle elämäntapaa. (Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä 2010/633)

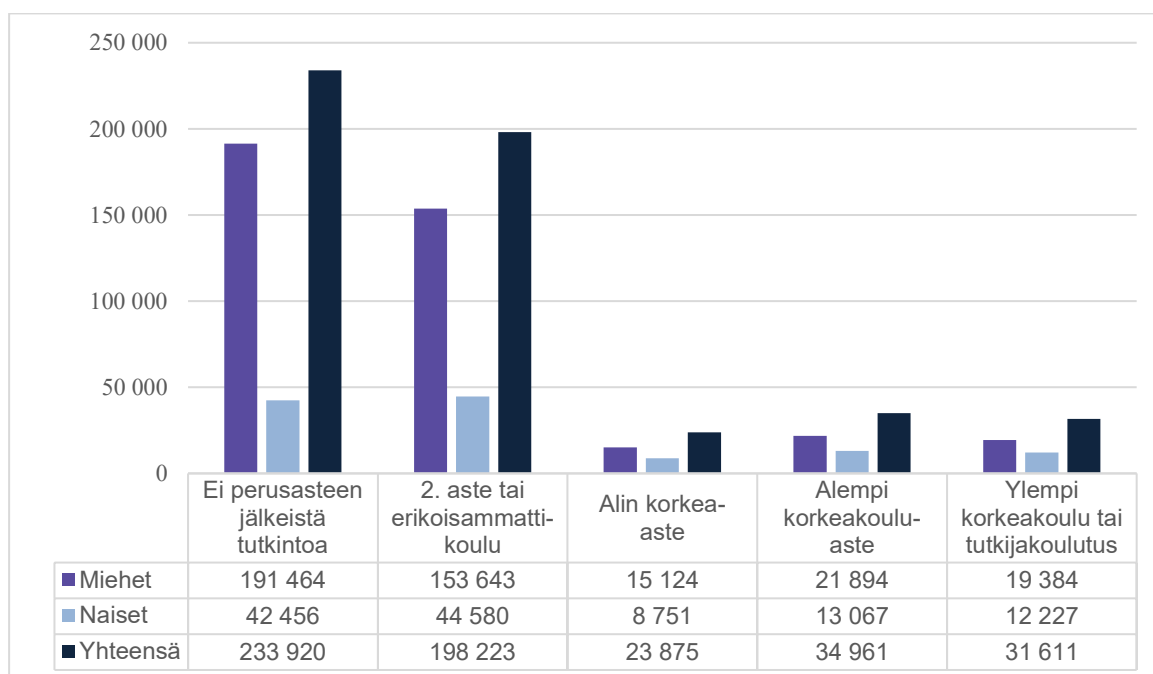
2.3 Suomalainen rikollisuus tilastojen valossa

Tässä luvussa tarkastellaan suomalaisia rikoksia ja rikosentekijöitä tilastojen avulla. Vankeja käsitellään luvussa 2.4. Rikosseuraamuslaitos RISE julkaisee vuosittain tiedot Suomessa tuomittujen määrästä ja vankienhoitolaitoksista. Tilastokeskus taas ylläpitää Rikos – ja pakkokeinoilastoa. Rikollisuuden tilastoinnin suhteen on tärkeää tiedostaa, että tilastointiin vaikuttaa muun muassa lainsäädännön muutokset, sekä viranomaisten suorittaman kontrollin tehokkuus ja suuntaaminen. Myös tilastoinnissa itsessään voi olla vaihteluja: sama henkilö voi tehdä useamman rikoksen vuoden aikana (Saarikkomäki, Tanskanen 2018, 199).

Rikostilastoissa kuvataan yksittäisten rikosten määrää. Määrissä saattaa näkyä muutoksia vuosittain esimerkiksi suurten rikossarjojen myötä. Tästä esimerkkinä voidaan pitää vuoden 2020 Vastaamon tietomurtoa, jonka myötä kiristyksen ja yksityiselämää loukkaavan tiedon rikosilmoitukset ja uhrien määrä kasvoi poikkeuksellisesti. Henkilöistä käytetään bruttomäärää, eli sama henkilö esitetään tilastossa yhtä monta kertaa, kun häntä epäillään rikoksesta. Jos useampi henkilö on tehnyt yhdessä rikoksen, rikoksien lukumääränä on yksi. Käytännössä osassa tilastoissa saattaa esiintyä sama henkilö lukuisia kertoja, kun taas osassa tilastoja henkilöiden tuomiot ja rikosepäilyt yhdistetään, esimerkiksi vankien määriä esitellessä. Suomessa

käytettävät tilastot ovat yleisesti ottaen vertailukelpoisia ja luotettavia, mutta haasteita tilastojen vertailuun esimerkiksi vuosien ja rikostyyppien välillä saattavat aiheuttaa lakimuutokset. (Tilastokeskus Rikos – ja pakkokeinotilasto, laatuseloste 2021)

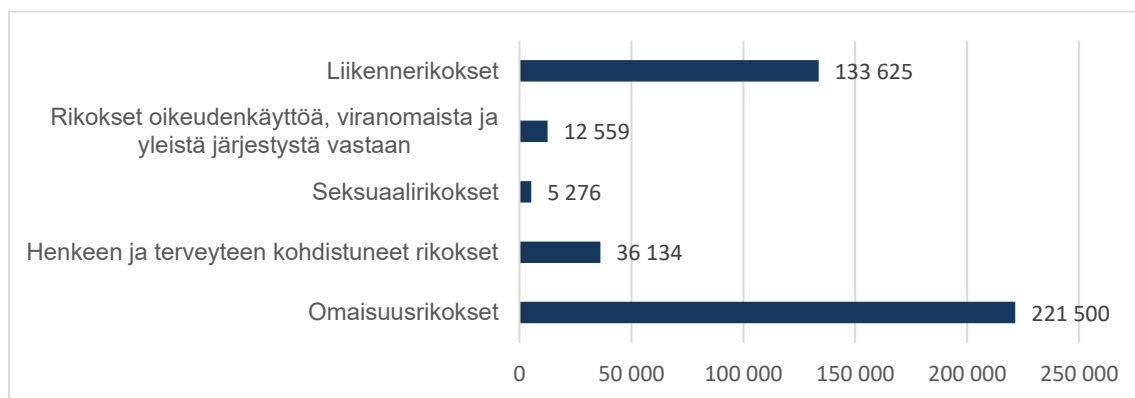
Suurin osa rikoksista on poliisin kirjaamia, osan on kirjannut ylös tulli ja rajavartiolaitos. Rikosten selvitysprosentti vaihtelee rikostyypeittäin voimakkaasti, samoin piilorikollisuuden määrä. (Tilastokeskus Rikos – ja pakkokeinotilasto 2019) Esimerkiksi henkirikosten kohdalla piilorikollisuus on matalaa, ja selvitysprosentti korkea. Vuosina 2010–2019 henkirikoksista selvitettiin keskimäärin 98 prosenttia. (Suonpää 2021, 27) Toisaalta taas päihderikosten kohdalla valtaosa rikoksista jää piiloon, ja viranomaisten tietoon tulleet tapaukset ovat selvinneet poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen toiminnan seurauksena. (Tilastokeskus Rikos – ja pakkokeinotilasto 2019)

Kuvio 1. Selvitettyjen rikosten syylliseksi epäiltyjen koulutus ja sukupuoli (Tilastokeskus rikos ja pakkokeinotilasto 2020)

Selvitetyistä rikoksista syylliseksi epäiltyjä oli Suomessa vuonna 2020 yhteensä 534 521. Heistä miehiä oli 77,1 prosenttia, ja naisia 22,9 prosenttia. Taulukosta 1) voidaan havaita, että rikosepäilyihin vaikutti sukupuolen lisäksi myös koulutustaso. Vuonna 2020 Suomessa rikoksista syylliseksi epäillyistä noin 43,8 prosentilla ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa, ja 37,1 prosentilla korkein koulutustaso oli toisen asteen koulutus. Noin 30 prosenttia epäillyistä oli epäiltyinä useammasta kuin yhdestä rikoksesta. (Rikos ja pakkokeinotilasto 2020)

Rikoslakirikoksista syylliseksi epäiltyjen sosioekonominen asema oli muuta väestöä matalampi. Heistä kolmeen alimpaan tulodesiiliin kuului 59 prosenttia, ja alimpaan 26 prosenttia. Hyvätuloisemmat syyllistyivät erityisesti liikenne rikoksiin ja rikkomuksiin, veropetoksiin ja erilaisiin työrikoksiin. Työllisyyden osalta epäillyistä työttömiä oli 26 prosenttia, kun muusta väestöstä työttömiä oli alle 5 prosenttia. (Rikos ja pakkokeinotilasto 2020) Rikosten tekijöille on siis Suomessa tavanomaista heikompi sosioekonominen asema.

Kuvio 2. Viranomaisten tietoon tulleet päärikostyyppit Suomessa 2021 (Tilastokeskus 2021 Rikos ja pakkokeinotilasto) Kattavampi kuvio viranomaisten tietoon tulleista rikostyypeistä alaluokittain löytyy kohdasta liitteet 2.

Vuonna 2021 viranomaisten tietoon tuli yhteensä 478 600 rikoslakirikosta. Kuviosta 2. voi havaita, että Suomessa tehdään määrällisesti eniten omaisuusrikoksia, joista huomattava osa on varkauksia ja näpistyksiä, sekä liikenne rikkomuksia. (Tilastokeskus Rikos ja pakkokeinotilasto 2021) Henkeen ja terveyteen kohdistuneista rikoksista 33 762 oli pahoinpitelyjä (93,4 %) ja pahoinpitelyistä törkeitä oli 1 649 (4,9 %) (Liite 2.)

Rikollisuudelle on ominaista kasaantuminen, jolla tarkoitetaan, että pieni joukko väestöstä tekee valtaosan rikoksista. Elonheimo ja kumppanit havaitsivat vuoden 2014 FinnCrime tutkimuksessaan, että Suomessa miehistä rikosaktiivisin 3 prosenttia teki 53 prosenttia kaikista rikoksista. Naisten ja miesten rikosaktiivisin 1 prosentti teki 42 prosenttia kaikista rikoksista, ja 2 prosenttia jo 55 prosenttia. (Elonheimo, Gyllander, Huttunen, Ristkari, Sillanmäki & Sourander, 2014, 1274) Suomessa siis valtaosan rikoksista tekee hyvin pieni joukko väestöstä.

Rikosten kasaantumisen lisäksi tutkimuksissa on havaittu rikoslajien kasaantumista. Tämä tarkoittaa, että yhdenlaisen rikoksen tekeminen lisää riskiä myös toisen tyyppisen rikoksen tekemiseen, ja samat henkilöt tekevät monenlaisia rikoksia. (Kivivuori ja kumppanit, 2018, 121) Elonheimon ja kumppanien tutkimuksessa voimakkain korrelaatio eri rikostyyppisiin oli ratitjuopumuksilla, huumausainerikoksilla ja väkivaltarikoksilla. (Elonheimo ja kumppanit,

2014, 1274) Tutkimuksissa on myös havaittu, että esimerkiksi koulukiusaajien kaltaiset henkilöt tekevät rikoksia myös koulun ulkopuolella (Kivivuori ja kumppanit, 2018, 121). Rikollisuuden monimuotoisuus ja erikoistumisen puuttuminen on tyypillistä erityisesti nuorisoriikollisuudelle (Elonheimo 2010, 23). Rikollisuuden kasautumiseen on yhdistetty tutkimuksissa eri ikävaiheissa esiintyvä antisosiaalisuus (Elonheimo 2010, 22), jota esitellään myöhemmin lisää muun muassa luvuissa 4.1.1, 4.1.3 ja 4.1.4.

Päihteet ja päihdeongelma näkyvät suomalaisessa rikollisuudessa voimakkaasti. Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaista päihteiden käytön ongelmia on noin 80 prosentilla. Päihdeongelma on Rikosseuraamuslaitoksen mukaan yksi keskeinen tekijä rikollisen elämäntavan ylläpitäjänä. (Rikosseuraamuslaitos 2022) Alkoholin vaikutuksen alaisena oli tilastokeskuksen mukaan 11 prosenttia rikoslakirikoksiin syyllisistä epäillyistä. Rikoslakirikoksella tarkoitetaan muun muassa omaisuus-, seksuaali-, liikenne-, huumausaine- sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia. Syyllisiksi epäillyistä huumausaineen vaikutuksen alaisena oli 12 prosenttia. Huumaavien aineiden osuus päihteenä on noussut, ja alkoholin laskenut. (Tilastokeskus 2020)

Näsi (2021) esittelee Suomessa asuvien ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien osuutta rikoksista. Kaikista rikoksista ja rikkomuksista (pois lukien liikennesrikkomukset) heidän osuutensa epäillyistä oli 11 prosenttia, ja liikennesrikoksissa ja rikkomuksissa 9 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten osuus epäillyistä oli selvityksessä tarkastelluista rikoksista korkein raiskausrikoksissa (39 %). Verorikoksissa ja seksuaalisissa hyväksikäytöissä osuus epäillyistä oli molemmissa 26 prosenttia. Matalin osuus oli eräiden omaisuusrikosten kohdalla, varkausrikoksissa ja petosrikoksissa osuus oli noin 8 prosenttia. (Näsi 2021, 162)

Yhtenä selitystekijänä maahanmuuttajien rikoskäyttäytymiseen on pidetty ryhmien ikä – ja sukupuolirakennetta. Rikostyyppistä ja väestöryhmästä riippumatta Suomessa valtaosan rikoksista tekevät 15–39 – vuotiaat miehet. (Lehti, Salmi, Aaltonen, Danielsson, Hinkkanen, Niemi, Sirén & Suonpää 2014, 18) Ulkomaalaistaustaisesta väestöstä 25–34-vuotiaita oli vuonna 2020 21 prosenttia, kun suomalaistaustaisessa väestössä osuus oli 12 prosenttia. Maahanmuuttajaryhmien välillä on tosin merkittävää vaihtelua iän ja sukupuolirakenteen suhteen. (Näsi 2021, 162) Läntisten teollisuusmaiden ulkopuolelta lähtöisin oleva maahanmuuttajataustainen väestö on kantaväestöä nuorempi ja miesvaltaisempi. Lisäksi heidän koulutustasonsa on kantaväestöä heikompi, ja tämä vaikeuttaa myös heidän asemaansa työmarkkinoilla Suomessa. (Lehti ja kumppanit 2014, 24) Näiden tekijöiden uskotaan selittävän erityisesti eräiden maahanmuuttajaryhmien kantaväestöä korkeampaa rikosalttiutta.

2.4 Suomalaiset vangit tilastojen valossa

Joukamaan ja kumppanien (2010) mukaan vangit muodostavat muusta yhteiskunnan väestöstä poikkeavan pienen erillisryhmän. Vankien koulutustaustat, ammatilliset urat ja sosiaalinen asema ovat muuta väestöä heikkommat. (Joukamaa & kumppanit 2010, 14) Suomalaisvangeilla on muuhun väestöön suhteutettuna keskimäärin merkittävästi alhaisempi koulutustaso. Noin 8 prosentilla vangeista ei ole peruskoulun päättötodistusta, ja 60–70 prosentilla ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa (Rikosseuraamuslaitos 2021). Neljäsosalla pitkäaikaisvangeista on oppimisen vaikeuksia. Merkittäviä lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia on kolmasosalla vangeista, ja suurella osalla heistä on jonkinasteisia oppimisen vaikeuksia. (Nordic prison education, 2005, 64)

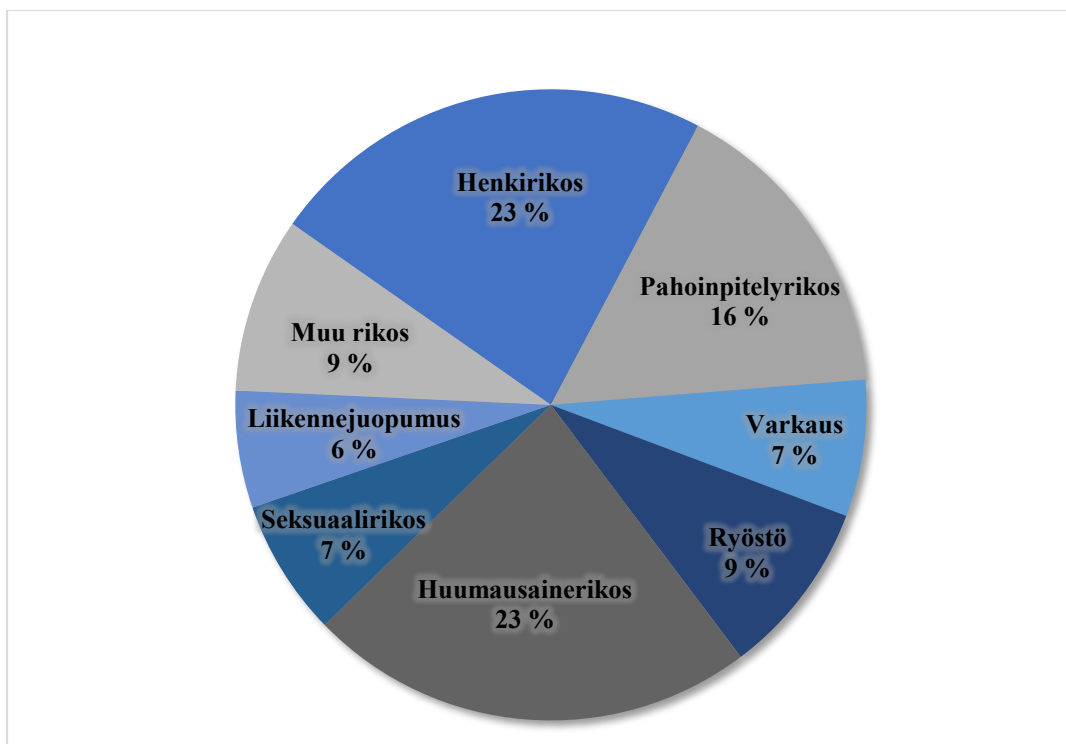
Taulukko 1. Pohjoismaisen vankitutkimuksen tuloksia suomalaisvankien taustoista (Nordic Prison education, 2005, 128)

	Osuus vangeista (%)
töissä ennen vankeustuomiota	30 %
peruskoulu suoritettuna	94 %
toisen asteen koulutus suoritettuna	34 %

Suomessa on ollut 2000-luvun puolivälistä alkaen vallitsevana kehityssuuntana päivittäisen vankimäärän pienentyminen. Suomalaisissa vankiloissa oli vuonna 2020 Rikosseuraamuslaitoksen mukaan keskimäärin 2800 vankia päivittäin, ja heistä vankeusvankeja oli 2104. Vaikka epidemiatilanteen vuoksi esimerkiksi vankeusvankeja saapui vankiloihin kolmanneksen vähemmän kuin edellisellä vuonna, on syytä huomioida vallalla ollut trendi vankimäärien pienemisestä. (Rikosseuraamuslaitos 2020, 13)

Vuonna 2020 vankeusvangeista 11 prosenttia oli alle 25 – vuotiaita, ja tutkintavangeista 30 prosenttia. Vankeusvankien keski-ikä oli 37.0 vuotta, ja tutkintavankien keski-ikä 34.9 vuotta. Vangeista naisia oli noin 8 prosenttia, ja ulkomaalaisia 17 prosenttia. (Rikosseuraamuslaitos 2020, 16) Vankilaan saapui vuonna 2020 vapaudesta yhteensä 39 henkilöä, jotka olivat 15–17 – vuotiaita, ja 246 henkilöä, jotka olivat 18–20 – vuotiaita. Heistä huomattava osa oli tutkintavangeja. (Muurinen 2021, 11) Naisten vankilakertaisuus on miehiä pienempää, eli heidän uusintarikollisuutensa on vähäisempää, ja aikaväli vankilaan palaamisessa on pidempi kuin miesten kohdalla (Salovaara 2019, 24).

Kuvio 3. Vankeusvankien päärikos (mukaillen Rikosseuraamuslaitos 2020)

Vangeista suurimman ryhmän muodostavat väkivaltatuomion saaneet, joita oli vangeista noin 40 prosenttia. Väkivaltatuomioista henkirikoksia oli 23 prosenttia, ja 16 prosenttia pahoinpitelyrikoksia. Väkivaltatuomioiden saaneiden määrät ovat olleet 2010- luvulla laskusuuntaisia. Noin neljännes vangeista on tuomittu omaisuusrikoksista. Näistä varkausrikosten määrä (7 %) on ollut laskussa, ja ryöstöjen ja muiden omaisuusrikosten määrä nousussa (9 %). Huumausainerikosten määrä on kasvanut, vuonna 2020 huumausainerikoksista tuomittujen osuus oli 23 prosenttia vangeista, kun vuonna 2010 osuus oli 17 prosenttia. Vangeista seksuaalirikoksesta tuomittuja oli 7 prosenttia, ja liikennejuopumuksen osuus oli 6 prosenttia. (Rikosseuraamuslaitos 2020, 13–15)

3 Lasten ja nuorten rikollisuus

Seuraavissa luvuissa perehdytään rikollisuuden ilmiöön erityisesti lasten ja nuorten näkökulmasta käsin. Lasten ja nuorten rikollisuuden kohdalla ikämääritelmä on tärkeä: pohdin, rajataanko ikämääritelmä lapsista ja nuorista peruskouluikäisiin lapsiin, alle 18 – vuotiaisiin, vai alle 21 – vuotiaisiin. Päädyin valitsemaan laajemman määritelmän lapset ja nuoret, joka sisältää lähtökohtaisesti kaikki alle 21 – vuotiaat, sillä samaa määritelmää käytettiin rikosseuramuslaitoksella, jossa nuorella rikoksenteijällä tarkoitetaan alle 21-vuotiasta rikoksen tekijää. Koulutuksen osalta tässä tutkimuksessa ei vielä ehdi näkyä tai vaikuttaa 1.8.2021 voimaan tullut oppivelvollisuuslain muutos, jossa oppivelvollisuuden ikä nostettiin 18 ikävuoteen. (Oppivelvollisuuslaki, 2§)

3.1 Aikaisemmat pitkittäistutkimukset

Lasten ja nuorten rikollisuutta on tutkittu jonkin verran erilaisten pitkittäistutkimusten avulla. Niiden myötä on pyritty tutkimaan erityisesti kehityskaarta kohti rikollisuutta, esimerkiksi lapsuuden yhteyttä aikuisiän rikollisuuteen. Suomessa merkittävä pitkittäistutkimus on muun muassa Andre Souranderin ja Henrik Elonheimon vetämä FinnCrime tutkimushanke. Hankkeen aineistosta muodostettiin muun muassa Pojasta mieheksi tutkimus. Tutkimuksessa kerättiin tietoa kyselylomakkeiden avulla vuonna 1981 syntyneiltä suomalaisilta pojilta, sekä heidän opettajiltaan ja vanhemmiltaan heidän ollessaan 8-vuotiaita. Otos oli 10 prosenttia ikäluokan suomenkielisistä pojista. Vuonna 1999 järjestettiin toinen tiedonkeruu poikien osallistuksessa kutsuntoihin. Tietoihin yhdisteltiin rekisteri – ja viranomaistietoa nuorten miesten rikoshistoriasta sekä palveluksen ja kutsunnan aikana esiin nousseet psykiatriset diagnoosit. (Elonheimo 2010, 4)

Muita tunnettuja suomalaisia lasten ja nuorten pitkittäistutkimuksia ovat muun muassa Lea Pulkkisen johtama Jyväskylän Longitudinal study of personality and social development - tutkimus. Tutkimuksessa tutkittiin 1959 syntyneiden 173 tytön ja 196 pojan kasvua erityisesti rikollisuuden ja rikollisuuden ennustekijöiden näkökulmasta. Toinen esimerkki kotimaisesta pitkittäistutkimuksesta on Pohjois-Suomen vuoden 1966 syntymäkohorttitutkimus, jonka alulle panijana toimi Paula Rantakallio. Tutkimuksessa alkuperäisenä otoksena oli 12 000 Pohjois-Suomessa syntynyttä tyttöä ja poikaa, ja tiedon kerääminen aloitettiin jo raskausaikana. Tutkimus on tuottanut tietoa muun muassa perhetekijöiden yhteydestä rikollisuuteen. (Elonheimo 2010, 18)

Ulkomaalaisista pitkittäistutkimuksista tunnettu on muun muassa Uudessa Seelannissa toteutettava The Dunedin Multidisciplinary Health and development study. Tutkimus on aloitettu vuosina 1972–1973, ja se on edelleen käynnissä. Tutkimukseen osallistui 1037 ajankohdan aikana Dunedinin kaupungissa syntynyttä lasta. Tutkimuksessa on parhaillaan menossa 45 vuoden rajapyykin jälkeinen vaihe, ja elossa olevista tutkittavista kyseiseen vaiheeseen osallistui peräti 94 prosenttia. Tutkimuksen alulle panijana ja johtajana toimi vuoteen 2000 asti Phil Silva, ja vuodesta 2000 asti hanketta on johtanut Richie Poulton. Lisää tietoa Dunedinin tutkimushankkeesta voi löytää hankkeen englanninkieliseltä verkkosivulta, jossa esitellään tutkimuksen historiaa, tulevaisuutta ja tutkimuksen tuottamaan tietoa. (The Dunedin study, 1972–2022)

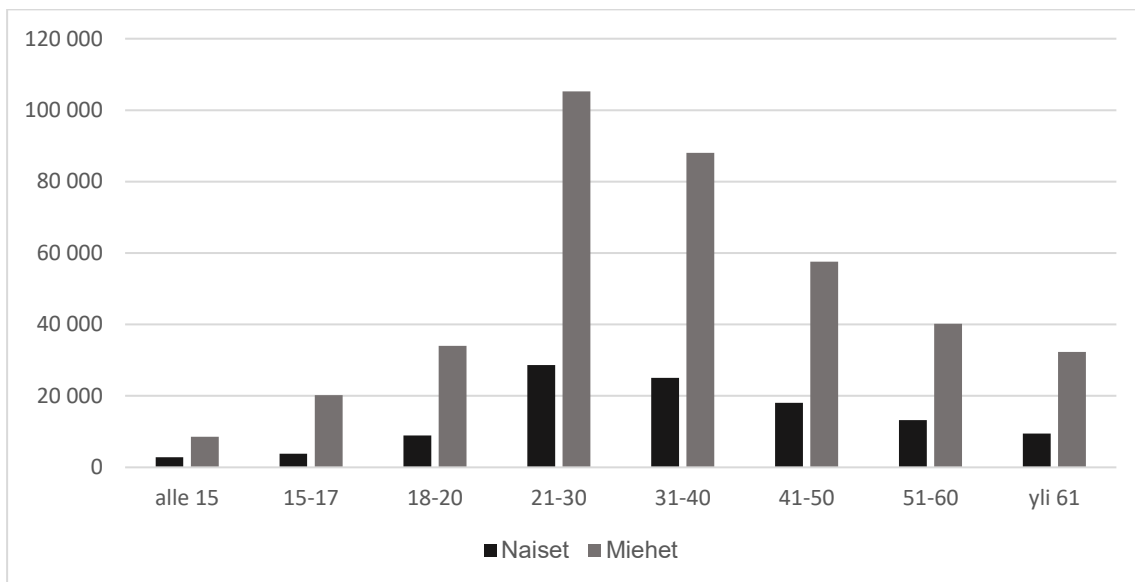
Suomessa ajankohtaista tietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista kerätään esimerkiksi kouluterveyskyselyn avulla. Kyselyä on tehty jo vuodesta 1996 alkaen, ja kysely toteutetaan kahden vuoden välein. 8 ja 9 luokan oppilaiden kyselyjä on tehty vuodesta 1996, lukiossa vuodesta 1999 alkaen ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008 lähtien. Vuonna 2017 mukaan kyselyyn tulivat myös 4. ja 5. luokan oppilaat, ja heidän huoltajansa vastasivat kysymyksiin vuonna 2017 ja 2019. Vuoden 2021 kouluterveyskyselyssä lapsilta ja nuorilta kysyttiin muun muassa mielenterveyteen ja ravitsemukseen liittyvistä aihealueista. Kouluterveyskyselyn avulla saadaan monipuolista seurantatietoa alueittain lasten ja nuorten koulunkäynnistä, hyvinvoinnista sekä terveydentilasta. Kyselyn tuottamaa tietoa voidaan hyödyntää oppilaitosten, kuntien tai valtakunnan tasolla esimerkiksi oppilashuollon kehittämiseen. (Kouluterveyskysely 2022)

Kivivuoren mukaan nuorten rikoskäyttäytyminen ei ole ollut suomalaisen nuorisotutkimuksen ja nuorten haasteisiin keskittyvän tutkimuksen keskiössä. Kivivuori kritisoi vuoden 2009 selvityksessään, että Suomessa kriminologiseen tutkimukseen on kohdennettu resursseja niukasti. (Kivivuori, 2009, 5–6) Nuorten rikollisuuden ja rikoskäyttäytymisen tutkimus on aiheena erittäin ajankohtainen, ja siihen tulisi taata riittävät resurssit.

3.2 Nuoruusikä on rikosaktiivisinta aikaa

Useat kriminologian tutkimukset ovat osoittaneet nuoren iän olevan merkittävä rikosalttiutta lisäävä tekijä universaalisti ympäri maailmaa. Nuoruusiän suurempi rikosalttius näkyy eri sukupolvien tilastoissa, sekä molempien sukupuolien kohdalla. (Le Blanc 2020, 187–190) Ilmiö toteutuu myös Suomessa: nuoruusiässä suomalaisilla nuorilla on tyypillisesti muuta väestöä

korkeampi rikosalttius. Suomalaisissa tutkimuksissa on lisäksi havaittu, että ilmiö on ollut vastaavanlainen jo pitkän aikaa, eli se ei ole nykyaikainen moderniin yhteiskuntaan liittyvä. (Kivivuori & kumppanit 2018, 113–114). Kuvio 4) voidaan havaita, että Suomessa miehet tekevät rikoksia enemmän kuin naiset, ja määrällisesti eniten rikoksia tehdään 21–30 vuoden iässä, josta määrä laskee tasaisesti iän kasvaessa. Ikäryhmien kokoon suhteutettuna eniten rikoksia tekevät Suomessa 18 – vuotiaat. (Kivivuori & kumppanit, 2018, 114)

Kuvio 4. Rikosten määrä Suomessa vuonna 2020 ikäluokan ja sukupuolen mukaan (Poliisin tulostietojärjestelmä 2021)

Suurimman osan rikoksista tekevät aikuiset. Nuoruusikä on kuitenkin kaikkein rikosaktiivisinta aikaa, kun rikoslakirikosten määrä suhteutetaan eri ikäryhmien kokoon. (Saarikkomäki ja Tanskanen, 2018, 200) Eli toisin sanoen vaikka määrällisesti aikuiset tekevät valtaosan rikoksista, jos tutkitaan missä ikäluokassa rikoksia tehdään eniten, havaitaan nuoruusiän korostuvan. Hirschi ja Gottfredson kuitenkin huomauttavat, että vaikka iän vaikutus rikosaktiivisuuteen on helppoa todentaa kriminologiassa tilastojen avulla, kysymys siitä miksi ikä vaikuttaa rikollisuuteen on huomattavasti haastavampi (Hirschi & Gottfredson, 1983, 552).

Muurisen (2021) mukaan nuoruusikä on impulsiivisen käytöksen leimaamaa aktiivista aikaa (Muurinen 2021, 7). Nuorten rikollisuuteen liittyy ryhmäpainetta, sekä ajattelemattomuutta. (Haikkola, Hästbacka & Pekkarinen 2019, 149) Nuoruusiässä ihminen on vielä päätöksenteon taidoiltaan kypsyvä ja kasvava, ja nuorille on myös usein tärkeää kaveripiiriin hyväksyntä, arvostus ja mielipiteet. Nuoruusiässä nuori rakentaa identiteettiään, ja opettelee itsenäistymistä. (Muurinen 2021, 7)

Nuoruusikä on ihmisen elämässä vaihe, jossa ystävien merkitys korostuu voimakkaasti. Nuoruusiässä rakennetaan omaa identiteettiä sekä ihmissuhteita, jotka voivat olla esimerkiksi romanttisia suhteita tai ystävyysuhteita. Kavereilta ja ryhmiltä haetaan toisaalta hyväksyntää, kunnioitusta ja ystävyyttä, mutta ryhmissä ja alakulttuureissa esiintyy myös voimakkaasti hylkäämiseen ja kunnioituksen puutteeseen liittyviä tunteita. Kaveriporukoissa ja jengeissä voidaankin toisaalta ottaa ryhmän jäseneksi inklusiivisesti, mutta niissä esiintyy myös hylkäämisen pelkoa. (Hughes & Short, 2015, 595)

Vaikka nuoruusiässä tehdään paljon rikoksia, harva nuori jää pysyvästi elämään rikollista elämäntapaa (Kivivuori & kumppanit 2018, 196–197). Rikollisuus on yleensä nuorten kohdalla ohi menevä vaihe elämässä, ja rikokset ovat luonteeltaan vähäisiä. (Muurinen 2021, 7). Terrie Moffitin mukaan rikollisuus voidaan jaotella nuoruuden tyypilliseen rajojen hakuun ja normien rikkomiseen, ja läpi elämän jatkuvaan rikollisuuteen. Moffitin ajattelua on kritisoitu sen melko jyrkästä jaottelusta. (Kivivuori & kumppanit 2018, 196–197) Caspi, Moffit ja kumppanit ovat tutkineet esimerkiksi varhaisen lapsuuden temperamentin yhteyttä lasten ja nuorten rikosalttiuteen (Caspi, Moffit, Newman & Silva, 1996,)

3.3 Lasten ja nuorten rikollisuus Suomessa tilastojen valossa

Nuorten rikollisuus Suomessa on ollut jo jonkin aikaa trendiltään vähenevää. (Kaakinen & Näsi 2020, 21–22, Kivivuori ja kumppanit, 2018, 140) Nuorten rikollisuuden Suomessa voidaankin kuvailla olevan määrällisesti vähentyntä, mutta kasaantuvan hyvin voimakkaasti pienelle joukolla nuoria. Rikosaktiiviselle joukolla kasautuu myös sosiaalista huono-osaisuutta. (Haikkola & kumppanit 2019, 149)

Nuorista yhä harvempi joukko syyllistyy vakaviin rikoksiin, mutta toistuva rikoskäyttäytyminen kasaantuu määrällisesti varsin pienelle joukolla nuoria. Kohonneeseen rikosalttiuteen liittyy myös muita kasaantuvia ongelmia nuorten elämässä, kuten elämänhallinnan haasteet, koulunkäynnin keskeytyminen, päihteiden ongelmakäyttö sekä perheeseen liittyvät probleemat. Rikosalttiiden nuorien kohdalla riski pudota palvelujärjestelmän piiristä on todellinen ja merkittävä. (Haikkola, & kumppanit 2019, 11)

Rikosten kasautumisen lisäksi on havaittu, että myös rikoslajit limittyvät yhteen, ja korreloivat keskenään tilastollisesti merkittävästi. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi 61 prosenttia

huumerikollisista oli tehnyt myös omaisuusrikoksia. (Elonheimo 2010, 47) Rikoslajeihin erikoistuminen on yleisempää aikuisten rikollisuudessa, kuin nuorten rikollisuudessa. Nuorisoriikollisuudessa korostuu tyypillisesti ryhmäkäyttäytymisen merkitys, ja motiivit rikosten tekkoon ovat moninaisempia kuin aikuisilla, joilla painottuu useammin materiaallinen hyöty. (Elonheimo 2010, 22–23)

Suomalaisten nuorten rikollisuudessa näkyy vahvasti kostomotiivi. Nuorten asenteet kosta ja väkivaltaa kohtaan ovat yhteydessä heidän rikosalttiuteensa, ja myös riskiin joutua rikosten uhreiksi. Myös nuorten antisosiaalinen käytös lisää uhriksi joutumisen riskiä. Yhtenä syynä tähän Lowen ja kumppanien mukaan saattaa olla eräänlainen väkivaltaisuuden ja koston kehä. Väkivaltaiset nuoret osallistuvat todennäköisemmin tilanteisiin, joissa heidän riskinsä joutua väkivallan uhriksi on kohonnut. He taas saattavat puolestaan kosta kohdanneensa väkivallan. Koston todennäköisyyttä voi lisätä muiden painostus ja kannustus. (Lowe, Ellonen, Miller & Peltonen, 2020, 169–170)

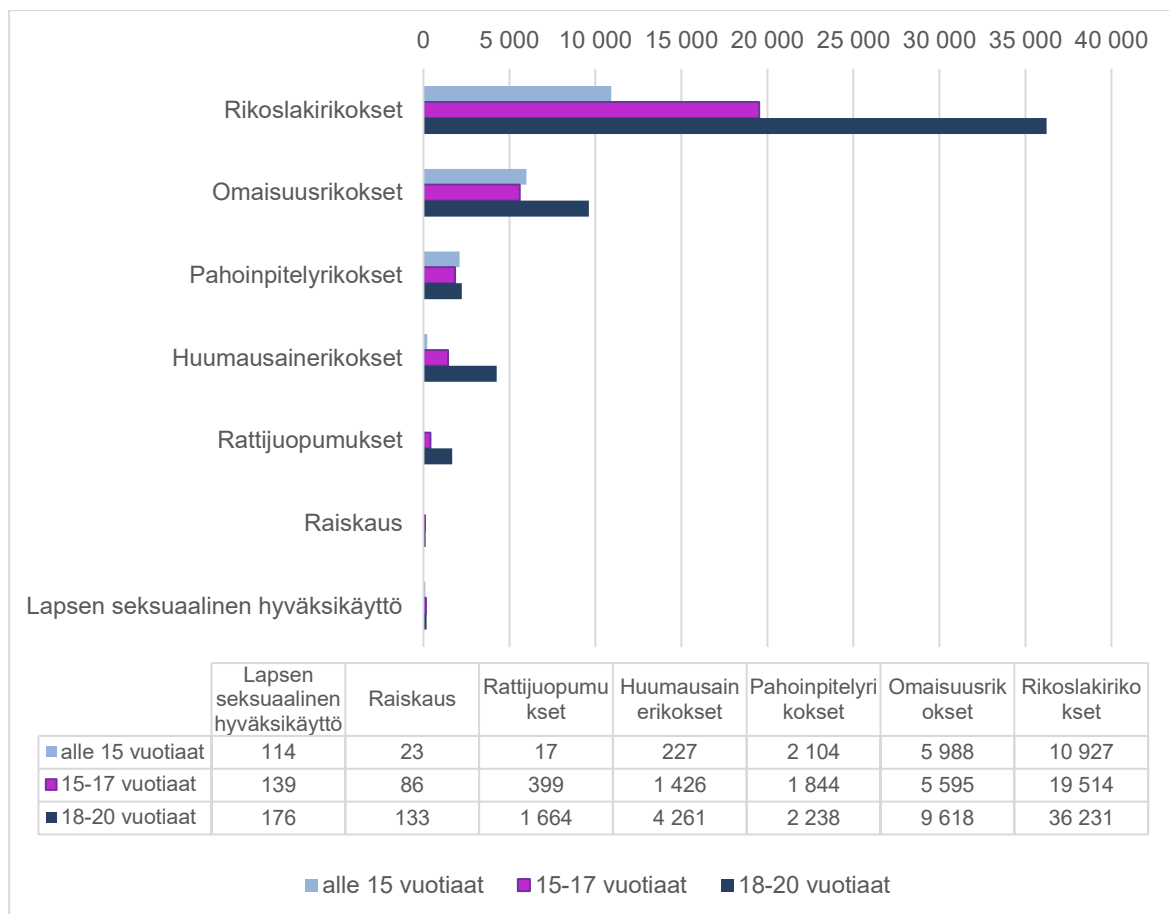
Nuorten asenteet Suomessa rikollisuutta kohtaan ovat yleisesti ottaen melko kielteisiä. (Salmi 2004, 138–139) Nuorten rikollisuudessa on ollut havaittavissa rikosten vähenemistä 90 – luvulta alkaen. Kivivuori ja kumppanit kutsuvat tätä taloudelliskulttuuriseksi murrokseksi, jonka taustalla vaikuttaa voimistuva globalisaatio. Ilmiö tarkoittaa sitä, että globalisaatio on lisännyt kilpailua yksilöiden välillä, ja rikollisuuden aiheuttama leima näyttäytyy nuorille esteenä menestymiselle. Rikollisuus nähdään nuorten keskuudessa kilpailuhaittana, ja normien rikkomisen koetaan heikentävän omaa sosiaalista asemaa. Erityisen jyrkästi normin rikkomista kohtaan ovat suhtautuneet nuoret 2000 – luvulla. (Kivivuori ja kumppanit 2018, 140) Haikkolan ja kumppanien mukaan nuorten rikollisuuden voidaan katsoa syventävän polarisointumista rikoksia tekevien ja tekemättömien nuorten välillä, koska rikoksia tekevät nuoret ovat ikäjoukossaan marginaalisessa asemassa. (Haikkola & kumppanit 2019, 149)

Kaakinen ja Näsi havaitsivat vuoden 2020 selvityksessään, että nuorten rikoskäyttäytyminen on säilynyt vuoden 2016 ennätysellisen matalalla tasolla. 2020 nuorista 70 prosenttia ei ollut tehnyt lainkaan selvityksessä tarkasteltuja rikoksia mittausvuoden aikana. Vertauksen vuoksi vuonna 1995 vastaava luku oli 39 prosenttia. Rikollisuuden matala taso ei johdu Kaakisen ja Näsin mukaan piilorikollisuudesta, sillä nuorten rikokset vaikuttaisivat tulevan viranomaisten tietoon aikaista paremmin. Sen sijaan nuorten asenteet rikollisuutta kohtaan olivat selvityksen mukaan muuttuneet hieman aikaisempaa myönteisemmiksi. Asenteita on tärkeä tarkkailla tutkimuksissa, koska niillä saattaa olla vaikutusta siihen, mihin suuntaan nuorisoriikollisuuden kehys lähtee kehittymään. (Kaakinen & Näsi 2020, 21–22)

Nuorten rikollisuuden vähenemiseen on vaikuttanut asennemuutosten lisäksi erityisesti omaisuusrikosten väheneminen. Nuorten omaisuusrikokset ovat vähentyneet muun muassa ajankäytön muutoksien, taloudellisen hyvinvoinnin kasvun ja lisääntyneen valvonnan myötä. (Elonheimo 2010, 16) Saarikkomäen mukaan rikoksiin vaikuttaa myös nuoriin kohdistuva sosiaalinen kontrolli, jota harjoittaa muun muassa poliisi, yksityinen turvallisuusala ja koulu. Yksityinen turvallisuusala eli vartijat ja järjestyksenvalvojat ovat poliisin ohella nykyään merkittävä kontrolloiva taho, jonka määrä ja rooli on kasvanut. Myös koulun henkilökunnan oikeuksia kontrolliin on laajennettu vuonna 2014, kun koulujen opettajille ja rehtoreille annettiin oikeus ottaa haltuunsa oppilaalta vaarallisia esineitä, ja tarkistaa heidän tavaroitaan. (Saarikkomäki & Tanskanen, 2018, 211)

Nuorten tekemälle rikollisuudelle on tavallista se, että se liittyy vapaa-ajan viettoon. (Saarikkomäki & Tanskanen, 2018, 200–201) Yleisimmät rikostyyppit, joita nuoret kohtaavat, ovat erilaiset omaisuuden tuhoamiset ja varkaudet. Nuorille tyypillinen kokemus rikollisuudesta on tavallisesti myös kiusatuksi sekä uhkailun kohteeksi joutuminen. (Saarikkomäki & Tanskanen 2018, 219) Salmi (2004) havaitsi 12–13-vuotiaiden nuorten normirikkomuksia tutkiessaan, että kiusaaminen oli poikien yleisin normien vastainen teko. 50,2 prosenttia tutkimukseen vastanneista pojista oli kiusannut vähintään kerran elämänsä aikana. (Salmi 2004, 71)

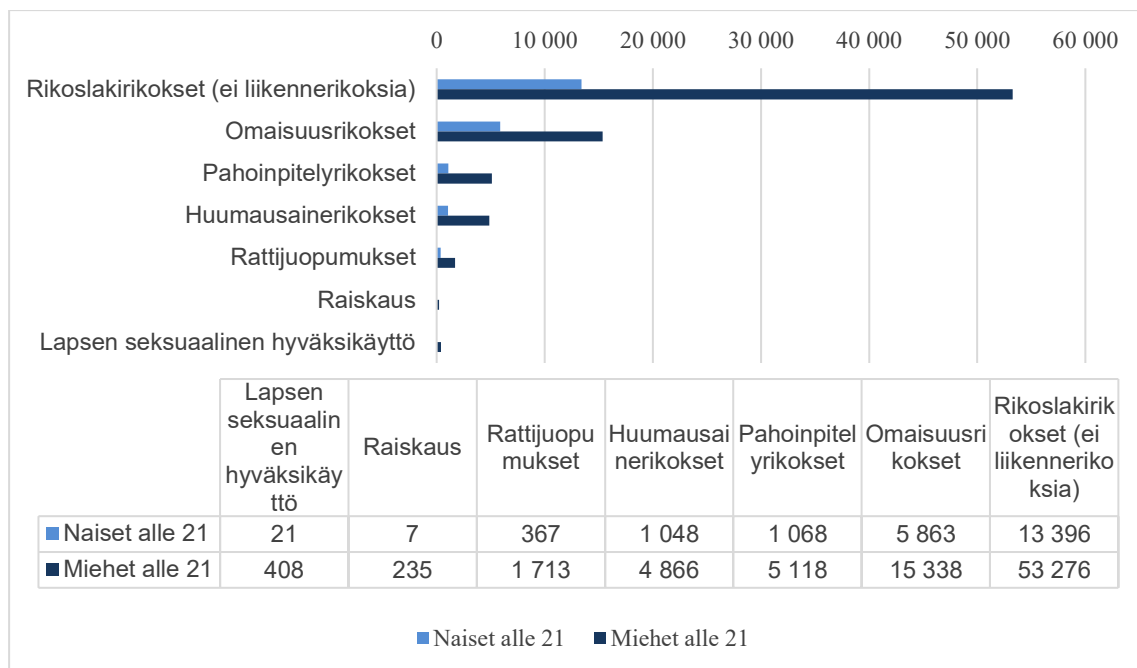
Alle 21-vuotiaat nuoret ovat olleet epäiltyinä rikoslain rikkomisesta 2000-luvulla noin 20 prosentissa kaikista syyllisiksi epäilyistä. Alle 18-vuotiaiden kohdalla vastaava luku on noin 10 prosenttia, 15–17 – vuotiailla 5 prosenttia ja alle 15-vuotiailla osuus rikoslakirikosten kohdalla oli 3 prosenttia. (Saarikkomäki & Tanskanen, 2018, 200) Alle 18-vuotiaisen nuorten tyypillisiä rikoksia ovat alkoholirikokset, joita on 57 prosenttia kaikista epäilyistä. Nuorten tekemistä rikoksista tuhotöitä on 24 prosenttia, samoin vahingontekoja. Sen sijaan henkirikokset ovat nuorten tekemänä harvinaisia (2 %). Muita harvinaisempia nuorten rikoksia ovat rattijuopumukset (2 %) ja petokset (3 %). (Kivivuori & kumppanit 2018, 113–114)

Kuvio 5. Nuorten rikoslakirikokset iän mukaan (Poliisin tulostietojärjestelmä 2021)

Kuviosta 5. voi havaita, että nuoruusiässä rikoksia tehdään eniten 18–20 – vuotiaana. Yleisin rikoslaji ovat omaisuusrikokset. Kuviosta 6. taas selviää, että nuorista rikoksentekijöistä merkittävä enemmistö on miehiä. Molemmat kuviot osoittavat, että nuorten tekeminä harvinaisia rikoksia ovat rattijuopumukset, raiskaukset ja seksuaaliset hyväksikäytöt.

Kuvio 6. Nuorten rikoslakirikokset sukupuolen mukaan (Poliisin tulostietojärjestelmä 2021)

Nuorten henkirikollisuus on Suomessa harvinaista. Aikuisten ja nuorten tekemiä henkirikoksia yhdistää alkoholin käyttö ja humaltuminen. Nuorten tekemissä henkirikoksissa osapuolet ovat olleet humalassa yli 80 prosentissa tapauksista, ja luku on sama myös vanhemmilla ikäluokilla. Henkirikosten tekijöistä merkittävä osa on ikään katsomatta alkoholin väärinkäyttäjiä. 1980–2007 henkirikoksen tehneistä nuorista 44 prosenttia diagnosoitiin alkoholin väärinkäyttäjiksi, ja riskikäyttäjiä oli yli 80 prosenttia. Nuorista henkirikoksen tekijöistä 2000-luvulla amfetamiinia käytti säännöllisesti joka kolmas nuori, kannabista 40 prosenttia. Lehden mukaan nuorille henkirikoksen tekijöille on tyypillistä varhain aloitettu päihteiden käyttö, ja nopea alkoholisoituminen. (Lehti 2020, 39)

3.4 Perheen ja kasvu ympäristön merkitys lasten ja nuorten rikollisuudelle

Lapsuuden kasvu ympäristöllä on havaittu olevan merkittävä vaikutus lasten ja nuorten rikosalttiudelle. Polku kohti rikosaktiivista elämää voi Elonheimon (2006) mukaan alkaa jo ennen lapsen syntymää. Lapsen vanhemmilla ja häntä ympäröivillä sosiaalisilla verkostoilla on merkittävä rooli osana lapsen kasvua ja kehitystä. (Elonheimo 2006)

Elonheimo (2010) havaitsi tutkimuksessaan, että rikkinäinen perherakenne ennusti 8-vuotiaiden lasten alttiutta nuorisoriikollisuuteen. Tutkimuksessa käytettiin nimitystä rikkinäinen perherakenne kuvaamaan tilannetta, jossa lapsi ei asu molempien biologisten vanhempien

luona. Se ennusti itsenäisesti eli muista muuttujista riippumatta kaikkia rikostyyppisiä nuoruusiässä. Muita 8-vuotiaana nuorisoriikollisuutta ennustaneita tekijöitä olivat lapsen hyperaktiivisuus ja opettajan tai vanhemman kuvaamat käytösongelmat. (Elonheimo 2010, 49)

Nuorisoriikollisuutta ennustaa Elonheimon mukaan myös vanhempien matala koulutustaso, jolla tarkoitettiin tutkimuksessa, että kummallakaan vanhemmalla ei ollut ylioppilastutkintoa. (Elonheimo 2010, 49) Useat tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhempien koulutustaso vaikuttaa siihen mihin koulutukseen heidän lapsensa hakeutuvat (Karppinen, Keltinkangas – Järvinen, Savioja & Alatupa 2007, 150). Muun muassa Vauhkonen ja kumppanit havaitsivat tutkiessaan sosiaalisen huono-osaisuuden periytymistä, että vanhempien koulupudokkuus ennustaa lasten tulevaa koulupudokkuutta. Heidän tutkimuksessaan perusasteen tutkinnon suorittaneiden vanhempien lapsista 30 prosenttia ei ole suorittanut toisen asteen tutkintoa. (Vauhkonen, Kallio & Erola 2017, 506–508)

Vanhempien koulutustason arvellaan vaikuttavan lasten koulutukseen heidän opettamisensa arvojen ja asenteiden myötä. Lisäksi vanhemmilla voi olla erilaisia resursseja lapsen koulunkäynnin tukemiseen. Huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta lisäävät vanhempien matala koulutustaso sekä pitkittynyt toimeentulotuen asiakkuus. Vanhempien työttömyydellä oli yhteys heidän lastensa työttömyyteen. Tämän arvellaan johtuvan siitä, että työttömyyden leimaavuus ja koettu uhka tulotasoon ja elämänlaatuun on pienempää työttömien lapsilla. (Vauhkonen & kumppanit 2017, 506–509)

Hirschin ja Gottfredsonin mukaan rikokset kasaantuvat perheisiin. Yhtenä merkittävänä syynä tähän on perheessä vallitsevat kasvatuskäytännöt sekä perintötekijät. Hirschi ja Gottfredson nostavat esiin erityisesti vanhempien haasteet tunnistaa lastensa rikollista toimintaa ja huonoa käytöstä. Tämä voi johtaa siihen, etteivät he puutu toimintaan, ja korjaa ja opeta lapsiaan muuttamaan käytöstään. (Hirschi & Gottfredson 1990, 100–102) Perheessä jaetaan perintötekijöiden ja kasvuolosuhteiden lisäksi myös asuinpaikka ja taloudellinen ja yhteiskunnallinen asema (Kivivuori ja kumppanit, 2018 122–123).

Peltosen ja kumppanien mukaan lasten kaltoinkohtelu on yhteydessä lasten kasvaneeseen rikosriskiin ja mielenterveydellisiin ongelmiin. Lasten kohtaamaa kaltoinkohtelua luokitellaan MCS:n avulla (The Child Maltreatment Classification Scheme), joka tarkoittaa vapaasti kääntäen lapsen pahoinpitelyn luokittelua. MCS listaa kuusi alaluokkaa lasten kaltoinkohteluun, joita ovat fyysinen ja seksuaalinen väkivalta, fyysisten tarpeiden laiminlyönti, valvonnan ja ohjauksen puute, emotionaalinen kaltoinkohtelu ja koulutuksen laiminlyönti. (Peltonen, Eltonen, Larsen & Helweg-Larsen 2010)

Peltosen ja kumppanien mukaan suomalaisista ja tanskalaisista nuorista 40 prosenttia kohtaa verbaalista tai fyysistä väkivaltaa vanhemmiltaan. Vanhempien lapsiin kohdistama väkivalta voi johtaa erilaisiin mielenterveyden haasteisiin ja traumatisoitumiseen. (Peltonen & kumppanit 2010) Manzonin ja Schwarzeneggerin tutkimuksessa havaittiin, että vanhempien väkivaltaa kohdanneet nuoret olivat kolme kertaa todennäköisemmin käyttäneet muihin väkivaltaa vuoden sisällä verrattuna väkivaltaa kohtaamattomiin nuoriin, (Manzoni & Schwarzenegger 2018, 233)

Perheeseen liittyvät ongelmat näkyvät myös nuorten tekemien henkirikosten kohdalla. Nuorten henkirikosten tekijöillä lapsuus oli usein rikkonaista. Perheessä näkyi perheeseen vanhempien alkoholin ongelmakäyttöä, ja monen vanhemmat olivat eronneet heidän ollessaan pieniä muun muassa päihdeongelmien aiheuttamien ristiriitojen takia. Lapsuudessa nuoret olivat kohdanneet mielenterveyden haasteita ja väkivaltaa, ja kolmasosa oli otettu huostaan viimeistään teini-iässä joko nuoren oman rikoskäyttämisen tai lastensuojelullisten syiden vuoksi. Nuorista joka toinen oli ollut ennen tehtyä rikosta psykiatrisessa hoidossa eri pituisilla jaksoilla, ja laitoshoidossa oli ollut heistä joka neljäs. Lisäksi nuorten henkirikoksissa on havaittavissa ylisukupolvisuuden ilmiötä, sillä noin kymmenellä prosentilla henkirikoksen tehneistä nuorista joko äiti, isä, veli, eno tai setä oli tuomittu henkirikoksesta, ja usealla oli henkirikoksen uhreiksi joutuneita lähimaisia. (Lehti 2020, 39)

Kulttuurin osalta nuorten rikoskäyttämistä on tutkittu muun muassa eri kieliryhmien ja maahanmuuttajien osalta. Maahanmuuttajanuorten rikoskäyttämisen sekä rikoksen uhriksi joutuminen on yleisempää, kuin kantasuomalaisilla nuorilla. Lehden (2014) mukaan taustalla vaikuttavat muun muassa rutiineihin liittyvät toiminnot, kuten ajanviettotottumukset. Lisäksi taustalla kantaväestön ja maahanmuuttajien välisiin eroihin rikosalttiudessa ja uhriksi joutumisessa vaikuttaa epävirallinen sosiaalinen kontrolli, jota nuorten vanhemmat kohdistavat heihin. (Lehti & kumppanit 2014, 251)

Kieliryhmien osalta on havaittu, että suomenruotsalaiset nuoret poikkeavat rikollisuuden osalta positiivisesti suomenkielisistä. Suomenruotsalaiset nuoret erottuvat erityisesti alhaisemman väkivaltatason ja vähäisemmän alkoholin käytön myötä, ja rikoskäyttämisen kasaantuminen on heidän kohdallaan harvinaisempaa. Eroavaisuuksia rikoskäyttämisen eri kieliryhmien välillä on pyritty selittämään muun muassa sosiaalisella pääomalla, jolla tarkoitetaan nuoren vanhemmiltaan ja opettajilta saamaa tukea. Sosiaaliseen pääomaan luetaan myös sosiaalinen kontrolli, jonka tiivis yhteisö voi tarjota, sekä keskinäinen luottamus toisia ihmisiä kohtaan. Toisaalta on myös arveltu, että suomenkielisten ja ruotsinkielisten nuorien

välisiä eroja erityisesti väkivaltarikollisuudessa saattaa aiheuttaa alkoholikulttuurin eroavaisuudet. (Ostbaum 2006)

3.5 Koulu ja rikollisuus

Suomalaiset lapset ja nuoret viettävät paljon aikaa koulussa. Koulu on merkittävä sosiaalinen toimija, ja erityisesti suomalainen peruskoulu kerää yhteen valtaosan koko ikäluokasta. Suomessa on voimassa oppivelvollisuuslaki, jonka mukaan kaikille Suomessa vakinaisesti asuville lapsille tulee taata koulutus, ja yhteiskunnassa vaadittava perusosaaminen ja sivistys. 1.8.2021 tuli voimaan oppivelvollisuuden laajeneminen, jossa oppivelvollisuuden ikä nousi 18 vuoteen. Aiemmin oppivelvollisuus päättyi, kun oppilas oli suorittanut perusopetuksen oppimäärän tai oppivelvollisuuden alkamisesta oli kulunut 10 vuotta. (Oppivelvollisuuslaki 30.12.2020/1214)

Itsekontrolliteorian mukaan erityisesti koululla ja varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli rikollisuuden ehkäisyssä (Kivivuori & kumppanit, 2018, 154–155). Nykyaikaisessa yhteiskunnassa lukutaidon merkitys on suuri. Lukutaito on suuressa roolissa peruskoulussa, ja se on osatekijänä rakentamassa oppilaan minäkuvaa itsestään oppijana. Heikko koulumenestys saattaa johtaa siihen, että oppilas omaksuu koulukielteisen kulttuurin. Erityisen haitallista on, jos lukivaikeuksien lisäksi oppilaalla on psyykkisiä tai sosiaalisia haasteita ja matala älykkyys. Tutkimuksissa on havaittu, että lukivaikeus on yleisempää vangeilla kuin muulla väestöllä. Merkittäviä lukemisen vaikeuksia on 43 prosentilla vangeista. (Koski & Miettinen, 2007, 59)

Oppimisvaikeudet ovat yhteydessä heikompaan koulumenestykseen ja itsetuntoon. Heikko koulumenestys ja puutteelliset perustaidot vaikeuttavat työllistymistä. Työelämään kuuluminen antaa yksilölle taloudellista itsenäisyyttä ja mahdollisuuden kokea olevansa aktiivinen toimija osana yhteiskuntaa. Monilla vangeilla on kielteinen asenne yhteiskuntaa ja koulutusta kohtaan. (Koski & Miettinen, 2007, 60)

Äärelä havaitsi väitöstutkimuksessaan, että aivan koulupolun alussa noin puolella hänen haastattemistansa nuorista vangeista oli myönteisiä kuvauksia koulunkäynnin aloittamisesta. Nuoren lähipiirin puheilla, kokemuksilla ja asenteilla oli nuorten vankien kertomuksissa suurempi merkitys kuin esimerkiksi opettajan sanomisilla. Haastatelluista nuorista vangeista noin puolella oli ollut kielteinen asennoituminen koulua kohtaan jo ennen omakohtaista kokemusta koulusta ja koulunkäynnistä. (Äärelä 2019 112–115)

Elonheimo selvitti tutkimuksessaan (2010) miten vanhemmat, opettajat ja 8-vuotiaat lapset osasivat informoida lapsen ongelmista. Ryhmistä erityisesti opettajat kykenivät ennakoimaan lasten tulevaa rikosalttiutta jo yksittäisten kysymysten avulla. Nämä kysymykset liittyivät lapsen koulumenestykseen, psyykkiseen terveyteen ja hoidon tarpeeseen. Opettajien vastaukset ennustivat kaikkia rikoslajeja, kun vanhempien ennustivat vain huumausainerikollisuutta. Opettajien vastaukset lasten hyperaktiivisuudesta ennustivat rattijuopumusta lukuun ottamatta kaikkia rikoslajeja. (Elonheimo 2010, 49–50)

Elonheimon tutkimuksesta voidaan päätellä, että opettajilla on kyky tunnistaa lapsen ongelmia ja riskitekijöitä jo koulupolun alkuvaiheessa. Oppimisen haasteisiin sekä erilaisiin mielenterveyden ja hoidon tarpeisiin tulisikin puuttua jo varhaisessa vaiheessa. Lehden mukaan henkirikoksen tehneistä nuorista suuren osan käytöksen oli havaittu olevan poikkeuksellisen aggressiivista viimeistään teini-iässä. Monella heistä oli ollut haasteita myös koulunkäynnin osalta. Henkirikoksen tehneistä nuorista Lehden mukaan puolet oli erityisopetuksessa. (Lehti 2020, 39) Oikea-aikaisen intervention ja reagoinnin merkitystä ei siis voi väheksyä, sillä sen puute voi johtaa jopa hyvin vakavaan väkivaltaan nuoren tulevaisuudessa.

Osana suomalaista koulujärjestelmää ovat koulukodit, joista viisi on valtion ja kaksi on yksityisiä. Koulukotien tehtäväksi määritellään lainsäädännössä kasvatuksen, hoidon perusopetuksen tarjoaminen lapsille ja nuorille, joita ei voida hoitaa tarkoituksenmukaisesti muissa lastensuojeluyksiköissä. (Laki Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä (1379/2010)) Pekkarisen mukaan lainsäädäntö painottaa koulukotien asemaa paikkana, jossa hoidetaan sellaisia lapsia ja nuoria, joita ei voida hoitaa muualla (Pekkarinen 2017, 17).

Varsinais-Suomen alueella Turun seudulla toimii Lausteen perhekuntoutuskeskus, joka on yksityinen koulukoti. Perhekuntoutuskeskuksen historiana oli punaisten orpojen orpokotina toimiminen, ja 1930 – luvulla se siirtyi hoitamaan silloin pahantapaisiksi määriteltyjä poikia.

Pekkarisen mukaan kuntoutuskeskus on kohdannut haasteita henkilöstökustannusten, uusien yksiköiden avaamisen ja kuntien heikon taloudellisen tilanteen myötä. (Pekkarinen 2017, 23)

Pekkarisen selvityksessä kävi ilmi, että koulukoteja pidetään edelleen viimesijaisena sijoituspaikkana, joiden katsotaan ottavan kopin niistä lapsista ja nuorista, joiden kanssa ei enää muualla pärjätä. Koulukodeissa toivottaisiin tämän ajattelutavan muutosta, ja kunnilta rohkeutta tehdä päätöksiä sijoituksista koulukoteihin jo lasten ollessa nuorempia. Koulukotien maineen koettiin kärsineen erilaisista tragedioista, historiantutkimuksen esiin tuomista kaltoinkohteiluista ja koulukotinuorten ennusteiden selvittäneiden tutkimusten uutisoinnista. Koulukoteihin

liittyvää tietoa tulisikin lisätä, ja pyrkiä korjaamaan ennakkoluuloja. (Pekkarinen 2017, 43–44)

Koulukiusaaminen ja internetin välityksellä tapahtuva kiusaaminen ovat Kaakisen ja Näsin mukaan nuorten yleisimpiä väkivaltatekoja. Tutkimuksessa 23 prosenttia vastaajista oli syylistynyt koulukiusaamiseen elämänsä aikana, ja 17 prosenttia nettikiusaamiseen. (Kaakinen & Näsi, 2021, 7) Koulukiusaamisen on havaittu olevan yhteydessä tulevaisuuden rikosriskiin. Keskeistä on oppilaan rooli kiusaajana, jonka on havaittu lisäävän lapsen rikoksen teon riskiä. Sen sijaan kiusattuna oleminen ei lisää oppilaan rikosriskiä. (Elonheimo 2006) Toisten lasten kiusaaminen omana itsenäisenä nuorisoriikollisuutta ennustavana muuttujana on yhteydessä ainoastaan väkivaltariikollisuuteen. Tämä tarkoittaa siis, että 8 – vuotiaiden poikien käytöstä tutkittaessa koulukiusaamisella havaittiin olevan yhteys heidän nuoruusikänsä väkivaltariikollisuuteen. (Elonheimo 49, 2010)

Vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn mukaan 4. ja 5. luokan oppilaista tytöistä 11 ja pojista 17 prosenttia oli kokenut fyysisen väkivallan uhkaa kuluneen vuoden aikana. 8. ja 9. luokan oppilaille luvut olivat pojilla 18 prosenttia ja tytöillä 14 prosenttia, ja ammatillisissa oppilaitoksissa pojilla 16 prosenttia ja tytöillä 15 prosenttia. Kiusaamista oli kokenut viikoittain 8. ja 9. luokan pojista 6 prosenttia. (Kouluterveyskysely 2021, 7)

Suomalaisten koulujen kiusaamisongelmat ovat olleet esillä uutisissa. Esimerkiksi Ylen uutisessa 2020 mainittiin, että Suomessa on kouluja, joissa joka kolmas oppilas on kohdannut koulukiusaamista. Kiusaamisen kohdalla osassa tapauksista on esiintynyt vakavaa väkivaltaa, kuten pahoinpitelyitä. (Koskinen, 2020) Vakavimpia ja harvinaisimpia kouluissa tapahtuvia väkivaltatekoja ovat koulusurmat. Kuuluisia koulusurmia ovat olleet Jokelan (2007) ja Kauhajoen (2008) koulusurmat, jotka nousivat aikanaan voimakkaasti esiin mediassa. (Raittila, Johansson, Juntunen, Kangasluoma, Koljonen, Kumpu, Pernu & Väliverronen 2008, 135–136) Raitanen havaitsi tutkimuksessaan, että koulusurmista syvästi kiinnostuneet henkilöt toivat vahvasti esiin narratiiveja, joissa kiusaamisella oli yhteys koulusurmiin. Raitanen väittää, että jos kiusaamisen jatkuvasti viitataan olevan keskeinen tekijä koulusurmissa, ei sen merkitystä tule väheksyä. (Raitanen 2021, 49)

3.6 Lasten ja nuorten rikollisuus mediassa

Lasten ja nuorten rikollisuus on aiheena varsin ajankohtainen, ja runsaasti esillä mediassa. Aloitin tämän tutkimuksen teon vuonna 2019, ja erityisesti syksyllä 2020 mediassa esiteltiin

paljon erilaisia lasten ja nuorten rikollisuuteen liittyviä tapauksia. Yksi näistä tapauksista oli Suomen oloissa poikkeuksellinen Koskelan murhatapaus syksyllä 2020, jossa kolme alaikäistä lasta murhasi poikkeuksellisen julmasti heidän kanssaan samaan kaveriporukkaan kuuluneen nuoren. Esimerkiksi Ylellä tapauksesta uutisoitiin seuraavanlaisesti:

Rakennusmies löysi pojan ruumiin töihin tullessaan Helsingin Koskelassa – uhri oli tuttu murhasta epäillyille kolmelle 16-vuotiaalle pojalle” (Nironen & Forsberg 2020)

”Minulla on jotain hirveää kerrottavaa”, sanoi yksi Koskelan epäillyistä äidilleen – näin tapahtumat etenivät murhayön jälkeen” (Hämäläinen 2021)

Tapaus sai suurta mediahuomiota sen poikkeuksellisen raakuuden ja julmuuden vuoksi. Se herätti myös kysymyksiä siitä, miksei uhrin kiusaamiseen puututtu aikaisemmin. Lastensuojelun ja koulun katsottiin epäonnistuneen uhrin suojelemisessa. (De Fresnes & Eskonen, 2021) Se ei kuitenkaan ollut ainoa lasten ja nuorten rikollisuuteen liittynyt laajamittainen uutisoinnin aihe, sillä saman syksyn aikana uutisissa tuotiin esiin maahanmuuton ja jengiytymisen ongelmia. Noin 100–150 nuoren joukkio aiheutti huolta Helsingin kaupungin viranomaisissa. Keskustelu nosti pintaan muun muassa nuorisorikollisuuden, nuorten syrjäytymisen, sekä maahanmuuttoon liittyvien ongelmien pohtimisen. Helsingin sanomat uutisoi aiheesta syksyllä 2020 seuraavasti:

Sisäministeri Ohisalo kommentoi nuorisoväkivaltaa: ”Suomessa ei saa syntyä näköalattomuutta, joka ajaa ihmisiä epätoivoisiin tekoihin (Paananen 2020).

Uutisissa on ollut jo jonkin aikaa esillä huoleen ja sanktioihin liittyvää uutisointia, kun puhutaan lasten ja nuorten rikollisuudesta. Esimerkiksi Yle uutisoi vuonna 2018, että moniongelmaisten nuorten auttaminen on vaikeaa, vaikka nuorisorikollisuus on vähentynyt. Artikkelissa todettiin, että vankila ei ole oikea paikka alaikäiselle. (Turtola 2018) Iltalehti puolestaan uutisoi vuonna 2019 Helsingin ryöstelypiinasta, ja lasten mahdollisesta pidättämisestä.

Helsingin ryöstelypiina: Poliisi väläyttää järeää ratkaisua – pitäisikö lapsia voida pidättää? (Salminen 2019)

Syksyllä 2020 alkoi myös valtakunnallinen keskustelu kouluissa tapahtuvasta kiusaamisesta ja väkivallasta Vantaan koulussa välitunnilla tapahtuneen oppilaan pahoinpitelyn myötä (Valtanen 2020). Nämä esiin nostetut esimerkit ovat vain osa monista uutisoinneista, ja on perusteltua todeta, että lasten ja nuorten rikollisuus ja siihen liittyvät haasteet esiintyvät suomalaisessa valtakunnan mediassa näkyvästi.

Kinnusen mukaan nuorten tekemät rikokset ja heidän uhrikokemuksensa ovat median kestoaihe (Kinnunen 2021, 91). Kivivuoren ja kumppanien mukaan nuorten tekemät henkirikokset ovat otsikoissa useammin kuin henkirikokset keskimäärin (Kivivuori, Kemppi & Smolej, 2002, 1). Etusivuilla liioiteltiin kuolemaan johtaneen väkivallan osuutta ikäryhmän uhreista, mutta ryhmän osuus tekijöihin oli suhteessa realistisempi. (Kivivuori & kumppanit, 2005, 67)

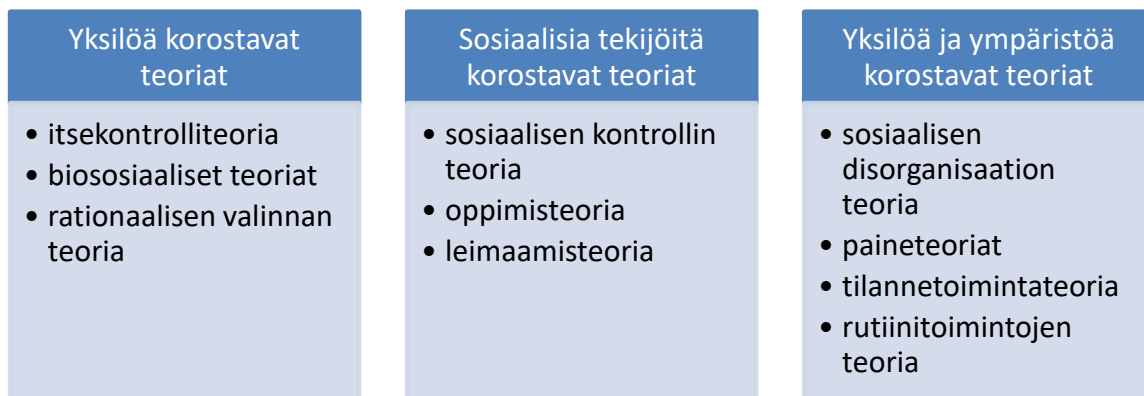
Lehden mukaan nuorten tekemät henkirikokset ovat Suomessa kansainväliseen tasoon verrattuna harvinaisia. Aikuisten tekemiin henkirikoksiin verrattuna nuorten henkirikoksissa korostuu ryhmäluontoisuus. Myös uhrit ja rikosten kohtaama julkisuus eroavat aikuisten henkirikollisuudesta. Nuorten tekemät murhat ovat usein välineellisiä ja raaempia kuin muiden ikäryhmien tekemät henkirikokset. Tekijöille tuntemattomien uhrien osuus on myös suurempi nuorten tekemissä henkirikoksissa. Nuorten tekemät henkirikokset ovatkin teon kokonaisuuden ja uhrin valikoitumisen osalta haastavampia ennakoida kuin vanhempien ikäluokkien henkirikollisuus. (Lehti 2020, 39)

4 Kriminologiset teorit

Kriminologia on tieteenala, joka tutkii rikollisuutta ja siihen liittyviä ilmiöitä. Kriminologisilla teorioilla tarkoitetaan erilaisia teoreettisia selitysmalleja rikollisuudelle. Kriminologinen teoria on kattokäsitys seuraaville teorioille, jotka olen valikoinut osaksi tutkielmaa vuoden 2018 teoksesta *Kriminologia*. Osa teokseen valituista teorioista ovat kriminologian klassikkoteorioita. Näitä klassikkoteorioita on arvioitu empiiristen tutkimusten avulla, ja niitä on myös osaltaan päivitetty ajan kuluessa. Kriminologian klassikkoteorioita ovat itsekontrolliteoria, paineteoria, sosiaalisen kontrollin teoria, sosiaalisen disorganisaation teoria, oppimisteoria, leimaamisteoria ja biososiaaliset teorit. *Kriminologia* -teoksessa esiteltyjä uudempia rikollisuutta tutkivia teorioita ovat tilannetoimintateoria, rationaalisen valinnan teoria ja rutiinotoimintojen teoria.

Olen luokitellut teorit kolmeen eri ryhmään: yksilöä korostaviin teorioihin, sosiaalisia tekijöitä korostaviin teorioihin ja molempia näkökulmia yhdisteleviin teorioihin. On syytä ottaa huomioon, että kehittämäni luokittelu ei ole ongelmaton tai ehdottoman jyrkkäräinen. Päättin luokitella teorioita, koska se auttaa hahmottamaan teorioiden sijoittumista yksilön ja ympäristön painotusten suhteen.

Kuvio 7. Luokitellut teorit

4.1 Yksilökeskeistä näkökulmaa korostavat teorit

Luvuissa 4.1.1–4.1.4. perehdytään yksilökeskeisiin rikosalttiutta selittäviin kriminologisiin teorioihin ja selityksiin. Yksilökeskeisyydellä tarkoitetaan sitä, että selittävät tekijät painottuvat erityisesti yksilöön, ja vastaavasti sosiaalista ympäristöä ja elinympäristöä painottavat se-

litystekijät sijoittuvat omiin lukuihinsa. Tämä luokittelu ei ole luonteeltaan jyrkkä tai poissulkeva: esimerkiksi moraalikäsitteisiin ja päätöksen teon prosessiin vaikuttavat myös ympäröivä yhteisö ja yhteiskunta. Jaottelun tavoitteena on ryhmitellä teorit karkeasti luokkiin, jotta niiden esittely pysyisi tiiviimpänä ja selkeämpänä.

4.1.1 Itsekontrolliteoria

Itsekontrolliteoria on Michael Gottfredsonin ja Travis Hirschin kehittämä kriminologinen teoria, jonka mukaan heikko itsekontrolli lisää yksilön rikosalttiutta. Teoriassa halutaan erottaa toisistaan rikollinen teko ja taipumus rikollisuuteen. (Hirschi & Gottfredson 1990, 4) Itsekontrolli vaikuttaa merkittävästi kaikilla yksilön elämänalueilla: se tuottaa haasteita sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja hankaloittaa rikosten seuraamusten hahmottamista. (Hirschi, Gottfredson 1990) Muun muassa Tittlen, Wardin ja Grasmickin mukaan itsekontrolliteoria on yksi laajimmin viitatuista kriminologisista teorioista (Tittle, Ward & Grasmick 2003, 426).

Itsekontrolliteorian mukaan merkittävin rikollisuuden taustaselittäjä löytyy yksilön heikosta itsekontrollista. Alhainen itsekontrolli tarkoittaa, että yksilö reagoi ärsykkeisiin välittömästi, ja rikoksen nähdään tyydyttävän yksilön perustarpeet nopeasti. Se ei itsessään ole rikollisen teon motiivi, mutta vaikeuttaa esimerkiksi rikosten teon pitkäjänteisten vaikutusten hahmottamista. Heikkoon itsekontrolliin yhdistetään impulsiivisuutta ja lyhytnäköistä käytöstä, sekä antisosiaalisuutta. Siihen liittyy myös muita elämänhallinnan ongelmia, kuten päihdeongelmia, mielenterveysongelmia, pienituloisuutta ja tapaturma-altista käytöstä. (Hirschi & Gottfredson 1990, 89–93)

Heikko itsekontrolli on itsekontrolliteorian mukaan rikosalttiutta lisäävä temperamenttipiirre kulttuurista tai rikostyyppistä riippumatta. Teoriaan sisältyy myös ajatus elämänkaaresta: heikko itsekontrolli voi näkyä lapsuusiässä käytöshäiriöinä ja aggressiivisuutena, nuoruusiässä varkauksina tai toisten kiusaamisena, ja aikuisiässä esimerkiksi parisuhdeväkivaltana. Hirschi ja Gottfredson katsovat, että matala itsekontrolli kasvattaa yksilön todennäköisyyttä ajautua työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle, ja siten heikkoon sosioekonomiseen asemaan. Itsekontrolliteorian mukaan köyhyyden yhteys rikollisuuteen voidaan selittää molempien ilmiöiden taustalla vaikuttavalla yhteisellä tekijällä, eli matalalla impulssikontrollilla. (Hirschi & Gottfredson 1990)

Itsekontrolliteoria on laajasta suosiostaan huolimatta kohdannut myös kritiikkiä. Esimerkiksi Tittle ja kumppanit ovat haastaneet itsekontrolliteoriaa muun muassa nostamalla esiin sen,

että itsekontrolliteoriassa rikollisuuden muut vaikuttavat tekijät jätetään liikaa taka-alalle. Tutkimuksessaan he päätyivät lopulta tulokseen, että itsekontrolliteoria pitää suurilta osin paikkansa, mutta täysin yleistettävä se ei ole kaikkien yksilöiden ja alaryhmien osalta. Tittle ja kumppanit kritisoivat teorian käyttöä kaiken rikollisuuden selittäjänä, vaikka heidän tutkimuksissaan itsekontrollin yhteys rikolliseen ja poikkeavaan käytökseen toteutui. (Tittle, Ward & Grasmick 2003, 448–450)

4.1.2 Yksilön persoona, ajattelu ja rationaalisuus

Yksilön rikosalttiuteen vaikuttavat hänen henkilökohtaiset moraalikäsitteensä ja suhtautuminen normeja ja lainsäädäntöä kohtaa. (Wikström & Svensson 2010, 396) Salmi havaitsi, että 6-luokkalaisten lasten normien vastaiset asenteet lisäsivät heidän rikosalttiuttaan (Salmi 2004, 138–139). Yksilön rikosalttiuden voidaan myös ajatella laajemmin olevan yhteydessä hänen asennoitumisessaan muuta yhteiskuntaa ja toisia ihmisiä kohtaan, sekä suhtautumisessa itse rikollisten tekojen tekemiseen (Wikström & Svensson 2010, 396–397). Asenteet ja moraalit itsessään voidaan määritellä yksilön henkilökohtaisiksi piirteiksi, mutta näiden muovautumista selittävät tarkemmin muun muassa yhteisöä, ympäristöä ja sosiaalista vuorovaikutusta painottavat teoriat.

Persoonan ja temperamentin yhteyttä rikosalttiuteen ovat tutkineet muun muassa Farrington ja Jolliffe (2015). He esittelevät tunnetun Uusi-Seelantilaisen Dunedinin pitkittäistutkimuksen, jossa on seurattu 1000 lapsen elämää 3 – vuotiaasta aikuisuuteen. Tutkimuksessa selvisi, että vahvin rikosaktiivisuutta ennustava temperamenttipiirre oli matala kontrolli, joka tutkimuksessa tarkoitti levottomuutta, impulsiivisuutta ja heikkoa keskittymiskykyä. Tämä temperamentti ennusti aggressiivisuutta ja rikosalttiutta 18–21-vuotiailla ja ongelmapelaamista 32-vuotiailla. (Farrington & Jolliffe, 2015, 775)

Kun yksilö leimataan poikkeavasti käyttäytyväksi, tämä saattaa vaikuttaa yksilön minäkäsitykseen. Tässä korostuu sekä yksilön että ympäristön yhteisvaikutus: leimaantuminen voimistuu silloin, kun leimaantumisen kohteeksi joutunut yksilö täyttää toiminnallaan muiden stereotyyppiset odotukset. (Bernbogh & Krohn 2009, 1289) Leimaantumisen vaikutus yksilön minäkäsitykseen ja identiteettiin onkin esimerkki siitä, miksi yksilön oman toiminnan ja ominaisuuksien erottelu ympäröivän yhteiskunnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikutuksesta voi olla joissain tilanteissa erittäin haastavaa.

Yksilön ajattelua ja toimintaa painottaa kriminologiassa rationaalisen valinnan teoria. Teoria perustuu Cesare Beccarian (1738–1794) ja Jeremy Benthamin (1747–1832) ajatteluun. Bentham oli valistuksen ajan filosofi, ja hänen mukaansa ihmisten toimintaa ohjaa oman edun tavoittelu, toisin sanoen hyödyn maksimointi. Rationaalista toimintaa on haittojen minimointi ja hyödyn maksimointi. Kun tätä ajattelutapaa sovelletaan rikollisuuteen, rikoksen teon todennäköisyys kasvaa silloin kun siitä saavutettava hyöty ylittää haitat. (Kivivuori & kumppanit 2018, 227)

Rationaalisen teorian merkittävinä vaikuttajina pidetään Gary S. Beckerin taloustieteellistä lähestymistä, sekä Cornishin ja Clarcken tilannetorjunnan näkökulmaa. (Kivivuori & kumppanit 2018, 227) Beckerin mukaan rikoksen tekoon vaikuttaa niistä saatava mahdollinen hyöty, jonka vastapainona on teosta kiinni jäämisen riskit ja haitat. Beckerin mukaan yksilö pohtiikin rikosta tehdessään rikoksen haittoja ja hyötyjä. Hän käyttää esimerkkinä tilannetta, jossa hän pysäköi kiireessä autonsa sakkopaikalle. Hän otti päätöksessään huomioon sakon saamisen todennäköisyyden, sakon suuruuden ja suhteutti sen teosta saatuun etuun. Esimerkkitalanteessa riski oli kannattava, sillä sakkoja ei tullut. (Becker G. 1993, 389)

Cornishin ja Clarcken mukaan rikolliseen käytökseen liittyy tekijän tietoisia päätöksen teon prosesseja ja päättelyä. He kritisoivat, että kriminologiassa teorioissa huomion kohteena on usein tietyt yksilöt tai ryhmät. Rikollinen toimija saatetaan kuvata passiivisena hahmona, johon vaikuttavat joko sisäiset tai ulkoiset voimat, joihin hänellä ei ole henkilökohtaista kontrollia. Cornish ja Clarke korostavatkin rikolliseen toimintaan vaikuttavan rikosentekijän oma ajattelu (Cornish & Clarke 1985, 48) Cornishin ja Clarcken päähuomio on itse rikostilanteessa rikoksen tekijän sijaan. (Cornish & Clarke 1985, 164) Heidän näkökulmissaan näkyvätkin vaikutteet tilannetoimintateoriasta, joka esitellään luvussa 4.3.3.

4.1.3 Biososiaaliset teorit

Biososiaaliset teorit painottavat yksilön geneettisiä ja fyysisiä ominaisuuksia rikosalttiuden vaikuttajina. On tärkeää muistaa, että perintötekijöiden lopullinen vaikutus yksilön toimintaan on riippuvaista myös ympäristöstä ja ympäröivästä yhteiskunnasta. (Kivivuori & kumppanit 2018, 196–197)

Erilaisia biologisia selitysmalleja, joilla on pyritty selittämään yksilön rikosalttiutta, on varsin runsaasti. Yksi syy tähän löytyy kriminologisen tutkimuksen aikaisemmasta historiasta: rikol-

lisuudelle pyrittiin löytämään biologisia selityksiä, ja ilmiö medikalisoitui eli lääketieteellistyi. Tutkimuksissa haluttiin löytää biologisia tekijöitä, joiden avulla pystyttäisiin tunnistamaan potentiaalisia rikollisia. Medikalisoituminen tarjosi valtiolle erilaisia vallankäytön välineitä, jolloin rikollisuuden hoitokeinoina saatettiin käyttää jopa ennalta ehkäisevää vankeutta, sähköshokkeja ja lobotomiaa. (Conrad & Schneider 1981, 217–222)

Biososiaalisten teorioiden piiriin voidaan sisällyttää aikaisemmat ja sittemmin hylätyt teoriat synnynnäisestä rikollisesta. Nämä teoriat pyrkivät selvittämään rodullisia piirteitä rikollisista, joiden avulla rikollisen yksilön kykenisi tunnistamaan jo ennalta ulkonäön avulla. Taustalla vaikutti myös eugeniikan ajatukset yksilöistä, joiden suvunjatkaminen koettiin uhkana yhteiskunnalle ja väestölle. (Conrad & Schneider 1981, 217–222)

Rikollisuuden syiden tutkimuksissa siirryttiin 1900 - luvun alussa kehopainotteisesta lähestymistavasta psyykettä painottavaan lähestymistapaan. Ensimmäisinä vuosikymmeninä keskiössä oli älykkyyteen liittyvät haasteet ja puutteet, ja näitä taas seurasivat kiinnostus erityisesti tiedostamattomiin konflikteihin ja kyvyttömyyteen kontrolloida impulsseja. Rikollisen ihmisen poikkeavuus ikään kuin vaihtoi kohdetta: rikollisuuden aiheuttavan poikkeavan toiminnan painopiste tutkimuksessa siirtyi kehosta mieleen. (Sykes 1978, 241–242)

Nykyaikainen geeniteknologia, biokemia ja neurotiede ovat Rafterin ja kumppanien mukaan (2016) elvyttäneet biososiaalisen kriminologian ja rikollisen mielen tutkimuksen. He nostavatkin esille huolen siitä, että ilman biososiaalisen kriminologian historian tuntemusta ja kriittistä lähestymistapaa on riskinä, että tutkimuksissa lähdetään etsimään jälleen synnynnäistä rikollista. (Rafter, Posick & Rocque, 2016, 5–11)

Biososiaalisten teorioiden avulla on esimerkiksi kaksostutkimusten myötä kyetty löytämään perinnöllisiä tekijöitä kuten impulsiivisuus, joiden on havaittu vaikuttavan yksilön rikosalttiuteen (Rafter & kumppanit 2016, 5–11). Perimän osalta on tutkittu muun muassa empatian, antisosiaalisuuden ja psykopatian perinnöllisyyttä. Myös itsekontrollin, matalien kognitiivisten kykyjen ja alttiuden addiktioihin on havaittu olevan vahvasti yhteydessä perintötekijöihin. Suomessa tunnetaan geeni, jonka on havaittu olevan yhteydessä aggressiiviseen ja väkivaltaiseen käytökseen, kun yksilö on alkoholin vaikutuksen alainen. (Kivivuori & kumppanit 2018, 194–195)

Geenitutkimuksissa on tärkeää tiedostaa perintötekijöiden ja ympäristötekijöiden välinen vuorovaikutus. Tämä tarkoittaa, että lapsen vanhemmilta perimä ominaisuus saattaa myös näkyä

kodin yleisessä ilmapiirissä ja vanhempien kasvatuksessa esimerkiksi vanhemman heikon impulssikontrollin myötä. Haasteena kasvatukselle voi olla se, että lapsen perinnällinen rikosalttiutta lisäävä perinnöllinen tekijä löytyy myös lapsen vanhemmalta. Vanhempien omat haasteet saattavat hankaloittaa heidän mahdollisuuksiaan tarjota lapselle antisosiaalista käytöstä ehkäisevää kasvatusta. On myös havaittu, että perintötekijät saattavat vaikuttaa yksilöön kykyyn sietää hänelle haitallista sosiaalista ympäristöä. (Kivivuori & kumppanit 2018, 195–197)

Biologisten tekijöiden osalta kriminologisissa tutkimuksissa nousevat esiin tyypillisesti ikä ja sukupuoli. Kriminologiassa iän vaikutus rikosalttiuteen näkyy ilmiönä, jossa nuoret tekevät suhteessa enemmän rikoksia kuin aikuisväestö (Kivivuori & kumppanit 2018, 113–114). Nuoruusiän on todettu lisäävän rikosalttiutta myös kansainvälisissä tutkimuksissa. Le Blanc tutki Rolf Loeberin esittämää teoriaa niin kutsutun ikäkäyrän osalta. Ikäkäyrällä tarkoitetaan havaintoa, jossa rikoksia tehdään suhteessa ikäluokan kokoon enemmän nuoruusiässä, ja toisaalta kuinka tämä rikosten määrä tasaantuu nuoruusiän jälkeen. Le Blanc selvitti, toteutuuko nuoruusiän korkeamman rikosaktiivisuuden ilmiö myös eri aikakausina ja eri sukupuolten keskuudessa. Tutkimuksissaan Le Blanc päätyi vahvistamaan Loeberin teorian, jonka mukaan nuori ikä lisää rikosalttiutta universaalisti. (Le Blanc 2020, 187–190)

Sukupuolen osalta on havaittu, että miehet tekevät suuren osan rikoksista. Ilmiö on sama ympäri maailmaa. (Rutter, Giller & Hagell 1998, 254) Myös Le Blanc kuvailee sukupuoleen liittyvien erojen olevan rikollisuuden suhteen universaaleja. Naiset tekevät miehiä vähemmän rikoksia, ja heidän rikosuransa ovat tavallisesti lyhyempiä, kuin miehillä. (Le Blanc, 2020, 187) Eri sukupuolten tekemien rikosten keskinäisiä eroavaisuuksia voi havaita erilaisten tilastojen avulla. Esimerkiksi henkirikosten suhteen miehistä epäiltiin 88 prosenttia ja naisista 12 prosenttia vuonna 2020 Suomessa. (Lehti 2020, 31) Vuosina 2011–2015 Suomessa kaikista rikoslakirikoksista miehet tekivät 82 prosenttia ja naiset 18 prosenttia. (Kivivuori & kumppanit 2018, 116)

Eroja sukupuolten välisen rikoskäyttäytymisen osalta on selitetty muun muassa miesten matalamman lepopulssin ja mieshormoni testosteronin vaikutuksella, geenien ja kromosomien periytymismekanismien kautta sekä vihaisuuden ilmaisuuden sukupuolierojen avulla. Toisaalta on syytä tiedostaa, että sukupuolten väliseen eroon rikosalttiudessa vaikuttaa biologian lisäksi muitakin tekijöitä, kuten sosiaalinen oppiminen ja ympäröivä kulttuuri. Esimerkiksi konservatiivisten sukupuoliroolien sisältämissä kulttuureissa tyttöjen ja poikien välisen rikoskäyttäytymisen ero on suurempi, kuin tasa-arvoisemmissa maissa. (Kivivuori & kumppanit 2018, 190–191)

Sukupuolen osalta Messerschmidt esittää kritiikkiä kriminologisten teorioiden suuntaan. Hänen mukaansa kriminologisissa teorioissa on sokeuduttu sukupuolen osalta: vaikka tekijöiden tiedostetaan olevan sukupuoleltaan miespuolisia, ei sukupuolen vaikutusta ole tutkittu maskuliinisuuden näkökulmasta. Huomio on siirretty naisten toimintaan, ja lähinnä naisten toiminnan erilaisuuden kautta on pyritty selittämään sukupuolittuneisuutta rikollisuudessa. (Messerschmidt 1993, 1–2)

Korkean rikosaktiivisuuden on havaittu olevan yhteydessä heikkoihin kognitiivisiin kykyihin. Osaltaan ilmiöön vaikuttaa koulupolku ja koulukokemukset, mutta Koenen (2009) tutkimuksissa on havaittu älykkyyden olevan yhteydessä käytöshäiriöihin 5 ja 7 – vuotiaiden lasten kohdalla. (Kivivuori & kumppanit 2018, 191) Erityisesti lukemisen vaikeudet voivat hankaloittaa sopeutumista ja selviytymistä yhteiskunnassa. Heikko koulumenestys voi edistää nuoren syrjäytymistä. (Koski & Miettinen 2007, 59).

Muita biososiaalisen kriminologian alaisuuteen kuuluvia tutkimussuuntauksia on esimerkiksi evoluutiokriminologia, joka tutkii rikollisuutta erityisesti evoluution näkökulmasta käsin. Väkivaltaisen käytöksen ja erityisesti seksuaalisen väkivallan ja kontrollin on katsottu turvanneen yksilön geeniperimän jatkuvuuden. Evolutiivisessa tutkimuksessa korostetaan ympäristön merkitystä evolutiivisiin alttiuksiin: erilaiset evolutiiviset alttiudet ilmenevät erilaisissa ympäristöissä. (Kivivuori & kumppanit 2018, 197–199)

Biososiaaliset teoriat ovat tuottaneet paljon tutkimustietoa kriminologian tieteenalalle. Kuitenkin on erittäin tärkeää muistaa niihin liittyvät eettiset haasteet, sekä historialliset ongelmat, jotta niitä voidaan hyödyntää kriminologiassa eettisesti. Biososiaalisten teorioiden suurin kritiikki ja synkin puoli on eugeniikka. Eugeniikalla tarkoitetaan Rafterin ja kumppanien mukaan tiedettä, joka pyrkii hävittämään sosiaaliset ongelmat puhdistamalla geenipoolin. Historiassa eugeniikkaan pohjautuvat ratkaisut ovat johtaneet sterilisaatioihin ja elinikäisiin vankeustuomioihin. Kriminologian synkimpinä hetkinä voidaan pitää eugeniikkaan pohjautuvia teloituksia, joita tapahtui Natsi-Saksassa. (Rafter & kumppanit, 2016, 9)

4.1.4 Päihde- ja mielenterveysongelmat kriminologiassa

Biososiaalisten teorioiden piiriin voidaan katsoa kuuluvan myös kemiallisen ympäristön kuten päihde- ja lääkeaineiden sekä niiden saatavuuden tutkimus. Esimerkiksi Lichenstein havaitsi 2012 tutkimuksessaan, että ADHD-lääkityksen käyttö vähensi yksilöiden riskiä väkivaltari-

koksen tekoon. (Kivivuori & kumppanit 2018, 197–199) Päihteiden käytön yhteys rikollisuuteen näkyy vahvasti esimerkiksi Suomessa: Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaista päihteiden käytön ongelmia on noin 80 prosentilla. (Rikosseuraamuslaitos 2022)

Varhaisessa kriminologiassa alkoholin käyttö yhdistettiin synnynnäiseen moraalien epätasapainoisuuteen. Rikollisten ihmisten ajateltiin olevan biologisesti ”normaaleja”, mutta moraaliltaan synnynnäisesti puutteellisia. Tätä moraalista puutteellisuutta pahensi alkoholin ja päihteiden käyttö. Puhuttiin ”moraalisesta hulluudesta”, johon yhdistettiin empatian puute, kyvyttömyys vastustaa impulsseja satuttaa toisia, sekä raakuus. (Rafter & kumppanit, 2016, 24) Alkoholin ongelmakäytön ajateltiin olevan moraalitonta ja syntistä, ja sitä pyrittiin kontrolloimaan yhteisöissä (Conrad & Schneider 1981, 78).

1930- ja 40 – lukujen aikana eugeniikassa mielenterveyden ongelmia ja alkoholismia kohdeltiin perinnöllisenä, ja niihin liittyvät yksilöön kohdistetut toimenpiteet ulottuivat myös rikollisiin. Fasistisessa Italiassa alkoholismi kriminalisoitiin. (Rafter & kumppanit 203–210) Toisaalta samaan aikaan Yhdysvalloissa Yale Research Center of Alcohol Studies aloitti toimintansa, ja erityisesti 1940-luvun aikana ajoi vahvasti näkemystä alkoholismista sairautena synnin ja moralisoinnin sijaan. Näkökulma sai kannatusta, koska sen koettiin tarjoavan ratkaisuja ja hoitokeinoja alkoholin aiheuttamiin yhteiskunnallisiin ongelmiin, jotka näkyivät muun muassa vankiloissa ja rikollisuudessa. (Conrad & Schneider 1981, 87)

Tutkimuksissa on myös pohdittu kohtuukäytön ja ongelmakäytön eroja. Alkoholin katsotaan kemiallisena aineena vähentävän yksilön kontrollia omaan toimintaan, ja siten lisäävän yksilön ei toivottua ja rikollista käytöstä. Päihtyneen henkilön käytös voi olla epärationaalista, epäjohdonmukaista, antisosiaalista, ja sosiaalinen kontrolli vaikuttaa yksilöön heikommin hänen ollessaan päihtynyt. Toisaalta kaikki alkoholia käyttävät henkilöt eivät toimi samalla tavalla, ja tutkimuksissa onkin tuotu esiin, että alkoholin runsaskaan käyttö ei välttämättä johda yksilön kontrollin heikkenemiseen. Conrad ja Schneider pohtivatkin, että alkoholin käytön ongelmat ovat jossain päihteen ja käyttäjän välimaastossa, sillä kaikille ei muodostu ongelmaa kohtuukäytön suhteen, tai heikentynyttä impulssikontrollia. (Conrad & Schneider 1981, 75–77)

Huumausaineiden kohdalla on tapahtunut myös vastaavaa aaltoliikettä. Niiden käytön on katsottu olevan synnin ja moraalisen heikkouden ilmenemää, sairautta ja rikollisuutta. Conradin ja Schneiderin mukaan päihteiden ja rikollisuuden välillä on kiistaton yhteys. He kuitenkin kyseenalaistavat, mitä tekijöitä kyseisen yhteyden takana vaikuttaa. Päihdepolitiikka ja huu-

meiden kriminalisointi saattavat heidän mukaansa pahentaa huumeongelmia luomalla rikollisia alakulttuureja, ja tarpeen rahoittaa päihteiden käyttöä rikollisuudella. (Conrad & Schneider 1981, 127)

Sytä siihen, miksi huumeongelmaa ei olla kyetty ratkaisemaan lainsäädännön keinoin, on Conradin ja Schneiderin mukaan useita. Kemiallisille aineille on tilausta, koska ne helpottavat kipuja, vaikuttavat ihmisen tietoisuuteen, tarjoavat ajanvietettä, ja auttavat harhauttamaan arjen kokemuksista. Päihteet voivat olla houkuttelevia laajemmalle joukolla, kuin vain herkästi addiktoituville. Päihteet ovat luonnostaan addiktoivia, eli ne koukuttavat käyttäjänsä. Lisäksi huumausaineille on kehittynyt laajat laittomat markkinat, ja niiden valmistukseen ja myyntiin kehittyneet toimialat. Laittomuus esimerkiksi opiaattien suhteen johti Yhdysvalloissa rikollisen alamaailman, alakulttuurien ja huumeekulttuurin kasvuun. (Conrad & Schneider 1981, 129–130)

Biososiaaliset teoriat ovat etsineet ihmisten biologisista ominaisuuksista selityksiä rikollisuudelle myös perehtymällä ihmisen mieleen ja sen toimintaan. Sykes (1978) esittelee muun muassa erilaisia psyykeen poikkeavuuksia, joiden on tutkimuksissa katsottu johtavan kasvaneeseen rikosalttiuteen. Alhaisen älykkyyden katsotaan lisäävän yksilön rikosalttiutta: matala älykkyys tekee yksilön johdattelusta helpompaa, ja saattaa hankaloittaa riskien tunnistamista. Mielen sisäiset konfliktit saattavat purkautua rikollisena toimintana jota yksilö itsekin pitää tuomittavana, mutta ei kykene itse kontrolloimaan. Yksilön empatiataidoissa saattaa olla poikkeavuuksia. Apatian tai tunnekylmyyden myötä yksilö ei välttämättä tunne rikoksen teon hetkellä empatiaa. Rikosalttiutta saattaa myös lisätä todellisuuden tajun heikkeneminen, jossa yksilön paranoiat ja harhat vaikuttavat hänen toimintaansa, ja saavat yksilön esimerkiksi näkemään itsensä oikeutettuna kostajana. Yksilöllä saattaa myös olla tiedottomuuden hetkiä tai muistin menetyksiä, joiden aikana hän ei ole tietoinen toiminnastaan. (Sykes 1978, 242)

Päihdeongelmien ja mielenterveyden haasteita esiintyy Elonheimon mukaan rikollisuuden yhteydessä. Masennuksella ei ole tilastollista yhteyttä rikollisuuteen. Sen sijaan rikosriskiä nostaa antisosiaalinen persoonallisuushäiriö. (Elonheimo 2006) Nuorisoriikollisuus muodostaa Farringtonin (2003, 2005) mukaan kehityksellisen jatkumon, jossa antisosiaalinen käyttäytyminen jatkuu aina lapsuudesta nuoruuteen, ja myöhemmin aikuisuuteen saakka. (Elonheimo 2010 22–23)

Antisosiaaliset taipumukset nostavat merkittävästi yksilön rikosalttiutta, ja ilmenevät eri ikäkausien aikana erilaisilla tavoilla. Lapsena antisosiaalisuus voi näyttäytyä esimerkiksi eläin-

rääkkäyksenä, varhaisessa murrosiässä näpistelyinä ja murrosiän aikana varkauksina. Varhaisessa aikuisuudessa voi esiintyä ryöstöjä, ja aikuiselämässä antisosiaalisuus voi esiintyä muun muassa talousrikoksien ja perheväkivallan muodossa. Nämä teot tehdään tavallisesti järjestyksessä niin, että toinen seuraa toista. On myös tärkeää tiedostaa, että rikollisuus on vain yksi osa antisosiaalista käyttäytymistä. Antisosiaalista käytöstä voi olla myös riskikäytös, sekä luvattomat ja epäeettiset teot, jotka eivät täytä juridisesti rikoksen kriteerejä. (Elonheimo 2010 22–23)

4.2 Sosiaalisia tekijöitä korostavat teoriat

4.2.1 Sosiaalisen kontrollin teoria

Sosiaalisen kontrollin teorian merkittävänä kehittäjänä on Travis Hirschi teoksessaan *Causes of delinquency* (1969). Kontrolliteorian mukaan rikollinen toiminta aiheutuu yksilön siteiden heikentymisestä tai katkeamisesta yhteiskuntaan. Hirschi erottaa toisistaan ulkoisen ja sisäisen kontrollin, ja huomauttaa, että yhteiskunnan sisäistämät normit ja toiveet käyttäytymisen suhteen ovat yhteiskunnan jäsenten sisäistämiä ja hyväksymiä. Yhteiskunnan normeja rikkova toiminta on siis toisin sanoen muiden odotusten ja toivomusten vastaista toimintaa. Jos yksilö toimii tietoisesti muiden toivomusten vastaisesti, hän saattaa aiheuttaa konflikteja, jotka saattavat johtaa yksilön syrjäytymiseen muusta yhteisöstä. (Hirschi 1969, 16–18)

Hirschi nostaa esiin Howard Beckerin ajatuksia rationaalisuudesta osana rikollisuutta. Yksilön on kannattavaa sopeutua yhteiskunnan normeihin, jos niihin sitoutumalla voi välttää negatiiviset seuraukset. Rikosta tehdessä yksilö pohtii siis teon riskejä ja mahdollisia seuraamuksia. Joskus näiden riskien arvioinnissa tapahtuu myös virheitä. Kun yksilö kouluttautuu ja rakentaa asemaansa ja statustansa yhteiskunnassa, hän tekee sijoituksia. Näiden investointien tuomien etujen säilyttämisen vuoksi yksilön ei kannata toimia sellaisten normien vastaisesti, jotka heikentävät hänen asemaansa ja saavutuksia yhteiskunnassa. (Hirschi 1969, 20–21)

Osa sosiaalisen kontrollin teorian ajatusta on, että tehdessään yhteiskunnan tavanomaisia asioita yksilö ei ehdi tehdä tai välttämättä edes huomaa ajatella poikkeavaa toimintaa. Hirschi esittelee klassisen sanonnan, ”idle hands are the devils workshop”, jolla viitataan ajatukseen toimeettomuuden ja vapaa-ajan rikosalttiutta lisäävästä vaikutuksesta. Kun nuorille on tarjolla motivoivaa ja heitä kiinnostavaa ajanvietettä, heidän rikosalttiutensa vähenee. (Hirschi 1969, 20–21)

Hirschi nostaa esille henkilökohtaisen moraalisen rikoksen teon hetkellä. Jos yksilöä ei olla so- siaalistettu osaksi yhteisöä, tai hän ei itse ole sisäistänyt yhteisön normeja, hän ei välttämättä koe rikoksen teon hetkellä toimivansa väärin. Hirschi kuitenkin pohtii, mitä tapahtuu, jos yksilö kokee rikoksen olevan väärin ja silti tekee rikoksen. Yksi lähestymistapa on, että arvot ja uskomukset ovat pohjimmiltaan vain sanoja, joiden vaikutus kontrollin osalta on melko heikkoa. Ne eivät ole konkreettisia esteitä rikoksen teolle. Toinen lähestymistapa taas on, että rikollinen pyrkii rationalisoimaan toimintansa niin, että hänen arvonsa ja toimintansa eivät ole ristiriidassa keskenään. Tätä toimintaa kutsutaan neutralisaatioksi, jota ovat tutkineet muun muassa Cressey (1953) sekä Sykes ja Matza (1957). Hirschin mukaan yksilön moraaaleissa on variaatiota eli vaihtelua sen suhteen, kuinka paljon he kokevat jonkin lain tai säännön noudattamisen arvoiseksi. (Hirschi 1969, 23–26)

Cheung selvitti kiinalaistutkimuksessa sosiaalisen kontrollin teoriaan pohjautuen, miten huoltajien toiminta vaikutti lasten rikosalttiuteen. Vanhempien harjoittama kontrolli ehkäisi 11-vuotiaiden lasten alttiutta rikollisuuteen, kun taas vanhemman lapsen kohdistama kaltoinkohtelu lisäsi riskiä rikoksentekoon. Cheungin mukaan vanhempien harjoittama sosiaalinen kontrolli ja siihen liittyvä sosialisatio ovat luonteeltaan jatkuvaa, eivätkä tapahdu ainoastaan lasten ollessa pieniä vaan jatkuvat myös nuoruusiässä. Vanhempien lapsiin kohdistamaan kaltoinkohteluun puuttuessa olisikin tärkeää paitsi suojella lasta traumaailta ja ehkäistä itse pahoinpitely, mutta myös tukea ja kannustaa vanhempia kehittämään vanhemman lapsen käyttämää sosiaalista kontrollia. (Cheung, 2014, 172–173)

4.2.2 Oppimisteoria

Rikollisuuden oppimisteorian mukaan rikollinen käytös opitaan muilta. Teorian kehittäjinä ovat Sutherland ja Cressey. Heidän mukaansa se, että rikollinen käytös opitaan muilta tarkoittaa, että se ei ole luonteeltaan periytyvää. Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten henkilöiden kanssa. Tähän vuorovaikutukseen sisältyvä kommunikaatio voi olla verbaalista tai nonverbaalista, eli sanojen tai eleiden kautta toteutuvaa. Keskeiseksi osaksi rikollisuuden sosiaalista oppimista he nostivat sen, että rikollinen toiminta opitaan läheisten ja tiiviiden ryhmien sisällä. Tämä tarkoittaa heidän mukaansa sitä, että esimerkiksi uutisten ja elokuvien myötä tapahtuvan oppimisen merkitys jää vähäiseksi. (Sutherland & Cressey 1955, 77–78)

Nykyaikana mediasisältöjen määrä on lisääntynyt, ja sosiaalinen media ja internet ovat tulleet voimakkaasti osaksi ihmisten elämää. Kivivuoren ja kumppanien mukaan mediasta opitaan

rikosmyönteisiä asenteita ja rikosten tekemisen tekniikoita. Mediasisältöjen ja rikosalttiuden välisen kausaliteetin on katsottu johtuvan siitä, että rikoksista kiinnostuneet ihmiset myös seuraavat mediassa rikoksiin liittyviä sisältöjä aktiivisemmin. Myös virtuaaliyhteisöissä voi tapahtua rikollisuuden oppimista esimerkiksi vihayhteisöissä. Rikosmyönteiset ryhmät voivat kannustaa ja antaa myönteistä palautetta rikollisuudesta, tarjota välineitä rikosten ja rikosmyönteisten asenteiden oppimiseen, sekä tarjota rikoksen tekijälle arvostusta. (Kivivuori & kumppanit 2018, 179–180)

Kun rikollinen toiminta on opittu, Sutherlandin ja Cressey'n mukaan oppiminen sisältää käytännön taitoja ja tekniikoita rikosten tekemiseksi, sekä asenteiden, motiivien ja selitysmallien oppimisen. Asenteet ja suhtautuminen sääntöjä ja lakeja kohtaan opitaan ryhmän muilta jäseniltä, ja oppiminen voi tapahtua monenlaisten mekanismien kautta pelkän imitoinnin lisäksi. Ryhmän kulttuuri vaikuttaa siihen, opitaanko normeihin suhtautumaan sääntöinä, joita tulee seurata, vai kannustetaanko ryhmässä niiden rikkomiseen. Sutherland ja Cressey perustelevat rikollisen käyttäytymisen johtuvan siitä, että ryhmässä korostetaan ja suositaan normaalia enemmän normien ja lakien rikkomisen kannustavaa lähestymistapaa. Rikolliseksi päätyvä henkilö on kontaktissa rikollisten mallien kanssa, mutta samalla hän myös erkaantuu rikosvastaisia malleja suosivista ryhmistä ja kulttuureista. (Sutherland & Cressey 1955, 78–79)

Messerschmidtin mukaan jengiin kuulumisen lisää rikosalttiutta. Jengeissä on tavalliset paljon muitakin rikosalttiita henkilöitä ja tietoa rikosten tekemisestä, ja usein niistä haetaan sosiaalista hyväksyntää ja arvostusta. (Messerschmidt 1993, 89) Jengeihin liittyvistä tutkimuksista tunnettuja ovat erityisesti Cloward (1959) ja Cohen. He ovat nuorisoriikollisuutta tutkiesaan osoittaneet, että jengeissä opitaan sekä käytännön rikoksen teon taitoja, sekä rikollisuuteen myönteisesti suhtautuvia asenteita. (Kivivuori & kumppanit 2018, 156–157)

Cohenin mukaan jengeissä vaikuttaa rikollinen alakulttuuri. Hänen mukaansa kaikki jengien tekemä rikollisuus ei noudata oletuksia, joita ulkopuoliset saattavat antaa niille. Esimerkiksi varkaus ei välttämättä ole keino saavuttaa jotain tavoiteltua, tai itsessään rationaalista, eli varkauden suhteen ei korostu saaliin arvo tai varkauden välinearvo. Sen sijaan varkaus tuntuu jännittävältä: varkauden avulla voi nostaa asemaansa jengissä ja kokea onnistumisen ja tyytyväisyyden tunteita. Nuorisojoukko saattaa esimerkiksi varastaa arvottoman esineen, tai esineen, jota he eivät aio käyttää. Moni näistä nuorista on lähtöisin matalammasta sosioekonomisesta asemasta, ja he saattavat varastaa monia esineitä niiden arvostuksen takia. Mutta silti on tärkeää havaita, että kaikki varastaminen ei perustu pelkästään siihen, että varkautta pidetään keinona saavuttaa itselle muuten saavuttamaton hyödyke. (Cohen, 1955, 25)

Cohen kritisoi termiä nuorisorikollisuus, koska se ehdottaa, että on olemassa kaksi eri rikoksentekijöiden ryhmää (nuoret ja vanhat), mutta vain yhdenlaista rikollisuutta. Cohenin mukaan nuorisorikollisuuden termiin liittyy ajatus siitä, että nuoret rikoksentekijät ovat vastaanottavaisempia interventioihin, ja toisaalta myös ansaitsevat muutoksen vanhoja rikoksentekijöitä enemmän. Cohen kehottaa tarkkailemaan rikollisuutta ja erityisesti nuorisorikollisuutta avoimemmin mielin, huomioiden sen, että ajatus että ”rikollisuus on rikollisuutta” tekijän iästä riippumatta ei ole pitkässä juoksussa hedelmällinen lähestymistapa. (Cohen 1955, 24–25)

4.2.3 Leimaamisteoria

Leimaamisteorian edelläkävijöinä pidetään Howard Beckeriä, ja Edwin Lemertiä. (Bernburg & Krohn 2003, 1288) Howard Becker teoksessaan *Outsiders* nosti esille toiseuden ja poikkeavuuden teeman, ja ennen kaikkea ajatuksen siitä, miten poikkeavuus ja sosiaalisten normien rikkominen määritellään. Normista poikkeavan toiminnan määrittelee yksilön ulos sulkeva ryhmä, joka tässä tilanteessa määrittelee normin ja samalla myös poikkeavuuden. Becker kritisoi näkökulmaa, jossa yleisesti hyväksytään se, että sosiaalisen normin rikkova toiminta on lähtöisin sisäsyntyisesti yksilöstä ja hänen toimintatavoistaan tai ominaisuuksistaan. Becker nostaa esiin kysymyksen siitä, kuka tai mikä määrittelee sosiaaliset normit ja niistä poikkeavan toiminnan, tai sen millainen merkitys normin rikkomisella on. (Becker H.1963, 3–4)

Lemertin mukaan rikollisten leimaaminen on yhteisön sosiaalista reaktiota rikollisuuteen. Lemert mukailee Howard Beckerin näkemystä, jonka mukaan sosiaaliset ryhmät omalla toiminnallaan luovat poikkeavuutta, ja juuri poikkeava käytös leimataan. Lemert kritisoi, että aikaisemmassa kriminologisessa tutkimuksessa turhan usein normeja rikkovaa yksilöä on tutkittu olosuhteiden uhrina, jota ympäröivät olosuhteet ovat muokanneet kohtalokkaasti ilman että hän voisi vaikuttaa asiaan. Lemert nosti esille tutkimusten näkökulmaan liittyneen polarisoituneen ajattelutavan, jossa yhtä aikaa ei ole mahdollista ottaa kontrollin käyttäjän ja kontrollin kohteen näkökulmia. (Lemert 1972, 16–17)

Myös Gary S. Becker on taloustieteellisessä näkökulmassaan nostanut esille leimaantumisen vaikutuksen yksilön toimintaan. Leima ja ennakkoluulot voivat vaikeuttaa työllistymistä, mikä vastaavasti saattaa heikentää yksilön taloudellista tilannetta. (Becker G. 1993, 387) Yk-

silön leimaaminen poikkeavasti käyttäytyvästi saattaa vaikuttaa myös yksilön minäkäsitykseen, ja se voimistuu, kun kohteena oleva yksilö täyttää muiden stereotyyppiset odotukset (Bernbogho & Krohn 2009, 1289). Leimautumisen vaikutus yksilön minäkäsitykseen ja identiteettiin onkin esimerkki siitä, miksi yksilön oman toiminnan ja ominaisuuksien erottelu ympäröivän yhteiskunnan ja sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikutuksesta voi olla joissain tilanteissa erittäin haastavaa.

Bernburgin ja Krohnin mukaan leimaamisteoriaa kritisoitiin epämääräiseksi ja kunnianhimoiseksi. (Bernburg & Krohn 2003, 1288) Lemert vastasi teorian kritiikkiin huomauttaen, että leimaamisteoriaa ei tulisi yksinkertaistaa tai kärjistää liikaa. Äärimmilleen vietynä leimaamisteoria väittäisi, että rikollinen ja normista poikkeava toiminta on vääränlaisen sosiaalisen kontrollin tuottamaa. Leimaamisteorian on Lemertin mukaan kritisoitu esittävän sosiaalisen kontrollin mielivaltaisena, sekä siirtävän vastuun pois yksilöiltä heidän teoistaan ja päätöksistään. (Lemert 1972, 16–17)

Yksilön leimaaminen poikkeavaksi erityisesti viranomaisten taholta on kuitenkin tutkimuksissa osoittautunut tapahtumaksi, joka voi rajata merkittävästi yksilön mahdollisuuksia tulevaisuudessa. (Bernburg & Krohn 2003, 1288) Leimaamisteoria voidaankin nähdä hyvänä esimerkkinä teoriasta, jonka asema ja arvostus rikollisuuden tutkimuksessa on muuttunut alun kriittisestä suhtautumisesta. Bernburgin mukaan leimautumisen tutkimuksessa tulisi pyrkiä kehittämään systemaattisia mittauksia leimautumisen prosesseista. Bernburgin mukaan puutteita on erityisesti epäformaalin leimautumisen ja stigmojen vaikutuksen mittauksissa. (Bernburg 2009)

4.3 Ympäristöä ja yhteisöä korostavat teoriat

4.3.1 Sosiaalisen disorganisaation teoria

Sosiaalisen disorganisaation teoria tutkii alueellisen huono-osaisuuden ja rikollisuuden välistä yhteyttä. Teorian mukaan sosiaalinen huono-osaisuus johtaa yhteisön sosiaalisten siteiden heikentymiseen, ja heikentää yhteisön sosiaalista kontrollia. (Kivivuori & kumppanit 2018, 216–217) Ympäristön ja yhteisön merkitystä yksilön rikosalttiudelle ovat tutkineet muun muassa Shaw ja McKay, joiden teosta *Juvenile Delinquency and Urban Areas* (1942/1972) pidetään sosiaalisen disorganisaation teorian alkulähteenä. He nostivat teoksessaan esille alueteoreettisen lähestymistavan osana kriminologista tutkimusta. (Niskanen & Pietikäinen 2019, 72)

Shawn ja McKay selvittivät kaupunkiympäristössä esiintyvää nuorisorikollisuutta Yhdysvalloissa ja havaitsivat, että erityisesti jengiytyminen ja nuorten poikien rikollinen käyttäytyminen ovat yhteydessä yhteisöön ja alueeseen, jossa nuoret kasvavat. Heidän tutkimuksessaan raskaan teollisuuden ja matalan tulotason alueilla oli enemmän nuorisorikollisuutta. Tämä alueellinen efekti vaikutti esimerkiksi Chigacon kaupungissa, vaikka alueen asukkaiden kansallisuudessa on tapahtunut muutoksia. Tästä Shaw ja McKay päättelivät, että normista poikkeavaa käytöstä tuotetaan alueen yhteisössä luontaisesti. (Shaw & McKay, 1969, 315)

Shawn ja McKayn mukaan syytä ilmiöön on useita. Rikosalttiutta vähentävillä alueilla ja yhteisöllä on tyypillisesti samankaltaisia arvoja ja yhtenäisyyttä, sekä asenteita liittyen muun muassa lasten kasvattamiseen ja normien noudattamiseen. Yhteisö harjoittaa sosiaalista kontrollia, jossa rikolliseen normista poikkeavaan toimintaan ei kannusteta. Rikosalttiutta lisäävillä alueilla suhtautuminen normeihin ja niistä poikkeavaan toimintaan on moninaisempaa. (Shaw & McKay, 1969, 170–172) Näillä alueilla normista poikkeava käyttäytyminen on saatanut muuttua sosiaalisesti perinteeksi, ja on erottamaton osa elämää paikallisessa kulttuurissa. Nämä traditiot saattavat näkyä lapsen elämässä monin tavoin muun muassa heidän kanssaan vuorovaikutuksessa olevien ihmisten eleissä, tavoissa, ohjeistuksissa ja asenteissa. (Shaw & McKay, 1969, 316)

Matalamman tulotason alueilla myös altistuminen ja kontaktit rikollista toimintaa harjoittaviin ryhmiin ovat yleisempiä. Intiimi suhde rikolliseen jengiin altistaa lasta sosiaaliselle oppimiselle, jossa ryhmä tai rikollinen organisaatio opettaa sekä asenteita että käytännön taitoja rikosten tekoon. On kuitenkin keskeistä tiedostaa, että rikosalttiimmassa ympäristössä on myös normeihin ja lainsäädäntöön myönteisesti suhtautuvia ryhmiä ja kulttuureja. Nuori ei välttämättä ole kontaktissa kuin toisen kulttuurin parissa. Nuoret saattavat myös tasapainoilla erilaisten kulttuurien ja arvojen välillä saman yhteisön sisällä, jotka ovat tavoitteiltaan ja arvoiltaan paikoitellen ristiriitaisia ja keskenään kilpailevia. Tämä saattaa johtaa arvoriititöihin, ja haasteisiin oman identiteetin rakentamisessa. (Shawn & McKay, 1969, 315–321)

Shawn ja McKay nostavat korkeamman ekonomisen statuksen ihailemisen merkittäväksi tekijäksi osana urbaanin kaupunkialueen rikollisuutta. Vaurautta ja sen merkkejä ihaillaan ja arvostetaan, ja ne nähdään ihmisen position symboleina. Matalatuloiselle nuorelle ero varallisuudessa ja statuksessa voi tuntua hyvin turhautavalta. Joissain yhteisöissä rikollisuus voidaan nähdä keinona saavuttaa tavoiteltu taloudellinen asema. Rikollisuus voidaan kokea yhtenä keinona tuntea vaikutusvallan ja voiman tunnetta, vaikka väliaikaisestikin. Lisäksi jos

nuoret näkevät yhteisön rikollisten saavuttavan tämän tavoitteen vauraudesta, he saattavat ottaa heistä mallia. (Shawn & McKay, 1969, 316–319)

Suomalaisessa kriminologisessa tutkimuksessa sosiaalisen disorganisaation teoria on jäänyt vähemmälle huomiolle Niskasen ja Pietikäisen mukaan, koska kaupunkimme eivät kooltaan tai rakenteeltaan ole vastaavia teorian syntykaupunkiin: suurkaupunki Chicagoon (Niskanen & Pietikäinen 2019, 79). Teoriaa on kuitenkin hyödynnetty muun muassa Junnilaisen vuoden 2019 väitöstutkimuksessa *Lähiökylä. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta*. Junnilaisen mukaan suomalaisen aluetutkimuksen tukena on kannattavaa hyödyntää kansainvälistä kaupunkisosiologista tutkimusta, jonka kehykseen sosiaalisen disorganisaation teoria kiinteästi kuuluu. (Junnilainen, 2019, 25)

Lemertin mukaan sosiaalisen disorganisaation teoria, anomia, sosiaalipatologia ja sosiaaliset ongelmat ovat konsepteina puutteellisia ja vanhentuneita verrattuna poikkeavuuden sosiologiaan. Lemertin mukaan ongelmia on ollut tutkimusten objektiivisuudessa ja hypoteeseissa, joilla on pyritty ennustamaan ihmisiin liittyviä tapahtumia. (Lemert 1972, 24)

Lemertin kritiikistä huolimatta sosiaalisen disorganisaation teorialla on vahvuuksia. Kivivuoren ja kumppanien mukaan sosiaalisen disorganisaation teoria auttaa ymmärtämään sekä rikosten että rikosalttiutta kasvattavien tekijöiden alueellista vaihtelua. Teoriaan liittyvä tutkimusnäyttö on kuitenkin ollut pitkälti poikkileikkausaineistoihin perustuvaa, eli teoriaa ei olla tutkittu vielä riittävästi pitkittäisasetelmaa hyödyntäen. Teoria on kehittynyt väestörakenteen näkökulmasta enemmän naapuruston ja yksilön suhdetta, sekä sosiaalisia suhteita painottaen lähestymistapaan. Teoria on kuitenkin säilyttänyt ajankohtaisuutensa, jos seuraa esimerkiksi Suomessa käytävää keskustelua asuinalueiden eriytymisen problematiikasta. (Kivivuori & kumppanit 2018, 216–217)

4.3.2 Paineteoriat ja anomia

Mertonin mukaan eräät sosiaaliset rakenteet yhteiskunnassa luovat yksilöille painetta toimia muista poikkeavalla ja sopeutumattomalla tavalla. Mertonin mukaan sosiaalinen ja kulttuurinen vaikutus toimivat kahdella tavalla. Ensinnäkin yhteiskunta ja kulttuuri asettavat ja määrittelevät tavoitteita, päämääriä ja etuja. Nämä tavoitteet ovat enemmän tai vähemmän integroituna yhteiskuntaan ja sen jäseniin, ja niihin yhdistetään arvovaltaa ja kiinnostusta. Paineteorian toinen vaihe on Mertonin mukaan tilanne, jossa sosiaalinen kulttuuri ja yhteiskunta määrittävät ja kontrolloivat keinoja näiden tavoitteiden saavuttamiseen. Nämä kulttuurin ihanteet

ja tavoitteet ovat käytännössä usein helpoiten saavutettavissa toiminnalla, joka on yhteiskunnan määrittämien normien vastaista. (Merton, 1938, 672–673)

Mertonin mukaan köyhyys itsessään ei johda rikollisuuteen silloin, kun sosiaalista liikkumavaraa on olemassa, ja yksilöillä on kokemus, että tavoitteet on mahdollista saavuttaa. Sen sijaan Yhdysvalloissa köyhyys on rikollisuuteen yhteydessä voimakkaammin, koska erityisesti taloudellinen vauraus ja menestys on arvostettua ja tavoiteltua, mutta se ei ole kaikille mahdollista yhteiskunnan rakenteiden vuoksi. (Merton 1938, 681) Mertonin teoriaa kutsutaan kriminologiassa klassiseksi paineteoriaksi. Kivivuoren ja kumppanien mukaan teoriassa näkyy voimakkaasti yhdysvaltalaisen yhteiskunnan perusideologian vaikutus ja ongelma: niin kutsuttu amerikkalainen unelma kaikkien tasavertaisesta mahdollisuudesta menestykseen ei ole tosiasiasa kaikille realismia esimerkiksi yhteiskunnallisen aseman vuoksi. (Kivivuori & kumppanit 2018, 156–157)

Mertonin klassisen paineteorian taustalla vaikuttaa voimakkaasti Durkheimin kehittämä käsite anomia. Durkheim esitteli anomian vuoden 1897 *Suicide* tutkimuksessaan, jossa hän selvitti ilmiötä, jossa itsemurhien määrä kasvoi talouden laskusuhdanteiden lisäksi myös noususuhdanteiden aikana. Durkheim päätteli, että noususuhdanteiden aikaan ihmisten himo ja eräänlainen nälkäisyys menestystä kohtaan kasvoi voimakkaasti. Lisääntynyt vauraus ei johtanutkaan onnellisuuteen, koska tavoittamattomissa olevan päämäärän tavoittelulla yksilö tuomitsee itsensä jatkuvaan tyytymättömyyden tilaan. (Durkheim 1897, 285–296)

Nämä intohimot ja halu tavoitella enemmän olivat Durkheimin mukaan jotain, jonka hallitsemiseen yksilö tarvitsee yhteisön tukea. Yhteisö joko suoraan tai kokonaisuutena, voi määrittellä yksilölle rajat ja normit, jotka tukevat yksilön intohimojen kontrollia. Durkheim esittelee anomian käsitteen tilana, jossa yhteisön yksilölle tarjoama kontrolli ja normit ovat heikentyneet, ja yksilön siteet yhteisöön ovat rappeutuneet. Anomiaan liittyy Durkheimin mukaan hämmennyksen ja kyltymättömyyden tunteita. Anomiaa voimistaa se, että yleensä kriisin hetkellä yksilön tarve yhteisön moraaliseksi tuelle on korostunut, mutta tämä tuki ja kontrolli on heikoimmillaan juuri kriisien aikaan. (Durkheim 1893, 297–308)

Klassisen paineteorian pohjalta on kehitetty yleinen paineteoria, joka pyrkii huomioimaan sosiaalisen huono-osaisuuden ja rikollisuuden välisen yhteyden monipuolisemmin. Agnewin kehittämä yleinen paineteoria sisältää paineen epäonnistua positiivisesti määritellyistä tavoitteista, joka sisältyy myös klassiseen paineteoriaan. Agnewin mukaan rikoksia aiheuttava paine sisältää myös odotusten, saavutusten ja oikeudenmukaisuuden ulottuvuuden. Agnewin mukaan

paineen voimakkuuteen vaikuttavat viimeaikaisuus, kesto ja kuormittavien tapahtumien kasautuminen. Yleinen paineteoria pyrkiikin huomioimaan laajemmin kaikkia yksilön negatiivisia suhteita muihin, sekä tarkentamaan rikollisuuden ja paineen välistä suhdetta. (Agnew 1992, 47–88).

Kivivuoren ja kumppanien mukaan paineteorian haasteet piilevät huono-osaisuuden ja rikollisuuden välisissä kausaalisuhteissa. Paineteoria ei ole kyennyt heidän mukaansa täysin vastaamaan siihen, miksi huono-osaisuus korreloi rikollisuuden kanssa. Esimerkiksi itsekontrolliteorian mukaan heikko impulssikontrolli lisää sekä huono-osaisuutta että yksilön rikosalttiutta. Paineteoriat taas korostavat huono-osaisuuden rikollisuutta kasvattavaa vaikutusta. Suomessa kausaliteetti rikollisuuden ja huono-osaisuuden suhteen on Kivivuoren ja kumppanien mukaan kaksisuuntainen, eli huono-osaisuus kasvattaa rikosalttiutta, ja rikollisuus aiheuttaa kasaantuvaa huono-osaisuutta. (Kivivuori & kumppanit 2018, 161–164)

4.3.3 Tilannetoimintateoria, rutiinit ja ympäristötekijät

Tilannetoimintateoria on Wikströmin kehittämä teoria, jonka mukaan rikollisuutta aiheuttaa ennen kaikkea yksilön ja ympäristön välinen vuorovaikutus. (Kivivuori & kumppanit, 2018, 219) Wikströmin ja Svenssonin mukaan rikosalttiuteen vaikuttaa itsekontrollia voimakkaammin yksilön moraalit ja persoona. Yksilön henkilökohtaiset moraalikäsitykset vaikuttavat hänen kykyynsä kontrolloida omaa toimintaansa. (Wikström & Svensson, 2010, 405)

Tilannetoimintateorian mukaan rikollisuuteen vaikuttaa yksilön rikosalttiuden lisäksi myös ympäristön rikosalttius. Wikströmin ja Loeben mukaan yhteisöön vaikuttavat paitsi sen asukkaat, mutta myös alueen muut aktiviteetit, kuten kaupankäynti, ajanvietteet ja teollisuus. Ympäristön välittömät rikosalttiutta lisäävät erilaiset houkutukset, kuten arvokkaat hyödykkeet, provokaatiot kuten loukkaukset ja uhkaukset, sekä yksilön arviot teon riskeistä. Riskeihin liittyy kiinnijäämisen todennäköisyys ja mahdollinen rangaistus. (Wikström & Loeber 2000, 1113–1114)

Wikström ja Loeber havaitsivat tutkimuksessaan, että korkean rikosriskin nuorten vakavampaan rikollisuuteen naapuruston sosioekonominen konteksti ei vaikuttanut. Sen sijaan naapurusto vaikutti sellaisiin nuoriin, joilla oli sekä suojaavia että riskitekijöitä tasaisesti tai useita suojaavia tekijöitä. Suojaavia tekijöitä oli esimerkiksi riittävät tunteet syyllisyydestä ja hyvä koulumotivaatio. Wikström ja Loeber arvioivat, että ilmiöön vaikuttaa, että nuoruusiässä aikaa

vietetään enemmän kodin ulkopuolella, jolloin kodin ja perheen harjoittama sosiaalinen kontrolli on heikompaa. (Wikström & Loeber 2000, 1143–1144)

Kivivuoren ja kumppanien mukaan tilannetoimintateoriassa ympäristön rikosalttiuteen vaikuttaa sen yhteispystyvyyden, eli alueen asukkaiden harjoittama sosiaalinen kontrolli sekä yhteisön sosiaalinen yhteenkuuluvuus. Nuorille rikosalttiissa ympäristössä yhteispystyvyyden on heikkoa. Muita nuorten rikosalttiutta lisääviä tekijöitä ovat aikuisten valvonnan puute sekä baarien ja yökerhojen yleisyys alueella. Tilannetoimintateoriassa vaikuttaa myös ympäristön pelotevaikutus, jolla tarkoitetaan, miten tehokkaasti ympäristö ilmaisee, että rikoksesta saatavat hyödyt ylittävät siitä seuraavat haitat ja kiinnijäämisen riskin. (Kivivuori & kumppanit 2018, 219–220)

Ympäröivän ympäristön vaikutusta rikosalttiuteen on tutkittu kriminologiassa myös kulttuurin näkökulmasta käsin. Tutkimusten mukaan noin puolet nuorten väkivallasta sisältää kostomotiivin. Kulttuuri vaikuttaa siihen, miten motiivi ilmaistaan rikoksina esimerkiksi kunniaväkivallan muodossa. (Kivivuori & kumppanit 2018, 175–176) Myös tiettyjen laitospaikkojen ympäristöjen on havaittu tuottavan rikollisuutta. Niissä saattaa tapahtua esimerkiksi oppimisteorian mukaista rikollisen käyttäytymisen oppimista ja jengiytymistä. Lisäksi Granfeltin mukaan laitospaikoissa ympäristössä yksilön kontrolli ja elämänhallinta ulkoistetaan, ja arkea ohjaavat tiukat rutiinit. Sopeutuminen siviilielämään voi tuntua haastavalta, ja vankila saattaa jopa tuntua houkuttevalta vaihtoehdolta, jos yksilöllä on huomattavia taloudellisia ja mielenterveydellisiä ongelmia. (Granfelt 2014, 263)

Rutiinitoimintojen teoria on kriminologinen teoria, joka tarkastelee ennen kaikkea itse rikostapahtumaa tekijöiden sijaan. Cohenin ja Felsonin mukaan rikos tapahtuu, kun motivoitunut tekijä kohtaa sopivan rikoksen kohteen tilassa, jossa ei esiinny valvontaa tai vartiointia. Toisaalta kun jokin näistä kolmesta tekijästä ei toteudu, on mahdollista ehkäistä suoraa kontaktia edellyttävä rikos. (Cohen & Felson 1979, 604) Rikokset esiintyvät osana arjen rutiinitoimintoja, ja rikolliset lukevat ja tulkitsevat ympäristöä, ja tekevät sen perusteella päätöksiä toiminnastaan. Teoria painottaa tilan viestintää, jolla tarkoitetaan, että tila ilmaisee rikollisten olosuhteiden suotuisuutta. Rikokselle suotuisa tila on heikosti valvottu, ja tästä ilmaisee yleensä heikko valaistus ja epäsiisteys. (Kivivuori & kumppanit 2018, 244)

5 Tutkimuksen menetelmät

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena on saada uutta tietoa lasten ja nuorten rikollisuuden taustatekijöistä haastatteleamalla erilaisia kentän asiantuntijoita. Haastattelujen tavoitteena oli puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla kysellä eri asiantuntijoiden näkökulmia ja ajatuksia samoihin teemoihin. Haastattelujen tuloksia verrataan aikaisempaan tutkimukseen, ja tavoitteena on saada laajempaa ymmärrystä lasten ja nuorten rikollisuuden ilmiöstä asiantuntijoiden käyttämien selitysten ja ajatusten avulla.

Tutkimuskysymyksiä on neljä, ja ne toimivat myös teemahaastattelun haastattelurungon pohjana. Haastattelurunkoa ja haastattelujen kulkua käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millaisia selitystekijöitä kentän ammattilaiset nostavat esille lasten ja nuorten rikollisuudelle?
- 2) Miten kentän asiantuntijat näkevät nuorten ajautumisen rikollisuuteen?
- 3) Millaisia näkökulmia kentän asiantuntijoilla on lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisystä sekä rangaistuspolitiikasta?
- 4) Miten näkemykset suhteutuvat aikaisempaan tutkimustietoon?

Tutkimuskysymyksistä ensimmäinen painottaa asiantuntijoiden esiin nostamia selitystekijöitä. Tutkimuskysymys kahden ytimessä on eräänlainen polkumetafora. Kysymyksen tavoitteena on hieman syvempi näkökulma, jossa otetaan huomioon rikollisuuden pariin ajautuminen ja elämänpolku – tyyppinen ajattelu. Tutkimuskysymys kaksi kysyy ennen kaikkea erilaisten selitystekijöiden vuorovaikutusta ja kasaantumisen ilmiötä. Tutkimuskysymys kolme painottaa ennaltaehkäisyn ja rangaistuspolitiikan näkökulmia.

Neljäs tutkimuskysymys on, miten haastatteluissa esiin nousseet näkökulmat suhtautuvat aikaisempaan tutkimustietoon ja kriminologisiin teorioihin. Kysymyksessä käytetään sanamuotoa ”aikaisempaan tutkimukseen”, mutta on syytä huomioida, että toteutuneiden haastattelujen ja gradun valmistumisen välillä on voinut tulla ilmi tapahtumia ja uutta tietoa, jota ei ollut vielä haastattelujen teon aikana. Joissain tapauksissa haastateltavien näkökulmia saatetaankin verrata uusimpiin tutkimuksiin.

Tutkimuksen päätelmäluvuissa verrataan haastatteluissa esiin nousseita teemoja kriminologisiin teorioihin ja aikaisempaan tutkimukseen. Haastattelujen tulosten tiivistämisessä hyödynnän erilaisia visuaalisia malleja, kuten miellekarttoja, käsitekarttaa sekä visuaalisia metaforia. Miellekartan vahvuuksia ovat niiden visuaalisuus, muistettavuus ja joustavuus, mutta haasteina saattaa olla tiedon tulkitseminen. Miellekarttoja hyödynnetään tiivistämään tutkimustulokset, ja esittelemään niistä löytyneet teemat osana miellekartan rakennetta. Käsitekartat jakavat tietoa tehokkaammin, mutta niiden sisältämää tietoa on hankalampi muistaa. Visuaaliset metaforat ovat informatiivisia ja jäävät lukijalle helposti mieleen, mutta niiden käyttökohteet voivat olla rajallisia. (Eppler 2006, 203–204)

Käyttämistäni visuaalisista malleista yksikään ei ole täysin puhdas käsitekartta, sillä käsitekartalle on ominaista käsitteiden välisten yhteyksien esittäminen nuolien avulla, ja yhteyksien selittäminen kuviossa. (Åhlberg 2014) Toisaalta rakentamani kuviot päihde ja mielenterveysongelmien välisestä suhteesta sekä rangaistuspolitiikasta yhdistelevät käsitekartan ja miellekartan piirteitä, sillä kuvioissa on tärkeää suhteiden hierarkkisuus ja keskinäiset yhteydet.

5.2 Teemahaastattelun menetelmä ja haastattelurunko

Tutkimuksen aineisto hankittiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Teemahaastattelun ajatuksena on, että haastattelutilanteessa on valmiita teemoja ja niihin liittyviä tarkentavia kysymyksiä, jotka on valittu tutkimuksen viitekehyksen pohjalta. Haastattelutilanteessa edetään näiden teemojen pohjalta, mutta haastattelujen strukturoinnin määritelmien suhteen on eroavaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 87–88)

Teemahaastattelun metodologiassa korostetaan tulkintoja ja erilaisia merkityksiä. Teemahaastattelun sisältä löytyy vaihtelua struktuurin eli järjestyksen ja valmiiden kysymysten seuraamisesta kohti avoimemman syvähaastattelun piirteitä, jossa järjestyksen ja valmiiden kysymysten sijaan hyödynnetään laajempia yläkäsitteitä ja teemoja. Määritelmien erilaisuus ja teemahaastattelujen moninaisuus ei poista tutkimuksen velvoitetta yhdenmukaisuuteen. On erilaisia tulkintoja siitä, kuinka sanatarkasti tai järjestystä noudattaen kysymykset tulisi esittää haastattelutilanteessa. Kuitenkin yhteisenä vaatimustekijänä voidaan pitää edellytystä siihen, että tiedonantajilta pyritään saamaan merkityksellisiä vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 88)

Kaikkien haastattelujen pohjana toimi kohdasta liitteet 1. löytyvä haastattelurunko. Haastattelutilanteissa kysymysten ja teemojen eteneminen noudatti haastattelurunkoa joustavasti.

Kaikki haastattelut aloitettiin kysymyksestä 1, ja edettiin teemahaastattelun runkoa seuraten, kuitenkin tarvittaessa joustuen. Haastattelutilanteessa oli siis ennalta ohjaava struktuuri, mutta pyrin jättämään haastattelutilanteeseen myös vapaamuotoisempia hetkiä, jolloin haastateltavilla olisi aito mahdollisuus tuoda esiin myös muita teeman ja tutkimusaiheen herättämiä ajatuksia ja tulkintoja. Lähetin haastateltaville valmiiksi sähköpostiviestin, jossa kerroin haastattelujen aiheista ja tulevasta sisällöistä tiiviisti. Korostin, ettei haastatteluja varten tarvitse varautua ennakolta. Lisäksi pyrin korostamaan haastattelutilanteessa, ettei kysymyksiin ole oikeita tai vääriä vastauksia, vaan toivoisin kuulevani haastateltavien omia ajatuksia ja näkökulmia aiheesta.

Haastatteluja tehtiin yhteensä seitsemän. Toteutuneet haastattelut vaihtelivat kestoltaan paljon: lyhyin haastattelu oli kestoltaan 24 minuuttia, ja pisin haastattelu 1 tunti ja 49 minuuttia. Keskiarvoksi haastatteluiden kestoksi tuli noin yksi tunti haastateltavaa kohti. Tämä on tutkimuksen kannalta sopiva kesto haastatteluille, ja antaa paljon materiaalia analyysivaihetta varten.

Haastattelun pääteemoja oli kolme. Ensimmäinen teema oli rikollisuuden taustatekijät, joiden osalta kysyttiin muun muassa haastateltavan mielestä merkittävimpiä selitystekijöitä lasten ja nuorten rikollisuudelle. Lisäksi teemassa yksi käsiteltiin lapsuuden kasvuympäristön, perheen ja ystävien merkitystä. Toinen teema oli rikollinen ihminen, ja haastateltavia pyydettiin kertomaan, onko heidän mielestään olemassa tyypillistä polkua rikollisuuteen. Tässä osiossa pohdittiin myös, millainen on tyypillinen ja epätyypillinen nuori rikoksentekijä. Kolmas teema oli ennaltaehkäisy ja rangaistuspolitiikan teema, jossa haastateltavilta kysyttiin keinoja lasten ja nuorten rikollisuuden vähentämiseen ja ennalta ehkäisemiseen. Näiden kolmen pääteeman lisäksi jokaisessa haastattelussa kysyttiin haastateltavan näkökulmia ja ajatuksia koulun roolista, sekä päihde- ja mielenterveysongelmien merkityksestä osana ilmiötä.

Olin valinnut haastatteluihin henkilöitä, joilla oli tietoa ja asiantuntemusta liittyen lasten ja nuorten rikollisuuteen. Näin ollen haastattelun lämmittely oli lähinnä taustatietojen, kuten koulutus- ja työhistoriaan perehtymistä, sekä molemminpuolista tutustumista. Käytännössä tämä vaihe toteutettiin ilman nauhuria, jotta pystyimme keskustelemaan vapaamuotoisemmin tulevasta haastattelusta. Kaikille haastateltaville kerrottiin, että aineisto nauhoitetaan, litteroidaan ja käsitellään luottamuksellisesti. Jokaiselle haastateltavalle kerrottiin heti haastattelun alussa, että jos he eivät halua jotain keskusteluaihetta mukaan tutkimukseen, tätä tullaan ehdottomasti kunnioittamaan. Muistutin heitä myös haastattelun muissa vaiheissa, että heillä on aina lupa pyytää erikseen, jos he eivät toivo aihetta käsiteltävän tutkimuksessa. Tämän lisäksi

olen jo lähtökohtaisesti tehnyt päätöksen aiheen sensitiivisyyden vuoksi, että tunnistettavia tietoja ei käytetä tutkimuksessa. Tämä on myös osa tutkimusetiikkaa.

Haastattelun toteutuksen osalta oli tärkeää, että kysymyksiä ei ollut liikaa, ja haastattelu jäykkä ja ennalta käsikirjoitettu. Tutkimuksen keskiössä olivat ennen kaikkea asiantuntijoiden kokemukset ja näkökannat, ja haastattelun tavoitteena oli antaa heille mahdollisimman paljon aikaa ja tilaa tuoda esille heidän asiantuntemustaan. Kaikki haastattelut lähtivät etenemään varsin luontevasti ja soljuen erityisesti, kun alun kankeudesta päästiin yli. Tämän tutkimuksen haastattelujen toteutus pyrki noudattamaan yhdenvertaisuuden vaadetta siten, että jokainen haastattelurungossa esiintynyt pää- ja alateema käsiteltiin haastattelun aikana. Kaikki haastateltavat vastasivat siis rungon pohjalta esitettyihin pääkysymyksiin, ja tämän lisäksi haastateluissa oli myös vapaamuotoisempaa pohdintaa ja keskustelua aiheen sisältä.

Haastatteluja tehdessä oli tärkeää pyrkiä välttämään haastateltavien johdattelua. Haastateltava alkaa myötäillä helposti haastattelijaa antamalla vastauksia, joita hän olettaa haastateltavan haluavan kuulla. Pyrin haastatteluja tehdessäni välttelemään haastateltavien liiallista ohjailua, mutta myös rohkaisemaan heitä kertomaan näkökantojaan, ja tarvittaessa auttamaan heitä, jos he esimerkiksi eivät muistaneet jotain sanaa.

Haastattelut etenivät melko vapaamuotoisesti aiheen ja teemojen johdattelemana, mutta esitin tarvittaessa lisäkysymyksiä ja tarkentavia kysymyksiä haastattelujen aikana. Aiheen rajauksen osalta pyrin antamaan haastateltaville vapautta puhua, mutta toisaalta tarvittaessa palautin aiheen takaisin tutkimuksen teemoihin. Haastattelujen lopussa annoin vielä jokaiselle haastateltavalle mahdollisuuden kertoa vapaasti aiheesta heidän omien toiveidensa mukaisesti.

Osassa haastatteluista näkyi tallennuslaitteen aiheuttama jännitys. Haastattelutilanne itsessään oli osalle uudenlainen tilanne, ja nauhoitettu haastattelu ymmärrettävästi tuntui epäluonnolliselta ja jännittävältä. Oman haasteensa toi tietysti myös tutkittavan aiheen laajuus. Eräs haastateltava pohti, että jonkinlainen valmistautuminen ennalta olisi voinut tehdä kysymyksiin vastaamisesta helpompaa. Tässä korostuikin ajan tärkeys: kun haastateluille on varattu sopivasti aikaa, ei haastateltaville synny kiireen tunnetta.

5.3 Aineisto

Tutkimuksessa haastateltiin seitsemän erilaista lasten ja nuorten rikollisuuden kentän asiantuntijaa. Haastateltavaa materiaalia kertyi 7 tuntia ja 17 minuuttia. Haastattelut litteroitiin peruslitterointia käyttämällä. Litteroitua materiaalia kertyi haastatteluista yhteensä noin 122 sivua. Kuusi haastattelua tehtiin kasvotusten, ja yksi yliopiston zoom-palvelun kautta videohaastatteluna. Kaikki haastattelut toteutettiin syksyn 2020 aikana. Edellisessä luvussa kerrottiin haastattelujen kulusta sekä haastatteluissa käytetyistä teemoista.

Haastattelussa käytetyt teemat olivat lasten ja nuorten rikollisuuden taustatekijät, polku rikollisuuteen sekä tyypillinen ja epätyypillinen rikoksenteekijä, ja viimeisenä pääteemana ennaltaehkäisy ja rangaistuspolitiikka. Lisäksi haastatteluissa kysyttiin haastateltavan ajatuksia liittyen ystävien, perheen, koulun sekä päihde- ja mielenterveysongelmien merkitykseen. Kuudessa haastattelussa käsiteltiin myös maahanmuuton teemaa, vaikka se ei sisällynyt sellaiseen haastattelurunkoon.

5.4 Haastateltavat

Haastatteluihin osallistui yhteensä 7 erilaista nuorisoriikollisuuden kentän asiantuntijaa Varsinais-Suomen alueelta. Valitsin haastateltavat tutkimukseen ennen kaikkea heidän työnkuvansa ja asiantuntemuksensa perusteella. Haastateltavista käytetään tutkimuksen aikana lyhenteitä R1, R2, A, K, P, N1 ja N2.

Haastateltavista kaksi työskentelivät haastattelujen teon aikaan rikosseuraamuslaitoksella. Rikosseuraamuslaitoksella työntekijöiden toimenkuvaan kuuluu muun muassa yhdyskuntaseuraamusten ja ehdonalaisten valvominen. Heistä käytetään tutkimuksessa lyhenteitä R1 ja R2.

Haastateltava R1 työskentelee rikosseuraamuslaitoksella, ja hänellä on erittäin pitkä kokemus lasten ja nuorten parissa toimimisen osalta. Hänellä on kokemusta lapsiin ja nuoriin myös sosiaalialan kentältä.

Haastateltava R2 työskentelee myös rikosseuraamuslaitoksella. Haastateltavalla on kokemusta rikollisuudesta ja nuorisoriikollisuudesta työnsä lisäksi myös useamman vuoden kestäneen vankiloihin liittyneen vapaaehtoistyön kautta.

Haastateltavalla A on erittäin pitkä ja monipuolinen kokemus lasten ja nuorten rikollisuudesta sosiaalialan kontekstista käsin. Haastateltavalla on kattava asiantuntijuus kriminologisesta tutkimuksesta, ja tietoa myös päihdepuolelta ja viranomaiskentästä.

Haastateltava K:lla on monipuolinen työhistoria, ja runsaasti kokemusta lasten ja nuorten kanssa toimimisesta. Erityisesti tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä ovat nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn sekä kasvatusalaan liittyvät kokemukset, sekä monipuolinen toiminta vapaaehtoistyössä. Haastateltava K on lasten ja nuorten rikollisuuden osalta ”kokemusasiantuntija”. Merkittävää on, ettei K itse ole ollut osallisina rikoksiin, vaan hän on ollut ilmiön sivustaseuraajana tarkkailijan roolissa lähietäisyydeltä.

Haastateltava N1 tekee työnkuvassaan muun muassa näpistelykeskusteluja. Koulutustaustaltaan haastateltavalla on kokemusta monipuolisesti nuorten parista muun muassa sosiaalipuolen kentän kautta.

Myös N2 tekee työnkuvassaan muun muassa näpistelykeskusteluja. Hänellä on monipuolinen kokemus lasten ja nuorten parista, ja näpistelykeskusteluja haastateltava on tehnyt yli viiden vuoden ajan.

Haastateltava P työskentelee poliisina, ja hänellä on pitkä kokemus poliisin töistä, sekä näkökulmia myös terveydenhuollon kentältä. Haastateltava on erikoistunut lapsiin kohdistuneisiin rikoksiin, sekä alle 18 – vuotiaiden tekemiin rikoksiin.

5.5 Analyysi

Tutkimuksen analyysin menetelmänä käytetään laadullista sisällönanalyysiä, ja erityisesti teemoittelua. Laadullinen sisällönanalyysi on toisaalta yksittäinen metodi, mutta toisaalta myös laajempi teoreettinen kehys, joka sisältää erilaisia laadullisen aineiston analyysin menetelmiä. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 103)

Litteroitua aineistoa analysoidaan teemoittelun avulla. Teemoittelun ajatuksena on ryhmitellä ja pilkkoa aineistoa erilaisten teemojen avulla, sekä vertailla niitä. Käytännössä teemoittelu muistuttaa luokittelua, jonka ydinajatuksena on järjestellä ja tutkia aineistoa siten, että aineistosta rakennetaan luokkia, ja näiden luokkien esiintymistä aineistoissa tutkitaan ja esitetään esimerkiksi taulukoiden avulla. Teemoittelussa näiden luokitusten pääpainona ovat erityisesti sisällöt. Teema tarkoittaaakin yleisesti ottaen aiheita. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 105–107) Teemoittelussa on tärkeää, että teoria ja empiria ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa. Tämä tarkoittaa sitä, että teoria otetaan aktiivisesti mukaan myös aineiston tulkintaan. (Eskola & Suoranta 2008, 175–179)

Tutkimuksen analyysissä yhdistyy teorialähtöisen ja aineistolähtöisen analyysin piirteitä. Analyysivaiheessa hyödynnetään teoriaohjaavaa analyysiä. Teoriaohjaava analyysi on menetelmä, jossa aineiston analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan, mutta teoria on analyysin tukena (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109) Tässä analyysimenetelmässä päättely on tyypillisesti abduktiivista, eli tutkijan ajattelun prosesseissa vaihtelevat erilaiset valmiit mallit ja aineistolähtöiset mallit. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 110–111) Tutkimuksen analyysissä tämä tarkoittaa, että pyrin tuomaan tasapuolisesti esiin teorian, metodin ja haastateltavien ääntä.

Tutkimukseen keräämäni aineisto osoittautui sisällöllisesti äärimmäisen rikkaaksi ja runsaaksi. Sen analyysi oli prosessina monivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa luin aineiston läpi, kunnes tekstistä alkoi nousemaan selkeitä teemoja. Ensin aineisto jaoteltiin kolmeen pääluokkaan tutkimuskysymyksiensä pohjalta johdettujen pääteemojen avulla, joita olivat selitys- ja taustatekijät, kokonaisvaltaisuutta painottava näkökulma sekä hoito ja rangaistuspolitiikan näkökulma.

Tämän jälkeen aloin analysoida aineistoa pääteemoja hyödyntäen. Lähdin ensimmäiseksi etsimään erilaisia selitystekijöitä ja taustatekijöitä, ja muodostamaan alateemoja, jotka toimivat taulukoiden otsikoina. Tämän jälkeen aloin lukea aineistoa uudestaan eri teemojen näkökulmaa painottaen. Esimerkiksi luin aineiston ensin miettien aineistosta löytyviä rikollisuutta selittäviä taustatekijöitä, ja näistä etsin tietoa spesifisti esimerkiksi päihdeongelmaan liittyen. Prosessin aikana keräsin tiedot taulukkoon, ja ryhmittelin taulukkoa niin, että tiedot sijoittuisivat sen sisällä mielekkäästi ja selkeästi. Tämän jälkeen kirjoitin luvun puhtaaksi hyödyntäen muodostettua taulukkoa. Toistin saman lähestymistavan kaikkien tuloslukujen kohdalla.

Keräsin taulukoihin haastatteluissa esiin nousseita tekijöitä, jotka pystyin ryhmittelemään vielä lisäksi taulukon sisällä alakategorioihin. Näin taulukoista on mahdollista havaita yhtä aikaa paitsi haastatteluissa esiin nousseet yhtäläisyydet mutta myös eroavaisuudet. Taulukointi vastaa myös alkuperäiseen haasteeseen tutkielman teossa, jossa pyrin löytämään oikean tasapainon haastatteluiden kohtelemiseen toisaalta erillisinä, mutta myös ehkäisemään niiden käsittelyn toisistaan irrallisina. Alasuutarin mukaan taulukointi on keino esittää aineisto siten, että siitä on mahdollista nähdä mihin analyysi perustuu. Taulukko osoittaa myös aineiston systemaattisen käytön. (Alasuutari 2011, 192–193)

Johtopäätöksissä hyödynsin miellekarttoja ja visuaalisia metaforia tiivistääkseni haastattelujen tulokset mahdollisimman tehokkaasti. Tuloslukuissa on näkyvillä haastateltavien erilaisuus ja

tulosten yksilöinti vahvemmin, kun taas johtopäätöksissä tuloksia käsitellään toisiaan täydentävinä ja rikastavina kokonaisvaltaisemmin. Haastattelujen tuloksia verrataan kriminologisiin teorioihin, sekä aikaisempiin tutkimuksiin ja tietoihin rikollisuudesta.

Tutkimuksen teon alkuvaiheessa suunnittelin hyödyntäväni analyysiin laadullisen sisällönanalyysin ja teemoittelun lisäksi diskurssianalyysiä. Tutkimuksen analyysin keskeisenä osana ovat kuitenkin erilaiset haastatteluista esiin nousseet teemat. Pääpaino on sisällöissä ja selitysmalleissa, ei niinkään käytetyssä kielessä ja termistössä. Päädyin jättämään diskurssianalyysin kokonaan pois tutkimuksesta, joskin diskurssit itsessään tulevat mainituksi esimerkiksi lähdekriittisyyttä pohtivassa osiossa.

6 Selitys- ja taustatekijät lasten ja nuorten rikollisuudelle

Ensimmäinen haastattelujen perusteella rakennettu pääteema on selitys ja taustatekijät lasten ja nuorten rikollisuudelle haastateltujen asiantuntijoiden kuvaamina. Tämä teema vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ” Millaisia selitystekijöitä kentän ammattilaiset nostavat esille lasten ja nuorten rikollisuudelle?” Kysymystä tarkennettiin vielä pyytämällä haastateltavia kertomaan näkökulmansa siihen, miksi lapsi tai nuori päätyy tekemään rikoksia. Lisäksi haastatteluissa kysyttiin haastateltavilta seuraavat kysymykset:

- Onko joku tai jotkut taustatekijät mielestäsi erityisesti korostuneen merkittäviä rikosalttiuden kasvattajia? Eli mitä taustatekijöitä pidät merkittävänä?
- Millaisia näkemyksiä sinulla on perheen ja ystävien merkityksestä?

Haastatteluissa hyödynnettiin teemahaastattelun runkoa (liitteet 1), jonka avulla on mahdollista verrata, mitä eri haastateltavat vastasivat samoihin kysymyksiin. Kaikki haastattelut alkoivat samalla kysymyksellä, joten nämä ensimmäiset esiin nousseet ajatukset ovat kiinnostavia verrata keskenään. On syytä pitää mielessä, että mihinkään haastattelussa esitettyyn kysymykseen ei ole tutkimuksen näkökulmasta oikeaa tai väärää vastausta, eli jokaisen haastateltavan näkemykset ovat tässä tutkimuksessa yhtä arvokkaita.

Teemoihin luokittelu toteutettiin taulukointia hyödyntämällä: taulukkoon listattiin kaikki haastateltavien asiantuntijoiden kuvaamat selitystekijät. Aineisto luettiin ensin läpi useaan otteeseen, ja tämän jälkeen esiin nousseet selitystekijät luokiteltiin karkeasti neljään eri teemaan. Teemoista muodostettiin taulukot, joihin poimittiin haastattelu kerrallaan eri haastateltavien kuvailemia selitystekijöitä. Taulukon avulla selitystekijöitä oli mahdollista ryhmitellä niin, että taulukosta havaitsee nopeasti, jos samat tekijät esiintyvät useammassa haastattelussa. Taulukosta voi myös havaita, mitkä näkökulmat korostuivat missäkin haastattelussa.

Vaikka aineisto oli hyvin rikas ja monipuolinen sisällöltään, löytyivät nämä erilaiset pää- ja alateemat lopulta varsin luonnollisesti sekä aineisto – että teorialähtöistä lähestymistapaa yhdistellen. Tausta – ja selitystekijöiden alateemoiksi muodostuivat epäsuotuisat kasvuolot, ystävät ja kaverisuhteet, päihitteet ja mielenterveysongelmat sekä itsetuntemus ja identiteetti.

6.1 Epäsuotuisat kasvuolot

Haastateltavilta kysyttiin, millaisia taustatekijöitä ja selitystekijöitä heidän mielestään löytyy lasten ja nuorten rikollisuuden taustalta. Analyysissä käytettävä teemoittelutaulukko löytyy

kohdasta liitteet 3. Seitsemästä haastateltavasta kuusi alkoi heti suoraan nimeämään erilaisia heidän merkittävänä pitämiään selitystekijöitä, ja näistä kuudesta haastateltavasta jokainen mainitsi ainakin jollain tapaa perheen tai kasvuolojen merkityksen lasten ja nuorten rikollisuudessa vaikuttavana taustatekijänä. Näpistelykeskustelujen vetäjien haastatteluissa tuotiin esille jonkin verran sitä, kuinka monenlaisista lähtökohdista näpistelijöitä tulee. Tämä selittää sen miksi yksi haastateltava ei lähtenyt suoraan mainitsemaan selitystekijöitä haastattelun alussa, vaan kuvaili että näpistelijöitä tulee kaikista yhteiskuntaluokista ja ihmisryhmistä, ja kaikenikäisistä perheistä.

Lasten ja nuorten rikollisuuden taustatekijöistä esiin nousi jo analyysin varhaisessa vaiheessa korostuneesti lapsuuden kasvuolot ja perhe. Päädyin nimeämään teeman ”lapsuuden epäsuotuisat kasvuolot”. Tässä tutkimuksessa kyseiseen teemaan sisältyvät perhe ja kasvuympäristö. Haastateltavien vastauksien perusteella teemalle muodostui lukuisia alateemoja, jotka tarkoittavat sitä, miten vastauksia luokiteltiin tarkemmin. Näitä alateemoja ovat köyhyys perheessä, avioero tai yksinhuoltajuus, turvaton koti, rajat sekä huostaanotto tai laitossijoitus.

Perheen köyhyyden merkitys nousi esiin useissa haastatteluissa. Köyhyydellä ei tarkoitettu vain rahan puutetta, vaikka taloudelliset olosuhteet saattoivat toimia näpistykseen tai varkauksen motiivina. Köyhyyttä tulkittiin laajemmin sosiaalisena, kasvatuksellisena ja taloudellisena köyhyytenä. Taloudellisesta köyhyydestä mainitsivat näpistelykeskusteluita vetäneet N1, N2 ja P, jotka kuvailivat, että joskus varattomuus oli syynä näpistykseen tai varkauteen. Tällaisessa tilanteessa saatettiin näpistää ruokaa, tai nuori saattoi kertoa haluavansa olla kuin muut, ja raha ei riittänyt haluttuun asiaan tai esineeseen.

”Mut sit taas on niitä ketkä on ihan vaikka nälkäänsä pöllinyt jonkun eväsleivän, tai jonkun pipon kun on halunnut että olis joku yks samanlainen asia kun kave-reilla on. Et kun on sit vaikka jotain köyhyyttä, tai jotain semmoista ettei oo mahdollisuuksia, että haluais olla toisten kaltainen.”P

Toisaalta N1, N2 ja P mainitsivat myös, että köyhyys ei ollut aina näpistykseen motiivi, ja esimerkiksi N1:n mukaan näpistelevien nuorien perheet ja elämäntilanteet olivat hyvin erilaisia ja moninaisia. Myös kokemusasiantuntija kuvaili, ettei lähiomaisen nuoruuden rikoskierre johtunut perheen taloudellisesta tilanteesta.

”On jonkun verran tietysti niitä joilla ei ehkä oo rahaa johonkin tiettyihin juttuihin, mut hirmu monessa keskustelussa kun niissä on aina huoltaja mukana sen lapsen kanssa, niin huoltajat tuo ilmi, että miksi varastit, kun olisit vaan voinut pyytää.”

Et harvalla on niin, mä yritän miettii, mut en muista kyllä yhtäkään, et ois ollu niin, et olis tarve sen tavaran viemiseen. Siis semmonen että olis niin varaton, että ei oo varaa esimerkiks vanhemmilla ostaa sitä mitä lapsi vie.”N1

Materiaalisen köyhyyden rinnalla haastatteluissa mainittiin sosiaalinen köyhyys. Sosiaalisella köyhyydellä haastateltavat tarkoittivat, että perheen saama sosiaalinen tuki saattoi olla vähäistä, ja sosiaaliset verkostot niukat. Haastateltava P kuvailee sosiaalista köyhyyttä kasvatukselliseen köyhyyteen ja kodin ilmapiiriin liittyvänä ilmiönä.

”Jos miettii vaikka näpistelijälästä, niin siellä on ehkä selkeät on ne, ketkä kokeilee, ne kenellä ei oo ees tarvetta siihen, et periaatteessa on ehkä vaan joku jännityksenhaku juttu. Sit on ne lapset, kenellä selkeesti sä pystyt ihan lyhyessä ajassa hahmottaa sen, että tarve siihen tietynlainen. Pitkää vähäosaisuutta ja semmoista köyhyyttä, sekä rahallista köyhyyttä, että köyhyyttä kasvatuksessa ja kodin ilmapiirissä. Miten sen nyt sanois, tavallaan sellasta sosiaalista köyhyyttä.”P

A kuvailee sosiaalista köyhyyttä suppeiden sosiaalisten verkostojen kautta. Vanhempien suhteet ja sosiaaliset verkostot saattavat olla katkenneita, ja myös lapsen tai nuoren ystävyyssuhteet saattavat jäädä vähäisiksi. Tämä lisää nuorten eriytymistä muusta yhteiskunnasta ja nuorista, ja saattaa johtaa yksinäisyyden kokemuksiin. Sosiaalisen köyhyyden yhteys sosiaaliseen tukeen ja toisaalta perheen käyttämään sosiaaliseen kontrolliin nousee esiin R1:n haastattelussa. Hän kuvailee, että melkein yhdeksässä tapauksessa kymmenestä hänen urallaan vanhemmat ovat eronneet.

”On tietysti ärsyttävää sanoa että, ei voi sanoa että avioero aiheuttaa rikollisuutta, mutta – – sieltä voi mennä kaikissa näissä taustatekijöissä vielä askeleen taaksepäin, taikka vähän syvemmälle. Ja silloin voi miettiä, onko semmonen sosiaalinen tuki ja kontrolli ollu, ei oo ollut tarpeeks vahva. Ja mitä muuta tämmöseen on sit liittyny, kun on ollu se avioero. Se on vaan yks tapahtuma. Siellä taustalla on sitten paljon muuta mitä on tapahtunut, jotkut syyt on ollut miksi on erottu.”R1

Avioeron ja yksinhuoltajuuden merkityksen lasten ja nuorten rikosalttiudelle nostaa esiin haastatteluissa myös A. Hän mainitsee lisäksi vanhempien riitaisten erojen ja toisen vanhemman vankilatuomion vaikutuksen. Erityisesti isän puuttumisen merkityksestä puhuvat sekä A että R2. Turvallisen ja hyvän isähahmon ja miesauktoriteetin puuttuminen lapsen elämästä näkyy R2:n mukaan nuorten rikoksentekijöiden sekä vankien elämässä.

”Yks ruotsalainen nuorisotutkija sanoi, että tämmöset nuorisojengit on isättömien poikien klaaneja” A

”Joo, ja sitten semmosta isän puuttumista, – –, se on turvallisen hyvän isähahmon puuttuminen nuoren, erityisesti miesten tai poikien elämästä, myöskin tyttöjen elämästä. Niin se jotenkin mun mielestä näkyy, että monesti jos on vaikka eroperhe,

niin ollaan jääty äidille. Semmonen terveen miesauktoriteetin puuttuminen elämästä. Samaten kun vankien elämässä, mitä oon vankien kanssa jutellut, niin semmonen isän puuttuminen elämästä.”R2

Avioeron ja yksinhuoltajuuden rooli lapsen ja nuoren rikosalttiutta lisäävänä tekijänä on ilmiönä monivaikutteinen. Jos toinen huoltaja ei ole aktiivisesti mukana perheen arjessa, he eivät kykene tukemaan toistensa vanhemmuutta ja kasvatuskumppanuutta. Yksinhuoltajuudessa toisen huoltajan tuoma tuki ja resurssi puuttuvat kokonaan. Eron taustalla saattaa vaikuttaa myös syvemmälle ulottuvia tekijöitä, kuten sosiaaliseen kontrolliin liittyviä haasteita, sekä alkuuperäiset eroon johtaneet tekijät.

Haastatteluissa nousi esille perheen ja vanhemmuuden kohdalla merkittävästi turvattomuus, sekä rajojen asettamisen ongelmat. Turvattoman kodin aiheuttivat monenlaiset ongelmat kotona ja vanhemmuudessa. Alakategoriaan huoltajan haasteet yhdisteltiin liitetaulukossa huoltajan mahdolliset vankeustuomiot, rikosmyönteiset asenteet sekä mielenterveyden ongelmat ja päihdeongelmat. Haastateltavat N1 ja N2 mainitsivat, että joskus näpistelyn taustalla saattavat vaikuttaa perheen sisäiset tai vanhempien muut ongelmat, jotka sijoittuivat myös samaan alakategoriaan huoltajan haasteet.

Sekä poliisi että kokemusasiantuntija mainitsivat kotona tapahtuvan aikuisten päihteidenkäytön heikentävän vanhemmuutta ja lisäävän lasten turvattomuuden tunnetta. P kuvaa, että lapset ja nuoret eivät välttämättä luota aikuisiin, eikä heidän elämässään ole välttämättä turvallista aikuista. Kodin ongelmat saattavat johtaa siihen, että nuori hakee turvaa kaveriporukasta. Myös K kertoi tietävänsä tapauksia, joissa huoltajan päihteiden ja huumausaineiden käyttö vaikuttivat lasten sijoitusprosessiin ja myöhempään päihteiden käyttöön. Toisaalta hän haluaa korostaa kohdanneensa henkilöitä, joiden vanhemmat käyttivät huumeita, mutta aikuistunut lapsi ei, vaikka yhteys vanhempien ja lapsen välillä oli läheinen ja tiivis.

Turvattoman kodin aiheuttajana erittäin näkyvästi nousi esiin kaikissa haastatteluissa haastateltavaa N1 lukuun ottamatta vanhempien keinottomuus, tai rajojen asettamiseen liittyvät haasteet. Haastateltavat käyttivät termejä heikoksi jäänyt vanhemmuus, keinottomuus vanhemmuudessa, tai puuttuva valmius vanhemmuuteen. Turvattoman kodin aiheuttava heikko vanhemmuus tarkoitti haastateltavien mukaan konkreettisesti monia lapsen kasvuun ja kehitykseen negatiivisesti vaikuttavia ilmiöitä. A nosti esille traumaattiset ja kuormittavat kokemukset, kuten lapsuudessa koetun väkivallan, joka saattaa vaihdella esimerkiksi henkisestä väkivallasta seksuaaliseen väkivaltaan. A korostaa erityisesti lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen merkitystä.

”Kiintymyssuhde on ehdottoman tärkeä asia, ja kiintymyssuhdetta ei pääse, se ei pääse muodostuun turvalliseksi jos vanhemmilla ei oo kapasiteettia ikään kuin kantaa sitä omaa osuuttaan siitä kiintymyssuhteen kehittymisestä.”A

Kiintymyssuhde muodostuu A:n mukaan jo hyvin varhaisessa vaiheessa lapsen syntymän jälkeen, ja kehittyy läpi pikkulapsiajan. Hänen mukaansa keskeistä on vanhemman responsiivisuus, eli reagointi lapsen tarpeisiin. Jos vanhempi ei reagoi lapsen tarpeisiin, lapsi ei saa emotionaalista turvaa. Kiintymyssuhteen ongelmien aiheuttamat haasteet ja turvattomuuden kokemukset ovat A:n mukaan erittäin haastavia korjata myöhemmin.

Sekä A että K mainitsevat molemmat ongelmat kodin vuorovaikutuksessa. Nämä haasteet saattavat vaikuttaa toisaalta kommunikaatioon lapsen ja huoltajan välillä, mutta myös lapsen omien tunne- ja keskustelutaitojen kehittymiseen negatiivisesti. P kuvailee havaitsevansa usein vanhemman ja lapsen toimintatavoissa ja reaktiivisuudessa samankaltaisuutta. Esimerkiksi väkivaltatapauksissa on hänen mukaansa havaittavissa opittuja toimintamalleja.

”Semmosta ehkä ettei oo kykyä toimia toisin, se voi olla aika näköalaton. Jos sä tapaat lapsen ja vanhemman, niin siellä on nähtävissä semmosia tietynlaisia piirteitä, reagoidaan asioihin, ja semmonen reaktiivisuus sen lapsen toimissa.”P

Haasteita saattoi olla opittujen toimintatapojen lisäksi kotona esiintyvässä sosiaalisessa tuessa ja kontrollissa, jonka mainitsee erityisesti R1. Juurettomuuden ja moninaisen rikkinäisyyden, sekä erilaiset laitossijoitukset tuo esiin R2. Huostaanotto, laitossijoitus tai lastensuojelun näkyminen osana lapsen elämää nostavat lapsen tai nuoren rikosalttiuden riskiä myös A:n mukaan. R2 huomauttaa lisäksi, että usein sijoitus saattaa sijoittua nuoren kannalta haasteelliseen ikävaiheeseen.

”Ja sit jotenkin semmonen taustatekijä, että jos sijoitukset, ne on tapahtunut aika haasteellisissa ikävaiheissa. Et tietyllä tavalla asiat on saattanu mennä aika pitkälle jo varmaan huonosti jo siellä kotona, ja sitten semmosessa hankalassa iässä tehdään sijoitus, niin se voi olla todella tuplatraumatisoivaa, mitä mä ite nään. Saattaa olla niin, vaikka että joskus 12–14 – vuotiaana ollaan sijoitettu, ja se on aika semmonen vaikea ikä.”R2

Merkittävänä osana heikkoa vanhemmuutta ja kodin turvattomuutta haastateltavat nostivat esiin erilaiset rajoihin liittyvät ongelmat. A kuvailee, että rajat saattavat olla liian tiukat, jolloin vanhempi jyrää lapsen. Myös N2 mainitsee, että joissain tilanteissa huoltajan lapselle asettama rangaistus saattoi olla tekoon nähden kohtuuttoman pitkä. Tällaisissa tilanteissa huoltajan kanssa tulee keskustella, kuinka tilanteesta pääsee yli, ja millainen rangaistus olisi kohtuullinen. Toisaalta haastateltavista R2 pohtii, että lapsen turvallisuuden tunteen ja pettymyksen sietokyvyn kannalta hieman liian tiukat rajat ovat paremmat, kuin ei rajoja ollenkaan.

”Jos ei saa turvallisia rajoja kotona, et lapsihan hakee ne rajat joko hyvällä tai pahalla. Monet vanhemmat on liian kavereita lapsille, ajatellaan et ei halua tuottaa pettymyksiä, ja jos ei niitä pettymyksiä lapsena tuoteta, niin sitten isompana pienikin asia saattaa olla ihan maailmanloppu. Et jotenkin semmonen rajattomuus, ennemmin pikkusen liian kova kuri, kun ei ollenkaan. Et rajat on rakautta.”R2

Myös A kertoo, että lapset etsivät rajoja, ja aikuisen välinpitämättömyys aiheuttaa heissä syviä pettymyksen tunteita. Hän kuvailee, kuinka lapset kaipaavat sitä, että aikuiset jaksavat välittää heistä, eivätkä anna periksi heidän kanssaan. Rajojen asettamattomuus saattaa aiheuttaa lapsessa turvattomuuden tunnetta, ja kokemuksen siitä, että aikuiset eivät välitä lapsista vaan suhtautuvat heihin välinpitämättömästi.

P nostaa rajojen osalta esiin erityisesti johdonmukaisuuden. Vanhempien ongelmana on, että joko rajoja ei osata asettaa, tai jos asetetaan, niin ne ovat epäjohdonmukaiset eikä niistä pidetä kiinni. Haasteet rajojen asettamisessa tai noudattamisessa johtavat hänen mukaansa lapsen kohdalla yksinäisyyden ja turvattomuuden kokemukseen.

”Semmonen tavallaan ettei osata asettaa niitä rajoja lapselle, tai vaikka sit asetaiskin, niin ne on sit kuitenkin ehkä toisaalta ihan kohtuuttomia ne rajat. Ja sit toisaalta ei tueta sitä lasta noudattamaan niitä rajoja. Saattaa näennäisesti olla ikään kuin tiukat vanhemmat, mutta sitten kun heidän kanssaan juttelee, niin käy ilmi, että se onkin vain näennäistä ja pintapuolista se heidän rajoittamisensa, että se lapsi ei saa millään muotoa tukea siihen. Et saatetaan sanoo jotain, ja toiminta on toista, tai sit ei pidetä siitä omasta sanomisesta kiinni. Et tuntuu että nää lapset useimmiten he on tosi yksinäisiä ja turvattomia.”P

K kuvailee, että rajoja ja sääntöjä tarvitaan osana lapsen rikolliselle polulle päätyminen ennaltaehkäisyä. Vanhempi tuntee yleensä oman lapsensa, ja lapsen poikkeavaan käytökseen tulisi reagoida. Hän mainitsee ääriesimerkkinä tapauksen, jossa heikko vanhemmuus ja haasteet rajojen asettamisen osalta johtivat lopulta tilanteeseen, jossa lapsi kohdisti huoltajaan vakavaa väkivaltaa, eikä kyennyt ottamaan vastaan ohjeistuksia tai määräyksiä muilta ihmisiltä. Hän kuvailee tapausta esimerkkinä tilanteesta, jossa kun vanhempi oli valmis vanhemmuuteen, oli jo liian myöhäistä.

”kun hänen vanhemmat oli valmiita olemaan vanhempia, oli vähän liian myöhäistä sen osalta” K

Rajojen osalta R1 korosti erityisesti sosiaalista tukea, ja perheen ja vanhempien käyttämää sosiaalista kontrollia. Näillä termeillä hän tarkoitti, että perhe ja nuorta ympäröivät läheiset ihmiset vaikuttivat siihen, miten toisaalta nuori asennoitui rikollisuutta kohtaan, mutta erityisesti hän nosti esiin sen, miten kotona reagoitaisiin rikoksen tekoon. Hän mainitsi esimerkkinä

nuoren toteamuksen kysymykseen miksi sinä et tee rikoksia. Nuori oli vastannut R1:n mukaan, että voisi hän muuten tehdäkin rikoksia, mutta hän ei kehtaa, kun mitä äiti ja isäkin siihen sanoisivat. Haastateltava kuvaili tämän olevan kotona vaikuttava systeemi, jossa kodin rakkaus ja sosiaalinen tuki tukevat nuorta rikoksettomaan elämään, ja ennaltaehkäisevät rikoksen tekoa.

Perheen, kasvuolojen ja rikosalttiuden osalta sisarukset ja saman kasvuympäristön jakaneet lapset ja nuoret ovat mielenkiintoinen tutkimuskohde. Haastateltavista A mainitsee, että saman perheen sisarukset saattavat päätyä hyvin erilaisille elämänpoluille. R2 puolestaan pohtii, että sisarusten roolit perheen dynamiikassa voivat vaihdella merkittävästi. Hänen mukaansa vanhin selviytyy ja keskimäinen hakee paikkaansa. Usein vanhimmasta sisaruksesta saattaa muodostua eräänlainen vanhemman apukäsi, joka alkaa hoitaa muita. Myös K pohtii, kuinka hänen kohdallaan hänen oma polkunsu poikkesi lähiomaisesta, vaikka olosuhteiden osalta K itse oli rikosalttiimmassa ympäristössä nuoruusvuotensa.

Tiivistetysti perheellä ja lasta ja nuorta ympäröivillä kasvuoloilla oli haastateltavien mukaan merkittävä vaikutus lasten ja nuorten rikosalttiuteen. Perheessä esiintyvän köyhyyden koettiin lisäävän riskiä rikosten tekoon. Köyhyys saattoi olla joko materiaalista, tai sosiaalista köyhyyttä, jolla tarkoitettiin niukkoja sosiaalisia verkostoja. Nämä niukat verkostot heikensivät perheen saamaa sosiaalista tukea.

Köyhyyden lisäksi haastateltavat nostivat esiin perhemuotojen merkityksen. Avioero ja yksinhuoltajuus lisäsivät riskiä rikoksen tekoon moninaisista syistä. Merkittävänä tekijänä nousi esiin kodin turvattomuus, jossa korostui heikko vanhemmuus. Heikko vanhemmuus saattoi ilmetä esimerkiksi rajoihin liittyvien haasteiden osalta. Sopivat rajat lisäsivät haastateltavien mukaan lasten ja nuorten turvallisuudentunnetta, ja kääntäen niiden puute lisäsi turvattomuuden kokemusta. Myös vanhempien opettamat mallit ja tunteet saattoivat lisätä haastateltavien mukaan lapsen tai nuoren riskiä rikoksentekoon.

6.2 Ystävät ja yksinäisyys

Nuorten rikollisuutta selittävinä taustatekijöinä nousi haastatteluissa esiin kaverien ja ystävyysuhteiden merkitys. Ystävyysuhteilla tarkoitetaan kaveripiiriä ja nuoren vertaisia, joiden kanssa he viettävät aikaa koulussa ja vapaa-aikalla. Aikaisemmassa luvussa käsiteltiin sosiaa-

lista köyhyyttä ja sosiaalisten verkostojen niukkuutta, mikä taas tarkoittaa, että nuorella ja hänen perheellään on hyvin vähän sosiaalisia suhteita toisten ihmisten kanssa. Luvun analyysissä käytetty teemoittelutaulukko löytyy kohdasta liitteet 3.

Lasten ja nuorten rikosalttiuteen liittyi vahvasti myös yksinäisyyden kokemus, vaikeus löytää ystäviä, ja haasteet sosiaalisissa taidoissa. Kaveripiirien osalta mainittiin polarisoitumisen ilmiö, jolla haastateltavat tarkoittivat hyvin pärjäävien ja heikosti pärjäävien nuorten erkaantuvan kauemmaksi toisistaan. Haastattelussa käsiteltiin myös jonkin verran netin ja sosiaalisen median merkitystä. Jokaisessa haastattelussa tuotiin esiin myös näkökulma siitä, että kaikki nuorten rikollinen toiminta ei johda tulevaisuuden rikoskierteeseen.

Lasten ja nuorten rikollisuus kuvailtiin sosiaalisena ilmiönä, jossa kaveripiirit vaikuttavat monella tavalla. Esimerkiksi haastateltava A:n mukaan nuorisoriikollisuus on luonteeltaan ryhmärikollisuutta. R2 korostaa kaveripiirien merkitystä ajautumisessa rikoksien tielle. Kaveripiireillä on myös merkittävä rooli rikollisesta maailmasta poispääsemiseen.

”Nuorisoriikollisuus on aina ryhmärikollisuutta. Se tehdään kimpassa.” A

”Kaveripiirillä on iso merkitys. Sillä on merkitystä sekä ajautumisessa rikoksien tielle, sekä myöskin sieltä pois pääsemisessä.” R2

Nuorten kaveriporukan kanssa tekemiin rikoksiin yhdistettiin useassa haastattelussa jännityksenhakuisuus. N1 ja N2 tuovat esiin jännityksenhakuisuuden näpistyksissä. Näpistys tehdään yhdessä kaverien kanssa hetken mielijohteesta impulsiivisesti, miettimättä pidemmän aikavälin seuraamuksia. Myös A ja K mainitsevat, että nuoret saattavat tehdä rikoksia niiden jännittävyyden vuoksi. K huomauttaa, että jännityksenhakuisuus selittää sen, miksi myös rikkaat ihmiset varastavat.

”Usein ihmiset jotka varastaa on vaan sellasii ihmisii jotka, no oikeestaan rikkaatkin varastaa kun ne kaipaa jännitystä elämään, et en mä halua sanoo et vaan köyhät varastaa. Mut se on vaan se joku tietty tunne, ja sit kavereiden painostamana.” K

Impulsiivisuuden ja jännityksenhakuisuuden lisäksi kaveripiiri ja ystävät saattavat vaikuttaa lapsen ja nuoren rikollisuuteen konkreettisesti painostamisen myötä. Painostamisen mainitsevat K ja N2. Sosiaalinen paine ja painostus saattavat johtaa näpistysten tekoon. N2 kertoo, että olisi tärkeää, että lapsille ja nuorille opetettaisiin keinoja välttää tilanteita, joissa heitä painostetaan. Hän myös huomauttaa, että näpistykseen painostava lähipiiri ei aina ole nuoren kavereita.

”Ja just, no ystävät, et kyl monta kertaa kun kaverikin tekee, niin sit mennään yhdessä. Sellanen sosiaalinen paine, tai sit just et se on voinu olla jotain painostamistakin. Ne ei aina oo kavereita, ketkä painostaa.”N2

Kaveripiirillä oli kaikkien haastateltavien mukaan vaikutusta lasten ja nuorten rikosalttiuteen. Kaveripiirissä saatettiin oppia rikosmyönteisiä asenteita, koulukielteisyyttä ja negatiivisia asenteita yhteiskuntaa kohtaan. K kuvailee, että hänen lähiomaisensa kohdalla ystäväpiiri vei lähiomaisen huonolle tielle. Ystäväpiirissä kannustettiin päihteiden ja huumeitten käyttöön, sekä erilaisten rikosten tekoon. Rikokset alkoivat pienistä näpistyksistä, ja eskaloituivat lopulta vakaviin varkauksiin. Myös A mainitsee nuorisoporukoissa tapahtuvien rikosten alkavan monesti näpistyksillä, joilla rikollinen elämäntapa alkaa.

Kaveripiiri saattaa painostaa K:n mukaan myös päihteiden käyttöön. Hän kuvailee kohdanneensa lukuisia tilanteita, jossa muut nuoret pyrkivät painostamaan häntä rikoksiin ja päihteiden käyttöön. R1 lähestyi kaveripiirin ja päihteiden käytön välistä suhdetta painostuksen sijaan tutustuttamisen näkökulmasta käsin. Hänen mukaansa läheiset kaverit ja ystävät ovat tavallisesti ne, jotka tutustuttavat nuoren päihteiden käyttöön. Syvemmin päihteiden merkitystä lasten ja nuorten rikosalttiudelle käsitellään seuraavassa luvussa.

K kuvailee, että hänen läheisensä haasteet alkoivat yläkouluiässä silloin löytyneiden uusien ystävien myötä. Nämä kaverit käyttivät päihteitä, ja haastateltava arvelee, että hänen läheisensä koki uudet kaverit ja päihteiden käytön hauskana. Ajankohtana yläkouluiän nostaa esille myös R2, joka kuvailee yläkouluiän olevan herkkää aikaa, jolloin nuori on herkkä ja haavoittuvainen, ja menee helposti muiden mukaan. Nuori ei ole välttämättä ehtinyt rakentaa vahvaa identiteettiä, ja etsii omaa paikkaansa.

Kaveripiirin muodostumisen osalta sekä P että A kuvailevat, että monesti samanhenkiset nuoret hakeutuvat yhteen. A:n mukaan kaveripiirien muodostuminen ei tapahdu niin, että toinen lapsi houkuttelisi toisen kaverikseen ja huonojen vaikutteiden äärelle, vaan lapsi itse löytää oman vertaisryhmänsä ja tutustuu ja ystäväystyy heidän kanssaan.

”Se mitä tässä kattelee, niin kyllähän tietyn tyyppiset tyypit hakeutuu vähän niinku yhteen. Ja sit se siinä porukassa se tyhmyys tiivistyy vielä.”P

”Ne löytää ne samanhenkiset lapset toisensa helposti. Ruotsalaisilla on hyvä, ne sanoo ”lika barn leka bäst, – –, niinku samanlaiset lapset leikkii parhaiten toisiensa kanssa, tunnistaa sen. Et se ei oo sitä että, niinku turhautunu äiti sanoo että meidän Kalle oli kiva poika kunnes se tapas ton hulttio Villen, ja meidänkin Kallesta tuli hulttio. Näin se ei mene, vaan se Kalle huomaa että tossa Villessä on jotain kiehtovaa, ja sit niistä tulee kavereita. Ei se toinen houkuttele sitä toista. Sä löydät sen oman vertaisryhmäs sieltä.”A

Nuorten kaveripiirien muodostumiseen ja dynamiikkaan vaikuttavat heikot sosiaaliset taidot ja polarisoitumisen ilmiö. Heikot sosiaaliset taidot saattavat hankaloittaa ystävyysuhteiden rakentamista. A kuvailee ilmiötä eräänlaisena noidankehänä, jossa heikot sosiaaliset taidot tekevät lapsesta luotaantyöntävän vertaisille, mikä puolestaan lisää lapsen tai nuoren syrjäytymistä ja yksinäisyyttä. Myös P kertoo havainneensa, että nuorilla saattaa olla haasteita sosiaalisten suhteiden luomisessa ja kaveritaidoissa.

”jotenkin huomaa, et ehkä siellä on niillä kenellä niitä ongelmia on, niin he saattaa myös olla ongelmia kaveritaidoissa ja ihan tämmösten sosiaalisten suhteiden luomisessa.” P

Heikot sosiaaliset taidot ja hankaluudet ystävien löytämisessä voivat johtaa P:n mukaan siihen, että nuorella ei ole varaa valikoida kavereitaan. Muita vaihtoehtoja nykyiselle kaveriporukalle ei yksinkertaisesti saata olla olemassa. Kaveripiirin vaihtamisen haasteista puhuu myös R2. Jotta kaveripiirin aiheuttamista ongelmista, kuten päihteistä ja rikollisuudesta pääsee eroon, voi joutua vaihtamaan koko kaveripiiriä.

”Mitä tässä oon tavannu ihmisiä ja nuoria, niin jos sä haluat irroittautua niistä kuvioista, niin se on täysin vaihdettava kaveripiiriä. Mutta aina sanotaan, että kun pitäis vaihtaa kaveripiiriä, mutta jos ne on sun ainoot kaverit, niin mihin sä vaihdat? Ettei oo, mihin vaihtaa.

Et tietyllä tavalla täytyis sit olla niitä tukeviakin ystävyysuhteita. Et kaikille ystävät ja kaverit on tärkeitä, mutta jos elämä on pyörinyt vaan niiden ympärillä jotka ajaa sua huonoille teille, ei oo mitään vaihturii.” R2

Merkittävänä rikosalttiutta lisäävänä tekijänä voidaankin pitää yksinäisyyttä. Yksinäisyys ja yksinäisyyden pelko saattavat johtaa siihen, että nuori viettää aikaa toksisessa kaveripiirissä. Tämä negatiivinen kaveripiiri saattaa siis olla nuorelle ainoa vaihtoehto yksinäisyyden sijaan. A mainitsee, että monella huostaanotetulla on hyvin vähän ystäviä ja sosiaalisia suhteita. Moniongelmaisten ja rikosalttiiden nuorten kohdalla laajemmin tarkasteltuna niukat sosiaaliset piirit hankaloittavat integroitumista muuhun yhteiskuntaan. Niukat sosiaaliset suhteet ja verkostot lisäävät lapsen yksinäisyyttä, joka voi johtaa ongelmiin esimerkiksi koulussa. Lapsi tai nuori saattaa kiusata muita tai joutua kiusatuksi, eikä hänellä välttämättä ole lainkaan hyviä ystäviä koulussa tai päiväkodissa.

”Sosiaalinen piiri on hirveen tärkeä tekijä ihmisen integroimisessa tähän yhteiskuntaan. Tää ei nyt tarkota vaan maahanmuuttajia, vaan yleensä et lapsi kiinnittyy ja usein nää lapset sitten kun he on elänyt tavallaan tämmösessä yksinäisessä, heillä voi olla vaikeeta koulussa. He tulee usein kiusatuksi, tai on kiusattuja. He erkaantuu siitä, et heillä ei välttämättä oikein oo hyviä ystäviä missään, päiväkodissa eikä koulussa.” A

P kertoo, että monet rikoksia tekevät nuoret ovat yksinäisiä ja turvattomia, ja he hakevat kavereista turvaa. He saattavat hakea omalla toiminnallaan huomiota vertaisten joukossa. Myös R2 kertoo, että kaveriporukasta saatetaan hakea turvaa ja hyväksynnän kokemuksia. R2:n mukaan rikosalttiit nuoret eivät koe kuuluvansa koulussa hyvin pärjäävien porukkaan, ja he kokevat onnistumisia rikollisessa ryhmässä. Laajemmin onnistumisen ja oman arvon kokemusten merkitystä rikosalttiudelle pohditaan luvussa 6.4.

” – siellä on kotona turvattomuutta, et onks se sit aikuisten päihteiden käyttöä tai mitä ikinä onkaan. Mut semmonen turvattomuus, ja sit et haetaan niistä kavereista sitä turvaa, koulu ei suju, ja sit se kaveriporukka on ehkä sit koostunut enemmän semmosista negatiivista kavereista, kun semmosista ketä veis sinne oikeeseen suuntaan. Ja sit he tavallaan hylkiintyy siitä pärjäävästä porukasta jo pieninä.”P

Kaveriporukan asenteet ja arvomaailma vaikuttavat nuoren omien arvojen ja asenteiden kehittymiseen, joka saattaa johtaa toksisten kaveripiirien muodostumiseen. Tapahtuu eräänlainen polarisoituminen, jossa hyvin ja heikosti pärjäävät nuoret eriytyvät toisistaan. Polarisoitumisen ilmiön tunnistavat ja nostavat esiin P:n lisäksi R1 ja R2. R2 kuvailee, että niin sanottujen ”tavallisten” nuorten rikollisuus on vähentynyt. Rikollisuus kasaantuu yhä voimakkaammin huono-osaisille nuorille. R2 nostaa esiin eräänlaisen syvenevän railon hyvin menestyvien ja heikosti menestyvien nuorten välillä.

” – tässä on selkeesti gappi tässä yhteiskunnassa, et on ne jotka menestyy tosi hyvin, ja ne jotka, tulee semmosta polarisoitumista, alkaa näkyyn mun mielestä entistä enemmän.”R2

Omana pienenä teemanaan haastatteluissa nousee esiin netin ja sosiaalisen median osuus lasten ja nuorten rikollisuudessa. K pohtii erilaisten sosiaalisten median trendien ja ilmiöiden vaikutuksia lasten ja nuorten rikosalttiuteen. Hän mainitsee esimerkkinä erilaiset sosiaaliseen mediaan liittyvät haasteet ja trendit, kuten pilat ”pränkit”, ja varkauksia ja näpistyksiä esittelevät videot. Hän pohtii, mahtavatko lapset ja nuoret ymmärtää sosiaalisessa mediassa esiintyvien tekojen seuraamuksia, tai sitä mitä esimerkiksi videoista on saatettu leikata pois. Sosiaalisesta mediasta voi K:n mukaan saada ideoita, motivaatiota tai yllytystä, mitä omasta kaveriporukasta ei muuten saisi.

Myös A mainitsee sosiaalisen median haittapuolet, joista ääriesimerkkinä voidaan pitää äärimmäisiä väkivallantekoja kuten koulusurmia. Internetissä ja sosiaalisessa mediassa saattaa tapahtua kuplautumista, ja ajautumista toksisiin yhteisöihin. Lievempien rikosten näkökulmasta sosiaalisen median vaikutusta pohtii myös P. Hänen mukaansa sosiaalisessa mediassa saattaa tapahtua kiusaamista, ja esimerkiksi sensitiivisten kuvien levittämistä ilman lupaa. P

huomauttaa, että olisi äärimmäisen tärkeää opettaa lapsille ja nuorille ennaltaehkäiseviä turvataitoja sosiaalisen median ja netin käyttöön. Myös K korostaa, että lapset ja nuoret tarvitsevat nykypäivänä medialukutaitoa.

Viimeinen merkittävä huomio lasten ja nuorten rikollisuuden osalta kaveripiireihin liittyen on, että nuorena kaverien kanssa tapahtuva toiminta ei kenenkään haastateltavan mukaan automaattisesti johda pysyvään rikolliseen elämäntapaan. Haastateltavat käyttävät muun muassa termejä hölmöily, kurittomuus, törttöily ja mielijohde, joilla he tarkoittavat impulsiivista ja eräällä tapaa ikävaiheeseen kuuluvaa rajojen rikkomista ja jännityksenhakua.

”perus teinijutut tapahtuvat varmaan kaikissa kaveriporukoissa”K

R1 korostaa, että nuoren leimaamista rikolliseksi tulisi pyrkiä välttämään. Hän pohtii, kuinka kaikki rikollinen toiminta ei tarkoita, että nuori identifioituisi rikolliseksi. Viranomaisjärjestelmältä vaaditaankin tasapainoilua sosiaalisen kontrollin ja leimautumisen uhkan välillä-

”Kaikista ei tule rikollisia, sitten on vielä erikseen tämmönen nuorten, mä jotenkin jaottelen tän vielä erikseen, et tämmösen nuorten kurittomuuden, mitä ei oikeestaan pidä sotkee, vaikka siinä tulee rikoksiakin, niin oikein rikollisuuteen. Suurin osa nuorista syyllistyy johonkin pieneen, ainakin pojista jotain, jos ei muuta niin ylinopeutta ajetaan, taikka juodaan alkoholia alaikäisenä, tai särjetään innostuksissaan, kun joku keksii et jotain ehkä särjetään, tai jopa varasteetaan. Mutta se on semmosta nuorten kurittomuutta, ja siitä ei pidä liian äkkiä mennä lyömään leimaa, stigmaa otsaan. Että nuori ei koe olevansa rikollinen.”R1

Myös N1 ja N2 jakavat ajattelutavan, jonka mukaan ensikertalaiset näpistelijät eivät ole vielä rikollisia. Näpistys saattaa olla harkitsematonta hölmöilyä. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö seuraamus teosta olisi tarpeen, ja heidän mukaansa oikea-aikainen pysäytys ja tilanteen reflektointi on erittäin tärkeää.

A:n mukaan valtaosa nuorista rikoksenteijöistä pääsee takaisin kiinni elämänsyrjään. P pohdii, että nuoria rikoksenteijöitä on erilaisia rikostyypeistä lähtien. Hän kuvailee, että esimerkiksi liikennerikoksiin syyllistyvät viritetyillä mopoilla hurjastelevat nuoret monesti ikään kuin kasvavat ikävaiheen yli, jonka jälkeen he eivät enää tee rikoksia. Myös R2 erottelee toisistaan nuoruuden hölmöilyn ja pitkäkestoisen rikollisuuden.

”Ei rikoksen teille tosta noin vaan, mä ajattelen ite, et jokainen on nuorena, ja koetellut rajoja ja törttöillyt ja on tullut hölmöiltyä vähän enemmän ja vähän vähemmän, mut ei niinku yhdessä hujauksessa, ei tänne vahingossa päädyt.”R2

Tiivistettynä kaveripiiri saattaa kannustaa ja jopa painostaa rikosten tekoon. Kaveripiirin mukana voidaan oppia rikosmyönteisiä asenteita ja koulukielteisyyttä. Kaveripiiri voi myös

tuoda päihteet ja huumausaineet osaksi nuoren elämää. Toksiseen kaveripiiriin ei välttämättä ajauduta, vaan nuori hakeutuu siihen aktiivisesti. Päihteet ja rikollisuus saatetaan kokea kaveripiirissä jännittävänä.

Toisaalta toksiseen kaveripiiriin voidaan myös ajautua heikkojen sosiaalisten taitojen ja yksinäisyyden välttämisen vuoksi. Kaveripiirin vaihto ei ole helppoa, jos muita kaverisuhteita ei ole. Tämä saattaa kuitenkin olla välttämätöntä, jos rikoksista halutaan päästä eroon. Nuorten maailma ja kaverisuhteet ovat myös osittain siirtyneet nettiin ja sosiaaliseen mediaan, joka saattaa vaikuttaa muun muassa trendeihin ja ilmiöihin, joita nuoret seuraavat. Nuoret saattavat kuulua toksisiin sosiaalisen median yhteisöihin. Netissä saattaa myös esiintyä uhkailua ja kiusaamista. Nuorten medialukutaitoa ja turvallisen mediakäytön taitoja olisikin tärkeää tukea sekä kotona että koulussa.

Nuorten kaveriporukoissa tapahtuva rikollisuus saattaa johtaa nuoren ajautumiseen syvemmälle rikolliseen maailmaan. Toisaalta merkittävä osa nuorista lopettaa rikosten teon nuoruusiän jälkeen. Nuoruuden hölmöily ja kurittomuus ei ole haastateltavien mukaan sama asia, kuin varsinainen rikollisuus.

6.3 Päihteet ja mielenterveysongelmat

Haastateltavilta kysyttiin näkökulmia päihde ja mielenterveysongelmiin osana lasten ja nuorten rikollisuutta. Useat haastateltavat toivat aiheen ilmi omatoimisesti. Haastateltavista kaikki näpistelykeskustelujen vetäjiä lukuun ottamatta toivat esille päihde ja mielenterveysongelmien välistä vuorovaikutusta. Päihteet nousivat jollain tapaa esille jokaisessa haastattelussa ainakin rikoksen kohteena. Luvun analyysiin käytetty teemoittelutaulukko löytyy kohdasta liitteet 4.

N1 ja N2 eivät kommentoineet päihde ja mielenterveysongelmien teemaa laajemmin, koska he kokivat ilmiön näkyvän lähinnä näpistyksen kohteena ja jännityksen hakuisuutena ensikeräisten näpistelykeskusteluissa. Muissa haastatteluissa päihdeongelmaa ja mielenterveysongelmien problematiikkaa pohdittiin laajemmin. Esiin nousivat näkökulmat päihderikollisuudesta, päihteiden ongelmakäytöstä ja sen yhteydestä rikosalttiuteen sekä kavereiden osallisuudesta. Lisäksi haastateltavat pohtivat mielenterveysongelmia, ja niiden ja päihdeongelman välistä yhteyttä.

Näpistelykeskusteluissa päihteet näkyivät haastateltavien mukaan ennen kaikkea tupakan ja alkoholin näpistyksinä. Myös P mainitsee, että nuoret saattavat näpistää päihteitä. N2 mukaan keskusteluihin osallistuvat lapset ovat yleensä niin pieniä, että päihteet tai mielenterveysongelmat eivät nouse tavallisesti esiin keskusteluissa. Myös N1 kuvailee päihteiden nousevan esiin keskusteluissa melko harvoin.

”Ainoa on semmonen, et muutama keskustelu on ollut niin, että nuori on saattanut kaupasta näpistää alkoholijuomaa. Mut se on ollu niinku yhtä tai kahta tölkkiä, ja sekin voitu jakaa kaverien kanssa. Et niistä mä ajattelen, et ne on ehkä semmosii, ne liittyy siihen alkoholikokeiluun enemmän.” N1

Kokeilunhalun lisäksi N1 mainitsee jännityksen halun osana alkoholin näpistystä. Päihtymystä tärkeämpää on tilanteen jännittävyys.

”Niin sit heillä on tämä et he on varastanut sit niitä alkoholipitoisia juomia et kun on päässyt kokeilemaan, se on kauheen jännää kun varastaa yhden siiderin ja juosen kolmeen pekkaan. Siinä on sellanen oma tunnelmansa.” N1

Haastatteluissa nousi esiin päihteiden voimakas merkitys osana lasten ja nuorten rikollisuutta, sekä rikosalttiutta lisäävänä tekijänä. Päihteiden ja rikollisuuden yhteys nostettiin konkreettisesti esiin erilaisina päihderikoksina, kuten rattijuopumuksina, varkauksina, käyttörikoksina ja huumausaineiden myynti- ja kasvatusrikoksina. Päihteiden käyttöön yhdistettiin myös impulsiivinen harkitsematon toiminta ja väkivaltarikokset. Päihteiden osalta haastateltavat käyttivät jonkin verran sekaisin käsitteitä päihteet, päihteiden ongelmakäyttö ja päihderiippuvuus.

R1 ja R2 kuvailevat, että päihteitten ongelmakäyttö on merkittävä kokonaistekijä osana nuorten rikollisuuden ilmiötä. Heidän mukaansa merkittävällä joukolla rikoksen tekijöistä on päihdeongelma. Toisaalta taas rikollisuudesta pois pääseminen oli selkeästi yhteydessä päihteiden ongelmakäytön lopettamiseen.

”On minusta se oli toi A-klinikan johtaja, kun piti jotain luentoa, ja siinä oli sitten joku otos rikosentekijöistä, ja melkein kaikki, jotka lopettivat päihteiden ongelmakäytön, lopettivat rikollisuuden. Suomalainen rikollisuus on vahvasti, siinä sitä päihteiden ongelmakäyttöä.” R1

”Ite tässä omassa työssäkin nuorten kohdalla näkee sen, että on paljon se, että on niin vakava päihderiippuvuus siellä taustalla, ja totta kai se ajaa sut tekemään rikoksia.” R2

Haastateltavat kertoivat, että lasten perheissä aikuiset saattavat käyttää päihteitä. Tämä voi johtaa moniin ongelmiin lapsen kasvussa ja kehityksessä muun muassa heikentyneen perus-

turvallisuuden myötä. R2 kuvailee, että on tavanomaista, että perhe pyrkii piilottelemaan ongelmia viimeiseen asti. K pohtii, että harvemmin päihteitä käyttävät vanhemmat toivovat lapselleen pahaa.

”Mä epäilen et ketään vanhempi käskee lastaan varastamaan, ihan sama kuin sekasin ne on. Kumminkin mä oon sivusta joskus jossain töissäkin, et tietää et jotkut vanhemmat on narkkareita, kumminkin niin löytyy sellainen pieni rakkaus omaa lapsee kohtaan. Et ei halua opettaa heitä huonoille teille, vaiks se itte tekee pahaa.”K

K kuitenkin jatkaa, että hyvistä tarkoituspäristä huolimatta päihdeongelmaisten vanhempien voi olla haastavaa opettaa lapsilleen tunne-elämän ongelmien käsittelyä. Päihdekodissa saattaa myös hänen mukaansa esiintyä tappeluita ja impulssikontrollin ongelmia. Haastateltavien mukaan päihdeongelmaisessa kodissa kasvaminen voi aiheuttaa lapselle traumoja, tunne-elämän ongelmia ja luottamuspulaa aikuisia kohtaan. Yleisesti ottaen traumaattinen lapsuuden kasvu-ympäristö saattaa johtaa esimerkiksi erilaisten persoonallisuushäiriöiden kehittymiseen.

”Me tiedetään hyvin paljon näistä psykiatrisista ongelmista hirveen monet on trauman tuottamia, ja väkivaltakokemuksen tuottamia. Ja persoonallisuushäiriöistä etenkin. Niissä on myös geneettistä rasitetta, mut persoonallisuushäiriö on hyvin vahvasti yhteydessä traumaattisiin lapsuuden kokemuksiin.”A

Sekä R1 että A kuvailevat, kuinka traumatisoiva ympäristö, lapsuuden traumat ja huonot kasvuolosuhteet voivat johtaa erilaisiin mielenterveyden ongelmiin. Nuorten mielenterveysongelmat kuten masennus ja erilaiset persoonallisuushäiriöt vaikuttavat puolestaan siihen, kuinka alttiita he ovat päihteiden ongelmakäytölle. Myös R2 mainitsee, että erilaisista taustatekijöistä riippuen riski päihteiden ongelmakäyttöön voi kasvaa.

”Päihteet on sillä tavalla, että osa nuorista tietyistä taustatekijöistä johtuen on alttiimpia tulemaan päihderiippuvaiseks.”R1

”Totta kai niitä päihteitä aletaan aikanaan käyttämään johonkin, jotta lääkittää jotakin. Se voi olla mitä sit kukin, mihin sitä sit alkaakaan käyttämään. Ja jos sulla on määrätynlaiset palaset kohdallaan, niin sit se päihde alkaakin hallita sua enemmän, ja enemmän ja enemmän.”R2

Päihteiden käytön aloittamisen osalta kaikki viisi haastateltavaa nostivat esiin itselääkityksen, jolla he tarkoittivat, että lapset ja nuoret käyttivät päihteitä helpottamaan omaa pahaa oloaan. Paha olo saattoi olla lähtöisin esimerkiksi R1:n ja A:n mukaan lapsuuden traumaattista kokemuksista. P mainitsee, että nuorten rikostentekijöiden kohdalla esiintyy usein päihteiden ongelmakäyttöä ja moninaista psykiatrista problematiikkaa. A mainitsee, että vankipopulaatiossa päihdeongelma esiintyy jopa 90 prosentilla vangeista.

”Ja sit usein päihteillä itselääkitään, sehän ei oo mikään salaisuus et vankilapopulaatiossa päihdeongelma on varmaan 90 prosentilla. Ja se on itselääkintää juuri siihen pahaan oloon.”A

Päihdeongelman ja rikosalttiuden osalta esiin nostettiin erityisesti päihteiden käytön erittäin varhainen aloittaminen. R2 mainitsee, että on varsin tavallista, että nuoret rikoksenteelijät aloittavat päihteiden käytön jo hyvin nuorena. A kertoo, että hyvin nuorten lasten päihteiden käytön taustalta löytyy tavallisesti traumaattinen lapsuuden varhaisvaiheen kehitys, ja päihteiden käyttö on psykiatristen ongelmien itselääkintää.

”Hyvin varhainen ja raju päihteiden käyttö kertoo kyl usein tämmösestä traumaattisesta varhaisvaiheen kehityksestä. Sillon kun aletaan jo yhdeksän, kymmennenvuotiaana käyttään päihteitä, sit jopa kuus, seitsemän, kahdeksanvuotiaat saattaa jo kokeilla. Tupakkaa ainakin, ja sit usein narkomaanit, narkomaani aloittaa yleensä uransa narkomaanina, niinku huumeilla siinä seitsemässatoista ylöspäin, mutta hän on poikkeuksetta aloittanut jo alkoholilla sen kymmenen, ykstoista vuotiaana sen päihdeuransa.

Ne on poikkeuksetta näitä itselääkitsijöitä, joitten ongelmat on lähinnä psykiatriasia. Tunne-elämässä, siis emotionaalisia ongelmia ja tunteiden hallinnan, ja sit tän mielialaongelmia, ja ahdistus, masennus, toivottomuus.”A

Päihteiden käytön ja mielenterveysongelmien välinen vuorovaikutussuhde nousi esiin merkittävänä omana aiheenaan. Liikuttiin eräänlaisen kehämäisen kysymyksen äärellä: johtavatko päihdeongelmat mielenterveysongelmiin, vai aiheuttavatko mielenterveysongelmat päihdeongelman? Vastaus haastattelujen perusteella on, että molemmat ilmiöt vaikuttavat toisiinsa. Kaikki viisi päihde- ja mielenterveysproblematiikkaa syvemmin pohtinutta haastateltavaa mainitsivat jollain tapaa, että mielenterveyden haasteita pyritään hoitamaan ja kontrolloimaan käyttämällä päihteitä.

Tämä mielenterveydellinen ongelma tai ongelmat saattoivat laajemmin viitata erilaisiin traumoihin ja persoonallisuuden häiriöihin, joihin vaikuttivat merkittävästi lapsuuden kasvukokemukset. Paha olo saattoi olla K:n mukaan myös eräänlaista tyhjyyden tunnetta, ja tyytymättömyyttä omaan elämään. Päihteillä saatettiin hakea jännitystä ja euforista tunnetta, jota tavoitellaan uudelleen ja uudelleen. Hän kuvailee päihtymyksen herättävän ihmisessä eräänlaisen nälkäisyyden tunteen, jota on päihtyneenä hyvin hankalaa kontrolloida.

”Mä oon tosi paljon puhunut siitä, että ihminen tarvii sellasen tunteen, että haluaa jotain, mutta ei saa sitä. Niin mä veikkaan, ihmiset jotka käyttää päihteitä, kun ne on niin semmosessa huumassa ja hyvässä olossa, ja sit ne vielä haluaa jotain, ja yleensähan mitä ne haluaa niillä ei oo varaa siihen. Tai jotain, ne ei voi tehdä sitä. Niin sit ne lähtee just tekeen sitä rikollisuuden puolelta, koska sillon ne saavuttaa sen. Ja sillon kun sä käytät huumeita, niin sillonhan sulla on sellanen

esteetön olo. Ja sä et pysty eroon siitä, et tää on semmonen halu. Tai pistää rajoja sille et sä et nyt saa tätä.

Niin mä veikkaan et mielenterveys ja päihde menee sillein vähän yhteen, koska eihän kaikki mielenterveysongelmaiset ihmiset käytä päihdeitä. Et niil on vaan se, et niitten on pakko saada se, ja jos ne tietää et ne saa sen tän kautta, niin ne lähtee toteuttaan.”K

Päihdeiden ja mielenterveysongelmien välisen suhteen osalta K huomauttaa, että kaikki mielenterveysongelmaiset ihmiset eivät käytä päihdeitä. Myös P:n näkökanta on samansuuntainen: hän tuo esille päihde ja mielenterveysongelmien olevan lasten ja nuorten kohdalla tapauskohtaista. Hänen mukaansa huumausaineiden käyttö lisää lasten rikoksia ja rikollista käyttäytymistä, ja usein ongelmien yhteydessä esiintyy psykiatrisia haasteita. Mutta päihde ja mielenterveysongelmat eivät sinänsä osu yksi yhteen niin, että rikoksia tekevällä lapsella on väistämättä kyseisiä ongelmia.

”Ne kans, et osalla on, ja osalla ei, mut ne (päihde ja mielenterveysongelmat) ei oo mun mielestä mikään yks yhteen. Et rikoksen tekevällä lapsella olis ne tai on olematta, et ne musta kans tapauskohtaisia. Et totta kai niillä lapsilla ketä käyttää huumausaineita, niin heillä myös useimmiten on sitten jotain enemmän rikoksia, ja rikollista käyttäytymistä. Ja sithän heillä on useimmiten myös niitä psykiatrisii, ihan samalla tavalla kuin aikuisilla.”P

R2 nostaa esille mielenterveysongelmien ja päihdeongelmien välisen käsitteellisen ongelman. Hän kritisoi, kuinka mielenterveysongelmien käsitteen sisälle on helppoa lokeroida kaikkea. Hän nostaa esille erilaiset itsetuntemuksen ja tunnetaitojen haasteet, ja pohtii, onko niitä mielekästä sisällyttää mielenterveysongelmien kattokäsitteen alle. Vaikka R2 mainitsee päihdeiden käytön taustalla olevan monesti itselääkintää ja aikaisempaa problematiikkaa, hän näkee, että monesti mielenterveysongelman taustalla vaikuttaa päihderiippuvuus.

”Mä nään ite, että se päihderiippuvuus on ensin, ja se aiheuttaa tietynlaista käyttäytymistä, mikä helposti sitten aletaan hoitaa niitä seurauksia, eikä ite syytä siellä taustalla.”R2

R2 kertoo, että monesti päihdeongelmaisen haasteita lähestytään vain mielenterveysongelmien näkökulmasta. Hoidossa ei huomioida päihderiippuvuutta. Hänen mukaansa päihderiippuvuuden tuottamaa käytöstä ja toimintaa saatetaan tulkita virheellisesti mielenterveyden ongelmina. Ongelmallista on, että virheellisen tulkinnan myötä hoidon ytimessä ei ole päihderiippuvuuden hoitaminen, jonka avulla myös riippuvuuden oireina esiintyvä käytös poistuisi tai lieventyisi.

”Niin kyllähän se ihminen, jota päihderiippuvuus hallitsee, tuottaa tietynlaista käyttäytymistä, ei tietynlaista ihmistä. Ja helposti se päihderiippuvaisen käyttäytyminen, se vaikuttaa ihan mielipuoliselta. Se vaikuttaa mielipuoliselta, niin on

helppo ajatella, et toi on nyt mielenterveysongelmainen. Aletaan hoitaa niitä seurauksia, eikä sitä primääriä asiaa siellä, mikä on päihderiippuvuus.” R2

R2 painottaa, että päihdeongelman hoitaminen edellyttää oikeaa asennoitumista. Ensinnäkin tulisi puhua päihdehoidosta, ei päihdehuollosta. Päihderiippuvuus on sairaus, joka tulisi hoitaa, ei huoltaa, jossa vain mahdollistetaan käytön jatkuminen. Päihderiippuvuuksille on hänen mukaansa ominaista itsensä kieltämisen mekanismit ja valehtelu. Päihderiippuvuuden hoidossa ei hänen mukaansa oteta huomioon tarpeeksi usein päihderiippuvaisen omaisia ja lähipiiriä, johon tilanne vaikuttaa. Esimerkiksi K kuvailee päihderiippuvaisen omaisena kohtamiensa ristiriitaisia tunteita, joissa toisaalta omaista rakastaa ja haluaa tälle hyvää, mutta toisaalta oman jaksamisen ja hyvinvoinnin vuoksi on pakko säilyttää henkilöön etäisyyttä. Päihdeongelma koskettaakin monesti laajempaa joukkoa, kuin vain itse päihderiippuvuutta sairastavaa henkilöä.

”Koska päihderiippuvuus on tyypillistä se, että se on itsensä kieltävä, se ihminen ei itse näe, se näkee kaikissa muissa ongelman, mut ei se näe sitä omaa tilaansa, ja siihen sisältyy sellanen valtava kieltämisen mekanismi ja valehteluita, ja se käyttäytyminen on mielipuolista, ja sit läheiset kärsii siinä ja koko perhe kärsii.” R2

R2 kritisoi päihdepoliittista tavoitetta kohtuukäyttöön päihdeongelmaisten ihmisten kohdalla. Jos ihminen on menettänyt kontrollikyvyn päihteiden käyttöön, tavoitteena hoidossa tulisi olla hänen mukaansa raittius, koska päihdeongelmaisen kontrolli saattaa pettää hyvin helposti kohtuukäytössä. R2 kehuu hoitomenetelmänä Minnesota-hoitoa, mutta harmittelee, että kunnat saattavat tulkita 6000 euroa kuukaudessa maksavan hoidon liian kalliina. Hän kuitenkin kyseenalaistaa, että jos toimiva ja tehokas hoito on liian kallista, niin esimerkiksi psykiatrisen osaston suljettu hoito voi tulla moninkertaisesti kalliimmaksi kuin huomaamatta. Päihderiippuvuuden tehokas hoitaminen olisi sekä taloudellisesti kannattavaa, mutta myös päihdeongelmaisten elämänlaatua merkittävästi parantavampaa.

6.4 Tunnetaidot, identiteetti ja minäkuva

Neljäs lasten ja nuorten rikollisuuden taustatekijöitä selittävä teema on yksilön tunnetaidot, identiteetti ja minäkuva. Lukuun sisältyy myös haastateltavien näkökulmia ja ajatuksia arvo maailman ja henkilökohtaisten moraalikäsitusten merkityksestä. Analyysiin käytetty teemoittelutaulukko löytyy kohdasta liitteet 5. Minäkuva tai minäkäsitys tarkoittavat yksilön käsityksiä itsestään, ajatuksia siitä millainen minä olen, mitä muut minusta ajattelevat, ja millainen

minä haluaisin olla. Identiteetti viittaa minäkäsitysten yhtenäisyyteen, eli siihen miten käsitys itsestä vertautuu ympäröivään ympäristöön ja sen normeihin ja arvoihin, sekä yksilön omiin arvoihin, moraalikäsitteisiin ja ihanteisiin.

Haastateltavat kuvailivat nuoruusiän ajaksi, jolloin omaa minäkuvaa ja identiteettiä rakennetaan. Jos identiteetti ja minäkuva jäävät heikoksi, nuori saattaa hakea paikkaansa ja lähteä helposti toisten toimintaan mukaan. Sekä R2 että K kuvailevat, että vahvan identiteetin puute voi saada nuoren ajelehtimaan kaveriporukan mukana, tai sopeuttamaan toimintaansa muiden mukaiseksi.

”Yläasteikä on herkkää ja haavoittuvaista ikää. ollaan niin alttiita sellasella, että jos ei olla saatu rakennettua identiteettiä kovin vahvaks, niin helposti mennään muiden mukaan ja ruvetaan etsimään sitä paikkaa. Ja sit ehkä saattaa tulla kuvi-oihin jotkut rikokset ja päihteet, ja saadaan itsearvostusta sitä kautta” R2

K kuvailee lähiomaisensa olevan toiminnaltaan kuin kameleontti, joka pyrkii sulautumaan ympäröivään porukkaan. Hän on tällöin hyvin altis ympäröivien kaverien vaikutukselle, ja seuraa muiden toiminnassa mukana.

” (lähiomainen) on kyllä semmonen et vähän niinku kameleontti. Sulautuu porukkaan. Jos porukassa tehdään noin, niin hän tekee sitä. ”K

Haastateltavista K:n tilanne tarjoaa mahdollisuuden tarkastella ilmiötä, jossa samankaltaisista kasvuoloista lähtöisin olevat henkilöt päätyvät hyvin erilaisiin elämäntilanteisiin. Esimerkiksi K itse ei missään vaiheessa osallistunut rikosten tekoon, vaikka häntä ympäröivät nuoret ja kaveripiiri painostivat muun muassa päihteiden käyttöön ja varkauksiin. K on ollut jo vuosia työelämässä, ja hänellä ei ole lainkaan ongelmia päihteiden käytön suhteen. Sen sijaan hänen lähiomaisensa ajautui rikoskierteeseen, joka on jatkunut varhaisesta nuoruudesta aikuisuuteen. Lähiomaisella on myös päihderiippuvuus. K on nähnyt lasten ja nuorten rikollisuutta sivusta-seuraajan roolissa, osin lähiomaisen rikoskierteen, ja osin lastenkoti – ja laitostaustan myötä.

Haastateltavista myös A mainitsee, että kasvuolosuhteet eivät tarkoita väistämättä ajautumista rikollisuuden pariin. Esimerkiksi sisarukset saattavat hänen mukaansa päätyä hyvin erilaisille elämänpoluille, vaikka kasvuolosuhteet olisivat näennäisesti samat. Myös R2 mainitsee, että sisarusten roolit ja dynamiikka perheessä voivat vaihdella paljon jo sisarusten iän perusteella.

”Tietysti voidaan kysyä et miksei sit kaikista tuu rikollisia, jotka kasvaa epäsuotuisissa kasvuolosuhteissa, koska kuitenkin niin monet lapset kasvaa.

Mut tässä tietenkin on paljon niitä suojaavia tekijöitä myös, ja se selittääkin todellakin miks näistä vastaavista kasvuoloista jotkut selviytyy oikein hyvin elämässään, ja pääsee ihan yhteiskunnan huipulle, ja toinen on tehnyt pitkän vankilauran. Et nää yksilölliset erotkin on valtavan isot.”A

K mainitsee pohtivansa, miksi juuri hän ei päätenyt tekemään rikoksia, vaikka nuoret hänen ympärillään tekivät niitä. Hän pohti myös syitä sille, miksi hänen lähiomaisensa päätyi rikolliselle tielle, ja hän ei. Lähiomaisensa osalta K tuo varsin avoimesti esiin kaveriporukan ja ystävien merkityksen.

” hänellä on ystäväporukka saanut hänet huonolle tielle”.

Merkittävä ero K:n ja hänen lähiomaisensa toiminnassa vaikuttaisi olevan reagointi ympäröivän kaveriporukan toimintaan. Siinä missä lähiomainen ikään kuin ”kameleonttimaisesti” pyrkii sulautumaan osaksi kavereita ja toimimaan heidän mukanaan, K tietoisesti vastusti muiden painostamista varkauksiin tai päihteiden käyttöön. Hän kertoo, ettei tiedä mistä hänen selkärunkansa oli lähtöisin.

” kyllä riitoja tuli väkisin, ja kyl totta kai he yritti painostaa, et polta tupakkaa tai tämmöstä. Mut mä en tiedä et miks mul on ollut se, tai mistä se mun selkäranka on tullut, et mä en oo lähteny niihin mukaan.”K

K kuitenkin kertoo, että hän koki, että hänen oman persoonansa tulisi olla ympäröiville ihmisille riittävän hyvä omana itsenään ja selvin päin. Hän kuvailee myös, että hän ei pidä siitä, kun häntä pyritään painostamaan tai käsketään toimimaan tietyllä tavoin.

”Mä oon ehkä vähän persoona, et mä en tykkää et mulle sanotaan et tee näin. Ja sit mulle tulee vähän sellanen olo, et ookoo, enks mä oo kiva nyt, koska mä oon kyl aika energinen ja ulospäin suuntautunut ihminen, se on vähän mitä ihannoin itessäni. Mä vasta nyt tiedostan, ja en mä varmaan teininä tajunnut sitä. Niin mä on tykänny itessäni kyllä siitä, että pystyn seisoon mun sanojen takana. Niin mä veikkaan, kun oon sanonut että en halua lähtee kavereiden töppöilyihin mukaan, niin mä en oo halunnut lähtee. Mä en oo koskaan varastanut kaupoista mitään, vaikka kaverit on tehnyt sitä mun seurassa.”K

K:n kohdalla vahva identiteetti ja positiivinen minäkuva ovat luultavasti vahvistaneet hänen itseluottamustansa, ja kykyä vastustaa ympäröivän kaveriporukan painostusta. K:lla on myös ollut oma moraalij- ja arvopohjansa, jota hän on tietoisesti seurannut jo nuoruusiässä. Painostuksen ja kaverien toimintaan mukaan lähtemisen merkitys nousi esiin jokaisessa haastattelussa. N1 ja N2 kuvailivat, että monesti näpistelyt tehtiin kaveriporukan mukana ja hetken mielijohteesta. N1 kuvaili tapausta, jossa kaveri ehdotti näpistystä, ja vasta kiinnijäämisen hetkellä nuori ymmärsi, että nyt ei tullut toimittua järkevästi. N2 puolestaan kuvaili, että nä-

pistyksiä saatettiin tehdä muiden painostuksesta. Hänen mukaansa olisi erittäin tärkeää opettaa lapsille ja nuorille keinoja vastustaa painostusta, ja ajautumista tilanteisiin, joissa painostusta tapahtuu.

K:n kuvauksesta käy ilmi hyvä itsekuri, joka auttoi häntä kieltäytymään rikoksista ja tarjotuista päihteistä. Kääntäen heikko itsekuri ja impulsiivisuus lisäsivät muiden haastateltavien mukaan lasten ja nuorten rikosalttiutta. Näpistelykeskusteluissa impulsiivisuus ja hetken mielijohteesta tapahtunut toiminta johti siihen, ettei näpistyksen rationaalisuutta mietitty juurikaan tekohetkellä. Näpistys saatettiin tehdä, vaikka liikkeen vartiointi oli vahvaa ja näkyvää, ja näpistyksestä jäätiin välittömästi kiinni. Näpistyksen taloudellinen hyöty saattoi myös jäädä mitättömäksi. Myös A ja P mainitsevat jännityksenhakuisuuden ja impulsiivisuuden osana nuorisorikollisuutta.

Impulsiivisuuden ja jännityksen tavoittelun lisäksi haastatteluissa nousi hyvin vahvasti esiin identiteetin, itsetunnon ja arvomaailman merkitys. K:n kohdalla nämä tekijät olivat suojaavia, eli rikollisuutta vähentäviä tekijöitä. Kääntäen heikko itsetunto, erilaiset identiteetikriisit ja rikollista toimintaa myötäilevä arvomaailma lisäsivät haastateltavien mukaan alttiutta rikosten tekoon. R1, A, P ja R2 toivat esiin, että nuoret hakevat rikollisesta maailmasta arvostusta ja onnistumisen kokemuksia. Erityisesti riski rikollisen identiteetin muodostumiseen ja rikollisen arvomaailman omaksumiseen kasvaa, jos nuori rakentaa oman arvon tunteensa rikosmyönteisten kaverien varaan, ja onnistumisen kokemuksia ei löydy muualta elämästä. Jos koulussa, harrastuksissa tai missään muualla nuori ei koe olevansa taitava tai arvostettu, rikollisesta maailmasta saatetaan löytää onnistumisen kokemukset ja arvostettu asema.

”Jokainen ihminen haluaa pohjimmiltaan olla hyvä jossain, ja päteä, ja merkityksellinen. Jos sä et pärjää koulussa, et sinä pärjää urheilussa, niin on mukava löytää jostain se ala, missä sinä oot parempi kuin toiset. Olkoon se sitten vaikka mitenkä auto varastetaan.”R1

”Jollain se ihminen yrittää päteä kuitenkin, ja sit se usein jää se alamaailma ja se rikollisuus keinoksi, että siinä mä saan arvonantoa. Siellä mä oon kingi, koulussa luuseri.”A

”Useimmastakin näkee sen, että on hirveä tarve olla jotain. Et hakee tyhmästi sen arvostuksen niiltä kavereilta olemalla se pelle, tai se semmonen ketä touhuu ja tekee. Et mä ajattelen jotenkin, et siellä on niinku ehkä sellanen huomion vaje tai puute, jota sit paikkaa sillä, et sä yrität pätee siinä omassa ikäryhmässäsi tietyllä tavalla.”P

Oman arvon tunne ja itsetunto nousivat esiin paitsi onnistumisen ja arvostuksen kokemusten hakemisen kautta, mutta myös osana nuoren identiteettiä ja minäkuva. Näihin puolestaan liittyi nuoren arvomaailma, sekä mahdolliset leimautumisen kokemukset. R2 kuvailee, että moni

nuorista rakentaa ympärilleen kovan kuoren suojaksi. Tämä suojamuuri voi hankaloittaa paitsi yhteyden löytymistä muihin ihmisiin, mutta myös hankaloittaa yhteyden löytämistä siihen kuka on. Nuori saattaa rakentaa itselleen ikään kuin erilaisia naamareita, joiden läpi hän seura maailmaa. Elämä saattaa alkaa muuttua ulkoa ohjautuvaksi.

Ja jotenkin sitten jos kasvaa sellanen henkinen yhteys, tai liian pitkälle esimerkiksi omiin vanhempiin tai johonkin henkilöön, niin siihen tulee kauheet muurit ja sit tietyllä tavalla ei uskalleta enää, eikä oo kosketusta sinne omaan sisimpään, joudutaan kovettaan erinäkösten, toimitaan erinäkösten naamareiden läpi, ja semmoisia. Ja elämästä tulee sellasta kauheen ulkoaohjautuvaa, kun ei oo enää yhteyttä itseensä, niin ei voi olla enää yhteyttä oikein muihinkaan.”R2

Identiteettiin ja minäkuvaan liittyvistä haasteista esiin nousee erityisesti leimautuminen. Leimautumisella saattoi olla rikollisuutta ehkäisevä vaikutus näpistysten kohdalla. N2 mainitsee, että monesti kiinnijäämisen hetkellä lapset ja nuoret kokivat pelon ja häpeän tunteita. N1 puolestaan kertoo, että näpistelykeskusteluissa hän saattoi kertoa nuorille, että jatkuva varastelu saattaa johtaa varkaan maineeseen. Leimaan ja maineeseen liittyi kaksi puolta: kun nuori ei vielä identifioitu rikolliseksi, kuten näpistelykeskusteluissa, se on osa sosiaalista kontrollia, joka ehkäisee rikollisuutta.

Toisaalta leima saattoi myös lisätä rikosalttiutta. R1 varoittaa, että rikollisen leiman lyöminen kaikkeen lievään kurittomuuteen voi johtaa rikollisuuden lisääntymiseen. Myös R2 puhuu leiman merkityksestä. Hän tuo esille erityisesti sen, kuinka leima saattaa johtaa siihen, että nuori alkaa käyttäytymään leiman odottamalla tavalla. Puhutaan ikään kuin itseään toteuttavasta ennusteesta tai negatiivisesta kierteestä, jossa muiden odotukset muokkaavat nuoren toimintaa ja minäkuva. Leima saattaa heikentää nuoren itsetuntoa ja luottamusta omaan arvoon ja taitoihin, sekä saada aikaan identiteetikriisin.

”Sit se alkaa niinku, se on lumipalloefekti, tulee se leima, ja sit sä alat käyttäytyyn huomaamattas sillä tavalla. Ja mitä enemmän sä alat käyttäytyä niin, sitä vähemmän sulla on enää kosketusta siihen kuka mä oikeesti oon. Et nää on aika syviä kysymyksiä, kuka mä oon, ja mikä on mun arvoni. Et ollaan tosi hukassa, koetaan suurta arvottomuutta ”R2

R1 kertoo, että jos nuori kokee viranomaisjärjestelmän kohtuuttomana tai epäoikeudenmukaisena, hän saattaa uusia rikoksen ikään kuin voittaaksensa järjestelmän. Kyseessä on eräänlainen kapina systeemiä ja viranomaisia vastaan. Nuoren asenteissa muu yhteiskunta saatetaan kokea vihamielisenä ja kohtuuttomana.

”Silloinhan hän on voittanut, kun hän on, jos tulee semmonen kokemus siitä, että järjestelmä on kohdellut häntä huonosti, ja kun hän kykenee taas tekemään sen

uudestaan, varastamaan sen auton uudestaan, hän on voittanut koko sen paskan järjestelmän.”R1

R1:n mukaan varsinaisen rikollisen identiteetin muodostumisen osalta valtaosalla hänen asiakkaistaan rikollisuus on sivujuoni, ja osa laajempia sosiaalisia ongelmia. Rikoksia tulee, koska omaa elämänhallintaa ei ole, toiminta ei ole tarkkaan harkittua, ja seuraamuksia ei ajatella teon hetkellä. Hänen mukaansa varsinainen rikollinen identiteetti muodostuu vasta vankilassa, jossa ihminen kokee yhteenkuuluvaisuutta ja olevansa osa rikollisten joukkoa, joka on vastaan muuta yhteiskuntaa.

” – sitkun muuttuu se arvomaailma, silloin kun syntyy tämmöinen rikollinen identiteetti. Niin se syntyy sitten vahvasti siinä vaiheessa, kun mennään vankilaan. Rikollinen identiteetti tarkoittaa sitä, että tulee semmonen yhteenkuuluvaisuuden tunne, et me rikolliset ja muu yhteiskunta. Ja vankilahan on omiaan sitten tekemään semmosen, koska siellä on jyrkkä jako vartijat ja vangit. – – kun sinne viädään se orpopoika sitten sinne, niin se vankiyhteisö kouluttaa ja ottaa vastaan ja sieltä tulee sit semmonen tuki ja turva.”R1

Myös R2 nostaa esille arvomaailman merkityksen osana rikollista identiteettiä. Hänen mukaansa rikollinen maailma on arvomaailmaltaan hyvin erilainen verrattuna muuhun yhteiskuntaan ja sen arvoihin, ja sitä voi olla erittäin vaikeaa ymmärtää ulkopuolelta käsin. Rikollisilla on oma arvomaailmansa ja moraalikoodistonsa, sekä omat ihanteensa. Esimerkkinä rikollisen maailman ja muun maailman välisestä arvostiridiidasta R2 käyttää vankilahierarkiaa, jossa hänen mukaansa murhaajat ovat arvoasteikon yläpäässä, mikä taas poikkeaa merkittävästi muun yhteiskunnan arvohierarkiasta, jossa toisen hengen riistämistä pidetään ala-arvoisena tekona.

”Mäkin joskus ajattelin naiivisti, et jotenkin jokainen, et ne elää täysin arvojensa vastaisesti, semmoset ihmiset, jotka elää rikollismaailmassa, tai et ne ei kunnioita ihmisarvoa tai ne ei oo kiinnostuneita mistään. Päinvastoin, ne ajattelee, et he on, he elää yhtä lailla, ajattelee et heidän arvot on hyvät. Vaikka ne oliskin meidän arvojen vastaisia. Et hekin ajattelee et he kunnioittaa ihmisarvoa, et he nyt vaan saattaa saada jonkun pois päiviltä, koska se ansaitsee sen.

Niin et tieks et on niin, et se rikollinen mieli on jollain tavalla niin erilainen, ja me ajatellaan kun me käydään töissä kahdeksasta neljään et tää on tätä normaalia arkea. Ja semmoset ihmiset saattaa aatella, et mä en ikimaailmassa halua tollasta arkea.”R2

Haastateltavien mukaan oma persoona, arvomaailma ja minäkuva vaikuttivat lapsen ja nuoren rikosalttiuteen. Näiden lisäksi esiin nostettiin tunnetaidot. Tunnetaidot puolestaan liittyivät toisaalta reagointiin ja konkreettisiin toimintatapoihin, mutta myös itsetuntemukseen ja omien tunteiden tunnistamiseen ja hallintaan. Tunnetaitojen osalta voidaan puhua kyvystä kontrolloida omaa toimintaa, käytöstä ja tunnereaktioita. Konkreettisena esimerkkinä puutteellisista

tunnetaidoista oli heikko itsekontrolli. P yhdisti heikkoon itsekontrolliin lisäksi puutteelliset taidot reagoida ja toimia konfliktitilanteessa. Jos esimerkiksi verbaliset taidot ovat heikot ja muita toimintatapoja ei olla opeteltu, saattaa väkivalta toimia ainoana keinona reagoida konfliktitilanteeseen.

”Ja sit jonkun verran on näitä, että on tullut mitta täyteen, että on tällöisiä yksittäisiä sit lyönnejä, et ei riitä, että joku on vaikka verbalisesti lahjakkaampi, ja tää heikompi osapuoli, hän ei kykene vastaan siihen verbaliikkaan, niin hän vastaa sillä että mottasee. Että hänellä ei oo tapaa toimia toisin siinä tilanteessa.”P

R2:n mukaan puutteelliset tunnetaidot näkyvät negatiivisten ja vaikeiden tunteiden käsittelyssä. Lasten ja nuorten tulisi oppia käsittelemään pettymyksen tunteita ja vastoinkäymisiä. Jos haastavien asioiden herättämien tunteiden käsittelyä ei olla opittu lainkaan, saatetaan ongelmia paeta niiden kohtaamisen sijaan.

”Ja sillein huomaa, et semmonen negatiivisten ja vaikeiden tunteiden käsittely, niin ei välttämättä oo koskaan oppinut semmosta mallii. Ja sitten kun sä lähdet rakentaa sitä elämää, elämässä tulee vastoinkäymisiä, pettymyksiä, ei oo kyky kohdata niitä vaikeita asioita, niin on helpompi paeta kun kohdata.”R2

K pohtii, että aikuisten tulisi antaa lapsille mahdollisuus tutustua ja oppia kohtaamaan myös omat synkemmät puolensa. Jos kaiken pahan vain kieltää ja sulkee sisälle lapsuusiässä, se saattaa purkautua myöhemmin nuoruudessa ja teini-iässä. K:n mukaan oman pahuuden kohtaaminen lapsuudessa saattaa olla eheyttävä ja voimaannuttava kokemus: lapsi oppii toimineensa väärin, ja oppii luottamaan itseensä, että hän pystyy tulevaisuudessa toimimaan paremmin.

”Lapsella on oikeus välillä olla vähän paha. Ja mitä nuorempana se tapahtuu ja oppii et tää ei oo ok, niin siihen tulee sellanen erilainen, itse oppii luottamaan itseensä et okei, mä oon kokeillut tätä ja oppinut tätä. Sit taas jos liikaa kieltää, se voi purkautua teininäkin.”K

Teeman sisälle mahtui melko paljon näkökulmia ennaltaehkäisyyn ja haasteiden ratkaisemiseen. Näitä olivat esimerkiksi resilienssi, oikean ja väärän opettaminen, luottamuksen rakentaminen lapsen ja huoltajan välille, sekä lasten ja nuorten vastuu omasta toiminnastaan. Näitä aiheita pohditaan myöhemmissä luvuissa.

7 Ihminen osana rikollisuuden ilmiötä

Toinen tutkimuskysymys on, miten kentän asiantuntijat näkevät nuorten ajautumisen rikollisuuteen. Kysyin haastateltavilta, onko heidän mielestään olemassa tyypillistä polkua rikollisuuteen lasten ja nuorten kohdalla. Tätä kysymystä täydensin kysymällä heiltä, millainen heidän mielestään on tyypillinen sekä epätyypillinen nuori rikoksenteekijä. Haastattelurungossa sekä analyysin aloittaessa käsittelin tutkimuskysymyksiä kolmen teeman kautta, joista ensimmäinen teema oli taustatekijät, toinen rikollinen ihminen ja kolmas ennaltaehkäisy ja rangaistuspolitiikka.

Rakentamani teemat eivät olleet kieleltään täysin ongelmattomia. Oivalsin tutkimuksen teon aikana, että käyttämällä termiä ”rikollinen ihminen”, saattaa rikollisuuden termistä muodostua ihmisen ominaisuuksia kuvaava käsite. Pahimmillaan huolimattomalla kielenkäytöllä saataan rakentaa näkökulmaa, jonka mukaan rikollisuus olisi tiivis tai pysyvä osa ihmistä. On erittäin tärkeää pohtia tutkimuksessa käytetyn kielen merkitystä, sillä kieli ei ole neutraalia, vaan rakentaa aktiivisesti todellisuutta (Eskola & Suoranta, 2008, 138). Eräänlaisen diskursiivisen ansan jälkeen analyysivaiheessa oli tärkeää täsmentää toisen tutkimuskysymyksen teema ja sisältöjä.

Lähdin pohtimaan teeman perimmäistä tavoitetta ongelmallisen ”rikollisen ihmisen” käsitteen sijaan. Toisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli päästä hieman pintaa syvemmälle rikollisuudesta osana ihmisyyttä taustatekijöiden sekä hoito ja rangaistuspolitiikan teemojen lisäksi. Teeman tavoitteena oli tutkia lasten ja nuorten rikollisuutta pelkkiä selitystekijöitä kokonaisvaltaisemmin, sekä hyödyntää polkumetaforaa. Polkumetaforan ajatus on pohtia sitä, miten lapsi tai nuori päätyy rikollisuuden pariin, ja halusin selvittää, mitä asiantuntijoiden mukaan voisi sisältyä tähän polkuun. Tähän liittyy keskeisesti mukaan kasaantumisen käsite, eli ajatus siitä, että useampi tekijä vaikuttaa yhtäaikaisesti. Vastaukset ovat osittain päällekkäisiä edellisen teeman kanssa, mutta keskiöön nousee ennen kaikkea kokonaisvaltaisuus ja rikosalttiudelle altistavien tekijöiden keskinäiset päällekkäisyydet.

Teemasta voidaan johtaa kaksi kiinnostavaa lisäkysymystä: millainen on haastateltavien asiantuntijoiden mielestä tyypillinen ja epätyypillinen nuori rikoksenteekijä. Näitä vastauksia voidaan verrata tilastoihin ja aikaisempaan tutkimukseen. Lisäksi tarkastelin, mitä selittäviä tekijöitä haastateltavat pitivät erityisen merkittävänä.

7.1 Lasten ja nuorten ajautuminen rikollisuuden pariin

Haastateltavilta kysyttiin, onko heidän mielestään olemassa mitään tyypillistä polkua rikollisuuteen. Heidän vastaustensa pohjalta muodostettu teemoittelutaulukko löytyy kohdasta liitteet 6.

Haastateltava P kertoi pohtineensa kysymystä jo aikaisemminkin nuoria kohdatessaan. Hän kertoo kohdanneensa välillä lapsia ja nuoria, jotka hän on arvellut olevan se joukko ikäluokasta, jolla tulee menemään keskivertoa heikommin.

”Tietysti välillä näkee semmosii lapsii tai nuorii, et kyllä ite ainakin pohtii, että on todennäköistä, että heidät tulee näkemään uudelleen, ja sit et he on varmaan-kin se joku x – prosentti siitä ikäryhmästä, kenellä tulee menemään huonommin.”P

P kuvailee, kuinka kohdatessaan rikoksen tiellä olevia aikuisia, esiin nousee usein samankaltaisia kertomuksia heidän taustoistaan, jotka noudattavat haastateltavan mukaan melko samaa kaavaa. Kotona on ollut turvattomuutta, ja haastateltava pohtii tämän turvattomuuden saattaneen johtua esimerkiksi aikuisten päihdeidenkäytöstä. Turvaa on saatettu hakea kaverista, koulunkäynti ei ole sujunut, ja nuori on erkaantunut pärjäävistä ikätovereista jo varsin nuorena.

A kertoo haastattelussa, että tietynlainen polku rikollisuuteen on olemassa. Hän nostaa esille kasaantuvat kuormittavat kokemukset lapsuudessa. Hän mainitsee myös, että raskaimman tien käy läpi vain pieni prosentti nuorista. Tällä haastateltava tarkoittaa, että todella moni nuorisorikollinen lopettaa rikosten teon, ja pääsee irti rikollisesta elämäntavasta.

Kokemusasiantuntija pohtii polkua rikollisuuteen erityisesti päihdeongelman kautta. Hän tuo esille nälän käsitteen, jolla hän tarkoittaa yksilön halua tavoitella esimerkiksi jännitystä, tai uutta päihdeannosta. Hän pohtii myös perheen ja kaveripiirin merkitystä, sekä tunnetaitoja. Perheen osalta hän nostaa esiin erityisesti rajojen asettamisen merkityksen. Hän kuitenkin huomauttaa, että perheen ja kasvuympäristön lisäksi erityisen tärkeää on, kenen seurassa nuori liikkuu, ja mihin toista ihmistä lähtee seuraamaan.

N1 tuo polun rikollisuuteen esiin näpistelykeskustelujen näkökulmasta. Hän kuvailee, että näpistelykeskustelun tavoitteena on varhainen puuttuminen aivan rikollisen polun alkuvaiheessa.

”Tää meidän idea on, että me saadaan ne ensikertalaiset, et ketkä on niinku ekaa kertaa niin sanotusti rikoksen polulla.”N1

N2 vastaa kysymyksen polusta rikollisuuteen olevan hankala vastata, sillä hän ei näe omissa näpistelykeskusteluissa olevia lapsia ja nuoria vielä rikoksenteijöinä. Teko on luonteeltaan impulsiivinen päähänpisto, ja keskusteluun kutsutut lapset ja nuoret ovat ensikertalaisia. Hän kuitenkin mainitsee, että joskus haastatteluissa olevat hyvin pienet lapset saattavat olla paatuneempia varastelijoita, kuin alkuun uskoisi, ja keskustelun sävyä on tiukennettava.

”Kun en mä jotenkin niin nää näitä mitä mä oon tavannu näissä näpistyskeskusteluissa, niin en mä nää heitä vielä niin rikoksenteijöinä.”N2

Kaveripiirin merkitys nousi esiin kaikissa haastatteluissa, ja kaveripiirien ja nuorten keskuudessa esiintyvä polarisoituminen nousi esiin kaikissa muissa haastatteluissa paitsi N1:n ja N2:n kohdalla. Kaverit saattoivat painostaa rikolliseen tekoon. Kaveripiirissä saattoi myös esiintyä päihteidenkäyttöä. Polarisoitumisella haastateltavat tarkoittivat, että nuoret ja heidän kaveriporukkinsa jakautuvat selkeämmin hyvin pärjääviin ja heikosti pärjääviin nuoriin, ja ryhmät erkaantuvat toisistaan. Heikosti pärjäävien nuorten kaveripiireissä saattoi esiintyä esimerkiksi päihteiden käyttöä tai koulukielteisyyttä, sekä jännityksenhakuisuutta. P mainitsee, että kaveripiireistä haetaan turvallisuuden tunnetta, jota nuori ei välttämättä saa perheeltään.

Haastattelujen pohjalta oli havaittavissa kasaantumisen ilmiö. Kasaantumisella tarkoitetaan, että erilaisia rikosalttiutta kasvattavia tekijöitä osui saman nuoren kohdalle useita. Haastateltavista P mainitsee, että myös negatiiviset kokemukset aikuisten kanssa saattavat kasaantua, ja johtaa luottamuspuolan muodostumiseen. Kasautumisen osalta hän kuvailee, että on varsin tavanomaista, että rikoksia enemmän tekevien nuorten kohdalla esiintyy monenlaisia ongelmia.

”Aika useinhan nää on, kenelle sattuu ja tapahtuu enemmän, en nyt puhu mistään ensikertalaisista, niin kyllähän siellä heillä on monenlaista probleemaa. Et siellä voi olla päihteiden käyttöä, sit siellä on kotioloissa ongelmaa ja sit siellä on koulussa ongelmaa. Et se on hyvin moninainen se heidän problematiikkansa.” P

A nostaa esiin lapsiin ja nuoriin kohdistuvan ison painolastin, sekä erityisesti ACE tekijät (active childhood experiences), joilla tarkoitetaan lapsuuden aikaisia haitallisia kokemuksia. Hän kuvailee kuormittavien tekijöiden ja rikollisuuden välisen suhteen olevan luonteeltaan kasautuvaa: mitä enemmän epäsuotuisia kokemuksia osuu lapsen kohdalle, sitä suurempi riski hänellä on päätyä rikollisuuden pariin.

”Kyl sellanen tietynlainen polku on, siinä yhdistyy sitten, tai tulee sitten tämmönen tosi iso lasti. Meillä on tämmönen tutkimustraditio kun ACE eli active childhood experiences, ja siellä on ihan listattu, että mitä enemmän näitä epäsuotuisia kokemuksia kasaantuu, niin sen varmemmin se johtaa tänne huonolle polulle.

Siellä on justiin riitasat erot, vanhempi ollu linnassa, vanhemmalla persoonallisuushäiriö, lapsi kokenut väkivaltaa, henkistä fyysistä, seksuaalista. Ja kun tätä kuormaa tulee tarpeeksi, niin sitten enää hyvin harva poikkeaa polulta.”A

Kasautumisen ilmiön tunnistavat myös rikosseuraamuslaitoksen haastateltavat. R2 kuvailee, että monesti rikollisuuden taustalta löytyy haasteita perheessä, identiteetissä, ystävien löytämisessä sekä ongelmallista päihteiden käyttöä. Hän käyttää kuvailun apuna metaforaa tornista, jolla hän tarkoittaa, että aikaisemmat kokemukset vaikuttavat siihen, miten elämä lähtee rakentumaan ja kehittymään menneen päälle.

”Me rakennetaan se elämä sen kaiken menneen varaan. Menneen päälle. Et jos se torni on lähtenyt väärälle raiteelle jo pienestä pitäen, niin kyllähän se kallistuu sinne ylöskin päin.”R2

Sekä R2 että R1 korostavat, että rikollinen teko ja rikollisuus ovat vain pieni osa ihmisen elämässä, jonne mahtuu myös paljon muutakin. R1 kuvailee rikollisuuden olevan vain yksi osa-alue nuoren haastavassa sosiaalisessa tilanteessa.

”Minun tarina on sitä, että se rikollisuus on monella vaan yks pikkuinen juone siinä huonossa sosiaalisessa tilanteessa. Mä en oikeestaan oo törmännyt yhteenkään semmoseen, jolla koko elämä olisi rikollisuutta. Vaan se on siinä koko elämän sekamelskassa se yks juttu vaan.

Tietysti syrjäytyminen on semmonen sana, en tiedä tulisko sitä enää käyttää, mut se on vaan yks lisäpiirre siinä sosiaaliongelmaisen elämäntilanteessa.”R1

Haastatteluissa löytyi kaksi lähestymistapaa polkumetaforaa kohden: joko haastatteluissa tuotiin esiin jonkinlainen polku ja siihen liittyviä selittäviä tekijöitä, tai haastateltavien kohtaamat nuoret olivat joko vasta aivan polun alkupäässä, tai kokonaan vielä sen ulkopuolella. Haastateltavista jälkimmäistä lähestymistapaa edustivat N1 ja N2, joiden kohtaamat lapset ja nuoret olivat ensikertalaisia. N1:n mukaan näpistelykeskusteluihin osallistuvat nuoret ovat vasta ensimmäistä kertaa rikollisuuden polulla, ja heitä pyritään ohjaamaan pois varhaisen puuttumisen avulla. N2 koki, että näpistelykeskusteluihin osallistuvat lapset ja nuoret eivät vielä ole rikollisella polulla. He molemmat huomauttavat, että he eivät kohtaa näpistelykeskustelussa toistuvasti näpisteleviä tai varkauksien tekijöitä, joten heidän havaintonsa ja näkökulmansa perustuvat näpistyksestä ensi kertaa kiinni jääneiden lasten ja nuorten kohtaamiseen.

Muiden haastattelujen pohjalta löytyi samansuuntaisia ajatuksia lasten ja nuorten polusta rikollisuuteen. Yleisesti ottaen polku kohti rikollisuutta lähti haastateltavien mukaan liikkeelle lapsen kasvuoloista. R1, R2, A sekä P mainitsivat kaikki lapsuuden turvattomuuden kokemuksen merkityksen, jolloin lapsella ei ole ollut kotona turvallista kasvuympäristöä. He

kaikki, sekä K nostivat esiin tunnetaidot, ja niiden opettamisen merkityksen. Heikot tunnetaidot olivat heidän mukaansa roolissa rikollisuuden pariin ajautumisessa. Ne saattoivat liittyä esimerkiksi matalaan impulssikontrolliin, epävarmaan identiteettiin, haasteisiin omien tunteiden käsittelyssä tai alhaiseen pettymysten sietokykyyn. N1:n ja N2:n haastatteluissa tunnetaidot eivät nousseet suoraan esiin polkuun liittyvän haastattelukysymyksen kohdalla, mutta he molemmat nostivat omien tunteiden käsittelyn ja sanallistamisen tärkeäksi osaksi näpistelykeskusteluja ja tunnetaitojen opettamista.

7.2 Tyypillinen nuori rikosentekijä

Halusin tässä tutkimuksessa selvittää, onko haastattelemieni asiantuntijoiden mielestä olemassa tyypillistä ja epätyypillistä nuorta rikosentekijää. Erityisesti kysymyksen epätyypillisestä rikosentekijästä moni heistä koki haastavaksi. Haastateltavien näkökulmia tyypillisen rikosentekijän osalta on analysoitu teemoittelutaulukossa, joka löytyy kohdasta liitteet 7.

Kun pohditaan tyypillistä rikosentekijää, on hyvä muistaa, että rikoksia ja rikollisuutta on monenlaista. Haastateltavista P huomauttaa, että esimerkiksi viritetyillä mopoilla ylinopeutta ajavat nuoret, väkivaltarikoksen tehneet nuoret tai omaisuusrikoksia tekevät nuoret eivät välttämättä ole samanlaisia. Hänen mukaansa eri rikoksissa toimivat erityyppiset nuoret. Esimerkiksi mopojen virittelijät, jotka keulivat ja ajavat liikenteessä ylinopeutta eivät herätä hänessä huolta, etteivät he tulisi pärjäämään elämässä. Osa heistä saattaa syyllistyä esimerkiksi ajokorttia ajoon, jos mopo on viritetty kevytmoottoripyöräluokkaan. Heistä monet saattavat pärjätä koulussa hyvin, ja mopovaihe menee heidän kohdallaan ohi ja mielenkiinto siirtyy muualle. Myös rattijuopumusten kohdalla kyseessä saattaa olla yksittäinen rikos. Haastateltava kuvaillee toimintaa nuoruuden hölmöilynä.

Sen sijaan haastateltavassa huolta herättävät sellaiset nuoret, joilla on taipumusta väkivaltaan ja taipumusta ratkaista tilanteita väkivallalla. Hän mainitsee huolta herättävän myös nuoret, joilla on vaikeuksia asettua toisen asemaan. Nämä nuoret saattavat ryöstää muita ajattelematta teon toisessa herättämiä tunteita. He ovat P:n mukaan vahvasti kiinnittyneet vain omaan toimintaansa ja kiinnostukseensa, eivätkä arvosta toisten tunteita. Haastateltava kiteyttääkin, että nämä kaksi rikostyyppiä ovat tekijöineen hyvin erilaisia toisiinsa verrattuina. Hän mainitsee lisäksi erikseen omaisuuspuolen rikokset ja näpistykset, huumausainerikokset ja niihin liittyvät päihde ja mielenterveyspuolen ongelmat sekä seksuaalisuuteen liittyvät rikokset.

Näpistelykeskusteluja vetävät N1 ja N2 kokevat kysymyksen tyypillisestä nuoresta rikoksentekijöistä näpistelykeskusteluun osallistuvien lasten ja nuorten kohdalla haastavaksi vastata. N1:n mukaan näpistelyrikollisuudessa ei nouse selkeästi esiin mitään tiettyjä taustatekijöitä tai tyypillisiä piirteitä. Hän arvelee, että ne näkyvät enemmän vakavampia rikoksia tekevien nuorten kohdalla. N2 on samoilla linjoilla, ja vei ajattelun jopa hieman pidemmälle. Hän ei ylipäätään koe kohtaamiensa lasten olevan vielä rikollisia. Molemmat haastateltavat mainitsevat näpistyksissä vaikuttavan impulsiivisuuden ja jännityksenhakuisuuden. Joskus kotona saattaa olla ongelmia, mutta N1:n mukaan ne näkyvät keskusteluissa harvemmin. N2 mainitsee kaveripiirin painostuksen ja mahdollisen köyhyyden ja haasteet kotona. Mutta molemmat kokevat, että keskusteluihin osallistuvat nuoret ovat keskenään hyvin erilaisia, eikä yhteisten selittävien tekijöiden ja tyypillisten piirteiden löytäminen heidän kohdallaan ole selkeää.

”Kun en mä jotenkin niin näe näitä mitä mä olen tavannut näissä näpistyskeskusteluissa, niin en mä nää heitä nyt niin vielä rikoksentekijöinä.”N2

A kuvaa, että tyypillisesti nuorten rikollisuus tehdään kaveriporukan mukana, siihen liittyy jännityksenhakuisuus ja monesti rikolliset teot aloitetaan näpistelyllä. Hän korostaa lapsuuden kuormittavien kasvuolosuhteiden merkitystä. Kuormittavat kokemukset ja monenlainen väkivalta voivat hänen mukaansa johtaa muun muassa traumatisoitumiseen ja päihteiden ongelmakäyttöön. Tyypilliseen nuorten rikollisuuteen liittyy lisäksi A:n mukaan haasteet sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, sekä yksinäisyyden ja syrjäytymisen ongelmat.

K mainitsee läpi haastattelun perheen ja kasvuympäristön, sekä erityisesti kaveripiirien ja tunteita haasteiden merkityksen nuoren rikosalttiudelle. Kysymykseen tyypillisestä nuoresta rikollisesta K vastaa tiiviisti tylsyyden, päihteet ja kaverit.

”Veikkaan niinku tylsyyt, päihteet, ja sit just kaverit. Ne mä voisin sanoa ehkä mitä mulle tulee mieleen, jos mietin miks joku käyttäytyy tollein.”K

R1:n mukaan nuorisoriikollisuuden taustalla vaikuttavat samat tekijät, jotka johtavat matalaan koulutustasoon ja koulupudokkuuteen. Hän mainitsee päihdeongelman, koulunkäyntiin liittyvät ongelmat, sekä perheen haasteet. Perheen ongelmat, kuten heikko sosiaalinen kontrolli ja tuki, rikosmyönteiset asenteet ja erilaiset konfliktit ja erotilanteet lisäävät nuoren rikoksenteon riskiä. R1 mainitsee myös eräänlaisen näköalattomuuden ja toivottomuuden tulevaisuutta kohtaan.

R2 niputtaa tiiviisti tyypillisen nuoren rikoksentekijän olevan nuori, joka aloittaa pikkurikollisuudesta, ja joka on ollut sosiaalitoimen asiakkuudessa. Taustalta löytyy monesti päihteiden käytön aloittaminen jo nuorena iässä, sekä muutokset kaveripiirissä. R2 korostaa tiivistyksen

olevan ennen kaikkea yleistys. Hän mainitsee haastattelun aikana erityisesti tunnetaitojen, identiteetin ja minäkuvan merkityksellisyyden.

”No jos mä nyt tälle in vähän yleistän, niin se että vähän niin kun pikkurikollisuudesta on alotettu, rikkinäinen perhe, ei kaikilla oo laitossijoitusta, mutta huostaanottoja, siis sillein sosiaalitoimen asiakkuus, lastensuojelun asiakkuus. Ja kyl ne päihteet on siellä tullu tosi nuorena jo mukaan, ja just se kaveripiiri on muuttunut.”R2

Kiteytettynä osassa haastatteluista tyypilliseen nuoreen rikoksentekijään liittyviä tekijöitä nousi esiin selkeämmin kuin toisissa. Monesti rikosura aloitettiin näpistyksillä, joihin liittyy jännityksenhakuisuutta. Toisaalta N1 ja N2 eivät kokeneet näpistelykeskustelujen lasten ja nuorten joko olevan varsinaisesti rikoksen tekijöitä, tai että heistä löytyisi yhtenäisiä piirteitä ja selitystekijöitä. P painotti, että erilaisissa rikoksissa on erityyppisiä nuoria rikoksen tekijöitä. A, K, R1 ja R2 kaikki mainitsivat päihteiden käytön ja kaveripiirin vaikutuksen. Muita tyypillisiä piirteitä olivat tylsyys, aikaisemmat kuormittavat kokemukset ja traumat, perheen heikko sosiaalinen tuki ja kontrolli sekä haasteet koulun käynnissä.

7.3 Epätyypillinen nuori rikoksentekijä

Haastatteluissa kysyttiin, onko haastateltavien mielestä olemassa epätyypillistä nuorta rikoksentekijää. Liitetäulukosta 8. voidaan havaita, että tämän kysymyksen kohdalla haastateltavien vastauksissa esiintyi hajaantumista. Heidän vastauksissaan nousivat esiin äärimmäinen väkivalta ja erilaiset mielenterveysongelmat, sekä äkilliset muutokset käytöksessä. Osa haastateltavista lähestyi kysymystä rikostapahtuman kautta, ja miettivät ennen kaikkea millainen rikollisuus on nuorten kohdalla epätyypillistä. Haastateltavien näkökulmissa nousi esiin myös tavanomaisesta poikkeavat taustatekijät, sekä ristiriidat olemuksen ja rikoshistorian välillä.

Haastateltavista A, P ja R1 mainitsevat esimerkkinä epätyypillisestä lasten ja nuorten rikollisuudesta äärimmäisen väkivallan. He kytkivät äärimmäisen väkivallan yhteyteen tiiviisti erilaiset mielenterveyteen liittyvät haasteet. A mainitsee haastattelussa esimerkiksi koulusurmat, joihin hän kertoo liittyvän mielenterveydellistä painolastia kuten syrjäytymistä ja masennusta. P kuvailee haastattelussa, että hän kohtaa hyvin harvoin nuoria, joista on havaittavissa tunnekylläisyys ja empatiakyvyttömyys. R1 mainitsee äärimmäisen väkivallan osalta, että joskus tilanne saattaa ikään kuin riistäytyä käsistä.

Mielenterveyteen liittyvän problematiikan osalta R1 mainitsee esimerkkinä tilanteen, jossa nuoren vakava ja äkillinen mielen terveyden ongelma voi johtaa vakavaan ja odottamattomaan väkivaltatekoon. Haastateltavista R2 ei mainitse erikseen vakavaa väkivaltaa, mutta mielenterveyden osalta hän tuo esiin päihdeongelman, ja sen mahdolliset vaikutukset mielenterveyteen, jotka osaltaan voivat johtaa epärationaaliseen ja mielipuoliselta vaikuttavaan toimintaan.

Harvinaisena ja vakavana rikollisena tekona A mainitsee terrorin ja koulusurmat. Koulusurmiin liittyy hänen mukaansa syrjäytymisen ja masennuksen lisäksi myös katkeruuden ja kauteuden tunnetta. Taustalla saattaa olla eristyneisyyttä, sosiaalista isolaatiota, kiusaamista ja ystävien puutetta. Tämä saattaa johtaa kuplautumiseen netin toksisiin yhteisöihin. A:n mukaan intiimien suhteiden puutteet, ystävyysuhteiden puutteet ja henkilöiden kokeminen muusta yhteisöstä poikkeavina esimerkiksi pukeutumisen yhteen näkyvät koulusurmista ja äärimmäisissä tapauksissa. Esiin nousee eräänlainen katkeruus yhteiskuntaa ja muita ihmisiä kohtaan, sekä oman mitättömyyden ja avuttomuuden kokemuksia, jotka pyritään kääntämään hirmuteoilla niin, että tekijä saa mainetta ja julkisuutta.

Koulusurmista näkyy hänen mukaansa pahin mahdollinen kasvukehitys, johon liittyy muun muassa tunnekyllä kasvatus ja empatiakyvyttömyys, sekä narsismi ja psykopatia. A mainitsee heikot sosiaaliset taidot ja kyvyttömyyden muodostaa ihmissuhteita, jotka muodostavat ikään kuin noidankehän, jossa heikot sosiaaliset taidot lisäävät lapsen tai nuoren kohtaamaa syrjäytymistä ja yksinäisyyttä. A kuitenkin herättelee pohtimaan, että kykenemmekö me kohtaamaan ihmismielen pahuutta, sillä kaikkien vakavimpien nuorten tekemien rikosten kohdalla ei aina esiinny kiusaamista tai alentunutta syyntakeisuutta.

Näpistelyjen ja varkauksien osalta epätyypillistä toimintaa olisi N2:n mukaan tilanne, jossa lapsi tai nuori varastaa kaupan sijasta sukulaisen kodista, jolloin näpistetyksen uhri on oma sukulainen. N1:n mukaan poikkeuksellista on, että näpistelykeskustelussa lapsi tai nuori ei lupaa hänelle, että näpistely ei enää jatku. K pohtii varkauksien osalta, että hän pitäisi poikkeuksellisenä, jos lapsi tai nuori varastaisi esimerkiksi auton yksinään. Hän kuvailee, että jäisi tällaisessa tilanteessa miettimään, mistä idea rikokseen on syntynyt.

”No jos se olis joku yksinäinen ihminen varastais auton, niin kyl mä vähän miettsin et mist se keksi tollasen” K

Tutkimuksessa on noussut esiin monia rikosalttiudelle altistavia tekijöitä. Epätyypillisessä rikollisuudessa näitä tekijöitä ei ilmene, tai ne ilmenevät tavanomaisesta poikkeavalla tavalla.

Haastateltavista erityisesti rikosseuraamuslaitoksen molemmat haastateltavat kuvailevat epätyypilliseksi tilannetta, jossa lapsen ulkoiset puitteet tai perhetausta poikkeavat tavanomaisesta. Poikkeavaa olisi R1:n mukaan se, että rikoksenteekijä olisi lähtöisin maaseudun ydinperheestä. R2:n mukaan poikkeavaa olisi, jos perheellä olisi lähtökohtaisesti ulkoiset puitteet kunnossa, eli ei esimerkiksi avioeroa taustalla, ja lapsella tai nuorella olisi niin sanotusti kaikki mahdollisuudet elämässä.

R2 mainitsee lisäksi erikseen, että on mahdollista, että nuoren rikosrekisterin ja ulkoisen olemuksen välillä on ristiriitaisuutta. Nuorista ei hänen mukaansa pysty päättelemään ulkoisesti rikollista elämäntapaa. Hän tarkoittaa tällä, että ennen nuorten kohtaamista hän näkee heidän rikosrekisterinsä, ja hän ei pyri muodostamaan sen perusteella ennakkokäsityksiä. Kun nuoren kohtaa, ei ulkopuolinen millään kykenisi päättelemään, että juuri kyseisellä nuorella saattaa olla varsin pitkä rikosrekisteri. Tässä ilmenee kuitenkin vaihtelua laidasta laitaan: joistakin nuorista pystyy hänen mukaansa näkemään rikollisen elämäntavan vaikutuksen.

Sekä A että K tuovat esiin nuorisorikollisuudesta tai perinteisestä rikospolusta poikkeavan toiminnan. A:n mukaan on harvinaista, että rikollinen ura aloitetaan aikuisiällä ilman aikaisempaa rikoshistoriaa. K taas pitää epätavallisena nuorisorikollisuutta, jossa teko tehtäisiin yksin. R1 mainitsee, että huumerikollisuuden myötä rikoksia ovat saattaneet päätyä tekemään sellaisetkin nuoret, joilla ei ole aikaisempaa rikoshistoriaa tai päihdeongelmaa. Aikaisempi rikoshistoria ja päihdeongelmat ovat tavallisesti yleisiä nuorten rikollisuuden kohdalla.

”Tietysti kyllä nykyään on tullut huumerikollisuuden myötä on tullut sitten, jos puhutaan että ei – suunnitelmallinen, niin ihan tämmöstä suunnitelmallista huumerikollisuutta, elikkä tämmöstä että kasvatetaan kannabista ja myydään sitä. Se on aika kannattava bisnes. Ei välttämättä tarvi olla kovin aikaisempaa pitkä rikostaustaa, eikä päihdeongelmaakaan, mutta sitten vähän mietitään ja juonitaan, ja pannaan hyvä kasvattamo...”

”Mutta kyllähän niissäkin usein tietysti on ihmisellä se oma alttius siihen päihteiden käyttöön olemassa, ja kiinnostus niihin aineisiin.”R1

Kokemusasiantuntija tuo esiin epätyypillisenä tilanteen, jossa aikaisemmin hyväkäytöksen lapsen käytös muuttuu yllättäen ja nopeassa ajassa todella radikaalisti. Tällaiseen tilanteeseen olisi hänen mukaansa haastavaa reagoida aikuisena, ja löytää tarvittavat tuen keinot. K:n mukaan nuoren kasvu aikuiseksi vie tavallisesti aikaa, eivätkä muutokset tapahdu hetkessä vaan hiljalleen.

”Jos on tosi pitkään ollu sellanen kiltti ihana ja auttavainen ja tälle, ja sit siitä tulee ihan nollasta sataan joku Lucifer tai tämmönen, niin mä ajattelisin eka et tää on vaihe, enkä huolestuisi. Niin ehkä se vois olla sellanen epätyypillinen,

koska sit sä et osais reagoida siihen. Niinku antaa sitä apuu mitä se toinen halua.”K

Yleisesti ottaen kaikkien haastateltavien näkökulmia yhdistää se, että käsitteeseen epätyypillinen yhdistetään poikkeava ja heidän kokemuksensa mukaan harvinainen toiminta. Useammassa kohdassa haastateltavat korostivat toiminnan harvinaisuutta. Esimerkiksi A:n mukaan äärimmäinen väkivalta kuten koulusurmat ovat hyvin harvinaista, samoin P korosti, että nuorten täydellinen tunnekylläisyys ja empatiakyvyttömyys on erittäin harvinaista. Äkillisesti muuttuva toiminta tai tyypillisestä poikkeava rikoskäytös olivat harvinaisia ilmiöitä. Harvinaisena tai epätyypillisenä ilmiönä lasten ja nuorten rikollisuudessa pidettiin myös tilannetta, jossa lapsen tai nuoren kohdalla ei esiintynyt tavanomaisia rikosalttiutta lisääviä taustatekijöitä, kuten ongelmia perheessä.

8 Näkökulmia ennaltaehkäisystä ja rangaistuspolitiikasta

Kolmas tutkimuskysymys on, miten lasten ja nuorten rikollisuutta voitaisiin vähentää ja ennaltaehkäistä. Teemana luvuissa on hoito ja rangaistuspolitiikan näkökulmat. Tästä teemasta muodostui hyvin laaja, sillä ennaltaehkäisyn teemaan sisältyy myös koulun ja maahanmuuton näkökulmat. Haastateltavat kuvailivat myös erittäin laajasti ja moninaisesti lastensuojelujärjestelmään liittyviä haasteita ja kehitysehdotuksia. Omana alalukunaan esitellään myös kokemusasiantuntijuus ja kolmannen sektorin toimijat. Rangaistuspolitiikkaan liittyviä lähestymistapoja esitellään tarkemmin luvussa 8.2. Päähteiden ongelmakäyttöä ja niihin liittyviä ratkaisuja on jo käsitelty luvussa 6.3. päähteet ja mielenterveysongelmat.

Haastateltavat lähestyivät ennaltaehkäisyn näkökulmaa haasteena, jota ei olla vielä kyetty yhteiskunnassa ratkaisemaan. R1 kuvailee lasten ja nuorten rikollisuuden ja ennaltaehkäisyn olevan ”tuhannen taalan kysymyksiä”, joihin on haastavaa löytää ratkaisua. Samalla linjalla on useampi haastateltava.

”Kyllähän me itse asiassa aika paljon tiedetään, mistä ongelmat johtuu. Mutta sitä mitä me ei tiedetä on, että miten me työskenneltäis sitä.” A

”Et oliskin hieno, kun jossain joku keksis sen että miten näitä lapsia pysytyis auttaan oikeesti” P

”Mä luulen et jos tohon keksisin vastauksen, niin tienaisisin aika paljon rahaa!” NI

Nämä näkökulmat eivät kuitenkaan anna täysin todenmukaista kuvausta asiantuntijoiden hallussa olevista tiedoista. Seuraavista luvuista voikin havaita, että asiantuntijoilla oli lopulta runsaasti ja monipuolisesti ajatuksia ja näkökulmia ennaltaehkäisystä, sekä myös konkreettisia keinoista ja ratkaisuista lasten ja nuorten rikollisuuden vähentämiseen ja ennaltaehkäisyyn.

8.1 Lasten ja nuorten rikollisuuden vähentäminen ja ennaltaehkäisy

Haastateltavilta kysyttiin, miten heidän mielestään lasten ja nuorten rikollisuutta voitaisiin vähentää tai ennaltaehkäistä. Tässä luvussa esitellään huoltajan ja perheen toimintaan liittyvät ennaltaehkäisyn näkökulmat sekä tunnetaitoja. Identiteetin ja minäkuvan vahvistamiseen liittyy paitsi tunnetason tuki, mutta myös vahvuuksien löytämien. Lisäksi luvussa pohditaan eri-

laisten rikollisuutta vähentävien toimintatapojen ja taitojen opettelua, sekä lyhyesti netin käyttöön ja päihteisiin liittyviä näkökulmia. Luvun analyysiin käytetty teemoittelutaulukko löytyy kohdasta liitteet 9.

Ensimmäinen lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisyn kannalta merkittävä teema on lasta ja nuorta ympäröivä perhe, ja muut turvalliset aikuiset lapsen elämässä. Huoltajien rakkaus ja välittäminen lastaan kohtaan on R1:n mukaan osa kotona vaikuttavaa systeemiä, joka ehkäisee lapsen tai nuoren rikollisuutta. Tämä rikollisuutta vähentävä systeemi koostuu perheen tarjoamasta sosiaalisesta tuesta, rakkaudesta ja hellyydestä. Sosiaaliseen tukeen sisältyy myös perheen käyttämää sosiaalista kontrollia, joka ehkäisee nuoren rikoksen tekoa. Sosiaalinen tuki ja kontrolli voivat jatkua pitkälle aikuisikään asti. Sekä R1 että A nostavat esiin lapsuuden kiintymyssuhteiden merkityksen osana perusturvallisuuden tunnetta ja tervettä kasvua ja kehitystä. Vanhemman rakkauden mainitsee myös K. Hän kertoo uskovansa, että myös esimerkiksi päihdeongelmaiset vanhemmat haluavat lapselleen hyvän tulevaisuuden, vaikka heidän oma toimintansa olisikin ongelmallista.

Perheen tarjoamaan sosiaaliseen tukeen ja kontrolliin sisältyy laajemmin myös muu suku, kuten isovanhemmat, sukulaiset ja ystävät. A kertoo, että monesti moniongelmaisissa perheissä sosiaaliset verkostot ovat katkenneet, ja tukiverkkoja ei juuri ole. Saman näkökulman jakaa myös R1. He molemmat kääntävät ilmiön myös toisin päin: jos sosiaalisten verkostojen niukkuus on riskitekijä, niin muun perheen ja suvun tarjoama sosiaalinen tuki vastaavasti on rikollisuutta ehkäisevä voimavara perheelle. A:n mukaan sukulaiset ja esimerkiksi kummit ovat voineet tarjota huostaanoton kynnyksellä vahvaa psyykkistä ja emotionaalista tukea.

”Ja sit on usein myöskin, valitettavasti aina ei oo koska ne välitkin on poikki, mut sit on näitä vanhempien sisaruksia. Isän ja äidin sisaruksia, enoja, kummivanhempia, jotka on usein hirveän vahvoja siinä. Et tiedän tilanteita just jossa ollaan oltu jo huostaanoton kynnyksellä, ja siellä on sitten esimerkiks kummeista löytyy tämmöstä tosi vahvaa psyykkistä ja emotionaalista tukea. Tukea lapselle ja turvaa” A

R1 pohtii myös muun suvun tarjoamaa sosiaalista tukea vanhemmille. Hänen mukaansa tavallisesti rikoksiin ei syyllisty sellainen poika, joka asuu maalla, ja jonka perheessä ei olla erottu. Yhtenä syynä tähän ilmiöön R1 arvelee vaikuttavan erilaiset suojaavat tekijät, kuten perheen ja suvun läheisyys. Vastaavasti kaupungeissa tätä sosiaalista tukea ei välttämättä ole, ja perhe saattaa jäädä melko yksin.

”Jos käännetään se taustatekijät toiste päin tai mietitään kuka ei syyllisty rikoksiin, niin maatalon poika, jossa on molemmat vanhemmat, ja asutaan maalla. Niin ei ole tainnut tulla yhtään sellasta tapausta vastaan... Elikkä ehkä siellä sitten on

niitä suojaavia tekijöitä. On se perhe, ja on ehkä sukua lähellä. Mutta sitten kun tullaan kaupunkiin, niin sitten monta kertaa ei oo perheellä sitä sosiaalista tukea.”R1

Lapsen tai nuoren rikollisuutta voi vähentää tai ennaltaehkäistä, jos lapsella on mahdollisuus viettää aikaa turvallisen aikuisen kanssa. Turvallinen aikuinen on sellainen, johon lapsella on hyvä ja riittävän läheinen suhde. Turvallinen aikuinen on A:n mukaan usein lapsen lähipiiristä. A kertoo, että usein esimerkiksi isovanhemmat ovat lapsenlapsilleen turvallisen aikuisen roolissa, sillä monesti iän myötä ne ongelmat, jotka vaikeuttivat isovanhempien omaa vanhemmuutta ovat jo tasaantuneet. Muita turvallisia aikuisia lapsen elämässä voi olla esimerkiksi harrastustoiminnan valmentaja, opettaja tai terveydenhoitaja, ja joskus lastensuojelun työntekijä.

”Se voi olla just tämmönen valmentaja, se voi olla opettaja. Yhdellä lapsella oli opettaja sellanen, jolla oli hirveen hyvä suhde. Se voi olla terkkari, se voi joskus olla lastensuojelun työntekijäkin. Ihan kuka vaan auttaja voi olla, mutta usein se on lähipiiristä. Sit se on isovanhemmat, jotka on ollut kans samanlaisia, kun heidän lapsensa nuorina vanhempina, niin he on sit isovanhempina tasaantunut. Esim persoonallisuushäiriöhän tasaantuu ikää myöten, epävakaa. Et ne on sit et ne ei enää ryyppää eikä räyhää eikä tappele välttämättä, ja noin rumasti sanottuna, ja ne sit usein hoivaa näitä lapsenlapsia.”A

Vuorovaikutus- ja tunnetaidoilla haastateltavat tarkoittivat lapsen ja nuoren kommunikaatiota perheensä ja viranomaisten kanssa, mutta myös lapsen minäkuvaa ja itsetuntoa. Kommunikaation osalta K pohti, että olisiko lähimaisen ongelmiin löytynyt ratkaisua, jos hän olisi kommunikoinut enemmän huoltajiensa kanssa. N1 ja N2 korostavat kommunikaation merkitystä näpistelykeskusteluissa, sekä lapsen tunteiden sanottamista ja totuuden kertomista. N2:n mukaan vuorovaikutuksen osalta on tärkeää, että löytyy tasapaino, jossa lapset ja huoltajat molemmat kertovat tunteistaan. A taas nostaa esiin, kuinka perheissä saattaa esiintyä kommunikaatioon liittyviä ongelmia, jossa huoltaja ikään kuin jyrää lapsen. Kommunikaation osalta mainitaan myös aikuisen rohkeus ja oikea asennoituminen. Näistä kerrotaan tarkemmin luvussa 8.1.1, jossa keskitytään viranomaisjärjestelmään ja viranomaisen toimintaan.

Haastatteluissa nousi esiin identiteetin ja minäkuvan tukemisen merkitys. A nostaa esiin erilaisten vahvuuksien ja onnistumisen kokemusten löytymisen lapsen elämässä. Näitä onnistumisen kokemuksia lapsi voi löytää esimerkiksi harrastusten tai koulun parista. Myös R2 ja R1 nostavat esiin myönteisen minäkuvan merkityksen. R1 kuvailee erityisesti elämänarvojen, uskomusten ja laajemman maailmankuvan olevan äärimmäisen tärkeää nuorille. Hänen mukaansa nuoren ajatus ja arvomaailman muuttaminen on äärimmäisen vaikeaa, mutta hän pyr-

kii tukemaan nuorta löytämään suunnan ja motivaation tulevaisuudelle. R1 kuvailee, että hänen tavoitteenaan on rakentaa ikään kuin myönteinen kehä, jossa yksi onnistuminen tukee myös muita elämän osa-alueita.

”Jos nuoren saa aktiiviseksi ja innostumaan jostain asiasta, niin se vetää sit ne muutkin hyvät asiat sieltä mukaansa. Sen takia on sama minkä elämän osa-alueen sinä saat nousemaan suosta.”R1

Nuoren identiteettiä ja minäkuvaa tulisikin tukea myönteisemmäksi. Ylipäätään itsetuntemuksen ja minäkuvan vahvistaminen on tärkeää. R2 kuvailee, että monesti nuoret rakentavat ympärilleen kovan kuoren, ja toimivat ikään kuin naamioiden takaa. Kun oman itsensä tuntemus heikkenee, myös yhteys toisiin on hankalampaa. K kertoo, että omien tunteiden jatkuva tukahduttaminen voi johtaa lopulta siihen, että tunteet purkautuvat. Lasta tulisi hänen mukaansa opettaa puhumaan ja kertomaan tunteistaan. Hänen mielestään lapselle tulisi antaa mahdollisuus olla paha. Tällä hän tarkoittaa, että lapselle tulee antaa mahdollisuus kohdata omat negatiiviset tunteensa ja toimintatapansa, jotta hän voi löytää rakentavia keinoja kohdata ne tulevaisuudessa. K kertoo pohtineensa, olisiko lähiomaisen tilanne ollut toinen, jos hänellä olisi ollut lapsena tilaa olla jotain muuta kuin kiltti ihminen.

”Et toi on tosi vaikeeta, lapsen pitää antaa tilaa olla, ehkä mitä nuorempana antaa olla paha, ei ehkä niin paljon et se oppii sit sen, niin se on parempi kun se et mitä lähemmäs aikuisikää sä alat oppii.”K

Lasten ja nuorten rikollisuutta ehkäisee A:n mukaan resilienssi, eli kyky selviytyä haastavista kasvuolosuhteista. A tuo esille, että hyvin suuri osa rikolliselle polulle päätyneistä nuorista muuttaa elämänsä suuntaa positiivisemmaksi, ja tätä muutosta tukee juuri resilienssi ja erilaiset vahvuudet. Resilienssiin liittyy A:n mukaan muun muassa älykkyys, joka suojaa lasta rikoksilta.

”Mut kyl me tiedetään se kuitenkin, että esimerkiksi se että nuori on rikoksen polulle sortunut, – – korostan taas sitä, että hyvin suuri osa nuorisoriikollisistakin vielä muuttaa elämän suuntaa. Mut silloin kyseessä musta ei oookkaan niin lopullisesti semmonen iso haava, vaan että resilienssiä on, ja on kykyä, lahjoja, kapasiteettia, niin kognitiivista kun muutakin, on aika paljon. Näin selviytyy.”A

K kuvailee omalla kohdallaan tilanteita, joissa hän ei osallistunut muiden rikolliseen toimintaan vaan jäi seuraamaan tilanteita sivusta tai sovittelemaan niitä. K:n toiminnasta voidaan havaita, että terve minäkuva suojaa esimerkiksi toisten painostukselta. Tämä taas auttaa nuorta kieltäytymään painostukselta päihteiden käyttöön tai näpistyksiin. K kertoo, ettei hän koskaan ollut osallisina vakavissa tappeluissa, vaan pyrki tulemaan toisten kanssa toimeen, ja onnistuneesti vältteli suurimpia konflikteja.

K:n kuvailemat rikollisuudelta suojaavat tekijät nousivat esiin muiden haastattelujen kohdalla. Hyvien sosiaalisten taitojen merkityksen mainitsivat esimerkiksi A ja P. A:n mukaan sosiaaliset verkostot ovat keskeinen osa integroitumista yhteiskuntaan, ja vaikuttavat muun muassa ystävyysuhteiden luomiseen. P taas nostaa esille tilanteiden ennaltaehkäisyn ja turvataidot. P toivoo, että nuorille opetettaisiin taitoa välttää konfliktitilanteita ja niiden eskaloimista.

Rikostilanteilta ja konflikteilta suojaavat taidot nousevat esiin N2:n, P:n ja K:n haastattelujen aikana. Lapsille tulisi N2:n ja P:n mukaan opettaa konkreettisia keinoja välttää rikolliseen toimintaan johtavia tilanteita. N2 kertoo, että lapsille tulisi opettaa konkreettisia keinoja välttää kaverien painostusta tai itse näpistystilannetta.

”Pohditaan, että miten vois jatkossa, musta se on tärkeä, eväitä sinne jatkoon, et jos tulee semmonen tilanne että joku ehdottaa tai painostaa, tai menee kauppaan, et miten vois sit toimia niissä tilanteissa. Ettei kävis jatkossa varastamaan.”N2

P pohtii rikosten uhriksi joutumisen ongelmaa. Hänen mukaansa olisi tärkeää antaa lapsille keinoja välttää uhrin asemaan joutumista. Hän korostaa, ettei tarkoita, että uhria tulisi syyllistää, vaan että olisi tärkeää opettaa lapsille taitoja suojautua ja välttää vaarallisia tilanteita.

” – toivoisin, että muistettaisiin se, että myös pystyy opettaan lapsia siihen, että miten he välttää uhriksi joutumisen. Et tosi harvoin myöskään semmosii juttui, et se uhri olis voinu myös toimia toisin, ettei oltais siinä tilanteessa. Et tavallaan se, et opittais niitä keinoja, miten pystyy itseensä suojaamaan ja miten pystyy ehkä välttään semmosii tilanteita. ”P

P:n mukaan lapsille tulisi opettaa konkreettisia keinoja, miten esimerkiksi väkivaltatilanteessa voidaan toimia toisin. Hänen mukaansa monella lapsella ei ole tilanteessa muita keinoja toimia, kuin pakeneminen tai lyöminen. Lapsille ja nuorille tulisi opettaa erilaisia vaihtoehtoja ja toimintatapoja, joilla tilanteista voidaan selvitä turvallisesti.

”opetettaisiin lapsille konkreettisia keinoja, miten toimia tilanteissa, esimerkiksi jos joku meinaa käydä päälle, niin mitä vaihtoehtoja siinä tilanteessa on. Mitä niistä seuraa, jos toimit eri tavoin. Et tavallaan tällasta konkretiaa, koska nää mitä täällä niitten kanssa juttelee, niin eihän heillä ole, suurin osa ei oo miettinyt edes vaihtoehtosii toimintatapoja. Heillä on vaan ollu, että he on aatellut että voi lyödä, tai lähteä tai paeta. Et se on tosi heikkoo osalla lapsista.” P

Sosiaalinen media ja netissä tapahtuvat rikokset mainitaan P:n, K:n ja A:n haastatteluissa. A kuvailee, että sosiaalisessa mediassa saattaa tapautua ongelmallista ajautumista toksisiin yhteisöihin. K kertoo, että sosiaalisessa mediassa saattaa levitä monenlaisia trendejä ja haasteita, joista aikuisten olisi tärkeää pystyä antamaan lapsille opetusta muun muassa medialukutaidon

osalta. Lapsille tulisi opettaa, että kaikkia seuraamuksia ei aina näy esimerkiksi netissä leviävillä videoilla. K:n mukaan vanhempien tulisi tietää, mitä lapsi tekee netissä, ja kenen kanssa lapsi keskustele. Sekä K että P pohtivat sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista ja sopimattoman materiaalin levitystä. P mainitsee, että osalla lapsista ja nuorista on puutteellisia turvataitoja, jotka saavat nuoret liian helposti uhrin asemaan.

”- puuttuu tavallaan ne semmoset ihan perustaidot suojata itseensä, niin se on ehkä semmonen mikä mua välillä huolestuttaa. Et vanhemmat ei opeta lapsille semmosii taitoja, joilla lapsi pystyis suojautuun ja pysyyn turvassa. Ja se on ehkä aika iso ongelma.” P

K kertoo, että hänen mielestään on ongelmallista, että osa nuorista levittää kuvamateriaalia netissä ilman kuvattavan henkilön lupaa. Vaikka K mainitsee sosiaalisessa mediassa nousevan esiin haitallisia trendejä ja kiusaamista, hän muistuttaa kuitenkin, että sosiaalisesta mediasta voi saada myös tukea kiusaamista vastaan.

”Et netissä kumminkin ei oo samalla tavalla jos miettii jossain koulun pihalla, ei ketään uskalla puolustautuu siinä, kun ei ne tiedä et lähteeks joku mukaan ja näin. Niin netissä on kumminkin semmonen luotto et aina löytyy samanlainen tyyppi jostain.” K

P kertoo, että nettiin liittyvistä ilmiöistä olisi tärkeää keskustella nuorten kanssa kasvotusten. Hän kiteyttää ajatuksensa siihen, että nuoret ylipäättään tarvitsevat ympärilleen paljon turvallisia aikuisia, joiden kanssa he voivat keskustella heitä askarruttavista asioista ja ilmiöistä.

”Mä uskon jotenkin et siinä ne keskustelut, et tarvis olla enemmän sellasta et poliisikin pystyis käymään enemmän valistamassa, käymään vaikka ihan näihin alastonkuviin liittyen. Et sellasta aitoo vuorovaikutuksellista keskustelua. Vaikka netistä on mahdollista löytää paljon tietoa, kun nuorten kanssa keskustelee aidosti, se on aivan eri, kuin he lukisivat saman netistä. Ja että olisi mahdollisimman paljon turvallisia aikuisia siinä jossain edes, kenen kanssa näitä asioita voisi pohtia ja miettiä. Sitä kautta saisi vahvuuksia toimia toisin jossain tilanteissa.” P

8.1.1 Lastensuojelujärjestelmä ja viranomaistoiminta

Haastatteluissa nousi esiin lukuisia kehitysehdotuksia lastensuojelujärjestelmälle, sekä hyviä toimintatapoja lasten ja nuorten kanssa toimiville viranomaisille. Luvun analyysitaulukko löytyy kohdasta liitteet 11. Ensimmäinen selkeä ja merkittävä havainto on, että lastensuojelujärjestelmän katsottiin olevan monella tapaa heikosti toimiva tai ongelmallinen. Lastensuojelua kuvataan villiksi länneksi, huonoksi tai synkäksi. Lastensuojelulla ei R2:n mukaan ole valvontaa tai tulosvelvoitetta, ja R1 kuvailee virallisten auttamisjärjestelmien toimivan heikosti.

Lastensuojelun ongelmia olivat paitsi byrokraattisuus ja haasteet resursseissa, mutta huolestuttavasti myös erilaiset järjestelmään liittyvät asenneongelmat. Sekä R1 että A kuvailevat, että järjestelmällä ei ole kykyä eikä halukkuutta kohdata nuoria, varsinkaan sellaisia nuoria, joilla on taustalla moninaisia ongelmia ja traumoja. Kaksi suurta lastensuojelujärjestelmän haastetta olivat erityisesti leimaavuus sekä puuttuminen ongelmiin aivan liian myöhäisessä vaiheessa. Lastensuojelun ongelmien ratkaisu ja lasten ja nuorten rikollisuuden ehkäisy edellyttääkin haastateltavien mukaan puuttumista juuri näihin haasteisiin. Varhaisena puuttuminen voitiin N1:n ja N2:n mukaan pitää esimerkiksi näpistelykeskustelua, tai P:n mukaan muun muassa valistusta ja turvataitojen opettamista. Itse lastensuojelujärjestelmää ja viranomaisten toiminnan rakennemuutosta ehdottavat R1, R2 ja A. K puolestaan kuvailee järjestelmään liittyviä ongelmia sen entisen asiakkaan näkökulmasta käsin.

Järjestelmän kehittämisestä uudenlaiseen suuntaan pohtivat A, R1 ja R2. He kaikki ovat sitä mieltä, että viranomaistoimintaa ja puuttumista tulisi siirtää paljon nykyistä varhaisempaan vaiheeseen. R2 kuvailee, että monesti esimerkiksi huostaanotot tapahtuvat nuoruusiässä, mikä on ajankohtana valmiiksi herkkää ja tunnekuohujen täyttämää. A kertoo, että tuen ja puuttumisen tulisi tapahtua paljon varhaisemmassa vaiheessa. Sekä A että R1 nostavat esiin päiväkotiympäristön ja erityisesti neuvolan merkityksen.

A:n mukaan varhainen puuttuminen ja tuki olisi tärkeää aloittaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Hän mainitsee ennakoivan lastensuojeluilmoituksen keinona aloittaa tuki jo ennen lapsen syntymää. A kehuu neuvolajärjestelmän olevan erinomainen keino tukea perhettä jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Neuvolassa voidaan A:n mukaan arvioida perheen tuen tarpeita, ja aloittaa ne huomioiden verkostomuotoinen tuki, johon perheen olisi tärkeää sitoutua. Hänen mukaansa neuvola onkin varhaisen tuen suhteen avainasemassa.

”-todella varhaista, siis myös jo ennen kun lapsi edes syntyy. Meillä on lain tasolla huomioitu sitä, meillä on ennakoiva lastensuojeluilmoitus, jota usein käytetään päihdeperheitten osalta. Mutta varsinkin kun me tiedetään näitä ongelmia, meillä on erinomainen maailman fantastisin systeemi niin neuvolajärjestelmä. Äitiys ja lastenneuvola, jossa nää ilman muuta pitäis ottaa agendalle nää asiat.

Siellä pitäis arvioida jo sitä perheen selviytymiskapasiteettia, vanhemmuutta. Mitä riittävää se on. Ja siellä tiedetään myöskin sit nää lasten erityistarpeet jos sellaisia on, ja silloin pitäis käynnistää jo tällainen verkostomuotoinen tuki. Ja lähtee sen perheen tarpeista, johon se perhe sitoutuu. ” A

R2 kuvailee, että perheet pääsevät valumaan liian helposti yhteiskunnan tukiverkkojen läpi neuvolasta ja päiväkodista kouluun asti. Ennaltaehkäisyn kannalta olisi äärimmäisen tärkeää, että haasteisiin puututtaisiin herkkyydellä ja rohkeudella jo päiväkotiympäristössä.

”Mut just ennaltaehkäisyssä, et ihan jo sieltä päiväkotiryhmästä, et pääsee liian paljon sen suodattimen läpi. Neuvolasta pääsee valumaan, sit koulusta pääsee valumaan. Niinku aina tippuu, ja pudotus on korkeempi. Et semmosta herkkyyttä ja rohkeutta puuttua jo vaikka ihan päiväkoti-iässä, et kyllä lapsen käyttäytyminen on aika hyvä mittari.”R2

R2 kritisoi, että Suomessa esiintyy häpeäkulttuuria, jossa omista ongelmista vaietaan, ja niitä hävetään. R2:n mukaan vaaditaankin rohkeutta, että esimerkiksi päiväkodin työntekijät uskaltaavat puuttua, jos he havaitsevat perheessä pahoinvointia. Työntekijän ei tule tyytyä vain ensimmäiseen vastaukseen, vaan pyrkiä selvittämään perheen todellinen tilanne. R2 nostaa esiin myös muun perheen ja yhteisön vastuun auttaa ja huolehtia lasten ja nuorten hyvinvoinnista.

”Et tietyllä tavalla uskallettais rohkeemmin, et kaikilla on vaikeuksia, kaikilla on ongelmia. Et ei se oo häpeä. Tämmönen häpeäkulttuuri on täällä niin vahva, et jotenkin ei me tämmösistä asioista kerrota. Ja sit kuitenkin siellä perheessä voidaan pahoin, ja se heijastuu niihin lapsiin.

Ja meillä suomalaisilla on vähän tämmönen, ettei puututa muitten asioihin. Meil on ihan vastuu jokaisella ihmisellä, vaikka ystävien perheestä.

Ja se lapsen käyttäytyminen on monesti, et pitäis rohkeemmin, niinku päiväkotihenkilökunnankin, et mitä teidän perheelle kuuluu. Ja suomalainen vastaa et ihan hyvää. Mut kysy uudestaan vielä, mitä teillä oikeesti onks teillä, tietyllä tavalla ei suostuta hyväksymään semmosta ekaa vastausta tieks..”R2

Sinnikkyys ja rohkeus selvittää perheen todellinen tilanne on R2:n mukaan erittäin tärkeää, koska joskus viranomaiselle saatetaan valehdella päin naamaan. Perheen ongelmat yritetään ikään kuin paketoita kauniiden kulissien sisään.

”Et siihen audit testiinkin on niin helppo kirjoittaa vaan et ei juuri mitään. On helppo valehdella ihan päin naamaa suoraan sanottuna. Et suurimmassa osassa perheissä mis on ongelmia, niin ei niistä ulkoisesti ikinä uskois. Et pitäis jollain tavalla vähän enemmän henkilökunnankin haastaa, ettei suostu ihan kaikkea otetaan pureksimatta vastaan.

– – kyllähän perheet yrittää suojella kaikin keinoin ettei, paketoitaa kauniiden kulissien sisään ne perheen ongelmat.”R2

Varhaisen puuttumisen rinnalle nouseekin toinen merkittävä lastensuojelun ongelma, jonka mainitsevat sekä A, R1 ja R2. He kertovat, että lastensuojelu koetaan leimaavana, ja siihen liittyy myös pelon tunteita lasten menettämisestä. R1 kuvailee, että lastensuojelu nähdään kontrollikoneistona, joka ottaa lapset huostaan tai asettaa määräyksiä. Tämä taas johtaa siihen, että kynnyksellä yhteydessä lastensuojeluun on valtava, eikä siihen oteta mielellään yhteyttä, vaikka perheellä olisikin tarvetta avulle lapsiin liittyvien huolien ja ongelmien kanssa.

”-lastensuojelu nähdään kontrollikoneistona. Ei ainakaan, jos on sulla jotain ongelmia lasten kanssa ja huolestuttaa ja muuta, niin ei ainakaan oteta yhteyttä lastensuojeluun, koska sitten ne voi tulla ja ne kohta ottaa huostaan lapset, ja asettavat vaikka minkälaisia sääntöjä ja tämmöstä.”R1

Lastensuojeluun liitetyt leimat ja stigmat ovat myös A:n mukaan vakava ongelma. Hänen mukaansa lastensuojelun käsitteestä tulisi luopua kokonaan, ja siirtyä puhumaan enemmän perhetuesta tai varhaisesta tuesta. Hänen mukaansa varsinaisesta lastensuojelusta tulisi puhua vain silloin kun lapsi on vaarassa, ja muuten siirtyä täysin käyttämään esimerkiksi varhaisen tuen ja perhepalveluiden käsitteitä.

”- lastensuojelusta ei sais minusta edes puhua, vaan esimerkiks intensiivisestä perhetuesta. Perhetuesta, perheen varhaisesta tuesta, ei missään nimessä lastensuojelusta, koska se on niin stigmatisoiva käsite. Et lastensuojelua pitäis minusta käyttää käsitteenä silloin, kun oikeesti me joudutaan suojeleen lasta. Et hän on vaarassa. Se voi kehittyä tästä, mutta se varhainen tuki, varhainen perhetuki, ja ennakoiva perhetuki, tällaisia käsitteitä. Ennakoivat perhepalvelut, perhepalvelut, näitä pitäis käyttää.”A

Tarpeen matalan kynnyksen tukitoiminnasta tuo esiin myös R1. Lastensuojeluun yhdistetyn pelon ja kontrollin vuoksi perheet eivät hae apua ja tukea, kun lasten kanssa ilmenee huolia ja tuen tarvetta. Lastensuojeluun liittyvä leima siis heikentää sen keinoja auttaa ja tukea perheitä ennaltaehkäisevästi.

”pitäis olla matalan kynnyksen paikka, et vois, kun tarttee apua, kokee että nyt ei oikein hyvin mene lasten kanssa ja nuoren kanssa, niin voisko rohkeesti mennä ja saada semmosta apua ja tukea. Niinku tukea, eikä vaan pelkoa ja kontrollia siitä, että otetaanko lapset huostaan.”R1

Lastensuojeluun tarvitaan A:n mukaan kokonaan uusia toimintatapoja, joissa korjataan varhaisen tuen puuttumisen ongelma. A kertoo, että 90-luvun laman aikana karsittiin perhetuesta, perhevalmennuksesta ja perheterapiasta, ja ne tulisi ehdottomasti saada takaisin. Muita keinoja kehittää järjestelmää olisi A:n mukaan lainsäädännön uudistaminen, mutta hänen mukaansa tämä yksinään ei riitä, vaan kaivataan myös käytänteiden muutosta. Sekä A että R2 kritisoivat lastensuojelujärjestelmän ja viranomaisjärjestelmän ylipäätään olevan jäykkä ja byrokraattinen.

”Mut se lastensuojelujärjestelmä on enemmän tämmönen aika juridisoitunut byrokraattinen järjestelmä, et se ei tue näitä perheitä sillä tavoin kun pitäis. Meillä on sosiaalihuoltolaki nyt sit säädetty, tai se siis tehtiin, jotta sais korjattua tän varhaisen tuen puutteen. Mut eihän se toimi vieläkään. Ei se lainsäädännön muutos muuta sitä, vaan käytännöt täytyy muuttua myös. Meidän täytyy oppia toimimaan uudella tavalla.”A

A korostaa, että toimiva varhaisen tuen järjestelmä edellyttää hyvää koulutustasoa työntekijöiltä. Tarvitaan psykologin, lastenpsykiatrin, sosiaalityöntekijän sekä opettajan pätevyyskäsiä. Lastensuojelun tulisi tehdä vahvempaa yhteistyötä koulun ja erityisesti päiväkodin kanssa, jotta mahdolliset ylisukupolviset kierteet saadaan katkaistua, ja tukitoimet aloitettua riittävän ajoissa.

”Se koulutustaso täytyy olla hyvä niillä työntekijöillä, jotka tekee sitä varhaista tukea. Siinä täytyy ehdottomasti psykologin, lastenpsykiatrin, sosiaalityöntekijän pätevyyttä, ja opettajan myöskin. Sitten tän koulun integroiminen ehdottomasti, varhaiskasvatus. Se on se lapsen maailma siinä alkuvaiheessa. Ja tää on se ratkaiseva tekijä. Ja just sen takia että me saatais tää ylisukupolvinen kierre katkaistua.”A

Lasten ja nuorten rikollisuutta ehkäisevien järjestelmien kohdalla muutokset parempaan eivät välttämättä edellytä merkittäviä taloudellisia investointeja. Erityisesti lapsen ja nuoren onnistunut viranomaiskontakti ei vaadi ylimääräisiä resursseja, vaan työntekijän ammattitaitoa. R2 kritisoi vallitsevaa puhetapaa resurssipulasta. Hänen mukaansa resurssipulan alle on helppo piiloutua. R2 huomauttaa, että esimerkiksi kolmas sektori tekee erinomaista tulosta ilman valtavia resursseja. Hänen mukaansa keskeistä on kohdata asiakas inhimillisesti ja aidosti.

”Ei se rahaa tarvi, kun aina sanotaan että on resurssipula. Sen allekin, mä puhun suoraan, koska mä oon ite nähnyt, on helppo välillä piiloutua. Muka ei oo resursseja. Se ihmisen aito kohtaaminen, se ei maksa mitään.”R2

Ammattitaitoinen ja empaattinen työote on haastateltavien mukaan keino ennaltaehkäistä lasten ja nuorten rikollisuutta. Lastenkotitaustainen K muistelee positiivisesti ohjaajan toimintatapaa, jossa ohjaaja antoi hänelle tunnemyrskyjen ja kiukun hetkellä tilaa olla rauhassa ja reflektoida omaa toimintaansa. Samaan konfliktin rauhoittavaan toimintatapaan kannustaa myös A. A kertoo välillä nähneensä, kuinka lastenkodin työntekijät ovat toiminnallaan provosoineet lapset ja nuoria esimerkiksi puutteellisten tietojen ja tahattomasti tilannetta eskaloivien toimintatapojen vuoksi.

”Siellä oli muutamia työntekijöitä, kun onnistu kyllä provosoimaan niitä lapsia niin hiton hyvin. Ne sai niin raivoihin ne, et sit tarvittiin jo poliisi.”A

K kuvailee henkilökunnan toimintaa lastenkodissa kasvaneen nuoren näkökulmasta käsin. Hän kertoo pitäneensä etäisyyttä laitoksen aikuisiin, koska hän tiesi olevansa muuttamassa pois, eikä halunnut kiintyä heihin. K kuitenkin kyseenalaistaa laitoksen henkilökunnan toiminnan tilanteessa, ja huomauttaa heille kuuluvasta kasvatuksellisesta roolista. Vaikka lapsi tai nuori työntää ympäriltään ihmisiä pois, olisi henkilökunnan tiedettävä mitä hän ajattelee, erityisesti jos heidän tehtävänä on korvata huoltajan puute lapsen arjessa. K kertoo, että hän

hänen toimintansa taustalla vaikutti myös pelko kiintyä ihmisiin, ja hän arvelee tunteneensa katkeruuden tunteita.

”Ok mä työnsin kaikki ihmiset pois, mut mun mielestä jos he on olevinaan mun huoltajia, heidän pitäis jotakin tietää, mitä mun päässä liikkuu.

Mut joku siinä oli et mä en halunnut, ehkä mä pelkäsin kiintyä niihin ihmisiin, ja sit se ympäristö oli muutenkin vähän semmonen. Tai sit mä olin jollain tapaa katkera”K

Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten kohdalla olisikin tärkeää, että heitä kohtaavat aikuiset pyrkisivät ymmärtämään, miksi lapsi ei välttämättä ota kontaktia aikuisiin. Tämä saattaa johtua esimerkiksi siitä, että lapsi ei luota aikuisiin, eikä se ole koskaan lapsen vika. Haastateltavista P kuvailee, että luottamuspuola aikuisia kohtaan saattaa olla muodostunut kasaantuneista negatiivista kontakteista, joita nuorella on ollut esimerkiksi omien huoltajien, koulun henkilökunnan ja lastensuojelun aikuisten kanssa.

”Ja sit kun monesti näkee sen, että siellä kotona ei ole ketään, joka välittäisi, ja sit saattaa olla huonoja kokemuksia jostain esimerkiksi koulun aikuisista ja lastensuojelun aikuisista. Et ne on kertaantunut, ja sit ei luoteta enää kehenkään.” P

Myös R1 nostaa esiin viranomaisen ja nuoren välisen vuorovaikutuksen ja vuorovaikutustilanteen merkityksen. Hänen mukaansa on keskeistä löytää aikuisen ja nuorten väliltä yhteyden kokemusta. Sekä R1 että R2 korostavat, että vuorovaikutuksen nuoren kanssa tulee lähteä siitä, että nuoren kanssa haetaan yhteyttä, ja pyritään pääsemään pintaa syvemmälle.

”Nuorten kanssa työskennellessä, tai kenen kanssa tahansa työskennellessä, aikuisen kanssa työskennellessä on se, että keneltä juttu ostetaan. – – Etin tämmöstä vähän yhteenkuuluvaisuuden tunnetta. Sen takia ne ensimmäiset minuutit kun ollaan asiakkaan kanssa, ensimmäinen kymmenen minuuttia, niin on tärkeintä lähinnä siinä mielessä, että silloin mä haen sen mikä meillä on yhteistä.”R1

Yhteyden tunnetta nuoreen voi hakea yhteisten kokemusten ja tarttumapintojen lisäksi oman asenteen ja inhimillisen työotteen kautta. R2 korostaa, että olisi tärkeää jättää nuorelle myönteisiä kokemuksia. Sekä R1 että R2 tuovat esiin, että virkamies ei ole tuomari. Tuomitseva asenne tai ennakkoluulot estävät varmuudella yhteyden luomisen nuoreen.

”Se on tosi tärkeä tässä työssä jotenkin, näkee semmosia asioita et jos tämäne tulis tuomarina tai tuomiomielessä, niin ei se ainakaan sitä yhteyttä saa. Et vois jättää sellasen hyvän kokemuksen, et vaikka onkin tässä virkamiehenä, ja tekee viran puolesta työtä, niin et hei toi oli ihminen mulle, ihminen ihmiselle.”R2

R1 muistuttaa, että rikollisuus on vain yksi pieni juonne nuoren elämässä, ja R2 korostaa, että nuoren kanssa vuorovaikutustilanteessa tulisi säilyttää inhimillisyys, positiivisuus ja vahvuusnäkökulma. A tuo esiin empaattisuuden merkityksen. Auttamistyössä tarvitaan empatiaa, ja empatia on viranomaiselle tärkeä työväline.

”Niin se tavallaan se auttamistyö edellyttää aina sitä empaattista panosta. Empatia on auttajan työväline. Jos se puuttuu niin auttajalla ei ole mitään tekemistä, tai sillä ei ole mahdollisuuksia onnistua.”A

Viranomaiskontaktin laadukkuus nousee esiin useammassa haastattelussa. Haastateltavien mukaan nuoren ja viranomaisen välinen onnistunut vuorovaikutus vaatii aikaa ja dialogisuutta, ja keskinäisen luottamuksen muodostumista.

”Nuorten kanssa on oltava aikaa, ilman suhdetta ei synny mitään, elikkä on oltava se suhde, ja se mistä mä puhuinkin, se juttu ostetaan. Sitten on oltava aikaa, olen työskennellyt myös semmoisten asiakkaiden kanssa, joiden kanssa on viisi tuntia mennyt ennen kuin ollaan päästy asiaan. Mutta ihminen on psykologialtaan semmonen, että kun hän tarpeeksi kauan puhuu, niin viimein se juttu kiertää sinne asiaan, mistä se kenkä puristaa tai hattu kiristää.”R1

Kohtaaminen nuoren kanssa edellyttää myös rohkeutta aikuiselta. Lapsen kynnys kertoa asioista voi olla suuri, ja joskus myös aikuinen voi pelätä lapsen ongelmien kohtaamista. P:n mukaan joskus aikuiset pelkäävät mitä lapsi kertoo, ja miten mahdollisesti esiin nouseviin ikäviin ja raskaisiin asioihin tulisi puuttua. P kuitenkin huomauttaa, että lapsilla on usein halu ja tarve kertoa. Aikuiselta vaaditaankin paitsi rohkeutta kohdata lapsen kertomat asiat, mutta myös jämäkkyyttä tukea lasta puhumaan. Nämä edellyttävät kuitenkin hyvän yhteyden luomista lapseen.

”Sit musta lapsilla on aika iso kynnys puhua niistä, että se vaatis myös aikuisilta tietynlaista rohkeutta ottaa vaan sit puheeks. Et ei oo yks eikä kaks kertaa, kun ne täälläkin sit jutellaan niitä asioita, niin käy ilmi sit kun saa sen lapsen kanssa hyvän yhteyden, niin kyllä ne lapset sit kertoo. Mut se voi vaatii joskus sen, että sä oot aika jämäkkä, niin kun autat sitä lasta, jotta se uskaltaa kertoa. Se rohkeus ehkä välillä osasta aikuisistakin puuttuu. Et jotenkin ehkä pelätään sitä, että mitä sit tekee, jos se lapsi kertookin jotain ikävää.”P

Vaikka luulisi olevan itsestään selvää, että nuoren asioista päättävän virkamiehen tulisi tuntea nuori, ei tämä toteutunut K:n kohdalla lainkaan. K kertoo, että hän ei tuntenut omaa sosiaalityöntekijäänsä. Hänelle selvisi vasta aikuisiällä, että asian ei olisi kuulunut olla näin, ja nuoren kuuluu tuntea oma sosiaalityöntekijänsä.

”Mulla ei oo mitään hajuu, ketä mun sosiaalityöntekijä oli. Mä oon vasta nyt aikuisiästä tiennyt, että nuoren olis pitänyt tuntea oma sosiaalityöntekijä.”K

K kertoo, että hän ei omassa huostaanottoprosessissaan tutustunut kunnolla omaan sosiaalityöntekijäänsä. K vaatiikin, että kun tehdään nuoreen elämään suuresti vaikuttavia päätöksiä, niin näistä päätöksistä vastaavan sosiaalityöntekijän täytyy tuntea nuori. K:n mukaan on ymmärrettävää, että ihmiset vaihtavat työpaikkoja. Työntekijän tulisi silti tutustua lapseen ja keskustella hänen kanssaan. K:n näkökulmassa toistuu sama, mitä jo R1 ja R2 toivat esille: nuoreen tutustuminen vaatii aikaa, ja edellyttää työntekijältä halua kuunnella lasta.

”Niin mun mielestä tossakin pitäis vähän tehdä muutosta, et ei sais olla sellanen sossu, joka tekee isoja, elämää muuttavia päätöksiä nuoreen, niin se ei saa olla sellanen ketä ei tunne sitä. Totta kai ihmiset vaihtaa työpaikkoja ja näin, mut ottais enemmän aikaa tutustua siihen ihmiseen, ja keskusteleen tai kuuleen sitä lasta.”K

Huostaanoton ja sijoituksen osalta R2 kuvailee nuoruusiän ja murrosiän olevan haastava ikä. Nuoruusiässä rakennetaan identiteettiä ja käydään läpi monenlaisia tunteita. Lisäksi nuoruusiän huostaanotossa nuorelle on jo saattanut muodostua pitkä historia monenlaisia haasteita. Päätöksiä tehdessä viranomaisilta kaivataan moninaisempaa lapsen tilanteen ymmärrystä, sekä erityisesti lapsen tuntemusta. Esimerkiksi K kuvailee, että yhteys oman sosiaalityöntekijän kanssa jäi huostaanottoprosessissa hyvin etäiseksi. K kertoo, että hänen kohdallaan huoltajan väkivaltaisuus oli kotona ainoa ongelma, ja hänen koulunkäyntinsä ja sosiaalinen elämä sujuivat hyvin. K:n kohdalla herää kysymys, oliko koulussa hyvin pärjäävän ja sosiaalisesti taitavan lapsen sijoittaminen laitospäristöön eniten lapsen etua palvellut ratkaisu.

A nostaa esille myös perhekulttuurin merkityksen. Lapsen sijoittaminen täysin erilaiseen perhekulttuuriin voi johtaa isompien lasten kohdalla sopeutumisvaikeuksiin. Joissain tilanteissa voikin olla mielekästä hyödyntää esimerkiksi lapsen kummia sijaisperheenä

”-sit esimerkiks tämmänen kummi voi sit olla jossain tilanteissa myös sit se sijaisperhe, joka on lapselle tuttu. Et se on myöskin sit ongelmallista jos lapsi esimerkiks huostaanoton kanssa sijoitetaan täysin toisenlaiseen perhekulttuuriin, niin siinäkin voi olla omat sopeutumisvaikeutensa, jos lapsi on jo vähän isompi.”A

Haastatteluissa nouseekin esiin lasten ja nuorten tilanteiden yksilöllisyys. Oikeat toimintatavat edellyttävät lapsen tilanteen kokonaisvaltaista selvitystä, sekä lapsen tuntemista. K kuvailee järjestelmän jättäneen hänet yksin, ja myös jälkihuolto epäonnistui. K kertoo, että jälkihuollon olisi pitänyt auttaa häntä enemmän, vaikka hän oli nuorena hyvin itsenäinen. K muistuttaa, että vastuu lapseen ja nuoreen tutustumisesta on aikuisella, eikä lapsella.

8.1.2 Kokemusasiantuntijuus ja kolmas sektori

Kokemusasiantuntijuus ja kolmannen sektorin toiminta nousivat haastatteluissa esiin myönteisenä voimavarana lasten ja nuorten rikosten ehkäisyyn. Kokemusasiantuntijuuteen liittyi vahvuuksia ja mahdollisuuksia, mutta myös haasteita, jotka tulisi pitää mielessä kokemusasiantuntijoiden tietoa ja taitoa hyödyntäessä.

Kolmannen sektorin eli erilaisten järjestöjen ja kokemusasiantuntijoiden kanssa tapahtuvaa yhteistyötä kehuvat R1 ja R2. Heidän mukaansa kolmas sektori tekee hyvää työtä. R1 arvioi, että kolmas sektori on toiminnaltaan jopa paras taho tällä hetkellä Suomessa verrattuna virallisiin järjestelmiin.

”Kolmannen sektorin toimijat on tällä hetkellä ehkä se parasta, mitä Suomessa on.” R1

R1 kehuu yhteistyöstä kolmannen sektorin kanssa positiiviseksi. Hän kertoo tapauksesta, jossa nuori sijoitettiin suorittamaan yhdyskuntapalvelua kolmannen sektorin paikkaan. Paikasta oltiin R1:n yhteydessä, ja kerrottiin että nuori oli ensimmäistä kertaa hymyillyt ja katsonut työntekijää silmiin, sekä leiponut heille omenapiirakan. R1 kuvaili tunteneensa tällöin onnistumisen tunteita.

”Silloin mulle tulee semmonen onnistumisen, jopa minäkin koen onnistuneeni tässä työssä.” R1

Kolmannen sektorin toimijoista kokemusasiantuntijoista kertovat A ja R2. A kuvailee kokemusasiantuntijoiden tehneen häneen syvän vaikutuksen. A:n mukaan kokemusasiantuntijat ovat pystyneet esimerkiksi lastenkodeissa työskennellessään luomaan lapsiin ja nuoriin ainutkertaisia, koskettavia ja lämpimiä suhteita. A:n mukaan kokemusasiantuntijat ovat usein hyvin motivoituneita ja perehtyneitä asiaan, ja käyttävät taidokkaasti alan ammattikieltä.

”Kokemusasiantuntijahan on perehtynyt siihen asiaan, ahmii tietoa.” A

R2:n mukaan kolmannen sektorin toimijat, ja heistä erityisesti kokemusasiantuntijat pystyvät kohtaamaan nuoret ilman viranomaisen statusta. Heillä on hänen mukaansa valtava ymmärrys ja potentiaali päästä käsiksi nuorten tilanteisiin. R2 kertoo, että kokemusasiantuntijoilla on kyky löytää tiivis ja aito yhteys nuoriin jo lyhyessä ajassa. He puhuvat nuorten kanssa samaa kieltä, eikä tilanteeseen muodostu valta-asetelmaa.

”Ne pääsi niitten nuorten sydämeen ihan päivässä. Ne puhu samaa kieltä. Tiettyllä tavalla että siinä muodostu sellanen, ei ollukkaan enää joku sossu-täti nuori asetelma, vaan oltiin samalla linjalla.

Niillä on arvokasta ymmärrystä. Et sen takia jotenkin sellanen kokemusasiantuntijuus, kun siellä on se kokemus, joka yhdistää et, ihminen joka ei oo käynyt sitä samaa tietä ei voi kokemuksen tasolla ymmärtää sitä nuorta, vaan se yrittää ymmärtää. ”R2

Myös A nostaa esiin kokemusasiantuntijoiden rautaisen ammattitaidon. Jos kokemusasiantuntija kykenee käsittelemään raskaatkin elämäkokemukset, ne antavat hänelle vankan kokemuksen ja ymmärryksen, mutta myös kriittisemmän ja tarkemman lähestymistavan nuoria kohtaan. Joskus ammattiauttajat saattavat niellä varsin purematta asiakkaiden tarinat, siinä missä kokemusasiantuntija saattaisi tunnistaa huijaamisen tehokkaammin.

”Mut voi sanoo et on aikamoinen elämäkokemus taustalla, et sitten jos sen pysyy käsittelemään, niin näistä ihmisistä tulee kyllä rautaisia ammattilaisia sitten. Eikä heitä voi niin sanotusti rumasti kusettaa, niin kuin sinisilmäistä auttajaa voi. Et mä oon kuullu niin paljon niitä juttuja, just asiakasjuttuja, kuinka terapeutti syö omasta kädestä ja itekin harmittaa, et kaikkiko se uskoo mun lätinät tässä, et tota hän toivois nyt pikkusen haastetta tältä kohtaamiselta. ” A

R2 ehdottaa, että kokemusasiantuntijoiden osaamista hyödynnettäisiin monipuolisemmin esimerkiksi rikosseuraamuslaitoksella. R2 pohtii resurssien osalta, että kolmas sektori ja kokemusasiantuntijat eivät tarvitse valtavia resursseja onnistuakseen nuorten kohtaamisessa. Pohjimmiltaan kyseessä voi olla se, että oikea ihminen kohtaa nuoren erilaista tulokulmaa ja kieltä käyttäen. Onnistunut vuorovaikutus voi rohkaista nuorta avautumaan tunteistaan, ja raottamaan usein omaksi suojaksi rakennettua kovaa kuorta.

”Tietenkin tämmönen tulee vielä mieleen et miten kolmas sektori, et se ei välttämättä tarvi valtavia resursseja tai rahaa joku nuorten kohtaaminen, vaan se voi olla kyse vaan siitä, että on oikeanlainen ihminen siinä näkemässä sen nuoren, ja puhuu tietyllä, tuleekin ihan toisenlaisesta tulokulmasta. Tuleekin semmosesta tulokulmasta et hei, mä uskallankin avautua. Mä uskallankin oikeasti raottaa sitä mun kovaa kuorta. ” R2

A kertoo, että kokemusasiantuntijat jakavat tietojaan ja kokemuksiaan, ja haluavat kertoa löytämistään voimapoluista muille. K kertoo toimineensa vertaistukena, sekä jakaneensa muille tietoa kokemuksistaan edistääkseen muutoksia parempaan useilla eri elämäntiloilla. Kokemusasiantuntijuuteen voikin liittyä voimakas halu auttaa ja valistaa muita.

A kuitenkin kertoo olevansa välillä huolissaan kokemusasiantuntijoiden jaksamisesta. He saattavat tehdä monia asioita yhtäaikaaisesti, mikä lisää kuormittumisen ja mahdollisen loppuun palamisen riskiä. A kokee, että on tärkeää, että kokemusasiantuntija itse jakaa omasta halustaan tarinaansa, eikä niin että muut tahot mässäilevät näillä. A kertoo esimerkin seminaa-

rista, jossa oli suuri kuulijakunta ja aiheena vakava lapsen kohdistunut väkivalta. Tilaisuudessa esiintyi myös nuoria kokemusasiantuntijoita, ja se oli tunnelmaltaan erittäin raskas. A esittää huolen siitä, miten nuoret jaksavat, jos he esiintyvät tilaisuudesta toiseen.

”Aina tulee tietysti tämmöinen, – –, semmonen tietty kummallinen pikku kyynikko pilpahtaa tuolla. Et onkohan hän (kokemusasiantuntija) ottanu vähän liian raskaan taakan, ettei hän sit kaadu sen alle. Tieks et on liian monta rautaa tullessa. Tavallaan näillä kokemusasiantuntijoilla, ne, jokunen esimerkki ikään kun näistä toipujista just päihdepuolelta ja muualta et sit he kuitenkin retkahtaa jossain vaiheessa. Ei nyt mitenkään välttämättä, mut se et sit ympäristön pitäis sit kans ymmärtää vähän ettei ne kuormita itseensä liikaa.”A

Kokemusasiantuntijuus ja kolmas sektori olivat haastateltavien mukaan arvokas keino tarjota nuorille vertaistukea ja onnistumisen ja ymmärryksen kokemuksia. Kolmannen sektorin toiminta ei edellyttänyt mittavia resursseja, mutta erityisesti kokemusasiantuntijoiden tieto, ammattitaito ja motivaatio tarjoavat arvokkaan tuen lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisyyn. Tätä resurssia olisi hedelmällistä hyödyntää laajemminkin. On kuitenkin tärkeää muistaa tukea kokemusasiantuntijoiden jaksamista.

8.1.3 Koulu osana rikollisuuden ennaltaehkäisyä

Haastatteluissa käytetyssä haastattelurungossa esiintyi kysymys koulun roolista osana lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisyä. Jokaiselta haastateltavalta kysyttiin näkökulmia koulun merkityksestä rikollisuuteen. Heiltä kysyttiin myös, miten koulun toiminta voisi heidän mielestään ennaltaehkäistä tai vähentää nuorten rikosalttiutta. Luvun analyysissä käytetty teemoittelutaulukko löytyy kohdasta liitteet 12.

Koulun toiminnan osalta konkreettisia keinoja rikosten vähentämiseen ja ennaltaehkäisyyn ovat muun muassa valistus ja lasten moraalitaitojen kasvatuksen tukeminen. N2:n mukaan jo pienille lapsille tulisi opettaa oikea ja väärä, ja keskustella heidän kanssaan näpistämisestä. P korostaa ennaltaehkäisyn ja turvataitojen opettamista lapsille ja nuorille. Kouluissa voitaisiin N1:n mukaan esimerkiksi tutustua Suomen lainsäädäntöön ja yleisiin moraalisääntöihin.

” jos koulussa nyt vähän käydään läpi Suomen lainsäädäntöä ja yleistä moraalisäännöstöä, niin se voi vähän vaikuttaa.”N1

Käytännössä lasten ja nuorten näpistyksiin on N1:n mukaan saattanut vaikuttaa kouluissa vallalla ollut rikosmyönteinen ilmapiiri. Varkauksia saatetaan tehdä koulussa koulupäivän aikana.

”- perheet voi kertoa, et koulussa on vaik ollu, yhden muistan semmosen, et huoltaja kerto, et koulussa on ollu paljon varkauksia, niin et sekin saattaa vaikuttaa, et on yleinen ilmapiiri myönteinen sille, että varastetaan. Et siellä oli koulussa hävinnyt tavaraa oppilailta.”N1

N2:n mukaan koulu voi konkreettisesti vähentää näpistyksiä tekemällä yhteistyötä esimerkiksi lähikaupan kanssa. Koulu voi rajoittaa kaupassa käyntiä välitunneilla. Voidaan myös sopia, että oppilaat jättävät kaupassa käydessä reput eteiseen. Käytännössä koulu konkreettisen yhteistyön avulla vähentää näpistystapahtumia tai hankaloittaa niitä.

”Tulee nyt mieleen lähinnä et jos koulun lähellä on joku kauppa, niin koulu pystyy puuttumaan omilla rajoituksilla, et sinne ei mennä välitunneilla esimerkiksi, ja tekee kaupan kanssa yhteistyötä vaikka et reput jätetään johonkin eteiseen.”N2

A:n mukaan kouluja voitaisiin kehittää niin, että ryhmäkokoja pienennettäisiin, ja mahdollistettaisiin enemmän laadukkaita kontakteja henkilökunnan kanssa. Aikuisia tulisi olla riittävästi, jotta lapsille voitaisiin tarjota rauhalliset ryhmät. Opetukseen tulisi tuoda toiminnallisuutta, leikkillisyyttä ja taito- ja taideaineita. Tärkeää on A:n mukaan myös opettajien sitoutuneisuus.

K:n mukaan koulussa olisi tärkeää pohtia, johtuuko lapsen huomionhakuinen käytös koulussa siitä, ettei lapsi saa kotona huomiota. Hän kertoo, että koulumaailmassa on kannattavaa erottaa toisistaan kaveriporukoita, jotka hölmöilevät, jotta lapset oppivat toimimaan kaikkien oppilaiden kanssa. K myös huomauttaa, että koulussa tulisi miettiä tarkkaan millaista palautetta lapsi saa kotiin koulupäivän jälkeen. Jos lapsi saa koulusta vain huonoa palautetta, lasta voidaan rankaista kotona rajustikin, ja lapsi tulee kouluun entistä huonommalla mielellä. Tämän negatiivisen kehän vuoksi palautteen tarpeellisuutta on hyvä miettiä tarkkaan, ja toisaalta muistaa antaa myös positiivista palautetta lapsen kotiin.

Rajojen osalta sekä P että R2 nostavat esiin rajojen merkityksen koulussa. P kertoo, että rajojen osalta koulussa tarvitaan jämmäkyyttä, jotta esimerkiksi kiusaaminen saadaan pidettyä kurissa.

”Jos miettii koulukiusaamista ja muuta, niin kyllähän se heijastuu jotenkin niiden lasten touhuihin se, mihin siellä koulussa annetaan tavallaan, mihin ne rajat vedetään.”P

R2 huomauttaa, että lapset ja nuoret saattavat hakea koulussa ja ylipäättään kohtaamiltaan aikuisilta rajoja hyvinkin pitkään. He testaavat rajoja, ja kokeilevat hylkääkö aikuinen heidät

kapinoinnista huolimatta. Opettajankin olisi R2:n mukaan tärkeää ymmärtää, että nuoren kapinallisen toiminnan taustalla saattavat vaikuttaa monenlaiset hylkäämiskokemukset. Nuori hakee aikuisesta turvaa ja rajoja, mutta luottamuksen syntyminen voi kestää aikaa.

”Sehän vaatii monesti kyl, semmonenkin nuori joka on kokenut elämässä paljon kipua ja hylkäämistä ja kaikkea laiminlyöntiä, niin ei se luottamus synny. Sehän testaa, se saattaa testata puol vuotta et onks toi silti mun puolella vaikka mä nyt oon kuinka kapinallinen tahansa.”R2

Yhtenä haasteena kouluissa on pulmat ja rajanveto segregaaation ja integraation suhteen. Segregaatiolla tarkoitetaan opetuksen kentällä eriytymistä ja erillisiä ryhmiä. Integraatiolla taas viitataan opetusmalliin, jossa oppilaat sijoitetaan samaan luokkaan opiskelemaan. Erillisistä pienluokista puhuttiin haastatteluissa tarkkailuluokkina. Niihin liittyy R2:n ja A:n mukaan ongelmia, kuten leimautumista ja eriytymistä muista oppilaista. A:n mukaan pahimmillaan tarkkailuluokan oppilaat saatetaan jopa eristää muusta koulusta ja oppilaista. Toisaalta A mainitsee Jahnukaisen vuoden 1997 väitöskirjan, jossa tarkkailuluokkaan yhdistettiin myös myönteisiä kokemuksia. A:n mukaan tarkkailuluokan vahvuuksia ovat esimerkiksi motivoituneet opettajat, jotka ovat olleet hyvin sitoutuneita kouluun, opetukseen ja oppilaisiin. Oppilaat tunnistavat tämän sitoutumisen ja motivaation, ja arvostavat sitä. A kertoo myös itse kohdanneensa nuoren, joka kertoi tarkkailuluokan olleen hänelle pelastus, jota ilman koulut olisi jääneet käymättä, ja jonka opettajasta nuorella jäi todella hyvät kokemukset.

”Mä mietin jossain vaiheessa et on tää hirveetä et näin segregoidaan luokka, mut sit oli tän Jahnukaisen väitöskirja, ja siinä sit totes, et monet tarkkisnuoret on todennut myöhemmin et se oli heidän pelastus, ja mä on huomannut ihan saman.”A

Koulun toiminnan kehittämisen osalta R2, K ja A toivat esiin myönteisten kokemusten merkityksen. Rikosalttiilla nuorilla on monesti huonoja kokemuksia koulusta. Myönteisiä koulukokemuksia tulisi lisätä toisaalta positiivisen palautteen kautta, mutta myös vahvuusajatteluun siirtymällä. Kouluissa tulisi A:n ja R2:n mukaan löytää asioita missä oppilas on taitava. Nämä taidot voivat olla R2:n mukaan hyvinkin pieniä. R2 esittää toiveen, että kouluissa palkittaisiin oppilaita myös yrittämisestä pelkän suorituksen sijaan.

Koulujen ja opettajien tulisi P:n ja A:n mukaan olla osana moniammatillista yhteistyön verkostoa. Viranomaisten tulisi kyetä kommunikoimaan keskenään lasten tarpeista. A kuvailee koulun olevan erittäin tärkeä yhteistyökumppani osana lasten suojelua ja rikosten ennaltaehkäisyä. Koululla on usein merkittävä vastuu ongelmien tunnistamisessa ja niistä raportoinnissa.

”- koulu on kumppanina ja tukena valtavan tärkeä. Ja myöskin sitten tässä ongelmien tunnistamisessa ja niistä raportoimisessa ja osana tätä yhteistyöverkosta.”A

P kertoo, että koulun ja poliisin välinen yhteistyö toimii hänen mukaansa Varsinais-Suomen alueella hyvin. Vuorovaikutus on avointa ja viranomaiset tukevat toistensa toimintaa. P kertoo, että joissain hyvin harvinaisissa tapauksissa koulu saattaa piilotella ongelmia, koska pelätään koulun mainetta, jos poliisin nähdään vierailevan siellä. Tätä ei kuitenkaan P:n mukaan juurikaan esiinny, vaan yhteistyö viranomaisten ja koulun välillä on avointa ja hyvää nykypäivänä.

”Totta kai ehkä välillä joskus se, ettei uskalleta ottaa yhteyttä, et pelätään et meneeks maine ehkä, jos poliisi käy koulussa tai jotain. Et niitä tietysti löytyy myöskin. Ja jotenkin ehkä yritellään peitellä sitä. Mut ne alkaa oleen tosi harvinaisia jo. Et mun mielestä semmonen avoin yhteistyö, meidän viranomaisen ja koulun välinen, se on avointa ja hyvää se.”P

P ehdottaa, että koulun ja poliisin voisi olla hedelmällistä tiivistää yhteistyötään esimerkiksi konsultaation avulla. Kouluilla voisi olla käytössä poliisin konsultaationumero, johon on helppoa ottaa yhteyttä. P muistuttaa, että toimiva yhteistyö edellyttää molemmin puolelta aktiivista vuorovaikutusta.

”varsinkin ne koulut jotka on tottunut tekeen meidän kanssa yhteistyötä, niin he kyl konsultoi ja kertoo. Mut et sit tietysti se vaatis myös, että joka paikassa poliisilla olis heille kouluille jakaa joku konsultaatiopuhelinnumero, johon on helppo soittaa.”P

Vaikka haastatteluissa mainittiin monia konkreettisia keinoja, joilla koulu voi ehkäistä lasten ja nuorten rikollisuuksia, esiin nousi kuitenkin myös kaksi merkittävää ongelmaa, jotka rajoittavat koulun toimintamahdollisuuksia. Ensimmäisenä esiin nostettiin koulun ja opettajien perustehtävä, joka on kuitenkin pohjimmiltaan opetus ja pedagogiset tavoitteet.

”Mutta koululla on ne opintotavoitteet.”R1

”Mut koulu, on hyvä jos koulu pystyy, opettajan tehtävä, primääritehtävä ei oo ensisijaisesti korjaava työ, mutta se tukee sitä pedagogista työtä myös ja tällönen pedagoginen kehitys, se heijastuu hyvin vahvasti. Kun kotona menee huonosti, niin koulussa ja päiväkodissakin tulee regressiota.”A

Opettajien pääasiallisena tehtävänä on A:n ja P:n mukaan opettaminen. Jos lapsella on haasteita esimerkiksi kotona, ne saattavat heikentää lapsen suoriutumista koulussa, ja aiheuttaa regressiota eli taantumista. P pohtii, että kouluihin kaivattaisiin opettajien tueksi nuorisotyöntekijöitä tai sosiaaliohjaajia, jotta opettajat kykenisivät keskittymään varsinaiseen opetustyöhön.

”Et tietysti välillä mä kauhulla kattelen, kun kuitenkin opettajien tehtävä olis opettaa, et heillä on välillä aikamoinen siellä et heidän suurin osa ajasta menee muuhun kun siihen opettamiseen. Ehkä siellä kaivattais myös niitä avustavia aikuisia, tai sellaisia jotain ehkä nuorisotyöntekijöitä tai sosiaalihojajii, tai tän tyyppisiä, ketä pystyis sit keskittyn niihin muihin juttuihin.” P

Toinen kouluun liittyvä ongelma on, että se ei ole korjaava järjestelmä. A kuvailee, että yhteiskunta kohdistaa kouluun ja opettajiin valtavia odotuksia. Koululla ei kuitenkaan hänen mukaansa ole mahdollisuutta toimia korjaavana järjestelmänä. Koulu pystyy auttamaan lieviä tapauksia, mutta haastavimpien kohdalla koululta loppuvat keinot kesken. Koulun ensisijainen tavoite on kasvattaa ihmisiä työelämään. Se voi tukea lapsen kasvua hyvään elämään, ja ylläpitää aikaisempaa hyvää kehitystä. Mutta koulu ei kykene korjaamaan aikaisemman järjestelmän epäonnistumisia.

”Ensinnäkin sanoisin sen, että yhteiskunnalla on hirvittävän suuret odotukset koulu kohtaan ja opettajia kohtaan. Mutta totuuden nimissä täytyy sanoa, että ne mahdollisuudet siinä kouluvaiheessa tukea lasta on jo aika paljon vähäisemmät kuin siellä varhaisessa vaiheessa.

Mut toki koululla on merkitystä, ja sit erityisesti koululla on hyvätkin saumat niiden kohdalla, joilla on sitä kapasiteettiä myös ja resilienssiä, ja omaa kykyä, kapasiteettia selviytyä. Mut vaikeissa tilanteissa koululla on hyvin pieni se mahdollisuus vaikuttaa siihen. Mut koulun tehtävä on lähinnä ylläpitää sitä hyvää kehitystä, joka on toivottavasti saatu jo aikasemmin aikaseks.

Et jos aikasempi järjestelmä on jo epäonnistunut, niin koululla on aivan kohtuutonta odottaa, et koulut korjaa, siis koulu ei ole, se kasvattaa ensisijaisesti ihmisiä työelämään. Tasapainoiseen aikuisuuteen kyllä, mutta se ei voi olla tällanen korjaava instituutio primäärästi.” A

Koulua edeltävä varhaisempi järjestelmä on esimerkiksi varhaiskasvatus, jonka merkityksen tuovat esille sekä R2 että A. A:n mukaan varhaiskasvatus on koulua parempi ympäristö puuttua lapsen ja perheen ongelmiin. Varhaiskasvatuksessa yhteydet kotiin ovat tiiviimmät, ja mahdollisuudet havainnoida ja tukea lapsen kehitystä ja kasvua ovat hyvät. Mielellään puuttamisen tulisi kuitenkin tapahtua jo neuvolassa ennen varhaiskasvatusta.

”Varhaiskasvatus on sitten jo astetta parempi ympäristö vaikuttaa siihen tilanteeseen, ja siinä on, varhaiskasvatuksella on ehkä myöskin vähän tiiviimmät yhteydet sinne kotiin vanhempiin. Mut siellä on hyvä näköalapaikka just tähän lapsen kehityksellisiin asioihin ja problematiikkaan, ja emotionaalisiin, psykososiaalisiin ja emotionaalisiin ongelmiin tarttua, ja sit neuvola on se kaikkein ensimmäinen, joka on hyvin avainroolissa tässä koko prosessissa, tulee varhaisiän tukeen.” A

Kouluikäisten lasten ja nuorten kohdalla nousee esiin sosiaalisen median merkitys. P:n mukaan olisi tärkeää, että lapsille opetettaisiin kouluissa erilaisia sosiaalisen median turvataitoja

sekä lainsäädäntöä. A pohtii, että sosiaalisen median yhteisöihin voi liittyä haitallista kuplautumista ja ajautumista toksisiin yhteisöihin. K tuo esille erilaiset haasteet ja trendit, joita nuoret saattavat löytää sosiaalisesta mediasta. K:n mukaan olisi erittäin tärkeää opettaa lapsille ja nuorille mediakriittisyyttä ja puuttua haitallisiin trendeihin oikea-aikaisesti. K käyttää esimerkkinä tapausta, jossa sosiaalisessa mediassa levisi videoita, jossa varastettiin kaupoista takkeja. K kertoo, että nuorilla ei välttämättä ole ymmärrystä siitä, mitä tapahtuu kameran ulkopuolella, ja mitä käytännön seuraamuksia teoista tulee.

8.1.4 Maahanmuutto ja rasismi

Maahanmuuton ja rasismin teema ei ollut omana erillisenä kysymyksenään haastattelurungossa. Teema nousi kuitenkin esiin joko haastateltavan omasta aloitteesta ja haastattelussa esitettyinä kysymyksenä kaikissa haastatteluissa paitsi R2:n kohdalla. Jälkikäteen ajateltuna maahanmuuton teema olisi ollut syytä sisällyttää teemahaastattelun runkoon, jotta olisin muistanut käsitellä sitä haastatteluissa systemaattisemmin. Haastateltavista K on maahanmuuttajataustainen, ja avaa ilmiötä kokemusasiantuntijan näkökulmasta käsin. Maahanmuuton termi on itsessään osin ongelmallinen, koska se toimii laajana kattokäsitteenä maahanmuuttajien joukolle, joka on hyvin moninainen. Maahanmuuton teeman yhteydessä on myös erittäin tärkeää pohtia rasismin ilmiötä. Analyysissä käytetty teemoittelutaulukko löytyy liitteistä kohdasta 13.

Maahanmuutto teemana mainittiin näpistelykeskustelujen vetäjien haastatteluissa vain lyhyesti, eikä sillä katsottu olevan näkyvää roolia haastateltavien N1 ja N2 kokemuksissa. N1:n mukaan näpistelykeskusteluissa näkyy hyvin moninaisia perheitä ja nuoria, eikä esimerkiksi varallisuus tai ulkomaalaistaustaisuus nouse esiin merkittävänä tai erottavana tekijänä. N1:n kanssa samoilla linjoilla on myös N2. Hänen mukaansa näpistelykeskusteluihin osallistuu myös maahanmuuttajataustaisia nuoria, joiden kohdalla hyödynnetään tarvittaessa esimerkiksi tulkin palveluita. He eivät kuitenkaan joukkona ole yliedustettuna tai korostu nuorten keskuudessa näpistelyksen tekijöinä. Hänen kokemuksensa mukaan maahanmuuttajataustaisia nuoria näkyy yleisesti ottaen näpistelykeskusteluissa samassa suhteessa, kuin heitä on osana väestöä ja katukuvaa.

Sekä P että R1 nostavat esiin maahanmuuttajaryhmien moninaisuuden. Rikollisuuden ennaltaehkäisyn osalta tämä tarkoittaa, että heitä ei ole mielekäästä tarkastella yhtenä suurena homogeenisenä joukkona. P:n kokemuksissa maahanmuuttajalapsien ja kantasuomalaisen lasten kohdalla toimitaan hyvin samankaltaisten ongelmien kanssa. Joitain kulttuurikohtaisia eroja

voi näkyä temperamentin ja äänenkäytön osalta, mutta yleisesti ottaen nuorten haasteet ovat hyvin saman tyyppisiä.

”jos puhtaasti miettii sitä poliisin ja lapsen kohtaamista, niin musta ne on hyvin samankaltaisia ne ongelmat.”P

Haastateltavista maahanmuuttajajoukon moninaisuuden tuo esiin myös R1. Hän haluaa tuoda esiin sen, että liian usein poliittisessa keskustelussa maahanmuuttajat leimataan yhdeksi isoksi pahaksi ryhmäksi. Todellisuudessa maahanmuuttajia tulee hyvin monenlaisista taustoista ja kulttuureista, ja moni muuttaa Suomeen esimerkiksi töiden perässä. R1 muistuttaa, että Suomen suurin maahanmuuttajaryhmä on todellisuudessa Ruotsista Suomeen takaisin muuttavat suomalaiset. Sekä R1 että P huomauttavat, että maahanmuuttajien joukkoon mahtuu paljon yhteiskunnassa menestyviä ihmisiä. P:n mukaan maahanmuuttajista moni pärjää hyvin esimerkiksi koulutuksen kentällä, ja ylipäätään on vahvasti perillä koulutusjärjestelmästä ja kasvaneet siinä jo päiväkotiaikasta alkaen.

”Haluan tarkentaa sitä, että on tuota, se on niin moninainen ryhmä, että valitettavasti se poliittisessa keskustelussa ainakin joillain ryhmillä leimataan maahanmuuttajat, on se iso paha ryhmä. Mutta Suomen suurin maahanmuuttajaryhmä on suomalaiset, jotka on muuttanut Ruotsista Suomeen takaisin. Ja paljon tulee ihmisiä tänne töihin, ja hyvissä ammateissa.”R1

Haastatteluissa esiin nousee käsite uusi maahanmuuttaja, jolla haastateltavat tarkoittavat sellaista maahanmuuttajaa, joka ei vielä tunne suomalaista järjestelmää ja sen toimintatapoja. Tämän eron tuovat esiin P, R1 ja K. Uudet maahanmuuttajat eivät välttämättä luota poliisiin, tiedä suomalaista rikosseuraamusjärjestelmää, ja heidän kielitaitonsa ei ole ehtinyt kehittyä.

”Niin totta kai ne luvut, tai kun usein puhutaan et maahanmuuttajat tekee, niin ne on uusii maahanmuuttajii täällä Suomessa, ja he ei tunne tätä kulttuuria.”K

”Totta kai ne on sit asia erikseen ketkä on just tullut Suomeen, niin sillonhan siellä on se poliisin pelko, ja he ei tiedä kuinka me toimitaan.”P

Maahanmuuttajien joukko on siis moninainen, ja heidän lähtökohtansa voivat vaihdella suuresti. Nämä lähtökohdat vaikuttavat siihen, kuinka suuri riski heillä on ajautua rikolliseen toimintaan, ja kuinka paljon tietoa ja resursseja heillä on integroitua ja menestyä uudessa asuinmaassa. R1:n mukaan osalla saattaa vaikuttaa taustalla traumoja esimerkiksi sodasta tai perheen ja suvun hajoamisesta. Toisaalta perheen tilanne on hyvin erilainen, jos muutto Suomeen on tapahtunut esimerkiksi huoltajan työpaikan perässä.

”No se, se riippuu, että mitenkä on tultu Suomeen. Jos on tultu, perhe on muuttanut tänne, isä on insinööri ja äiti on lääkäri, ja on muutettu tänne Intiasta töihin

lääketehtaaseen, ja tänne, niin se tilanne on ihan toinen, kun on sitten maahanmuuttaja tuolta, tultu sodan jaloista ”R1

Integraation toimivuus on merkittävä osa maahanmuuttajanuorten syrjäytymisen ja rikollisuuden ehkäisyä. Onnistunut integraatio edellyttää haastateltavien mukaan ennakkoluulojen karsimista, sekä kielitaidon ja koulunkäynnin tukemista. R1:n mukaan Suomessa on käsillä viimeiset hetket puuttua ja ratkaista maahanmuuttajien ja erityisesti heidän lastensa integraatioon liittyvät haasteet.

” Maahanmuuttajista haluan sanoa sen verran, että nyt olis viimeinen hetki Suomen, Suomessa yrittää paremmin integroida maahanmuuttajat, ja erityisesti heidän lapsensa tähän yhteiskuntaan. Merkkejä on siitä olemassa nyt, kun tulee nuorten seuraamusselvityksiä, niin valtavasti on lisääntynyt sitten ulkomaisten nuorten nimiä. Irakista, Iranista, sieltä päin.

Ja tämä on ilmiö, joka toistuu aina kun ihmisiä muuttaa toiseen maahan, ja jos siihen ei nyt tartuta, niin siitä tulee sitten uusi ongelmaryhmä. Kohta meillä on vankilassa, nyt ne on nuoria rikoksentekejiä, ja siitä sitten kohta on tietty iso prosentti on maahanmuuttajien lapsia meillä vankilassa. ”R1

R1:n kanssa saman näkökulman jakaa A. Hänen mukaansa maahanmuuttoon liitetään ongelmia, jotka eivät pohjimmiltaan johdu maahanmuutosta itsestään, vaan siitä että ihmiset jäävät yhteiskunnan ulkopuolelle.

” Sehän liitetään nyt maahanmuuttoon se ongelma. Mutta se on yleensä., se ei oo se maahanmuutto itse asiassa ongelma, vaan se että on jäänyt yhteiskunnan ulkopuolelle. ”R1

Integraation osalta A ja R1 mainitsevat erityisesti hyvän kielitaidon merkityksen osana integroitumista yhteiskuntaan. A kertoo, että lapsen kotona saatetaan puhua useita eri kieliä sekaisin, jolloin lapsi ei opi mitään kieltä hyvin.

”- varsinkaan maahanmuuttajalapsen tai kahden kulttuurin suomalais-ulkolaiskulttuurin lapset, heillä on hirveen usein, kun heillä on tää kielisekamelska, et sielä on välillä äiti puhuu eri kieltä, isä puhuu eri kieltä, lapsi puhuu ei oikein mitään kieltä kunnolla. ”A

”Ei integroiduta tähän yhteiskuntaan, ei opita kieltä kunnolla, kielen puhuminen on heikkoa. ”R1

Kodin heikko kielitaito voi johtaa monenlaisiin haasteisiin koulunkäynnin osalta. P:n mukaan vanhempien heikko kielitaito voi johtaa siihen, että lapsi joutuu kantamaan liian suuren vastuun koulunkäynnistä. Lapsi voi tällaisessa tilanteessa valikoida ja kontrolloida liikaa kommunikaatiota koulun ja vanhempien välillä.

”Et tietysti siellä on, niin kun huomaa, et välillä lapset vedättää omia vanhempiaan. Kun vanhemmat ei hallitse kieltä, ja lapsi on ehkä vähän liian isossa asemassa siinä, et hän päättää koulua.”P

Kielitaidolla oli yhteyttä koulumenestykseen A:n ja R1:n mukaan. Heikko kielitaito vaikeuttaa koulumenestystä, ja saattaa johtaa syrjäytymiseen koulusta. Ongelmat koulussa taas saattavat johtaa syrjäytymiseen työelämästä ja muusta yhteiskunnasta. Nuorilla on kuitenkin tarve arvostukseen, tai erilaisiin hyödykkeisiin. Kun näitä ei voi saavuttaa koulutuksen tai työelämän menestyksen avulla, rikollisuus nähdään keinona saavuttaa tavoitteet.

”Koulumenestys jää heikoks kun on, ei osata kunnolla kieltä. Ja siinä se kierre alkaa. Sitten syrjäydytään koulusta, syrjäydytään työelämästä, jollain rahalla pitäis uus samsung saada.”R1

”Kun huonolla kielitaidolla he ei oo saanu kouluu suoritettuu, Ruotsissa on vähän huono koulujärjestelmäkin meihin verrattuna, ja nyt sit jollain se ihminen yrittää päteä kuitenkin ja sit se jää usein se alamaailma ja rikollisuus keinoks. et siinä mä saan arvonantoo. Siellä mä oon kingi, koulussa luuseri.”A

Ongelmat koulussa voivat johtaa koulukielteiseen asenteeseen. A:n mukaan oppilaat, ja erityisesti maahanmuuttajataustaiset pojat saattavat alkaa tehdä pilkkaa koulusta ja opettajista. P mainitsee, että maahanmuuttajista on tietty porukka, jotka jo joukkona saattavat ajatella, että heistä ei ole mihinkään. He ikään kuin ruokkivat omaa huono-osaisuuttaan negatiivisen minäkuvan kautta, joka alkaa muuttua itseään toteuttavaksi ennusteeksi.

”Ja usein nää, sanotaan niin kun tietysti kovista oloista olevat pojat, varsinkin maahanmuuttajapojat, niin he tavallaan alkaa tehdä pilkkaa suorastaan siitä koulusta ja opettajista, et se on tämmönen paska paikka jossa ei viihdytä ja sit haetaan se elämän sisältö tämmösestä.”A

”Mut et sit tietty on se porukka, ketä he jo porukassa ajattelee, et ei heistä oo mihinkään, ja tavallaan ruokkii sitä semmosta huono-osaisuutta.”P

R1 ehdottaa ratkaisuksi ongelmiin integraation tukemista erityisesti koulutuksen kautta. Tehokas integrointi edellyttää riittävää vaatimustasoa ja osallisuutta, sekä kielitaidon opetusta. Opetusta voidaan hänen mukaansa tukea pienempien ryhmäkokojen, sekä erilliskoulutuksen ja kohdennetun koulutuksen keinoin.

”Mutta kyllähän tietysti maahamuuttajillakin on niin, kaikki lähtee siitä tehokkaammasta integroinnista, jossa on tietysti myös oma vaatimustasonsa. Et vaaditaan tiettyä osallistumista. Kielen oppiminen, mikä on tärkeätä. Et koulutusta, koulutusta ja koulutusta. Ja pienempiin ryhmiin, ja sitten täsmäkoulutusta, ja erilliskoulutusta ja tän tyyppistä.”R1

Maahanmuuton yhteydessä merkittävänä omana teemanaan esiin nousevat rasismiin liittyvät kysymykset. Sekä R1 että K painottavat, että Suomessa esiintyy paljon rasismia. K huomauttaa, että tilastojen valossa Suomi on Euroopan rasistisin maa.

”Et rasismi elää, ja se on iso ongelma. Siis Suomihan on Euroopan rasistisin maa, se on niinku tutkittu.” K

K on maahanmuuttajataustainen, ja kertoo kokevansa itse rasismia päivittäin. Rasismi näkyy suorina rasistisina kommentteina, selän takana tapahtuvana toimintana sekä viranomaiskohtaamisissa. Rasismi vaikuttaa työllistymiseen ja työelämään, mutta myös parisuhteiden muodostumiseen. K kertoo, että hän joutuu päivittäin todistamaan omaa suomalaisuuttaan. Hän joutuu puolustelemaan oikeuttaan olla Suomessa veroja maksavana ja töitä tekevänä kansalaisena.

”Kyl mä joudun joka päivä, en mä muista mitään päivää, millon mä en joudu todisteleen että mä oon suomalainen. Tai siis sillein et mulla on oikeus olla tässä maassa, mä elän normaalia elämää, mä maksan veroja, mä käyn töissä.” K

K mainitsee haastattelun aikana kolme kertaa erikseen, että rasistiset ihmiset hyökkäävät tyyppillisesti silloin, kun uhri on yksin. Kun K on suomalaisten ystäviensä seurassa, hän saa olla rauhassa rasistisilta kommenteilta. Mutta yksin ollessaan haukkumista kohtaa aivan säännöllisesti ja useita kertoja. K kertoo jopa tapauksesta, missä ulkopuoliset henkilöt alkoivat puhua K:sta rasistisesti hänen ystävilleen sillä välin, kun hän poistui paikalta hetkeksi. Rasismia voi kohdata K:n mukaan jopa keskellä päivää tai kaupassa käydessä.

”siis faktahan on se, että jos mä on suomalaisen kaa liikenteessä, mä en koe mitään rasismia, ellei joku oo humalassa tai jotain. Mut se, mä pystyn helposti, jos mä meen vaikka yksin keskustassa, mä voisin helposti vaikka laskee kuin monta kertaa mua haukutaan matkan aikana, ihan keskellä päivää. Tai sit jos mä käyn kaupassakin, - ,niin mä voin heti, niinku huonoo kohteluu kaupassa, jos ei oo ketään lähellä näkemässä. Et tosi usein, jos joku haluaa olla rasistinen, niin se tapahtuu sillein että ei oo silminnäkijöitä.” K

K kertoo, että merkittävänä ongelma Suomessa on, että rasismiin ja muiden ihmisten tekemiseen ei mielellään puututa. Hän kertoo joutuneensa rasistisen haukunna kohteeksi keskellä päivää vilkkaalla paikalla, ja ohikulkijat vain käänsivät katseensa pois tilanteesta, sen sijaan että he olisivat puuttuneet tapahtuneeseen tai puolustaneet häntä.

”suomalaisethan ei ikinä puutu asioihin. Just eilen mä olin x-paikassa, ja kävelin vaan siitä läpi, ja sit siitä tuli joku pappi, kello oli joku neljä, siellä oli aika vähän liikennettä ,kun oli kumminkin sunnuntai. Niin se vaan tuli sillein et vitun

kommunisti (...) neekeri, ja ihmiset käänty kattoon, mut kukaan vaan ei tehnyt mitään, toikin tuli niin sillein yllättäen et en mä osannut reagoida siihen mitenkään. Mä vaan kävelen pois siitä tilanteesta.”K

K:n mukaan rasistisia kommentteja voi tulla monen näköisiltä ihmisiltä. K kertoo, että esimerkiksi kadun päihdeongelmaisten häijyt kommentit eivät osu häntä syvälle, koska ne ovat selkeästi heidän oman pahan olon purkua, joka kohdistuu tasaisesti kaikkiin. He ovat haastateltavan mukaan myös avoimia ja ystävällisiä tutustumaan häneen, ja heillä on hyviä ja huonoja päiviä. K kertoo myös havainneensa eron lasten ja aikuisten käytöksessä: kun lapset tuijottavat kohtaamansa erilaisuutta, on aivan eri asia, jos taustalla on kiinnostusta, jumiutumista ja uuden katsomista. Aikuiset hänen mukaansa vaivaantuvat helposti, ja välttelevät tuijottamista. Haastateltavan ajatuksen voisi kiteyttää niin, että uteliaisuus erilaisuutta kohtaan sekä pohjimmaisets motiivit toiminnalle vaikuttavat merkittävästi siihen, miten toisten käytös ja vuorovaikutus koetaan. Kömpelön vuorovaikutuksen erottaa aidosta pahantahtoisuudesta, samoin sen mistä toisen asiaton käytös kumpuaa.

Rasismi vaikuttaa myös mediaan ja uutisointiin. K käyttää esimerkkinä tilanteita, jossa henkilön toimiessa ansiokkaasti media korostaa maahanmuuttajataustaisen henkilön suomalaisuutta. Vähemmän mairittelevissa tilanteissa henkilön suomalaisuutta voidaan jättää taka-alalle. Media vaikuttaa myös siihen, miten tapahtumista uutisoidaan. K kertoo tietävänsä varmaksi tapauksia, jossa media on suurennellut asioita, jättänyt tietoa kertomatta, tai muuttanut tapahtumien todellista kulkua.

”Ja sit mä kans tiedän joitakin tapauksii, kun on netissä sanottu jotain et on maahanmuuttajataustainen tehnyt näin ja näin ja näin. Ja se tarina on ollu oikeesti eri.”K

Maahanmuuttoon ja rikollisuuteen liittyvien haasteiden merkittäväksi ratkaisuksi nousee enakkoluulojen vähentäminen. Kulttuurien kohtaaminen auttaa oivaltamaan niiden erilaisuuksia, ja myös tukemaan vuorovaikutuksellisuutta ja oppimista. K kertoo kohdanneensa monia tilanteita, jossa hän on jäänyt pohtimaan, ovatko ihmiset antaneet koskaan mahdollisuutta muille maahanmuuttajataustaisille henkilöille ennen hänen kohtaamistaan.

” Ja sit kans mullakin on tosi usein sanottu sitä, et sä oot aika kiva teikäläiseks. Niin siitä tulee semmonen olo et ooksä ikinä antanu mahdollisuutta muille.”K

Sekä K että R1 korostavat, että on tärkeää, että Suomessa tiedostetaan rasismin ongelma ja olemassaolo. K huomauttaa, että rasismia esiintyy myös viranomaisten ja poliisin toiminnassa. Rasismia on paljon, ja se näkyy arjessa monin tavoin. K kertoo esimerkkinä, että jo

pelkät afrikkalaistyylliset letit voivat riittää rasistisiin loukkauksiin. Tästä K jatkaa koskettavasti, että nämä loukkaukset eivät ole mitään siihen mitä he joutuvat kuulemaan ihonväristään. Ja toisin kuin lettejä, omaa ihonväriään ei voi muuttaa päästäkseen loukkauksia pakoon.

”Ja toi ei oo niinku mitään verrattuna mitä me tullaan kuulemaan, kun mulla on ihonväri mitä mä en saa pois.”K

8.2 Haastateltavien näkökulmia rangaistuspolitiikkaan

Rangaistuspolitiikan osalta haastateltavat pohtivat laajemmin rajojen merkitystä, rangaistuksen ajoitusta ja kovuutta, sekä erilaisten rangaistusten toimivuutta. Rangaistus yhdistyi rikollisen toiminnan ennaltaehkäisyyn, mutta esiin nousi myös tilanteita, joissa epäonnistunut rangaistus saattoi lisätä nuoren rikosalttiutta. Rangaistuksiin yhdistettiin rajojen käsite. Lisäksi haastatteluissa nousi esiin myös näkökulmia ja pohdintoja rangaistusjärjestelmästä. Analyysiin käytetty teemoittelutaulukko löytyy kohdasta liitteet 14.

Haastateltavista R1 mainitsee rangaistuksen määritelmän. Hänen mukaansa rangaistuksen lähtökohtana on se, että se on jotain pahaa ja epämiellyttävää. Rangaistuksen ei haluta osuvan omalle kohdalle, koska se on yksilölle negatiivinen kokemus. Rangaistuksen tavoitteena on, että yksilö ei syyllistyisi rikokseen, koska niistä voi seurata rangaistus, joka on epämiellyttävä kokemus.

”Mutta tuo rangaistus, se lähtee siitä, että rangaistus on aina luonteeltaan paha. Ei tehdä hyvää, vaan ihan yksinkertaisuudessaan vaan siinä, että kun tulee epämiellyttävä kokemus, niin sitten ihminen ei enää uudestaan syyllistyis rikokseen, koska siitä tulee epämiellyttävä kokemus”R1

Rangaistukset voidaan R1:n mukaan jaotella yleisestäviin ja erityisestäviin rangaistuksiin. Yleisestävyys tarkoittaa, että yksilö ei tee rikoksia, koska hän tietää, että rikollisesta teosta voi seurata rangaistus. Teon tiedetään olevan laitton, ja siitä tiedetään koituvan mahdollisesti jokin seuraamus. Seuraamuksella itsellään ei ole niin suurta merkitystä, vaan sillä että toimenpide toimii pelotteena, ja osoittaa hyväksyttävän käytöksen rajat. R1 kertoo rangaistusten yleisestävyyden toimivan melko hyvin.

”Näistä rangaistuksista niin on, ne voi jaotella yleisestäviin, ja erityisestävään luonteeseen. Rangaistusten yleisestävyys tarkoittaa sitä, että sinä et tee rikoksia, koska siitä voi saada rangaistuksen. Et sinä tiedä mitä siitä saa, mutta kun se on laissa kielletty ja siitä voi saada rangaistuksen, niin en minä sitä tee, tulipa siitä sitten sakkoo taikka yhdyskuntapalvelua. Se on sitä yleisestävyyttä, ja se toimii aika hyvin. Suurin osa ihmisistä ei tee rikoksia sen yleisestävyyden takia, koska ne tietää, että se on, ei saa tehdä, ja siitä voi saada rangaistuksen.”R1

Erityisestäävyydellä R1 tarkoittaa sitä, että henkilö tuomitaan rangaistukseen. Käytännössä erityisestäävyys on siis rangaistuksen täytäntöönpano. R1 kuitenkin kertoo, että erityisestäävyys on vaikutukseltaan melko heikko.

”Erityisestäävyys tarkoittaa sitten sitä, että sut tuomittais rangaistukseen, ja se toimis sitten sinun kohdalla. Mutta se erityisestäävyys on aika heikko.”R1

Haastateltavista kaikki katsoivat, että rangaistukset ovat tarpeellisia, ja niillä voidaan ehkäistä ei-toivottua käytöstä. Käytännössä toimiva rangaistus edellyttää kuitenkin eräiden kriteerien täyttymistä. Näitä kriteerejä ovat haastateltavien mukaan muun muassa rangaistuksen ajoitus, kovuus ja rangaistuksen kohteena olevan henkilön tuntemus. Jos kriteerit eivät täyty, rangaistuksella saattaa olla jopa nuoren rikosalttiutta kasvattava vaikutus.

Rangaistuksen ajoituksella haastateltavat tarkoittavat, että rangaistuksen tulee olla oikea-aikainen. Oikea-aikaisuuden käsitteen voi ymmärtää toisaalta prosessin nopeuden kautta, ja toisaalta puuttumisen oikeana ajankohtana. Puuttumisen nopeuden tuovat esiin N1 ja N2, jotka kuvailevat näpistyskeskustelun vahvuutena olevan se, että näpistykseen reagoidaan heti. Tällä nopealla reaktiolla on N2:n mukaan usein rikollisuutta ennaltaehkäisevä vaikutus.

”Kyllähän tääkin on tavallaan ennaltaehkäisevää, kun ensimmäisestä kerrasta joutuu heti tänne keskusteleen. Niin onhan sillä aika hyvät vaikutukset, et useasti jää siihen yhteen kertaan.” N2

Nopeaa reagoinnin merkitystä painottaa myös R2. Hän kuvailee oikeusprosessien olevan hyvin pitkiä, ja niiden aikana nuoren elämässä voi tapahtua paljon muutoksia. Prosessi voi kestää kuukausia, vaikka jo viikko voi olla pitkä aika nuoren elämässä. Yksiköt toimivat toisistaan irrallisina, ja yhteistyö käräjäoikeuden kanssa on jäykkää ja byrokraattista.

”Nää on ikävän pitkiä prosesseja nää oikeusprosessit, ja saattaa kestää kuukausia ennen kun se tulee tänne meille, ja nuoren elämässä viikkokin voi olla jo aika pitkä aika. Et nyt ollaan hyvin irrallisia yksiköitä, ja paperit tulee meille tänne näin ja me lähetetään kutsu, ja siitä saattaa mennä kolme kuukautta, että on ne käräjät.” R2

Käytännön seuraamuksena hitaasta toiminnasta on, että nuoren elämässä ehtii tapahtua paljon ennen rikosseuraamuslaitokselle ja käräjäoikeuteen päätymistä. Tämä herättää välillä R2:ssa keinottomuuden tunteita. Käytännössä ilmiö voi näkyä niin, että nuoren tapausta käsitellessä tietojärjestelmistä selviää, että vanhan tapauksen jälkeen on ilmestynyt jo lukuisia uusia kohtaamisia poliisin kanssa, joista ei ole vielä ehtinyt tulla lainkaan yhteydenottoa. Käytännössä nuoren tilanne on voinut ehtiä kehittyä huonompaan suuntaan, ja järjestelmä käsittelee ja rea-

goi tapahtuneeseen aivan liian hitaasti. R2:n mukaan kaivattaisiin paljon nopeampaa reagointia, ja virastojen tiiviimpää yhteistyötä rikosseuraamuslaitoksen ja esimerkiksi käräjäoikeuksien välillä.

”Ja joissain mun mielestä nuorilla on kyllä semmonen, et pyritään nopeuttamaan niitä juttuja, mut kyllä se tuskallisen hidasta on. Et paljon ehtii tulemaan, ja tapahtumaan. Mekin päästään tietysti noihin poliisin tietojärjestelmiin ja muutakin kattomaan, et minkä verran on poliisin kanssa tapahtunut. Et meille tulee joku vanhempi keissi niin sit sä huomaat et hei, täällä on kymmenen muutakin asiaa, mistä ei oo tullu vielä mitään. Et pitäis pystyy jotenkin reagoimaan nopeemmin, tai jotenkin enemmän yhteistyötä ihan käytännön tasolla vaikka käräjäoikeuksien kanssa. Välillä on hyvin keinoton olo.”R2

K pohtii rangaistusten ajoituksen osalta puuttumisen herkkyyttä ja haastavuutta. Liian varhainen puuttuminen saattaa hänen mukaansa yllyttää tai motivoida nuoria jatkamaan toimintaa, mutta toisaalta tilanteen ei saisi antaa kehittyä liian pitkälle. K käyttää esimerkkinä sosiaalisessa mediassa levinnyttä trendiä, joka hiljalleen eskaloitui vakaviin ja vaarallisiin tekoihin yllytykseksi. K kuvailee, että valtaosa lapsista ja nuorista oivaltaa, että jokin menee liian pitkälle, ja lopettaa sosiaalisten medioiden haasteet ajoissa. Kaikilla nuorilla ei kuitenkaan ole K:n mukaan välttämättä tätä ”filletteriä” siihen, milloin trendejä ja haasteita ei enää kannata seurata. Aikuisen tehtäväksi jää löytää oikea hetki puuttua.

”Mut sit taas ei kaikilla oo sitä filletterii, et koska on oikea aika lopettaa. Niin sekin on vähän hassuu, kun ei tiedä et missä jonkun filletteri menee, niin ei tiedä et koska on liian aikasta puuttuu, koska sit jos sä puutut liian aikasin, niin mun mielestä se voi motivoida jatkamaan, ja sit taas ei tiedä et koska on liian myöhästäkään.”K

Rangaistusten osalta rangaistuksen oikea-aikaisuuden tuo esiin myös P. Hän yhdistää ajoitukseen kiinteästi myös oikean mitoituksen, eli rangaistuksen oikean kovuuden. Hänen mukaansa rangaistus voi olla hyvä asia lapselle, jos mitoitus ja ajoitus ovat oikeat. Jos ne taas eivät osu kohdalleen, niiden vaikutus on haitallinen. Sama perusajatus pätee paitsi rikosseuraamusjärjestelmään, mutta myös vanhempien toimintaan.

”Ja joskus taas sit jossain kohtaa se voi olla se tietynlainen rangaistus lapsen kohdallakin oikea-aikainen, oikein mitoitettu, niin tosi hyvä juttu. Mut jos se on väärin mitoitettu, ja väärään aikaan, niin sehän tekee vaan hallaa. Et musta sekin on oleellista, millon niitä jaellaan, ja minkä kokosii. Tää pätee ihan musta ihan sama, että jos vanhemmat rankaisee niin musta nekin tarvis olla sillein järkevii ja oikea-aikasii.”P

Rangaistuksen oikea mitoitus on K:n mukaan äärimmäisen tärkeää. Liian kova tai kohtuuttomana pidetty rangaistus voi rikkoa luottamuksen lapsen ja aikuisen välillä, ja luoda vihan tun-

teita. Rangaistus ei edes auta ei toivotun toiminnan ehkäisemisessä, koska kohtuuttomana pidetty rangaistus voi tehdä nuoresta katkeran ja välinpitämättömän. Samaa ilmiötä kuvailee myös R1, jonka mukaan nuoren epäoikeudenmukaisena kokema rangaistus ja viranomaistoiminta voi johtaa kapinaan järjestelmää ja systeemiä vastaan.

”Niin ne ei saa olla liian rajuja, koska sitten se lapsi kasvattaa vihaa siihen aikuiseen, joka antaa niitä rajuja rangaistuksii, niin sit siit vaan semmonen no ihan sama, kohta tulee taas jotain, niin otan ilon irti kaikesta.” K

Hyvä rangaistus on K:n mukaan sellainen, jossa lapsen ja aikuisen välillä säilyy yhteisymmärrys siitä, että lapsi on toiminut väärin. On tärkeää, että rikkeistä tulee seuraamuksia. Mutta erityisesti murrosikäisten nuorten kanssa on tärkeää, että nuori pystyy luottamaan aikuiseen myös tapahtuneen jälkeen.

”Mut sit taas hyvä rangaistus on semmonen, et sä kumminkin saat pidettyä sen lapsen kaa yhteisymmärryksen et hän teki väärin. Ja totta kai ei saa päästää pätkähästä, koska sit se voi ajatella et okei, mä voin tehdä mitä vaan, ei tapahdu mitään, mut sit kumminkin varsinkin murrosiän nuoren kaa on tosi tärkeetä, että hän pystyy luottaan suhun sen kaiken sen jälkeen.” K

Rangaistuksien kohdalla olisikin tärkeää, että nuori oppii ymmärtämään oman toimintansa ongelmallisuuden, ja tekojen konkreettiset vaikutukset. P ja R2 kokevat, että tähän kannustaa parhaiten sovittelumenettely. P:n mukaan pelkkä rangaistus ei itsessään jalosta, tai opeta nuorta toimimaan toisin seuraavalla kerralla.

”oon ehkä enemmän sinne sovittelun kannalle tietyissä tilanteissa, varsinkin lasten ja nuorten kanssa. Et kyettäis ymmärtämään se oma toiminta, Et välttämättä musta ei aina se että sä saat sakon kouraan, niin se ei jalosta. Et ei se välttämättä se, rankaisu ei oo se mikä pistää sut toimiin toisin seuraavalla kerralla.” P

R2 kuvailee sovitteluprosessia ja sovitteluorganisaatiota tarkemmin. Esimerkiksi ilkivaltatapauksessa voidaan kutsua koolle sovitteluorganisaatio, johon kuuluu esimerkiksi ilkivallan uhri, sosiaalityöntekijät ja vanhemmat. Prosessissa nuori tulee kuulluksi ja nähdyksi, ja toisin kuin oikeusprosessissa, nuorella on pienempi kynnyks osallistua dialogiin.

” Eli jos esimerkiks 16-vuotias on hölmöillyt vaikka jossain kauppakeskuksessa ja rikkonut jotakin kauppakeskuksen omaisuutta, niin sen sijaan että se vietäis tuomioistuimeen, niin saatetaan kutsua koolle sovitteluorganisaatio, jossa tulee nuori, esimerkiks kauppakeskuksen omistaja, ja sit voi tulla sosiaalityöntekijöitä, vanhempia. Ja käydään niin, että se nuorikin saa tulla siinä kuulluks ja nähdyks. Yleensä tässä oikeusprosessissa se on helposti niin, että se vastaaaja on siinä penkissä, ja ne muut sanelee, ja ei välttämättä uskalla sanoa mitään, tai ei tuu kuulluks ja nähdyks siinä.” R2

Sekä P:n että R2:n mukaan sovittelun suurin vahvuus on, että nuorelle personoidaan ja konkretisoidaan tapahtunut teko ja sen seuraamukset. He molemmat kokevat, että pelkkä sakkorangaistus ja tuomio voivat jättää tapahtuneen etäiseksi. Sen sijaan oman teon ja sen seuraamusten kohtaaminen konkreettisesti auttavat nuorta ymmärtämään teon vaikutuksen. Sovitteluprosessissa voidaan esimerkiksi sopia, että nuori tulee hyvittämään tai korvaamaan tuhoamansa omaisuuden, tai hän voi tulla esimerkiksi tekemään työtä.

”Oikeesti se nuori saa nähdä et hei, mä oon ny jonkun omaisuutta tuhonnut tässä näin, ja tietyllä tavalla sovitaan et okei, sä tuut vaikka jotenkin hyvittämään tai korvaamaan, tai tuut tekemään työtä. Et tietyllä tavalla nuori näkee konkreettisesti mikä vaikutus teolla on ollut, ja miten hän voi hyvittää sen jollain tavalla.”R2

Rangaistuksen tavoitteena on pelotteen lisäksi pyrkiä osoittamaan toiminnan vääräisyys, ja tarjota konkreettinen seuraamus rikkeestä. Tämä nousee esiin näpistelykeskustelujen kohdalla, sillä alle 15-vuotiaana tehdystä näpistyksestä ei koidu rikosoikeudellisia seuraamuksia. N1 ja N2 uskovat, että on tärkeää osoittaa lapsille, että rikollisesta toiminnasta tulee konkreettinen seuraus jo varhaisessa vaiheessa. Näpistelykeskusteluissa ajatuksena on käydä läpi itse näpistytapahtumaa, sen herättämiä tunteita, sekä pohtia tekojen seuraamuksia. Keskustelussa myös selvitetään lapsen ja nuoren tilannetta laajemmin, ja kysytään miten he aikovat toimia vastaisuudessa. Keskustelun tarkoitus on olla napakka ja asiallinen, mutta sen pohjimmaisena tavoitteena on tapahtuman läpikäyminen ja siitä oppiminen, eikä tuomitseminen.

”Ja sen keskustelun on tarkoitus olla semmonen asiallinen, ja vähän semmonen napakka, mutta ei mitenkään semmonen, et me ei olla oikeudessa, me ei olla syyttäjiä eikä poliiseja, eikä tuomareita. Vaan se pointti olis käydä se tapahtuma läpi, ottaa opikseen ja sit jatkaa elämää.”N1

Rangaistukseen liittyy vahvasti myös luottamus ja sen menettäminen. Rikoksen tehnyt lapsi tai nuori rikkoo toiminnallaan luottamuksen lapsen ja aikuisen välillä, ja tämä on rakennettava uudelleen. N2 kuitenkin huomauttaa, että tapahtuneesta näpistyksestä tulee päästä myös yli. Rangaistuksen tulee säilyä kohtuullisena, ja tapahtuneeseen ei tule palata uudelleen ja uudelleen.

”Sitä käydään yleensä kans läpi, että onko vanhemmilla sellanen olo että voi luottaa, ja että ruvetaan rakentamaan lapseen luottamusta uudelleen. Joskus on joutunut puuttuun vähän siihen, että on tosi pitkää rangaistusta määrätty. Et ei tää oo mikään elämää kaatava juttu, et tästä pitää päästä yli, eikä tähän pidä aina palata.”N2

Luottamuksen ja sen menetyksen osana rangaistusta tuo esiin myös K. Hän kertoo, että hänelle itselleen lapsena ja nuorena oli äärimmäisen tärkeää, että aikuiset luottavat häneen. Kun

hän rikkoi laitoksen sääntöjä, oli tämän luottamuksen rikkoutuminen jo itsessään merkittävä seuraamus tapahtumasta. K painottaa, että rangaistuksessa tulisikin huomioida yksilölliset tekijät ja selvittää tilanne kunnolla.

K kertoo tapauksesta, jossa samassa karkaustapauksessa osa nuorista sai viikon arestin, ja osa kahdeksan viikon arestin, vaikka kaikkien teko oli täysin sama. K kyseenalaistaa rangaistuksen kohtuuttomana ja ylimitoitettuna, ja huomauttaa että liian pitkän rangaistuksen seuraamukset eivät ole aina toivotun kaltaisia. Esimerkiksi K:n tapauksen kohdalla tapaukseen liittyi paljon lieventäviä seikkoja, joita ei huomioitu rangaistuksessa lainkaan. K kertoo kokeneensa, että päätös rangaistuksesta tehtiin vain papereita lukemalla lainkaan ilman lapsen tai tilanteen tuntemusta. Kohtuuttomana pidetty rangaistus loi epäluottamusta aikuisia ja järjestelmää kohtaan, ja johti katkeruuden tunteisiin.

”Mut en mä tiedä, noi rangaistukset on niin vaikeit, mä en halua yhtään vähätellä kenenkään aikuisen sitä päätöksenvalttaa, mutta siinä on ainakin mokattu sillein et lasta ei oo kuunneltu, eikä oo mietitty mistä lähtökohdasta joku teki mitään, ja miten se tarina meni.” K

K kertoo, että joissain lastenkodeissa rangaistuksen kovuuteen voi vaikuttaa se, millainen henkilö on tekemässä päätöstä. Esimerkiksi K:n kohdalla päätös kovasta rangaistuksesta tehtiin lainkaan nuorta kuuntelematta. Rangaistuksen kovuuteen vaikuttivat tekijät, joihin nuori itse ei voinut vaikuttaa. On huolestuttavaa, että pitkä aresti voitiin määrätä nuorta kuuntelematta ja tuntematta.

”niitä keskusteluja käy myös semmoset ihmiset, jotka ei tunne meitä. Jotkut kattoo just suoraan paperista, et täytyy tehdä tää näin, ja se, se on paska mäihä niinku ketä siellä on se joka on korkeimmalla taholla. Kun osastonohjaajathan ei oikeesti, ne on vaan ne ketkä on meidän kaa. Mut sit kun on jotain palavereita ja sääntöjä niin ei niillä oo niin paljon vaikutusvaltaa loppujen lopuks. Niin mä voin kuvitella et jos joku sossu on päättänyt, että mun pitää olla nyt näin kauan arestissa, niin se on vaan, kun hän ei tunne mua.” K

Rangaistuksen kohteena olevan nuoren tuntemus osana rangaistuspolitiikkaa näkyy R1:n mukaan niin, että nuorten kohdalla rangaistuksissa pyritään ottamaan huomioon myös nuoren elämäntilannetta. Nuorten kohdalla tehdään seuraamusselvitys, jonka perusteella selvitetään esimerkiksi koulunkäyntiin ja armeijaan menoon liittyviä seikkoja.

”Nuorten kohdalla jonkun verran on pyrkimys ottaa huomioon myös se elämäntilanne. En tiedä minkä verran se sitten käytännössä toimii tuomioistuimessa, mutta sen takia tehdään sitten erilainen seuraamusselvitys nuorista, jossa myös käydään läpi sitä elämäntilannetta. Onko joku koulu kesken, onko armeijaan menossa, ja sit pyritään ottamaan yhteyttä sosiaalitoimeen.” R1

Yleisesti ottaen suomalainen rangaistuspolitiikka perustuu R1:n mukaan tekokeskeisyyteen. Käytännössä rangaistuksen päätöksen hetkellä katsotaan tekoa, ja teon vakavuutta, eikä keskittyä teon tehneeseen ihmiseen.

”Suomessahan on tekokeskeinen rangaistuspolitiikka. Elikkä ei katsota sitä ihmistä, vaan katsotaan sitä tekoa. Rattijuopumus, kolme kuukautta vankeutta. Pahoinpitely, tämmönen tietty homma. Ja huumausaineita, montako grammaa, ja sitten sieltä asteikosta sitten tuomio.”R1

Rangaistusjärjestelmän osalta R1 ja R2 pohtivat erilaisten tuomioiden vaikuttavuutta ja mahdollisia haittoja. He pohtivat nuorisorangaistuksen, ehdollisen vankeustuomion ja vankilatuumion mahdollisuuksia ja haasteita. Nuorisorangaistus on R1:n mukaan kuollut hiljalleen pois repertuaarista, ja tämä on hänen mukaansa harmillista. Se mahdollisti hänen mukaansa syvemmän ja aidomman tutustumisen nuoreen. R1 arvelee, että rangaistus byrokratisoitui ja monimutkaistui ajan saatossa, ja tämä on yksi syy sen vähäisempään käyttöön.

”Kyllä me, valitettavasti nuorisorangaistus on vähän kuollut pois”R1

R2:n kertoo, että nuorisorangaistuselityksiä hyödynnetään, mutta harvakseltaan. Nuorisorangaistuselityksessä nuori veloitetaan käymään viranomaisen luona tiheämmin ja toimitaan tavanomaista intensiivisemmin. Ongelmana saattaa kuitenkin olla, että nuori yksinkertaisesti jättää tulematta paikan päälle. Tämän jälkeen rikosseuraamuslaitokselta joudutaan soittamaan nuoren perään, eikä nuori silti välttämättä osallistu sovittuihin tapaamisiin.

”vuosi sitten kun mä olin täällä töissä, niin syyttäjä haki tämmöstä nuorisorangaistuselitystä. Ja sehän on niinkun tietyllä tavalla valvonta, mutta siinä veloitetaan sit nuori käymään tiheemmin, ja se on jotenkin intensiivisempää se homma. Mut siinäkin voi tapahtua niin, että sä et vaan tuu.

Se on ajatuksen tasolla se nuorisorangaistus mun mielestä ihan hyvä, mutta se menee helposti semmoseen, et täältä sit soitellaan kissojen ja koirien kaa et missä sä oot, ja ei saada yhteyttä, ja ei tulla, ja sovitaan et tullaan eikä tullakaan.”R2

R2 toteaaakin, että sellaisissa tapauksissa, joissa mikään muu ei riitä toimimaan pysäytyksenä, voi vankila nousta tarpeelliseksi. Rangaistuksissa vaaditaan R2:n mukaan hyvää tilannetta.

”Et tietyllä tavalla mä ymmärrän sen, että vankila on kova maailma, ja se että pyritään mahdollistamaan ihmiselle, mutta pitäis olla jotenkin enemmän tilannetta et koska tarvitaan oikeesti sellanen kunnan pysäytys.” R2

Vankilaan liittyvät ongelmat tuo esiin myös R1. Hänen mukaansa Suomessa on ollut jo kauemman aikaa lähtökohtana, että vankila aiheuttaa aina ongelmia. Vankila katkaisee yksilön työ ja perhesuhteet, ja vankilassa tutustutaan ja muodostetaan kavereita muiden vankien

kanssa. Vankilassa muut vangit ja vankiyhteisö kouluttavat nuoren omaksumaan rikosmyön-
teisiä arvoja ja asenteita, ja nuorelle saattaa syntyä rikollisen identiteetti. R1:n mukaan nuoria
ei mielellään tuomita vankilaan, koska nuoret saattavat helposti jäädä rikolliselle tielle.

*”Tuo Suomen rangaistuspolitiikka on, - lähtökohtana oli, se toimintajatus oli vä-
hän tän tyyppinen, että vankila aiheuttaa aina ongelmia, ja me oltiin sitten sitä
varten, että me pyrittiin sitten vähentämään niitä vankilan tuomia ongelmia. Sil-
lon oli tätä valvontatyötä, ja nuorten valvontaa ja tän tyyppistä.*

*Nyt on sitten tullut vuonna 91 yhdyskuntapalvelu, jonka tarkoitus oli, ja on edel-
leen se, että ihminen ei joudu vankilaan, vaan pystyy säilyttämään työnsä ja per-
hesuhteensa, ja tän tyyppiset. Elikkä ei tule niitä vankilan haittoja. Eikä sitten tu-
tustu siihen kaveriporukkaan siellä vankilassa. Sen takia nuoria ei mielellään tuo-
mita vankilaan kovin herkästi, koska siitä on sitten ne kokemukset, että ne tuppaa
sille tielle jäämään.” R1*

Vankilan ongelmien ehkäisyyn kehitettiin R1:n mukaan vuonna 1991 yhdyskuntapalvelus. R1
kuvailee suomalaisen järjestelmän poikkeavan muiden maiden käyttämisestä. Suomessa käyte-
tään paljon ehdollista vankeusrangaistusta, joka on R1:n mukaan paras vankeusrangaistus, ja
yksi parhaista rangaistusmuodoista. Ehdollinen ehkäisee vankila ja rikoskierrettä, ja ehdolli-
seen vankeuteen tuomituista vain pienin ja kaikkien ongelmallisoin joukko jatkaa rikollisuutta.

*”Sitten osa jää, Suomen rikosoikeusjärjestelmä on vähän erilainen kuin muissa
maissa. Suomessa on paljon käytössä nuorille ehdollista vankeusrangaistusta. Ja
ehdollinen vankeusrangaistus on se paras vankeusrangaistus, ja paras rangais-
tusmuoto melkein olemassa. En muista prosenttilukuja nyt, mutta näistä nuorista
niin kaikesta huolimatta suurin osa tuomitaan vaan ehkä yhteen ehdolliseen van-
keusrangaistukseen, ja se on siinä. Ja siitä sitten se pikkunen porukka jatkaa,
mikä on se ihan se ongelmaisin porukka.” R1*

Ehdollinen vankeus ehkäisee R1:n mukaan kiinnittymistä vankilajärjestelmään, ja siihen liit-
tyy paljon etuja. Tosin R1 pohtii, että joidenkin vakavampien aikuisten tekemien rikosten
kohdalla ensimmäisenä määrättävä ehdollinen tuomio ei ole aina hyvä ratkaisu.

*”Joskus mietin että onks se sit aikuisille niin hyvä sillon kun puhutaan vakavam-
masta rikoksesta se että aina annetaan ensimmäisen kerran se ehdollinen van-
keusrangaistus”R1*

K pohtii, että yhtenä vaikuttavana tekijänä erityisesti maahanmuuttajien tekemiin rikoksiin voi
olla systeemien erilaisuus lähtömaan ja kohdemaan välillä. Uudet maahanmuuttajat eivät vält-
tämättä vielä tiedä, että Suomessa rikoksista jää herkemmin kiinni, ja niistä seuraa tuomioita.
K arveleekin, että yhtenä keinona ehkäistä hiljattain vieraaseen maahan muuttaneiden ihmis-
ten rikoksia on parempi tutustuminen rikosseuraamusjärjestelmään. P pohtii, että uusilla maa-
hanmuuttajilla saattaa olla myös epäluottamusta poliisia kohtaan.

”Niin mä veikkaan, et ne jotka on tullu Suomeen sillein et ne on kasvanu rikollisuuden keskellä ja ne ei oo tajunnu sitä systeemiä täällä Suomessa. Et täällä jää kii, täällä tulee rangaistuksii, niin se on ollu tieks iso osa heidän elämää ennen, ja he tulee maahan, mistä ne ei tiedä mitä tapahtuu.”K

Rangaistuksien osalta R1 kuitenkin huomauttaa, että lait ja rangaistukset muuttuvat ajan kuluessa, ja ovat riippuvaisia ajasta ja paikasta. Esimerkiksi länsimaissa vapaus koetaan arvokkaana, ja sen menetys vastaavasti korkeimpana rangaistuksen muotona. Sellaisessa yhteiskunnassa, jossa vapautta on vähän, niin sen menetys ei ole merkittävä rangaistus. Tämän vuoksi esimerkiksi diktatuureissa vankeustuomiot ovat R1:n mukaan monesti hyvin pitkiä.

”- rangaistukset muuttuu yhteiskunnan kehityksen myötä. Mikä on arvokkainta, koetaan että on arvokasta? Nyky-yhteiskunnassa länsimaissa koetaan, että vapaus on ihmiselle arvokasta, ja sen takia vapauden menettäminen on sitten se korkein rangaistuksen muoto. Ennen tsaarin Venäjällä, kun ihmisillä ei ollut vapautta, niin vapauden menetys ei olis ollut mikään rangaistus, koska eivät he olleet vapaitakaan. Tai jos vapaus on hyvin pienessä arvossa, niin sitten rangaistusta täytyy antaa paljon, niinku huomaa noissa diktaattorimaissa vähän, jossa ei oo paljon vapautta, niin siellä kun tuomitaan vankeutta, niin sitä tuomitaan sitten kaksikymmentä vuotta, tai viistoista vuotta ja tämmöstä.”R1

Toinen R1:n esiin tuoma huomio on, että myös rikollisen toiminnan määritelmät voivat vaihdella eri aikoina. Rikollisen ja rangaistavan toiminnan määritelmät saattavatkin vaihdella eri yhteiskunnissa ja eri aikoina. Lisäksi esimerkiksi internet on tuonut mukanaan kokonaan uuden rikoslajin, kyberrikollisuuden. Rikollisuus ja rangaistukset eivät siis ole staattisia, vaan alati muuttuvia.

” Ja sitten kun yhteiskunnassa tapahtuu myllerrys, niin ollaan joskus hassussa tilanteessa, kun ne vanhat rikokset ei oo, mistä on tuomittu 20 vuotta vankeutta, niin ne ei enää olekaan rikoksia.

Rangaistukset muuttuu, ne on ihmisten luomia järjestelmiä ja keksintöjä. Joskus jotkut teot ei oo enää rangaistavia, mutta tulee uusia rikoksia. Jotkut rikokset poistuu: kaksinnaiminen on poistunut, ei enää joudu vankilaan kaksinnaimisesta. Mutta tulee uusia rikoksia kun yhteiskunta kehitty. 50-luvulla ei ollut varmaan näitä nettipetoksia, ei muuta häiriköintiä.

Et kaikki on suhteellista.”R1

Rangaistuspolitiikan yhteydessä moni haastateltavista mainitsi erilaisten rajojen asettamisen tärkeyden. Lapset ja nuoret saattavat A:n mukaan koetella rajoja tahallaan, ja he toivovat salaa, että aikuinen puuttuu toimintaan. Tämä puuttuminen osoittaa, että aikuinen ei suhtaudu heihin välinpitämättömästi. Kaikki haastateltavat uskovat, että turvalliset, johdonmukaiset ja oikeudenmukaiset rajat ovat lapselle hyödyllisiä. Ne luovat lapselle välittämisen ja turvalli-

suuden kokemuksen. Myös rangaistus ja konkreettinen seuraamus auttavat lasta ja nuorta ymmärtämään tekojen seuraamukset, ja toimimaan tulevaisuudessa toisin. Toisaalta kohtuuttomaksi koetut rangaistukset rikkovat luottamuksen aikuisen ja lapsen, sekä lapsen ja järjestelmän välillä, ja saattavat johtaa katkeruuden tunteisiin. Rangaistuksen ajoitus on myös tärkeää rangaistuksen onnistumisen kannalta.

9 Johtopäätökset

9.1 Lasten ja nuorten rikollisuuden taustatekijät asiantuntijoiden kuvaamina

Kentän asiantuntijat nostivat nuorisoriikollisuuden taustatekijöistä esiin neljä teemaa: epäsuotuisat kasvuolot, ystävät ja yksinäisyys, päihde- ja mielenterveysongelmat sekä tunnetaidot, identiteetti ja minäkuva. Selitystekijät kerättiin yhteen miellekartoiksi, joihin on koottu eri haastatteluissa esiin nousseita selitystekijöitä. Miellekartat tiivistävät haastatteluissa esiin nousseet monipuoliset näkökulmat, joita verrataan aikaisempiin tutkimuksiin ja kriminologisiin teorioihin.

9.1.1 Lapsuuden epäsuotuisien kasvuolojen merkitys rikollisuudelle

Epäsuotuisat kasvuolot nousivat haastatteluissa esiin merkittävänä lasten ja nuorten rikollisuuden selitystekijänä. Luokittelin perheeseen ja kasvuympäristöön liittyneet selitystekijät köyhyyteen, kodin turvattomuuteen ja heikkoon vanhemmuuteen, sekä avioeroon tai yksinhuoltajuuteen.

Perheen köyhyys saattoi olla luonteeltaan materiaalista eli pienituloisuutta, tai sosiaalista. Sosiaalinen köyhyys näkyi vuorovaikutussuhteiden niukkuutena tai esimerkiksi kasvatuksellisena köyhyytenä. Kriminologiassa köyhyys ja huono-osaisuus ovat rikollisuuden riskitekijöinä nousseet esiin lukuisissa teorioissa ja tutkimuksissa. Sosiaalista köyhyyttä ja huono-osaisuutta on selitetty matalalla itsekontrollilla, johon on tutkimuksissa liitetty muun muassa antisosiaalisuus, pienituloisuus ja muita elämänhallinnan ongelmia. (Hirschi & Gottfredson 1990, 89–93) Myös suomalaisissa tutkimuksissa perheen huono-osaisuus on vaikuttanut ylisukupolisesti lasten huono-osaisuuteen. (Vauhkonen, Kallio & Erola 2017, 506–508)

Köyhyyden vaikutus rikosalttiuteen saattoi haastateltavien mukaan näkyä esimerkiksi tilanteissa, joissa nuori näpisti tarpeeseen tai ollakseen muiden kaltainen. Nämä näkökulmat muistuttavat paineteorioita, joissa rikolliseen teon taustalla vaikuttavat painetekijät. Jos nuori esimerkiksi varasti merkkituotteen, johon hänellä ei ollut, varaa, voidaan hyödyntää Mertonin (1938) klassisen paineteorian perusajatusta, ja puhua tilanteesta, jossa tavoiteltu asia tai hyödyke ei ollut nuoren saavutettavissa ilman rikollisia keinoja.

Haastateltavien mukaan avioero tai yksinhuoltajuus perheessä lisäsivät lapsen tai nuoren rikosalttiutta. Esiin nousi isän puute lapsen elämässä, riitaiset erot, sekä eroon johtaneiden taustatekijöiden merkitys. Ilmiö on näkynyt muun muassa Elonheimon tutkimuksessa (Elonheimo

2010, 49–52). Haastateltavat selittivät eron ja yksinhuoltajuuden rikosalttiutta lisäävää luonnetta muun muassa toisen huoltajan resurssiin puuttumisen ja mahdollisten eron taustalla vaikuttaneiden ongelmien kautta. Eron on saattanut vaikuttaa esimerkiksi perheen saama sosiaalinen tuki ja kontrolli.

Turvaton koti oli haastatteluissa rikoriskiä lisäävä taustatekijä. Myös Cheung havaitsi vuoden 2014 tutkimuksessaan, että vanhempien lapseen kohdistama kaltoinkohtelu lisäsi lapsen rikosalttiutta. (Cheung, 2014, 172–173) Haastateltavien näkemys oli tähän samansuuntainen. Haastateltavat puhuivat keinottomuudesta vanhemmuudessa, sekä turvattomasta kodista. Turvattomassa kodissa haastateltavien mukaan saattoi esimerkiksi tapahtua aikuisten päihteiden käyttöä sekä väkivaltaa, joka saattoi olla luonteeltaan henkistä, fyysistä tai seksuaalista.

Perheessä esiintyvä väkivalta voi haastateltavien mukaan johtaa traumatisoitumiseen, ja kotoa myös opitaan erilaisia toimintatapoja ja reaktiivisuutta. Lapsien toiminnassa ja reagoinnissa näkyi usein kotoa opitut toimintatavat ja mallit, mikä on yhdensuuntaista muun muassa oppimisteorian suhteen. Tutkimuksissa on havaittu, että vanhempien väkivaltaa kohdanneet nuoret käyttivät kolme kertaa todennäköisemmin väkivaltaa verrattuna väkivaltaa kohtaamattomiin nuoriin (Manzoni & Schwarzenegger 2018, 233). Vanhempien väkivaltaa kohtasi Peltosen ja kumppanien tutkimuksessa suomalaisista ja tanskalaisista nuorista 40 prosenttia (Peltonen & kumppanit 2010).

Rikoriskiin liitettiin haastatteluissa myös huostaanotot, jotka osuivat usein ajankohdaltaan herkkään nuoruusikään, jossa ongelmat ovat jo ehtineet vaikuttaa pidemmän aikaa. Huostaanoton yhteys rikollisuuteen on usein selitettävissä siihen johtaneiden syiden kautta, sillä esimerkiksi turvattomasta kodista huostaan otettu lapsi on kohdannut monia kuormittavia tekijöitä kodissaan ennen huostaanottoa. Haastateltavat kuitenkin korostavat, että huostaanotto, avioero tai yksinhuoltajuus eivät automaattisesti tee kenestäkään rikollista, ne ovat vain rikosalttiutta lisääviä riskitekijöitä.

Turvattomaan kotiin liittyi heikko vanhemmuus, johon liitettiin puutteet lapsen tunnekasvatuksessa ja ongelmat kiintymyssuhteessa. Haastateltavien mukaan keinottomuus vanhemmuudessa näkyi johdonmukaisten rajojen asettamisen haasteissa, sekä lapsen tukemisessa niiden seuraamiseen. Haastateltavien mukaan lapset kaipaavat rajoja. Rajat osoittavat lapsille, että aikuiset eivät suhtaudu heihin välinpitämättömästi, ja luovat lapsille turvallisuuden tunnetta. Hirschin ja Gottfresonin mukaan lasten rikosalttiutta kasvattaa erityisesti, jos vanhemmilla on haasteita tunnistaa lastensa antisosiaalista käytöstä ja rikollisuutta, jolloin niihin ei myöskään puututa (Hirschi & Gottfredson 1990, 100–102).

Kriminologisista teorioista rajojen tarpeellisuutta selittävät sosiaalisen kontrollin teorian lisäksi myös Hirschin ja Gottfredsonin vuonna 1990 kehittämä itsekontrolliteoria. Teorian mukaan matala itsekontrolli lisää rikosalttiutta, ja impulsiivista ja harkitsematonta toimintaa. Itsekontrolliteoria selittää sekä perheen kasvuolosuhteita, että tunnepuolen haasteita. Haastattelussa heikkoon vanhemmuuteen yhdistettiin myös heikko tunnekasvatus ja tunteiden hallinnan ja tunnistamisen vaikeudet, mikä voi johtaa itsekontrollin haasteisiin.

Rajoihin ja perheen ilmapiiriin liitettiin haastatteluissa myös perheen ja huoltajien käyttämä sosiaalinen kontrolli. Tämän kontrollin heikkous lisäsi nuorten rikosalttiutta. Näkemys on samansuuntainen Travis Hirschin (1969) kehittämän sosiaalisen kontrollin teorian sekä Cheungin tutkimushavaintojen kanssa. (Cheung, 2014, 172–173) Rikollisuuteen vaikutti myös kodin arvomaailma ja asenteet. Tutkimuksissa perheen asenteiden on havaittu vaikuttavan esimerkiksi lapsen koulunkäyntiin (Vauhkonen & kumppanit 2017, 506–509)

Kuvio 8. Lapsuuden epäsuotuisat kasvuolot

9.1.2 Ystävyyssuhteiden ja yksinäisyyden merkitys lasten ja nuorten rikollisuudessa

Lasten ja nuorten rikollisuuteen liitettiin haastatteluissa vahvasti kaveripiirin ja ryhmän vaikutus. Nuorisoriikollisuuteen liitettiin haastatteluissa impulsiivisuus ja jännityksenhakuisuus.

Haastateltavat toivat lisäksi voimakkaasti esiin, että nuorista merkittäväällä osalla rikollisuus

jää vain nuoruuden hölmöilyihin. Haastateltavien näkökulma on hyvin samansuuntainen aikaisempien tutkimusten kanssa. (Haikkola & kumppanit 2019, Le Blanc 2020)

Kaveripiirin osalta haastateltavat nostivat esiin kaveripiirin monenlaiset rikosalttiuteen vaikuttavat tekijät. Toisaalta kuvailtiin, kuinka kaveriporukka voi olla nuorelle ongelmallinen esimerkiksi painostuksen, rikosmyönteisten asenteiden ja päihteiden käytön myötä. Esiin nousi vahvasti myös polarisoitumisen ilmiö, jossa heikosti pärjäävät nuoret erkaantuivat hyvin pärjäävistä. Tutkimuksissa nuorten polarisoitumisesta ovat maininneet muun muassa Haikkola ja kumppanit (Haikkola & kumppanit 2019, 149). Nuorten jengiytymistä on tutkittu paljon muun muassa leimautumisteoriassa, jonka mukaan rikollisuutta ja poikkeavuutta määrittelee nuoret ulossulkeva ryhmä. (Becker H.1963, Lemert 1972) Tässä tapauksessa nuorten toiseus ja erkaantuminen muista nuorista jo varhain tekee heistä oman erottuvan ryhmänsä, jonka haastateltavat asiantuntijat tunnistivat ja erottivat hyvin pärjäävistä nuorista.

Kaveriporukan rikosalttiuden selitystekijät olivat haastateltavilla samansuuntaisia, kuin kriminologisissa teorioissa. Kaveriporukan yllytys ja painostus rikoksen tekoon on tunnistettu muun muassa yleisessä paineteoriassa. (Agnew 1992, 74–75) Kaveriporukan keskuudessa tapahtui myös oppimista: kavereilta opittiin rikosmyönteisiä asenteita, koulukielteisyyttä ja käytännön rikoksenteon taitoja. Kaveriporukkaan ja jengeihin saattaa tutkimusten mukaan liittyä vahvoja kunnioituksen puutteen ja hylkäämisen tunteita (Hughes & Short, 2015, 595).

Nuorisojoukkojen ja jengien rikollisuutta on tutkittu kriminologian kentällä monenlaisia näkökulmia ja teoreettisia lähestymistapoja hyödyntäen. Jengeihin liittyvää rikollisuutta on pyritty lähestymään kriminologiassa muun muassa sosiaalisen oppimisen teorian näkökulmasta (Sutherland & Cressey 1955) leimaantumisen kautta (Cohen, 1955, Becker H.1963, Lemert 1972), sekä esimerkiksi asuinalueisiin liittyviä tutkimuksia hyödyntämällä (Shaw ja McKay, 1972).

Kaveripiiriin liittyi toksisten asenteiden ja kasautuvien ongelmien lisäksi myös paljon nuoren näkökulmasta käsin positiivisia elementtejä. Kavereista haettiin turvaa, ja arvostuksen kokemusta. Kavereilta ja vertaisryhmiltä saatetaan Hughesin ja Shortin mukaan hakea kunnioitusta ja hyväksyntää, sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta (Hughes & Short, 2015, 595). Yksinäisyys ja ystävyys kietoutuivat toisiinsa monella tavoin. Rikosalttiilla nuorilla kuvailtiin olevan haasteita kaveritaidossa ja ystävien löytämisessä. Aikaisemmissa tutkimuksissa nuorten rikollisuuteen on liitetty muun muassa antisosiaalisuus (Elonheimo 2010 22–23) ja heikot sosiaaliset ja verbaaliset taidot (Hirschi & Gottfredson 1990, 89–93).

Heikot sosiaaliset taidot ja jo valmiiksi suppeat sosiaaliset verkostot perheen osalta saattoivatkin käytännössä johtaa siihen, että nuorille ei jää paljon valinnanvaraa kavereiden osalta. Rikollisesta elämäntavasta irrottautuminen edellytti haastateltavien mukaan monesti kaveripiirin vaihtoa. Mutta jos muita kavereita ei ole, jää ainoaksi vaihtoehdoksi yksinäisyys. Yksinäisyyden vaihtoehto on rikosherkän nuoren näkökulmasta erityisen raskas, kun huomioi että nuoret hakevat kaveriporukasta turvallisuuden tunnetta, arvostusta ja ihailua.

Haastateltavat tuovat esiin, että nuoret eivät ole kaveripiirien muodostumisen osalta vain passiivisia olosuhteiden uhreja, vaan myös aktiivisia toimijoita, jotka hakeutuvat tietyn tyyppisten nuorten seuraan. Haastatteluissa kuvailtiin melkein sanasta sanaan sama skenaarioratkaisu, jonka Cohen kuvailee teoksessaan *Delinquent boys* (1955). Skenaarion mukaan vanhempi ajattelee helposti, että omasta lapsesta tuli hullu, koska lapsi ajautui pahantapaisen lapsen väärään seuraan. Sekä haastateltavien että Cohenin mukaan asia ei ole näin mustavalkoinen, vaan lapsi itse voi valita vaikutukseltaan negatiiviseen seuraan hakeutumisen. Cohenin mukaan, kun vanhempi kuvailee oman lapsensa olevan hyvä ja kiltti, mutta ajautuneen väärään seuraan ja sen myötä ongelmiin, hän pohjimmiltaan olettaa, että nuorella ei ole synnynnäistä taipumusta rikolliseen toimintaan, eikä rikolliset ideat ole nuoren itse keksimiään. (Cohen, 1955, 1–2)

Muita ystäviin ja yksinäisyyteen liitettyjä selitystekijöitä olivat kiusaaminen, sekä internet ja sosiaalinen media. Kiusaamista oli kokenut vuoden 2021 kouluterveyskyselyn mukaan useat oppilaat, ja fyysisenä väkivaltana sitä oli kohdannut useampi kuin joka kymmenes alakoulun 4. ja 5. luokkalainen. Yläkoulussa luku oli keskimäärin 16 prosenttia, ja ammatillisissa oppilaitoksissa 15,5 prosenttia. (Kouluterveyskysely 2021, 7) Kiusaaminen saattoi haastateltavien mukaan johtaa muun muassa yksinäisyyden kokemuksiin, ja tehdä esimerkiksi kouluympäristöistä turvattomia.

Internet ja sosiaalinen media nousi esiin toisaalta myönteisenä voimavarana ja keinona löytää ystäviä, mutta myös paikkana, jossa saatettiin ikään kuin kuplautua toksiin yhteisöihin. Lisäksi internetissä saattoi levitä haitallisia trendejä, sekä rikosmyönteisiä asenteita. Kivivuoren ja kumppanien mukaan internetin erilaisissa vihayhteisöissä voi tapahtua muun muassa rikosmyönteisten asenteiden ja uusien tekotapojen oppimista, sekä kannustusta ja ihailua rikollisille teoille (Kivivuori ja kumppanit 2018, 179–180).

Kuvio 9. Ystävät ja yksinäisyys

9.1.3 Päihteet, mielenterveysongelmat ja niiden vuorovaikutus lasten ja nuorten rikollisuudessa

Päihde- ja mielenterveysongelmat käsiteltiin haastatteluissa yhtenä laajana toisiinsa vuorovaikutteisena teemana. Molempiin liittyi usein pahoinvointia ja traumatisoitumista. Päihdeongelman katsottiin nuorten kohdalla olevan usein itselääkintää, erityisesti jos käyttö oli alkanut hyvin nuorena. Päihteisiin liitettiin toisaalta euforian ja jännityksen hakeminen ja toisaalta oman pahan olon turruttaminen. Päihteiden ongelmallisen käytön katsottiin olevan merkittävä tekijä rikollisuuden käytön aloittamisessa, ja rikolliseen elämäntapaan jäämisessä.

Haastatteluissa pohdittiin päihteiden käyttöä kiinnostavasti hyvin samaa ajattelua käyttäen kuin Durkheim. Sekä Durkheim että haastateltavat pohtivat eräänlaista kyltymättömän nälän tilaa, jossa tavoitellaan koko ajan jotain enemmän. Durkheimin mukaan, kun yksilö tavoittelee päämäärää, joka on tavoittamattomissa, hän tuomitsee itsensä jatkuvaan tyytymättömyyden tilaan. Vaikka saisi jotain enemmän, ja haluaa silti lisää, ei aikaisemmat tarpeet tyydyty, vaan jäljelle jää kasvanut halu ja nälkä saada lisää. Lisääntynyt vauraus ei siksi välttämättä lisää yksilön onnellisuutta, jos tavoitteet tuntuvat edelleen kaukaisilta tai mahdottomilta saavuttaa. (Durkheim 1897, 285–296) Haastatteluissa käytettiin samaa vertausta päihteiden käyttöön, jossa haetaan jatkuvasti uutta euforian tilaa. Päihtyneenä tekojen seuraamuksia ei ajatella, ja kontrolli omasta toiminnasta on heikompaa.

Päihteiden käytön aloittamisessa kaveripiirillä oli erittäin vahva vaikutus. Päihteet esittelee nuorelle tyypillisesti läheinen kaveri, ja onkin osittain huonoa tuuria, jos lähipiirissä on tällainen henkilö. Päihteiden käyttöön riskiin vaikuttavat siis nuoren lähipiirin ihmiset ja heidän asenteensa. Päihteet lisäävät rikosalttiutta haastateltavien mukaan muun muassa harkintakyvyn madaltumisen ja ongelmakäytön myötä. Päihteisiin liittyi myös päihderikollisuus. Rikoksia saatettiin tehdä päihtyneenä, päihteet saattoivat toimia teon motivaattoreina, ja niihin liittyivät myynnin ja käytön rikokset. Päihteiden voidaankin katsoa toisaalta madaltavan yksilön impulssikontrollia, mutta niihin liittyi myös yksilölliset erot. Alttiutta päihteiden ongelmakäytölle lisäsivät aikaisemmat traumat. Myös Conrad ja Schneider huomauttavat, että päihteiden ongelmakäyttö ja vaikutus rikoskäyttäytymiseen ei ole kaikilla samankaltaista (Conrad & Schneider 1981, 75–77).

Mielenterveysongelmien osalta yhteys rikollisuuteen ei ollut yhtä selkeä tai voimakas kuin päihteillä. Mielenterveyden ongelmien osalta persoonallisuushäiriö, antisosiaalisuus ja matala empatiakyky yhdistettiin kasvaneeseen rikosalttiuteen, mutta mielenterveysongelmat näkyivät nuorten kohdalla haastateltavien mukaan myös ahdistuksen, masennuksen ja toivottomuuden tunteina. Haastatteluissa kritisoitiin mielenterveysongelmien käsitteen määritelmän laajuutta. Kaikkea ei ole mielekästä leimata mielenterveysongelmien kattokäsitteen alle, ja tästä esimerkkeinä käytettiin muun muassa päihdeongelmaa tai tunnetaitojen haasteita. Havainto ei ole perätön, sillä tässäkin tutkielmassa voi havaita, että tunne-elämän häiriöt voivat näkyä esimerkiksi heikkoina tunnetaitoina ja antisosiaalisuutena, ja siten esiintyvät useiden eri kategorioiden ja määritelmien alla.

Mielenterveysongelmien osalta esiin tuotiin hoitoon liittyvät ongelmat, ja järjestelmän haasteet nuorten kohtaamisessa. Elonheimon tutkimuksessa nousi esiin huolestuttava havainto, jonka mukaan mielenterveyden ongelmat olivat nuorilla rikoksenteijöillä yleisiä, mutta hoidon piirissä heistä oli vain pieni joukko. Rikosaktiivisimpien nuorten kohdalla 59 prosentilla oli psykiatrinen diagnoosi, mutta heistä vain 2,8 prosenttia oli käyttänyt mielenterveyspalveluja kuluneen vuoden aikana. Kaikkien uusintarikollisten kohdalla luku oli vain 1,9 prosenttia. (Elonheimo 2010, 52–53) Ennaltaehkäisyn näkökulmasta olisikin tärkeää saada nuoret heidän tarvitsemiensa palveluiden piiriin.

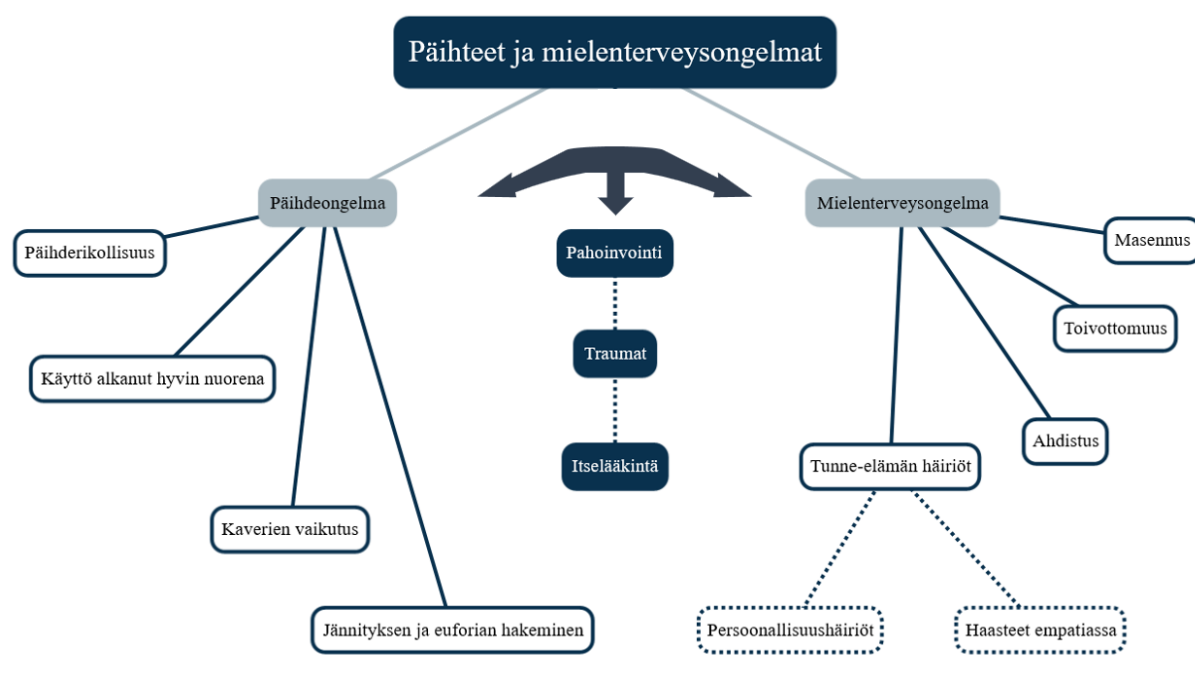
Mielenterveysongelmien ja päihdeongelmien voi havaita myös kuvioista 10. olevan keskenään vuorovaikutteisia. Päihdeongelma saattoi pahentaa jo olemassa olevia mielenterveysongelmia, tai luoda sellaisia. Toisaalta päihdeongelma alkoi usein itselääkinnästä. Lisäksi vuorovaiku-

tussuhteen tarkastelua hankaloittaa, että monesti päihdeongelma aiheuttaa mieluuliselta vaikuttavaa käytöstä. Conrad ja Schneider määrittelevät, että päihtyneen henkilön käytös voi olla antisosiaalista, epäjohtonmukaista- ja rationaalista, eikä häneen vaikuta sosiaalinen kontrolli yhtä vahvasti (Conrad & Schneider 1981, 75–77).

Haastateltavat toivatkin esiin, että käytännössä rikollisuuden ongelman ratkaiseminen edellyttää monessa tapauksessa itse asiassa päihdeongelman hoitoa. Keinoja päihdeongelman ratkaisuun oli kaveripiirien vaihto, päihdeongelmien kohtaaminen sairautena, sekä esimerkiksi Minnesota-mallin hoito.

Päihde ja mielenterveysongelmat nousevat voimakkaimmin esiin yksilöä ja yksilön toimintaa korostavissa kriminologisissa teorioissa. Niihin liittyy kuitenkin myös sosiaalinen ja alueellinen näkökulma. Esimerkiksi tilannetoimintateorian mukaan nuorten rikoksia tapahtuu eniten alueilla, joissa on paljon yökerhoja ja baareja (Kivivuori & kumppanit 2018, 219–220). Päihdeiden käyttö ja siihen liittyvät asenteet voidaan oppia muilta oppimisteorian mukaisesti. Päihtyneenä sosiaalisen kontrollin vaikutus on heikentynyt. Päihdeiden käyttöön voi myös liittyä leimaantumisen ja häpeän tunteita, ja käytön piilottelua.

Kuvio 10. Päihteet ja mielenterveysongelmat

9.1.4 Tunnetaidot, identiteetti ja minäkuva osana lasten ja nuorten rikollisuutta

Neljäs ja viimeinen selitystekijöiden teema ovat tunnetaidot, identiteetti ja minäkuva. Kuvi-ossa 11. on ryhmitelty omiin joukkoihinsa arvostuksen kaipaus, identiteetti, lapsen tai nuoren pahuus, moraalit ja tunnetaidot. Nämä tekijät ovat monet toisiinsa vuorovaikutussuhteissa. Osa tekijöistä on myös vuorovaikutteisia edellisen luvun mielenterveyden ongelmien, kuten tunne-elämän häiriöiden ja empatiakyvyttömyyden suhteen.

Haastateltavien mukaan nuoruudessa rakennetaan omaa identiteettiä, minäkuva ja persoonaa. Nuoruusiässä tapahtuva identiteetin muodostuminen ja ajattelun kehittyminen ja kypsyminen on tutkimuksissa todennettu ilmiö (Haikkola & kumppanit 2019, 149, Muurinen 2021, 7). Haasteena saattaa olla, että nuoren identiteetti on hauras tai epävarma, ja itsetuntemus heikko. Tämä voi johtaa erilaisten naamioiden muodostamiseen, jossa nuori rakentaa ympärilleen kovia kuoria suojakseen. Haastatteluissa mainitaan sosiaalisen kameleontin ongelma, jossa nuori ikään kuin sulautuu ja muovaa toimintaansa kaveriporukan mukana. Nuori saattaa tällöin olla hyvin altis muiden nuorten vaikutukselle ja toiminnalle.

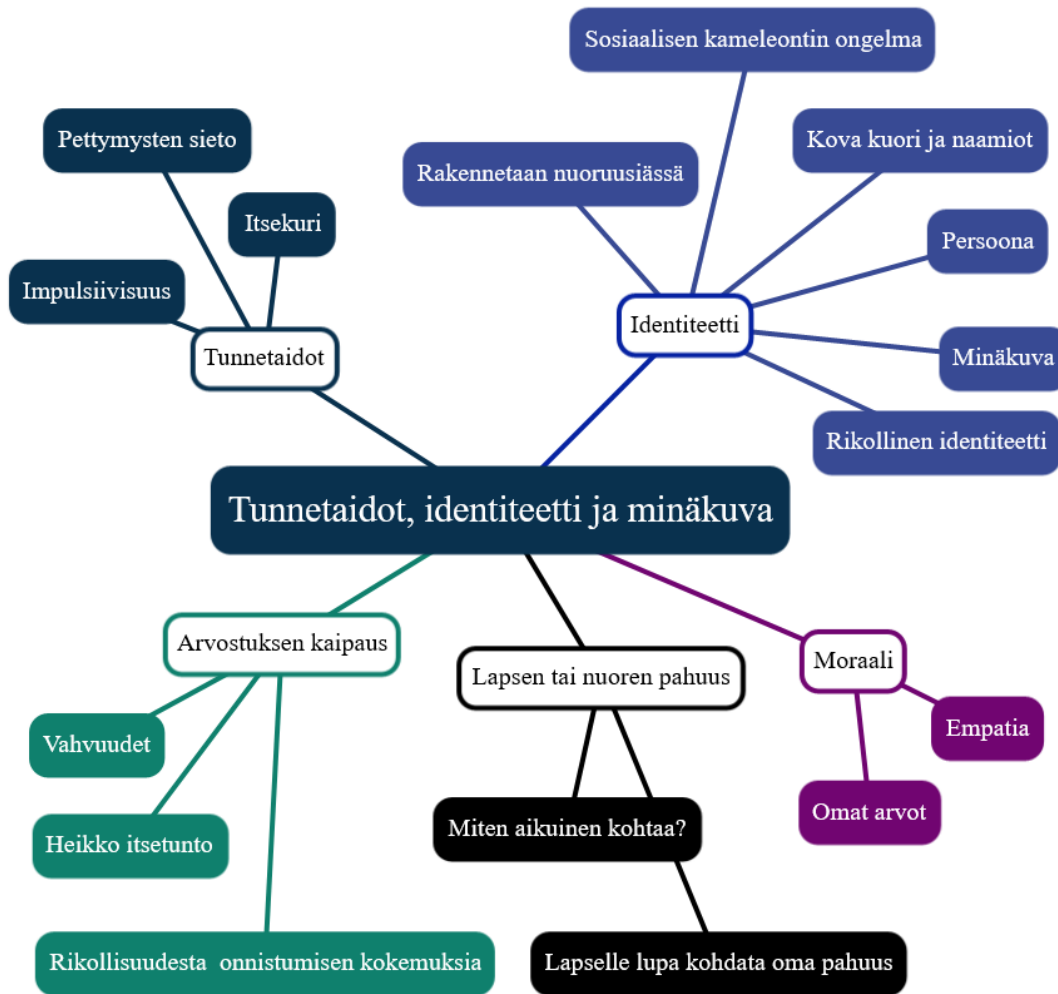
Identiteetin osalta haastateltavat mainitsevat, että varsinainen rikollinen identiteetti muodostuu tavallisesti vasta vankilassa. Identiteetin kohdalla on hyvä pohtia leimautumisen ja itseään toteuttavan ennusteen merkitystä. Leimalla haastateltavat tarkoittavat, että muut alkavat määrittellä nuoren rikolliseksi tai muista poikkeavasti. Tämä leima saattaa muuttua itseään toteuttavaksi ennusteeksi. Itseään toteuttava ennuste voi näkyä myös nuorten itseluottamuksen ja arvomaailman osalta. Käytännössä se tarkoittaa, että nuorten kerrotaan olevan esimerkiksi rikollisia, vaikka he eivät vielä ole, tai he uskovat, etteivät he voi pärjätä koulussa hyvin. Jos he alkavat toimia näiden alkuun epätosien määritelmien mukaan, ne saattavat muuttua todelliseksi. Itseään toteuttavaa ennustetta ovat tutkineen muun muassa Merton ja Becker (Merton 1968, 477 & Becker G. 1993, 388).

Rikosalttiiden nuorten tarve arvostukseen on haastateltavien mukaan huomattavaa. Nuoret haavevat rikollisuudesta arvostuksen ja onnistumisen kokemuksista. Toisaalta tältä toiminnalta nuoria suojaavat erilaiset taidot ja vahvuudet rikollisen maailman ulkopuolella. Kriminologisista teorioista vertailukohtaa tähän tuo esimerkiksi paineteoriat, joiden mukaan rikollisuus voidaan nähdä keinona saavuttaa yhteiskunnassa arvostettuja tavoitteita ja asemia. Rikosalttiiden nuorten kohdalla tavoitteet voivat olla taloudellisen menestyksen sijasta yksinkertaisesti voiman, vallan ja kontrollin tunteen sekä muiden kunnioituksen saavuttaminen tarvittaessa vaikka rikollisuuden keinoin.

Haastatteluissa kuvattiin tunnetaitojen osalta, että matala impulssikontrolli ja heikko itsekontrolli lisäsivät nuoren rikosalttiutta. Tutkimusten mukaan matala itsekontrolli on yhteydessä heikkoihin sosiaalisiin taitoihin, impulsiivisuuteen ja riskin ottoon, toiminnan fyysisyyteen sekä heikkoihin verbaalisiin taitoihin (Hirschi & Gottfredson, 1990, 90). Esiin nousi myös heikko pettymysten sietokyky. Rikosalttiilla nuorilla saattaa haastateltavien mukaan olla antisosiaalisia taipumuksia, ja heikot sosiaaliset taidot. Antisosiaalisuus saattaa tutkimusten mukaan muodostaa kehityksellisen jatkumon, jossa antisosiaalinen käytös jatkuu lapsuusiästä nuoruuteen. Antisosiaalisuus on rikosalttiutta lisäävä tekijä, mutta toisaalta rikollisuus on vain osa antisosiaalisuutta. (Elonheimo 2010 22–23)

Rikollisuuden selitystekijänä esiin nousi haastatteluissa myös nuoren moraali. Moraaliin yhdistettiin empaattisuus muita kohtaan, ja nuoren omat arvot. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että miten lapsi tai nuori ajatteli rikoksen uhrin tunteita, ja miten tämä vaikutti heidän rikolliseen toimintaansa. He saattoivat esimerkiksi levittää luvatonta kuvamateriaalia, vaikka he tiesivät kyllä, ettei se tunnu kohteesta mukavalta. Haastateltavien mukaan nuoret tiesivät usein toimivansa väärin esimerkiksi näpistyksen hetkellä. Toiminta voitiin selittää paitsi impulsiivisuuden, mutta myös rationaalisen valinnan teorian kautta, jolloin lapsi tai nuori pohtii rikollisen teon hetkellä siihen liittyviä riskejä ja etuja (Cornish & Clarke 1985, 48). Esimerkiksi luvattoman kuvan levittämisen tai kiusaamisen seuraamus ei ole välttämättä nuoren mielestä sellainen, joka tekisi teosta kannattamattoman. On tosin hyvä muistaa, että nuorten rikollisuudelle on ominaista harkitsemattomuus ja aikuisten rikollisuutta moninaisemmat motiivit (Elonheimo 2010, 22–23).

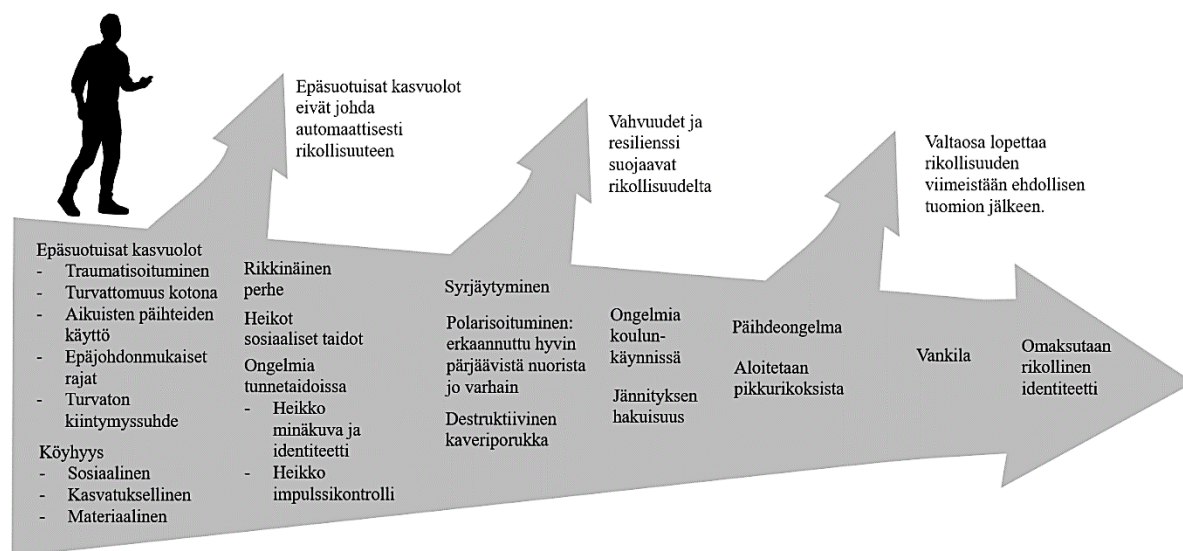
Haastateltavat toivat esiin maininnat lapsen tai nuoren pahuudesta. Heidän mukaansa lasten ja nuorten pahuutta ei osata kohdata yhteiskunnassa. He pohtivat, että lapsen voi olla hyödyllistä ja voimaannuttavaa pystyä kohtaamaan oma pahuutensa jo ennen nuoruusikää. Kun lapselle antaa luvan ja mahdollisuuden kohdata oman pahuutensa, häntä voi tukea oppimaan toimimaan toisin. Nämä opitut kokemukset voivat auttaa lasta tulevaisuudessa, ja myös tarjota keinoja ja toimintatapoja selviytyä tulevista tilanteista, joissa nuori joutuu kohtaamaan oman pahuutensa.

Kuvio 11. Tunnetaidot, identiteetti ja minäkuva

9.2 Polku rikollisuuteen asiantuntijoiden kuvaamana

Kuvio 12. on visuaalinen metafora, joka kokoaa yhteen haastateltavien näkökulmia rikollisuutta lisäävien taustatekijöiden kasaantumisesta, sekä kuvaa lasten ja nuorten ajautumisen rikollisuuden pariin kerrostuvana prosessina. Haastateltavien mukaan usein itse rikollinen tapahtuma on nuorten kohdalla vain jäävuoren huippu, ja rikollisuus sivujuonne elämässä.

Kuvio 12. Polku rikollisuuteen on kasautuva

Rikollisen polun alkuvaiheista löytyy haastateltavien mukaan monia kuormittavia taustatekijöitä, jotka liittyvät monesti perheeseen. Näitä tekijöitä on jo esitelty luvussa 9.1.1. jossa käsitellään lapsuuden epäsuotuisia kasvuoloja, Tiivistäen epäsuotuisiin kasvuoloihin liittyy traumatisoitumista, kodin turvattomuutta, aikuisten päihteiden käyttöä ja turvaton kiintymyssuhde. Vanhemmilla on haasteita asettaa lapsille johdonmukaisia rajoja, ja usein perheessä esiintyy sosiaalista, kasvatuksellista ja materiaalista köyhyyttä. Kodin ja kasvuympäristön rikosalttiutta kasvattava vaikutus on noussut esiin lukuisissa aikaisemmissa tutkimuksissa (muun muassa Elonheimo 2010, Manzoni & Schwarzenegger 2018).

Merkitsevää on, että näistä tekijöistä monet esiintyvät perheissä samanaikaisesti, eli ne kasaantuvat varsin pienelle joukalle. Vanhempien vaikutusta lasten tulevaan rikosalttiuteen on tutkittu erityisesti biososiaalisten teorioiden näkökulmaa hyödyntäen. Ensinnäkin he saattavat toistaa kasvatuksessaan ylisukupolvisesti aikaisempaa heikkoa vanhemmuutta. Kulttuurin ja kasvatuksen lisäksi perheessä jaetaan sosiaalisen huono-osaisuuden lisäksi myös perintötekijät. Tutkimuksissa on havaittu, että esimerkiksi antisosiaalisuus, matala itsekontrolli, addiktioherkkyys ja heikot kognitiiviset kyvyt ovat osittain geneettisiä. (Kivivuori ja kumppanit, 2018 192–195) Haastateltavat toivatkin esiin rikollisuuden ylisukupolvisuuden, sekä havainnot, kuinka lasten toimintatavoissa ja manereissa toistui heidän vanhempiensa toiminta.

Rikosalttiin nuoren perhetaustasta löytyi usein rikkinäinen perhe, jolla tarkoitetaan vanhempien avioeroa tai yksinhuoltajuutta. Perheellä ja lapsella saattoi olla heikot sosiaaliset siteet,

eli perheellä ei ollut erityisemmin ystäviä tai sukulaisia läsnä arjessa. Nuorilla saattoi olla monenlaisia ongelmia tunnetaidoissa, kuten heikko itseluottamus, matala impulssikontrolli ja heikko identiteetti ja minäkuva. Myös lastensuojelun asiakkuus oli yleistä. On kuitenkin tärkeää muistaa, että epäsuotuisat kasvuolot eivät automaattisesti johda rikollisuuteen, vaan jopa saman perheen sisarukset saattavat ajautua hyvin erilaisille elämänpoluille samoista lähtökohdista huolimatta. Rikolliselta polulta auttoi pois myös resilienssi eli suojaavat tekijät ja voimavarat, kuten vahvuudet.

Nuoren ajautumisessa kohti rikollisuutta esiin nousi kouluympäristön ja kaverien merkitys. Rikosalttiiden nuorien kohdalla probleemat olivat haastateltavien mukaan hyvin monenlaisia. Haastatteluissa tuotiin ilmi, että koulupudokkuuden ja syrjäytymisen taustalla vaikuttavat usein samat tekijät, jotka aiheuttavat rikollisuutta. Myös tutkimuksissa on havaittu, että pienelle joukolle nuoria kasautuu merkittävä osa rikoksista, ja lisäksi myös sosiaalista huonosuutta. Kasautuvia haasteita oli sekä haastateltavien, että aikaisempien tutkimusten mukaan haasteet elämänhallinnassa, ongelmat koulunkäynnissä, päihdeongelmat sekä perheeseen liittyvät vaikeudet. (Haikkola & kumppanit 2019, 11)

Kodin kasvatuksellinen ja sosiaalinen köyhyys saattoi johtaa siihen, että lapsen tai nuoren tunnetaidot ja sosiaaliset taidot jäivät hyvin heikoiksi. Useissa eri haastatteluissa toistui ajatus siitä, että toisaalta kaveriporukan luo hakeudutaan itse aktiivisesti, mutta toisaalta kaverien suhteen sosiaalisesti kömpelöllä nuorella ei ole erityisemmin valinnanvaraa. Moni nuori valitsee mieluummin toksisen ja destruktiivisen eli tuhoisan kaveripiirin, kuin yksinäisyyden. Kuormittavista ja turvattomista kasvuoloista lähtöisin olevat nuoret hakevat monesti kaveriporukasta turvaa ja arvostusta, mikä lisää entisestään kynnystä vaihtaa kaveripiiriä. Esiin nousee myös sosiaalisen kameleontin ilmiö, jossa nuori mukauttaa toimintaansa kaveriporukan arvojen ja toiminnan mukaiseksi. Tällöin nuori on herkempi painostukselle, ja altis seuraamaan muiden mukana.

Kaveripiirin merkitystä käsitellään tarkemmin luvussa 9.1.2., mutta kiteyttäen kaveripiirien yhtyettä rikosalttiuteen on tutkittu esimerkiksi jengeihin kohdistuneilla tutkimuksilla. Oppimisteorian näkökulmasta on tutkittu muun muassa, kuinka kaveripiiriltä opitaan toisaalta rikosmyönteisiä asenteita, mutta myös käytännön rikosten teon taitoja (Sutherland & Cressey 1955). Haastateltavien näkökulmissa esiintyi myös sosiaalisen kontrollin ja leimautumisteorian näkökulmia. Jos perhe ei pystynyt tarjoamaan lapselle sosiaalista kontrollia ja tukea, tämä lisäsi lapsen rikosalttiutta. Toisaalta tämä tuki ja kontrolli muulta suvulta ja yhteisöltä perheen vanhemmille saattoi myös olla heikkoa. Leimaavuus taas lisäsi polarisoitumista ja nuorten

heikkoa minäkuva. Heikot tunnetaidot nousivatkin haastatteluissa esiin toistuvasti. Lapsen ja nuoren toiminta saattoi olla impulsiivista, eikä heillä ollut käytännön keinoja selviytyä haastavista tilanteista. Heikko itsekontrolli on itsekontrolliteorian mukaan merkittävä rikosalttiutta lisäävä tekijä (Hirschi & Gottfredson, 1990).

Haastateltavat toivat esiin polarisoitumisen ilmiön, jolla he kuvasivat, kuinka heikosti pärjäävät nuoret erkaantuvat hyvin pärjäävistä jo varhaisessa vaiheessa. Ilmiö näkyy myös tutkimuksissa: muun muassa Haikkolan ja kumppanien mukaan rikoksia tekevät nuoret ovat ikäluokassaan marginaalisessa asemassa, ja tämä syventää polarisoitumista rikoksia tekevien ja tekemättömien nuorten välillä (Haikkola & kumppanit 2019, 149). Kun huomioi, että nuorten asenteet rikoksia kohtaan ovat kehittyneet 2000-luvun aikana negatiivisemmaksi (Salmi 2004, 138–139, Kivivuori ja kumppanit, 2018 140), on riski rikoksia tekevien nuorten toiseudesta muiden nuorten kanssa merkittävä.

Varsinainen rikollisuus on usein haastateltavien mukaan luonteeltaan impulsiivista ja jännityksenhakuista, kuten näpistelyä. Teot tehdään kaveriporukalla. Haastatteluissa tuotiin esiin näkökulmia, joiden mukaan ensikertalaiset näpistelijät eivät vielä varsinaisesti ole rikollisella polulla, tai he ovat vasta aivan polun alkuvaiheissa. Tässä vaiheessa oikea-aikainen puuttuminen esimerkiksi näpistelykeskustelun avulla voi auttaa ehkäisemään tulevien rikosten tekemisen. Haastatteluissa mainittiin, että nuorisorikollisuus lähtee tyypillisesti näpistyksistä, ja teot eskaloituvat hiljalleen.

Haastateltavat painottivat voimakkaasti, että nuorten rikollisuus ei tarkoita, että he jäävät kiinni rikolliseen elämäntapaan. Haastateltavat puhuvat nuoruuden rikollisesta toiminnasta hölmöilynä, törttöilynä, kurittomuutena ja mielijohteena. Heidän mukaansa rikollinen toiminta loppuu tavallisesti viimeistään ehdolliseen vankeustuomioon. Tutkimuksissa nuoren iän on vahvistettu olevan rikosalttiutta lisäävä tekijä (Hirschi & Gottfredson, 1983, Saarikkomäki & Tanskanen, 2018, Le Blanc 2020). Muun muassa Le Blancin mukaan on kriminologiassa tunnettu tosiasia, että iän myötä rikosherkkyys laskee. Rikosten määrällinen huippu saavutettiin noin 12–20 ikävuoden aikana, jonka jälkeen määrät laskevat tasaisesti iän kasvaessa. (Le Blanc 2020, 187–188).

Haastateltavien mukaan rikollisuudesta ikään kuin kasvetaan ulos, ja se jää valtaosalla osaksi nuoruuden hölmöilyä. Kuitenkin pieni joukko jatkaa rikosten tekoa aina vankilatuomioon saakka. Ehdollinen tuomio on nuorten kohdalla yleinen ja pääosin toimiva ratkaisu, jonka jälkeen valtaosa lopettaa rikosten teon. Tämä näkökulma on samansuuntainen Marttusen (2006)

kanssa. Marttusen mukaan ehdolliseen tuomittujen nuorien joukosta noin kymmenesosa tuomitaan useampaan ehdolliseen tuomioon vuoden sisällä. (Marttunen, 2006, 297–298)

Haastateltavien mukaan vain pieni osa nuorista päätyy pidempikestoiselle rikosuralle. Tämä nuorten joukko on pieni, mutta heille kasaantuu useita ongelmia. Vankila on haastateltavien mukaan paikka, missä tutustutaan rikolliseen maailmaan, ja omaksutaan rikollinen identiteetti. Muurisen mukaan alaikäiset vangit ovat Suomessa harvinaisuus (Muurinen 2021, 10), ja yleisesti ottaen vankilaa ei pidetä haastateltavien mukaan nuorille hyvänä ympäristönä. Varsinainen rikollisuus kasautuu tutkimusten mukaan voimakkaasti. 4 prosenttia suomalaistutkimuksen nuorista miehistä teki 72 prosenttia kaikista rikoksista, ja tämä ryhmä koostui moninkertaisista rikoksen uusijoista. Elonheimon mukaan kaikkein rikosaktiivisimmalle joukolle on ominaista aikainen aloittamisikä ja pitkä ja aktiivinen rikosura. (Elonheimo 2010 4–23)

Haastateltavat pohtivat myös tyypillistä ja epätyypillistä rikollisuutta. Tyypilliseen rikollisuuteen haastateltavat yhdistivät samoja tekijöitä, joita löytyy kuviosta 12. Nuorten rikollisuudelle tyypillistä oli kaveriporukan suuri merkitys, päihteiden varhainen käyttö, impulsiivinen toiminta, ja monenlaiset kasvu ympäristön haasteet.

Epätyypilliseen rikollisuuteen haastateltavat puolestaan yhdistivät poikkeavat demografiat ja poikkeavat teot. Käytännössä epätyypillisenä voitiin pitää tilannetta, jossa nuoren ulkoiset puitteet vaikuttivat hyviltä, ja perheenä on ydinperhe. Rikoksille oli haastateltavien mukaan epätyypillistä se, että ne aloitetaan vasta aikuisikäällä, tai että nuori toimii täysin yksin. Lisäksi erittäin harvinaisena esiin nostettiin vakavat väkivaltarikokset ja nuorten tunnekylläisyys.

9.3 Haastateltavien näkökulmia ja ratkaisuja rikollisuuden ennaltaehkäisyyn

Rikosseuraamuslaitoksen haastateltava R1 kertoo, että on olemassa kriminogeenisiä tekijöitä, jotka luokitellaan staattisiin ja dynaamisiin. Staattiset kriminogeeniset tekijät ovat luonteeltaan sellaisia, ettei niihin voi esimerkiksi rikosseuraamuslaitoksella vaikuttaa. Tällaisia ovat muun muassa ikä, sukupuoli, vankilakertaisuus ja rikosten määrä. Sen sijaan on tekijöitä, joihin voidaan muuttaa ja vaikuttaa, ja ne ovat työskentelyn keskipisteenä. Dynaamisia eli muutettavia kriminogeenisiä tekijöitä ovat muun muassa arvot ja ajattelu sekä asenteet ja uskomukset. Koulutuksen keinoin voidaan lisätä nuorten työmarkkina-arvoa, sekä vahvistaa heikkoja ongelmanratkaisutaitoja. Sosiaalisten sidosten vähäisyyteen voi vaikuttaa tukemalla nuorten sosiaalisia taitoja, ja lisäämällä sosiaalisten sidosten määrää. Lisäksi päihteiden käytön ja päihdeongelman hoitaminen vähentävät rikoksen teon riskiä merkittävästi.

Lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisy oli haastateltavien mukaan haastava teema lähestyä, mutta he toivat esiin erilaisia kehitysehdotuksia ja näkökulmia. Kuviossa 13. nämä teemat on jaoteltu viranomaisjärjestelmän kehittämiseen, lapsen kohtaamiseen liittyviin tekijöihin, kouluun, kokemusasiantuntijuuteen, kasvuympäristöön, opetukseen ja kasvatukseen sekä maahanmuuttoon.

Kuvio 13. Lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisy

Koulun merkitys lasten ja nuorten rikollisuuteen on jo tutkimusten valossa merkittävä, suomalaisessa rikollisuudessa korostuu matala koulutustaso (Kuvio 1. selvitettyjen rikosten syylliseksi epäiltyjen koulutus ja sukupuoli) sekä monenlaiset oppimisen vaikeudet (Nordic prison

education, 2005, 64). Haastateltavien mukaan rikosalttiilla nuorilla on usein haasteita koulunkäynnin kanssa. Koulun pedagogiset tavoitteet ja suorituskeskeisyys eivät anna oppilaille onnistumisen kokemuksia. Rikosmyönteisille nuorisoryhmille oli heidän mukaansa tavannaista kielteiset asenteet koulua ja opettajia kohtaan. Koulussa koettiin huonommuutta, ja arvostusta lähdettiin hakemaan koulun ulkopuolelta ja rikollisuudesta.

Haastateltavien mukaan koulunkäynnin haasteisiin ja negatiivisiin kokemuksiin oppimista kohtaan voidaan vaikuttaa koulun käytänteiden muutoksilla. Opetukseen tulisi lisätä taito- ja taideaineita, ja kannustaa ja tukea oppilaiden vahvuuksia. Opetuksessa tulisi myös välttää oppilaiden leimaamista. Opettajat voivat olla nuorille voimavara ja turvallinen aikuinen heidän arjessaan. Haastateltavien mukaan lapsille ja nuorille on äärimmäisen tärkeää, ettei heihin suhtauduta välinpitämättömästi. Nuoret saattavat kapinoida ja koetella aikuisia useita kuukausia, koska luottamuksen rakentaminen vie aikaa, eivätkä he luota kohtaamiinsa aikuisiin.

Muita konkreettisia keinoja, joilla koulu voi vähentää ja ennaltaehkäistä rikollisuutta on esimerkiksi yhteistyö lähikauppojen kanssa. Myös koulun ilmapiirillä on suuri merkitys, kuten puututaanko koulussa kiusaamiseen jämäkästi, ja millainen asenneilmapiiri koulussa on esimerkiksi varkauksia ja näpistyksiä kohtaan. Kouluissa voisi haastateltavien ehdotuksen mukaan myös tiivistää moniammatillista yhteistyötä. Onnistunut yhteistyö voi olla konsultointia ja tiedon jakamista esimerkiksi poliisin tai nuorisotyön kanssa. Myös organisaatioiden keskinäinen luottamus nostettiin tärkeäksi tekijäksi.

Äärelä havaitsi haastatellessaan nuoria vankeja, että heidän opilliset onnistumisensa sijoittuivat lähinnä alakouluun. Nuoret kokivat, että yläkoulussa he jäivät ulkopuolisiksi, ja koulun arki muuttui kamppailuksi järjestelmää vastaan. Hyvä opettajasuhde edellytti Äärelän mukaan välittämisen ja hyväksymisen kokemusta. (Äärelä 2012, 225–226) Elonheimo (2010, 77) toteaa väitöksessään, että koulussa opettajat tunnistavat lasten haasteita varsin tarkkaavaisesti. Hän ehdottaakin, että koulu ottaisi aktiivisemmän roolin lapsiperheiden varhaisessa tukemisessa erityisesti ongelmien havaitsemisen ja avun äärelle ohjaamisen suhteen. (Elonheimo 2010, 77)

Toisaalta haastatteluissa nousi esiin näkökanta, jonka mukaan koulussa haasteisiin on jo myöhemmistä puuttua. Koulu on ensisijaisesti opetukseen keskittyvä instituutio, jonka mahdollisuudet korjata lapsen ja nuoren tilannetta ovat rajalliset. Puuttumisen tulisi tapahtua jo ennen koulu maailmaa, sillä koulu ja opettajat pyrkivät ensisijaisesti opettamaan nuoria, eikä koulu kykene korjaamaan syvempiä haasteita.

Haastatteluissa nousi vahvasti esiin varhaisen puuttumisen merkitys, se mainittiin jollain tapaa jokaisessa haastattelussa. Onnistunut lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisy edellyttääkin haastateltavien mukaan konkreettisia muutoksia laajemmin viranomaisjärjestelmässä. Yhteistyötä eri organisaatioiden välillä tulisi tiivistää ja nopeuttaa. Puuttuminen ja tuki tulisi konkreettisesti kohdentaa voimakkaasti varhaiseen puuttumiseen. Tähän erinomaisia järjestelmiä ovat neuvola, ja koulua parempana vaihtoehtona päiväkotia. Järjestelmän kehittäminen edellyttää matalan kynnyksen tukipalveluita. Lastensuojelujärjestelmä koetaan haastateltavien mukaan perheissä vahvasti leimaavana tahona, joka harjoittaa kontrollia, ja ottaa lapset huostaan. Tarvittaisiinkin konkreettisia varhaisen tuen perhepalveluita, ja lastensuojelun leimallista termiä tulisi käyttää vain silloin, kun lapsi on vaarassa.

Lastensuojelu kaipaisi toimiakseen lisää koulutusta ja asennemuutoksia. Kehitysehdotuksina esiin nostetaan lapsen kohtaamiseen liittyvä toiminta ja kokemusasiantuntijuus. Lapsen kohtaavan viranomaisen ja aikuisen tulisi tiedostaa, että luottamuksen muodostuminen nuoreen edellyttää aikaa ja dialogisuutta. Dialogisuus tarkoittaa, että nuorella tulisi olla kokemus kuuluksi tulemisesta, ja siitä että aikuinen on kiinnostunut hänen asioistaan ja kokemuksistaan. Lapsen kohtaaminen edellyttää myös rohkeutta aikuiselta kestää ja kohdata lapsen kertomat asiat. Rohkeutta vaaditaan myös puuttumiseen: perheissä piilotellaan ja vähätellään monesti ongelmia, koska niihin liitetään voimakkaita häpeän tunteita. Viranomaisen tuleekin rohkeasti ja sinnikkäästi selvittää tilanteet, jotta niihin voidaan puuttua ja tarjota tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Lastensuojelujärjestelmän asiakkuutta leimasi tiedon ja dialogisuuden puute. Päätösten ja ratkaisujen kohdalla näkyi selkeästi, ettei päättänyt taho tuntenut aidosti lasta. Haastatteluissa nousi esiin kokemuksia, jossa omaa sosiaalityöntekijää ei tunnettu. Järjestelmää kohtaan tunnettiin katkeruutta, eikä henkilökuntaan uskallettu tai haluttu kiintyä. Nämä haastatteluissa esiin nousseet kokemukset viranomaisten välinpitämättömyydestä ja heikosta asiakastunteuksesta eivät valitettavasti ole ainutkertaisia. Pekkarisen (2017) tutkimuksessa huostaanotetut nuoret kuvailivat, että merkittävä turvattomuutta lisännyt tekijä heidän sijoitusprosesseissaan oli oman toimijuuden puuttuminen sekä tiedon niukkuus. Nuoret kokivat, ettei heillä ollut valtaa vaikuttaa tapahtumiin. (Pekkarinen 2017, 183–184)

Järjestelmä ja viranomaiset eivät haastateltavien mukaan kykene kohtaamaan nuorien tarpeita, ja vaikka nuorisoriikollisissa on valtava määrä psykiatrista problematiikkaa, heistä vain 3 prosenttia on saanut apua. Nämä nuoret haastateltavan mukaan saatetaan ulkoistaa helposti hoito-

järjestelmästä, eikä heidän tarpeitaan osata kohdata, ja heitä saatetaan jopa provosoida järjestelmässä. Väite siitä, että rikosalttiit nuoret eivät pääse tehokkaasti tukijärjestelmän piiriin, on mielenterveyden osalta todelliseksi havaittu ilmiö. Elonheimon mukaan kaikkein rikosaktiivisista nuorista 59 prosentilla oli psykiatrinen diagnoosi, mutta mielenterveyspalveluja oli käytänyt vain 2,8 prosenttia (Elonheimo 2010, 52–53). Elonheimo ja kumppanit toteavatkin, että tutkimusten valossa on selvää, että palvelusektori on epäonnistunut tavoittamaan ne pojat, joiden elämään psykososiaaliset haasteet vaikuttavat eniten (Elonheimo, Sourander, Niemelä, Nuutila, Helenius, Sillanmäki, Ristkari & Parkkola, 2009, 298).

Palvelusektorin kohdalla haastateltavat kokivat, että turhan usein paetaan rahojen ja resurssien rajallisuuden taakse, vaikka lapsen ja nuoren aito kohtaaminen ei maksa mitään. Resurssien osalta mainitaan myös, että kolmas sektori tuottaa erinomaisia tuloksia kohtuullisin kustannuksin. Haikkola ja kumppanit huomauttavatkin, että kustannustehokkuuden osalta riskinuorten tukeminen ja tunnistaminen on tärkeää, jotta heidän rikosuransa eivät jatku aikuisuudessa. Rikoskierteen ehkäisy säästää paitsi yhteiskunnan varoja, mutta myös rikollisuuteen liittyvää taloudellista ja inhimillistä kärsimystä, ja ehkäisee uhriksi joutumista. (Haikkola & kumppanit 2019, 11)

Merkittävänä voimavarana ja resurssina haastateltavat tuovat esiin kolmannen sektorin toimijat ja kokemusasiantuntijat. Kokemusasiantuntijoilla oli haastateltavien mukaan vankkaa ammattitaitoa ja osaamista, ja kyky löytää ainutkertainen yhteys nuoriin. Haastattelussa mainittiin kokemusasiantuntijoiden koulutushanke KEIJO (2018–2020), joka palkittiin 2019 vuoden pedagogisena tekona. Hankkeessa kokemusasiantuntijuutta rikos ja päihdepuolelta pyritään hyödyntämään ammatillisesti koulutuksen keinoin. Vaikka hanke on päättynyt, kokemusasiantuntijoiden koulutus jatkuu muun muassa Laureassa.

Kokemusasiantuntijoilla on paljon voimavaroja ja potentiaalia esimerkiksi vertaistuen tarjoamiseen ja ennakoluulojen murtamiseen. He voivat auttaa kehittämään palveluja ja tuoda järjestelmiin uusia näkökulmia ja innovaatioita. KEIJO - koulutuksen osalta on tärkeää, että siihen osallistuvilla on haluja ja resursseja käyttää omia kokemuksiaan toisten hyväksi. (Salmi, Lindström & Schellhammer-Tuominen 2020, 13–14) Haastattelussa tuodaankin esiin, että kokemusasiantuntijoita on tärkeää tukea ja kannustaa muistamaan myös heidän oman hyvinvointinsa ja jaksamisensa tärkeys.

Muita esiin nousseita ennaltaehkäisyn näkökulmia oli esimerkiksi valituksen ja opetuksen lisääminen, sekä konkreettinen puuttuminen esimerkiksi näpistykseen näpistelykeskustelun avulla. Näpistelykeskustelusta kerrotaan tarkemmin seuraavassa luvussa. Opetuksen osalta

esiin tuotiin turvataitojen ja itsensä suojaamisen taidot, jolla voidaan ehkäistä lapsen uhriksi joutumista. Mediataitojen merkitys on noussut merkittävään rooliin nykyajan internetin ja sosiaalisen median myötä. Olisi myös tärkeää opettaa lapselle konkreettisia tapoja toimia toisin esimerkiksi konfliktitilanteessa.

Haastatteluissa tuotiin esiin vahvuusajattelun kautta perheiden voimavarat ja mahdolliset lasta rikollisuudelta suojaavat tekijät. Näitä voivat olla huoltajan rakkaus lastaan kohtaan, tai lapsen elämän muut turvalliset aikuiset, kuten opettajat, valmentajat, sukulaiset, kummit ja esimerkiksi lastensuojelun työntekijät. Olisikin tärkeää löytää lapsen ja nuoren elämästä myönteisiä asioita. Haastateltavien mukaan kun nuoren elämässä saa yhden osa-alueen kuntoon, tämä saattaa käynnistää myönteisen kehän, ja edistää myös muita elämän alueita. Esimerkiksi hyvä ja laadukas kontakti turvallisen aikuisen kanssa voi auttaa lasta avautumaan tunteistaan, ja siten tukea lapsen itsetuntemuksen ja tunnetaitojen kehitystä.

Maahanmuuttajien rikollisuuden ehkäisyyn haastateltavilla oli selkeitä näkökulmia, joista merkittävänä esiin nostettiin rasismien ongelmien ratkaisu, ja maahanmuuttajien integraation tukeminen erityisesti kielitaidon ja koulutuksen kautta. Haastateltavien kokemuksissa rasismi on Suomessa merkittävä ongelma, joka vaikuttaa maahanmuuttajataustaisten henkilöiden arjen kokemuksiin, työllistymiseen ja kohtaamisiin viranomaisten kanssa. Suomen on tutkimuksissa havaittu olevan Euroopan rasistisin maa. Peräti 63 prosenttia afrikkalaistaustaisista henkilöistä kertoi kokeneensa kuluneen viiden vuoden aikana rasistista häirintää. Euroopan maiden keskiarvo oli vertailun vuoksi 30 prosenttia. (EFRA 2018, 15)

Haastatteluissa tuotiin esiin lukuisia kouriintuntuvia esimerkkejä arjen rasismista. Rasismien ja ennakkoluulojen rikollisuutta kasvattavaa vaikutusta on tutkittu kriminologiassa muun muassa itseään toteuttavan ennusteen (Merton 1968) ja leimautumisen kautta (Becker G. 1993) Rasismien ongelmien ratkaisu edellyttää haastateltavien mukaan ensinnäkin ilmiön yleisyyden ja vakavuuden tunnistamista ja hyväksyntää, sekä konkreettisia muutoksia toimintaa. Arjessa nämä muutokset voivat olla esimerkiksi jo sitä, että puututaan rasismiin heti sitä havaitessa, ja tarjotaan rasismien uhrille tukea sivuun katsomisen ja välttelyn sijasta.

Maahanmuuttajien rikollisuuteen liittyvien ongelmien ratkaisuksi haastateltavat tarjosivat koulutusta ja tiedon lisäämistä. Koulujen ryhmäkokoja tulisi pienentää, ja kieltenopetusta edistää. Integraatiota tukevat myönteiset koulukokemukset, ja koulutus tukee myös työllistymistä. Tiedon lisäämisen järjestelmästä ja yhteiskunnasta mainitsee kokemusasiantuntija. Hän kuvailee, että rikoksia tekevät maahanmuuttajista ennen kaikkea uudet maahanmuuttajat, jotka eivät tunne systeemiä. Haastateltavan näkemystä tukee useampi tutkimus. Esimerkiksi

vuoden 2021 selvityksen mukaan seksuaalirikoksia tekevien maahanmuuttajien joukosta yli-edustettuja olivat ensimmäisen polven maahanmuuttajat (Vauhkonen, Kaakinen & Hoikkala 2021, 35).

9.3.1 Onnistuneen rangaistuspolitiikan edellytykset

Rangaistus on lähtökohtaisesti luonteeltaan jotain epämiellyttävää ja negatiivista. Tämän epämiellyttävän kokemuksen välttämiseen perustuu rangaistusten yleisestävyys. Rangaistus on haastateltavien mukaan lähtökohtaisesti hyvä ja tarpeellinen, mutta ilman toimivaa rangaistuspolitiikkaa niiden vaikutus voi olla heikko tai jopa rikollisuutta kasvattava. Toimiva rangaistus edellyttää oikea-aikaisuutta, dialogisuutta, oikeaa mitoitusta sekä johdonmukaisuutta. Lisäksi haastateltavilla oli hyviä kokemuksia sovittelumenettelyistä, joiden katsottiin olevan opettavaisempia ja jalostavampia, kuin esimerkiksi sakkorangaistukset.

Rangaistuksen ajoituksella tarkoitettiin, että puuttumisen ja reagoinnin tulisi olla nopeaa, ja toisaalta olla ajoitukseltaan oikea. Joskus tarvitaan kunnon pysäytys ja puuttuminen, mutta on tärkeää muistaa, että kohtuuttomana pidetty rangaistus voi rikkoa luottamuksen nuoren ja aikuisen, sekä nuoren ja järjestelmän välillä. Rangaistuksissa tulisi säilyttää dialogisuus, eli keskustelu ja vuorovaikutus nuoren ja aikuisen välillä. Oikea mitoitus ja johdonmukaisuus ehkäisevät katkeroitumista ja kostonhalua, ja luovat myös nuorelle turvallisuuden tunnetta. Kaiken rangaistuspolitiikan perusedellytyksenä tulisi toimia ensisijaisesti lapsen ja nuoren tuntemus.

Haastateltavista kolme oli tehnyt työkseen näpistelykeskusteluja. Näpistelykeskustelut ovat osa ankkuritoimintaa, jolla tarkoitetaan moniammatillista yhteistyötä, jonka tavoitteena on lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen sekä rikollisuuden ennaltaehkäisy. Ankkuritoiminta toteutetaan moniammatillisten ankkuritiimien avulla, ja näihin tiimeihin kuuluu erilaisia asiantuntijoita sosiaalitoimesta, terveystoimesta, poliisista, terveystoimesta sekä nuorisotoimista. Ankkuritiimi kohtaa nuoren perheineen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. (Moi-lanen, Airaksinen & Kangasniemi 2019, 17)

Näpistelykeskustelujen vahvuutena oli haastateltavien mukaan nopea reagointi ja konkreettinen seuraamus näpistyksestä. Lapsen tai nuoren rikolliseen toimintaan puututaan heti, ja tilanne ja sen herättämät tunteet käydään läpi sekä vanhempien että lapsen kanssa. Tämän tutki-

muksen haastateltavista näpistelykeskusteluihin on osallistunut poliisin edustaja, sekä nuorisotoimen järjestöpuolen työntekijöitä. Näpistyskeskusteluja järjestetään eri puolella Suomea, ja niistä saatetaan käyttää erilaisia nimityksiä, kuten näppis tai näpistyspuhuttelu.

Lapsi tai nuori kutsutaan näpistyskeskusteluun hänen jäädessään kiinni näpistyksestä ensi kertaa. Keskustelussa käydään nuoren ja huoltajan kanssa läpi näpistystilannetta: mitä tunteita tilanne herätti, miksi nuori päätti näpistää, ja mitä erilaisia seuraamuksia näpistelystä voi aiheutua. Keskustelu on kertaluontoinen, mutta yhteistyötä perheen kanssa voidaan jatkaa muun muassa keskusteluavun kautta, jos perhe näin toivoo. Näpistelykeskustelun tavoitteena on antaa näpistystilanteelle konkreettinen seuraamus, ja käsitellä tilanne läpi nuoren ja hänen huoltajiensa kanssa. Näpistelykeskustelussa kartoitetaan nuoren kokonaisvaltaista elämäntilannetta esimerkiksi ystävien, koulunkäynnin ja harrastusten suhteen. Näpistelykeskustelujen laajempaan tavoitteena on pyrkiä puuttumaan varhaisessa vaiheessa 15-vuotiaiden ja nuorempien lasten tekemiin varkauksiin, ja lähteä varhaisen puuttumisen keinoin ennaltaehkäisemään nuorten ajautumista rikoskierteisiin. (Haikkola & kumppanit, 2019, 62–63)

Näpistykseen kohdalla haastateltavat puhuivat teon taustalla vaikuttaneen joko sosiaalisen paineen, köyhyyden, jännityksen hakuisuuden tai impulsiivisuuden. Näpistys ei haastateltavien mukaan ollut usein tekona rationaalinen: taloudellinen hyöty jäi erittäin pieneksi, ja joissain tapauksissa kiinnijääntä ei ajateltu, vaikka vartijat ja valvonta olivat hyvin tehokasta. Tämä on kiinnostavalla tavalla ristiriidassa useiden kriminologisten teorioiden kanssa. Tilannetoimintateorian ja rutiinotoimintojen mukaan rikoksen teon riskiin vaikuttaa esimerkiksi tilan valvonta (Cohen & Felson 1979, Wikström & Loeber 2000). Rationaalisen valinnan teorian mukaan rikosta tehdessä tekijä pohtii riskien, hyödyn ja kiinnijäämisen välistä vuorovaikutusta (Cornish & Clarke 1985, Becker G. 1993).

Nuorten ensikertalaisten näpistelyjä leimasi huomattavasti enemmän heidän kavereiensa asenteet, yllytys ja painostus, sekä toiminnan impulsiivisuus ja harkitsemattomuus. Näpistelyn ilmiötä selittävätkin paremmin sosiaalisen kontrollin, sosiaalisen oppimisen ja itsekontrolliteorian lähestymisotteet. Cohenin mukaan nuoret saattavatkin varastaa esineitä, joilla ei ole heille arvoa tai käyttöä. Nuorisojoukko saattaa esimerkiksi varastaa arvottoman esineen, tai esineen, jota he eivät aio käyttää. (Cohen, 1955, 25)

Haastatteluissa nuorisorangaistusten kerrottiin vähentyneen ja poistuneen melkein kokonaan käytöstä. Muurisen mukaan nuorisorangaistukseen tuomitaan vuosittain yhä vähemmän nuoria, esimerkiksi 2005 tuomittuja oli 42 ja 2019 vain kuusi. Muurisen mukaan nuorisorangaist-

tukseen käyttöönottoa tulisi parantaa esimerkiksi lainsäädännön muutosten keinoin, ja selvittää sen käytön vähäisyyden syitä. (Muurinen 2021,15) Haastateltavien mukaan nuorisorangaistuksen etuja oli tiiviimmän yhteyden rakentaminen nuoreen, ja haasteena se, että nuori ei välttämättä saapunut sovittuihin tapaamisiin ollenkaan.

Haastateltavat kertoivat kannattavansa sovittelumenettelyä sakon sijaan, Sovittelun katsottiin lisäävän nuoren ymmärrystä ja opettavan heille konkreettisesti oman toiminnan seuraamuksia sekä toisille, että itselle. Sovitteluprosessissa nuori on prosessin aktiivinen jäsen passiivisen sivusta seuraajan sijaan. Elonheimon mukaan sovitteluprosessissa nuorelle tarjoutuu mahdollisuus vastuunottoon ja tekojensa korvaamiseen. Sovitteluprosessissa osapuolten keskinäiset jännitteet ja ennakkoluulot vähenevät, ja yleensä molemmat osapuolet olivat tyytyväisiä lopputulokseen. Nuorten hallinnan kokemus prosessista kasvoi, heidän uhmakkuutensa väheni, ja osapuolten välille syntyi vuorovaikutussuhde. (Elonheimo 2010, 53–54) Sovittelun mahdollisuuksia tulisikin hyödyntää erityisesti lievien rikosten ja ilkivallan kohdalla.

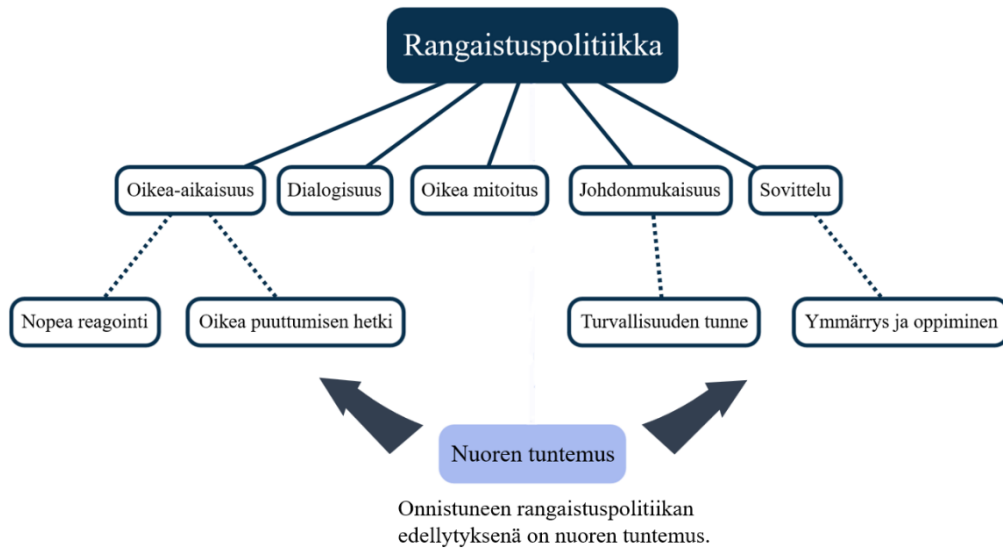
Vankila nousi esiin viimeisenä ja vakavimpana seuraamuksena, jonne päätyy vain pienin joukko. Vankilaan liittyvien ongelmien vuoksi tuomioina suositaan ehdollista vankeutta, joka toimii yleensä hyvin rikoskierteiden ehkäisijänä. Varsinainen vankilatuomio saattoi olla tarvittava pysäytys nuorelle, mutta vankilaan liittyi merkittävänä ongelmana se, että niissä opitaan usein viimeistään rikollinen identiteetti, ja aletaan samaistua rikollisiin. Vankilan ongelmia on tutkittu muun muassa oppimisteorian näkökulman kautta.

Bernburgin ja Krohnin mukaan viranomaisen interventio voi lisätä rikollisuutta nuoruudessa, koska se vaikuttaa negatiivisesti nuoren koulunkäyntiin, voi johtaa leimautumiseen ja vaikuttaa esimerkiksi työssä käymiseen (Bernburg & Krohn 2003, 1287). Haastateltavien mukaan lasten ja nuorten rangaistuspolitiikassa vaaditaankin ammattitaitoa, harkintakykyä ja lapsen ja nuoren tuntemusta, jotta rangaistukset ovat toisaalta oikeudenmukaisia ja tehokkaita, mutta myös mahdollisimman hyvin rikollisuutta ehkäiseviä ja vähentäviä.

Rangaistuspolitiikan osalta on hyvä muistaa, että rangaistukset ja lainsäädäntö ovat riippuvaisia ajankohdasta ja paikasta. Länsimaissa arvokkaana pidetään yksilön vapautta ja aikaa, joka otetaan yksilöltä pois rangaistuksena rikoksesta. Rangaistavuus on myös vaihdellut, esimerkiksi päihdeongelmaa on Conradin ja Schneiderin (1981) mukaan lähestytty synnin ja moraalittomuuden, sairauden ja rikollisuuden näkökulmista käsin. Kinnusen mukaan rikollisuuden kohdalla tunteet ja moraalinen närkästyminen nousevat herkästi pintaan, ja media ja internet koros-

tavat usein rankaisun keinovalikoimaa rikollisuuden kohdalla. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää, että poliittisessa päätöksenteossa hyödynnetään objektiivista tutkimustietoa. (Kinnunen 2021, 93)

Kuvio 14. Onnistuneen rangaistuspolitiikan edellytyksenä on nuoren tuntemus

10 Pohdinta

10.1 Covid-19 pandemian vaikutus

Tämä tutkielma sijoittuu ajankohdaltaan hyvin poikkeukselliseen ajanjaksoon suomalaisessa yhteiskunnassa. Tutkielman teko on alkanut syksyllä 2019, jolloin harva osasi ennustaa Covid-19 pandemiaa, ja sen tuomaa mullistusta arkeen ja elämään ympäri maailmaa. Pandemia on heikentänyt lasten ja nuorten hyvinvointia, sekä lisännyt perheiden kuormitusta. Lapset ja nuoret ovat erityisen riippuvaisia julkisista palveluista, ja korona-aikana esimerkiksi lasten osallistuminen kouluterveydenhuoltoon väheni merkittävästi. Lastensuojeluilmoitusten määrä väheni, samoin lasten poliklinikkavierailut. Toisaalta kotihälytyskäynnit nousivat Uudella maalla jopa 46 prosentilla verrattuna koronaa edeltävää vuoteen, ja muualla maassa 30 prosentilla. (Valtioneuvosto 2021, 16–17)

Koronapandemia siis kiistatta lisäsi lasten ja nuorten kuormitusta, ja heikensi yhteiskunnan tukiverkkojen toimivuutta. Toisaalta Kaakisen ja Näsin katsaus lasten ja nuorten rikos- ja rikosuhrikäyttäytymisestä osoitti, että vuonna 2020 rikollisuus oli säilynyt määrällisesti vuoden 2016 alhaisella tasolla. Nuorista 70 prosenttia ei ollut tehnyt tutkimuksessa tarkasteltuja rikoksia lainkaan vuoden 2020 aikana. Toisaalta tutkimuksessa nuorten asenteet rikoksia kohtaan olivat muuttuneet hieman positiivisemmaksi, mikä ei kuitenkaan näkynyt rikoskäyttäytymisen muutoksena. (Kaakinen & Näsi, 2021, 21)

Konkreettisesti tutkimuksen teon aikana pandemia vaikutti muun muassa haastattelujen toteutumiseen, ja esimerkiksi etähaastattelukäytäntöjen vakiintumiseen. Haastattelujen sisällöissä pandemia sen sijaan ei noussut merkittävästi esiin. Halusin kuitenkin tuoda pandemian esiin osana tutkimuksen teon ajankohdan kontekstia, koska kyseessä oli merkittävä globaali ja kotimaassa vaikuttanut mullistus. Pandemian vaikutusta lasten ja nuorten rikoskäyttäytymiseen ja hyvinvointiin tullaan luultavasti tutkimaan vielä enemmän tulevaisuudessa.

10.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Eettisyys on merkittävä osa tutkimusta, kun käsitellään lasten ja nuorten rikollisuuden kaltaista sensitiivistä aihetta. Eskolan ja Suorannan mukaan tutkimuksen etiikassa tulisi huomioida tutkimuslupa ja aineiston keräämiseen liittyvät kysymykset, sekä tutkijan motiivit tutkimuksen teossa. He nostavat esiin myös luottamuksen ja anonymiteetin merkityksen. (Eskola

ja Suoranta 2008, 52–59) Olen jättänyt tutkimuksesta pois kaiken sellaisen tiedon, joka saattaisi heikentää haastateltavien anonymiteettiä, ja pyrkinyt esittämään haastateltavien näkökulmat ja ajatukset mahdollisimman totuudenmukaisesti, objektiivisesti ja heitä kunnioittaen.

Olen harkinnut tarkkaan mitä olen sisällyttänyt tutkimukseen, ja jättänyt systemaattisesti pois kaiken, jota haastateltavat ovat toivoneet, ettei tutkielmassa mainita. Haastateltavat ovat kertoneet hyvin koskettavia, pysäyttäviä ja ajatuksia herättäviä kuvauksia, ja olen puntaroinut toisaalta halua jakaa kokemukset myös muille haastateltavien suostumuksesta, ja toisaalta pohtinut, tulisiko tietoa sisällyttää tutkielmaan eettisyyden ja aiheen sensitiivisyyden vuoksi.

Olen haastattelijana melko kokematon, mikä vaikutti tutkimuksen luotettavuuteen kolmella tavalla. Ensimmäinen vaikuttava tekijä oli oma jännitykseni haastattelutilanteessa. Tämä jännitys saattoi vaikuttaa omaan reagointiini ja viestintääni haastattelun vuorovaikutustilanteessa. Toinen vaikuttava tekijä oli sokaistumiseni kielenkäytön osalta eräänlaiseen diskursiiviseen ansaan. Pohdin tätä jo aiemmin erityisesti haastattelurungossa käyttämäni termin ”rikollinen ihminen” kautta luvussa 7. Vaikka pyrin haastattelutilanteessa käyttämään neutraalia kieltä ja välttämään haastateltavien ajattelun johdattelua, ei tavoite onnistunut esimerkiksi haastattelurungossa käytetyn kielen osalta täysin.

Kolmas tekijä, jossa kokemattomuuteni haastattelujen tekijänä nousi esiin, oli oma toimintani itse haastattelutilanteessa. Tutkimuksen luotettavuuden osalta tämä vaikutti esimerkiksi siihen, että havaitsin analyysivaiheessa, etten ollut kysynyt kaikissa haastatteluissa erikseen kysymystä ”Onko joku tai jotkut taustatekijät mielestäsi erityisesti korostuneen merkittäviä rikosalttiuden kasvattajia?” Olin haastattelutilanteen aikana tehnyt tulkinnan, että koska haastateltavan vastauksessa toistui selkeästi sama aihe tai näkökulma, ei kysymyksen esittäminen erillisenä ole tarpeen. Jälkikäteen oivalsin, että kysymys olisi pitänyt ehdottomasti esittää jokaiselle haastateltavalle heidän vastauksistaan riippumatta, jotta haastattelutilanteet olisivat yhdenvertaisempia, ja vastaukset haastateltavien näkökulmia omien tulkintojeni sijasta.

Kävin haastattelujen litteroinnit läpi huolellisesti analyysivaiheessa muiden mahdollisten haastatteluissa tapahtuneiden virheiden osalta. Haastattelurungossa ei mainittu erikseen maa-hanmuuttoa, ja tämä kostautui muun muassa R2:n haastattelun kohdalla, koska aihetta ei mainittu tai käsitelty haastattelussa lainkaan. Muita selkeitä virheitä ja epäjohdonmukaisuuksia haastatteluista ei ilmennyt analyysivaiheen aikana.

Tämä tutkielma on toteutettu laadullista tutkimusotetta käyttäen. Perinteisesti tutkimusten luotettavuutta on arvioitu reliabiliteetin ja validiteetin käsitteiden avulla (Heikkinen, Huttunen &

Syrjälä 2007, 7). Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta ja aineistojen ristiriidattomuutta. Validiteetti taas voidaan jaotella sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin, joista ulkoinen validiteetti tarkoittaa tutkimuksen johtopäätösten ja tulkintojen yhdenmukaisuutta aineistoon, ja sisäinen validiteetti taas kuvaa, kuinka hyvin tutkimuksessa on hallittu tieteellinen ote. (Eskola & Suoranta 2008, 213) Heikkinen ja kumppanit kuitenkin haastavat reliabiliteetin ja validiteetin käytön mielekkyyden laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Heidän mukaansa nämä käsitteet ovat rakentuneet määrällisen tutkimuksen arviointiin, eivätkä sovellu sellaisenaan mittaamaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta. (Heikkinen & kumppanit 2007, 7) Tämän perusteella päätin, etten hyödynnä kyseisiä käsitteitä tämän tutkimuksen luotettavuusarvioinnissa.

Heikkinen ja kumppanit esittelevät laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin viisi periaatetta, joita hyödynnän tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa. Hyödynnän myös läpi tutkielman teon Eskolan ja Suorannan esittelemää (2008, 210) lähtökohtaa, jossa laadullisen tutkimuksen teossa tutkijan tulee olla avoin subjektiviteetti ja tiedostaa osuutensa tutkimuksen teossa. Subjektiviteetti tarkoittaa, että tutkija esittelee avoimesti oman tulokulmansa ja taustansa aiheeseen, jonka olen tuonut esiin jo johdannossa. Pyrin kuvaamaan omaa ajatteluani ja toimintaani tutkijana tarkasti ja avoimesti, sekä kuvailemaan käytetyt tutkimusmenetelmät ja analyysin prosessit huolellisesti.

Heikkinen, Huttunen ja Syrjälä esittelevät laadullisen tutkimuksen validiointikriteereinä historiallisen jatkuvuuden, reflektiivisyyden, dialektisuuden, toimivuuden ja havahduttavuuden periaatteet. Historiallisen jatkuvuuden periaatteella tarkoitetaan, että tutkimus huomioi tutkittavaan ilmiöön aikaisemman liittyvän tutkimuksen, sekä ilmiön historiallisen ja sosiaalisen jatkuvuuden. (Heikkinen & kumppanit 2007, 8–9) Tässä tutkimuksessa jatkuvuus on huomioitu esittelemällä sekä kriminologisten teorioiden historiaa että Suomalaisen yhteiskunnan ja rikollisuuden kehystä lainsäädännön ja tilastojen näkökulmasta erityisesti lapset ja nuoret huomioiden. Tutkimuksessa on pyritty hyödyntämään monipuolisesti sekä kotimaisia että kansainvälisiä lähteitä, jotka ovat toisaalta olleet mahdollisimman tuoreita ja ajankohtaisia, merkittäviä tutkimuksia, tai alkuperäislähteitä.

Reflektiivisyyden periaatteella Heikkinen ja kumppanit tarkoittavat, että tutkija huomioi oman positionsa, sekä omien kokemustensa vaikutuksen tutkimuksen tekoon (Heikkinen & kumppanit 2007, 8). Reflektiivisyys on näkynyt tutkimuksen teon aikana esimerkiksi pohdinnoisani käytetyn kielen ja termien osalta.

Dialektisuus tarkoittaa, että tutkimus rakentaa todellisuutta vähitellen moniäänisenä prosessina. Tutkimuksessa tulisi näkyä dialogisuus, eli tutkijan näkökulmien kehittyminen vuorovaikutuksen kautta. (Heikkinen & kumppanit 2007, 9) Tulkitseen tätä lähestymiskohtaa niin, että tutkimuksessa säilyisi tasapaino teorian, metodin ja aineiston suhteen, ja että tutkijana pyrin antamaan tilaa haastateltavien äänelle mahdollisimman autenttisesti ja heitä kunnioittaen.

Toimivuuden eli tutkimuksen käytännönläheisyyden periaate ei sellaisenaan sovellu tämän tutkimuksen arviointiin. Heikkisen ja kumppanien (2007) mukaan toimivuus tarkoittaa tutkimuksen käytännön sovellettavuutta, mutta oman tutkimukseni tavoitteet ovat enemmän tiedolliset ja erilaisten näkökulmien tutustumiseen perustuvat. Toisaalta Heikkinen & kumppanit sisällyttävät toimivuuden käsitteeseen myös eettisyyden ja kriittisyyden käsitteet, joiden huomioiminen tutkimuksen teon aikana on äärimmäisen tärkeää.

Viides Heikkisen, Huttusen ja Syrjälän esittelemä laadullisen tutkimuksen validointiperiaate on havahduttavuuden periaate, jolla he tarkoittavat kuinka hyvin tutkimus herättelee lukijaa, ja herättää lukijassa tunteita, muistoja ja ajattelua. (Heikkinen & kumppanit 2007, 8–9) Tämän kriteerin osalta en voi arvioida omaa tutkielmaani kuin omien itselle asettamieni tavoitteiden osalta: tavoitteeni oli rakentaa lukijalle kiinnostava, selkeä ja informatiivinen kokonaisuus. Koen, että tutkimuksessa esiin nousi ajankohtaisia, tärkeitä ja yhteiskunnallisesti merkittäviä seikkoja, ja havahduttavia kokemuksia ja näkökulmia.

10.3 Jatkotutkimusehdotuksia

Tutkimuksen teon aikana havaitsin, että erilaisilla lasten ja nuorten rikollisuuden kentän asiantuntijoilla on monipuolista ja syvällistä osaamista ja ymmärrystä ilmiöstä. Tässä tutkimuksessa tätä moniammatillista asiantuntemusta oli mahdollista yhdistellä kokonaisuuksiksi.

Haastatteluissa toistui osittain samoja selitystekijöitä ja teemoja, kuten perheen ja vanhemmuuden merkitys, päihteiden ja kaverien osuus nuorisoriikollisuudessa, sekä haasteiden kasautumisen ilmiö. Toisaalta haastatteluissa painottuivat myös asiantuntijoiden erilaiset vahvuudet ja erityisosaamiset ilmiön sisällä, jotka näkyivät heidän lähestymistavoissaan ja näkökulmissaan.

K lähestyi järjestelmää ja ilmiötä sisältä käsin tarkkailijan ja kokemusasiantuntijan roolia hyödyntäen. A:lla oli vahvaa asiantuntemusta erityisesti viranomaisjärjestelmän ja lastensuojelun toiminnasta. R1 ja R2 tunsivat rikosoikeudellisen järjestelmän ja vankilan prosessit erinomai-

sesti, ja toivat tutkimukseen päihdepuolen osaamista. P lähestyi ilmiötä monipuolisesti poliisin asiantuntemusta hyödyntäen, ja N1 ja N2 toivat tutkimukseen näpistelyrikollisuuden ja niiden ennaltaehkäisyn haastavuuden näkökulmia.

Haastateltavista P mainitsee, että toinen poliisi saattaisi antaa erilaisia vastauksia kuin hän esimerkiksi rangaistuspolitiikasta. Jäin miettimään P:n toteamusta mahdollisten jatkotutkimusten osalta. Olisi äärimmäisen mielenkiintoista toteuttaa samankaltainen tutkimus, mutta laajemmalla ja monipuolisemmalla haastateltavien joukolla. Haastateltavien joukkoon voisi pyytää mukaan esimerkiksi terveydenhuollon ja koulutuksen kentän asiantuntijoita, vankilan työntekijöitä ja myös nuoria itsejään. Jo nyt asiantuntijoiden vastaukset tarjosivat monipuolista ja myös ratkaisukeskeistä ja ymmärrystä lisäävää tietoa ilmiöstä. Laajempi haastateltavien asiantuntijoiden joukko voisi tarjota erinomaista tietoa, jonka yhdisteleminen laadullisen analyysin keinoin rikastaisi nykyistä kriminologisen tutkimuksen kenttää Suomessa.

Luvussa 3.1 esiteltiin aikaisempia lasten ja nuorten rikollisuuteen liittyviä pitkittäistutkimuksia. Näissä tutkimuksissa näkyvät voimakkaasti erilaiset kyselyt ja rekisteritiedot, ja tutkimusten kohteena ovat ensisijaisesti nuoret sekä nuoret rikoksentekijät. Olisi kiinnostavaa toteuttaa pitkittäistutkimusta laadullisella otteella niin, että tutkittaisiin esimerkiksi lasten ja nuorten rikollisuuden asiantuntijoiden käsitysten kehittymistä pidemmän aikajakson aikana.

Tulosten ja johtopäätösten perusteella esitän, että kriminologian tutkimukseen voidaan löytää ratkaisukeskeisiä ja konkreettisia kehitys ja korjausehdotuksia haastatteleamalla lasten ja nuorten rikollisuuden erilaisia asiantuntijoita. Laadullinen haastattelututkimus ja teemahaastattelu tarjoavat mahdollisuuden hyödyntää asiantuntijoiden monipuolista tietoa, ja löytää runsaasti tutkittuun ilmiöön uudenlaisia ja raikkaita näkökulmia.

Lähteet

- Alasuutari P. 2011, Laadullinen tutkimus 2.0, Vastapaino, Tampere.
- Agnew R. 1992, Foundation for a Generalism Strain Theory of Crime and Delinquency, *Criminology* 30 (1) (47–88).
- Becker H. 1963, *Outsiders, studies in the sociology of deviance*, The Free Press of Glencoe, London.
- Becker G. 1993, Nobel Lecture: The economic way of looking at behavior, University of Chicago and Hoover Institution, University of Chicago Press.
- Bernburg J. & Krohn. J. 2003, Labeling, life chances, and adult crime: The direct and indirect effects of official intervention in adolescence on crime in early adulthood, *Criminology* 41 (4) (1287–1318) [10.1111/j.1745-9125.2003.tb01020.x](https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2003.tb01020.x).
- Bernburg J. G. 2009, Labeling theory, teoksessa Krohn M., Lizotte A. & Penly Hall G.(toim.), *Handbook on crime and deviance*, (187–207) [haettu 10. 6. 2019 https://www.researchgate.net/publication/226795096_Labeling_Theory].
- Caspi A., Moffit T., Newman D. & Silva P. 1996, Behavioral observations at age 3 years predict adult psychiatric disorders - longitudinal evidence from a birth cohort, *Arch Gen Psychiatry* 53 (1033–1039).
- Cheung C. 2014, Delinquent risks of parental abuse at the age of 11 years among at-risk youth, Teoksessa Evans R. (toim) 2015, *Abuse and violence towards young children, Perspectives on research and policy*, Routledge London and New York (164–177).
- Cohen A. 1955 *Delinquent boys, The culture of the gang*, The Free Press, Glencoe, Illinois.
- Cohen L. & Felson M. 1979, Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach *American Sociological Review* 44 (4), (588–608).
- Conrad P. & Schneider J. 1981 *Deviance and medicalization – from badness to sickness*, Temple university press, Philadelphia.
- Cornish D. & Clarke R. 1985, *Modeling Offenders' Decisions: A Framework for Research and Policy*, *Crime and Justice* (1985), 6 (147–185) The University of Chicago Press.

De Fresnes T. & Eskonen H. 2021, Ylen tiedot: Viranomaiset pettivät Koskelan surman uhrin – lastenkoti ei etsinyt poikaa vaikka vanhemmat pyysivät, koulusta paljastui puutteita, Yle 12.2.2021 [haettu 3.4.2022 <https://yle.fi/uutiset/3-11778420>].

The Dunedin study 1972–2022, Dunedin Multidisciplinary Health & Development Research Unit, University of Otago [haettu 10.2.2022 <https://dunedinstudy.otago.ac.nz/>].

Durkheim, É. 1897, *Itsemurha: sosiologinen tutkimus*, (käänt. S. Randell) 1985, Tammi, Helsinki.

EFRA (European Union Agency for Fundamental Rights) 2018, *Second European Union Minorities and Discrimination Survey, Being Black in the EU*, Publications Office of the European Union, Luxemburg.

Elonheimo H., 2006, Rikollisuusriskiä voidaan ennustaa jo lapsuudessa, *Haaste* 3/2006.

Elonheimo H., Sourander A., Niemelä S., Nuutila A-M., Helenius H., Sillanmäki L, Ristkari T & Parkkola K. 2009 Psychosocial Correlates of Police-Registered Youth Crime. A Finnish Population-Based Study. *Nordic Journal of Psychiatry* 63 (4), (292–300).

Elonheimo H. 2010, Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu, Turun yliopisto, väitöstutkimus.

Elonheimo H., Gyllenberg D., Huttunen J., Ristkari T., Sillanmäki L. & Sourander A. 2014, Criminal offending among males and females between ages 15 and 30 in a population-based nationwide 1981 birth cohort: Results from the FinnCrime Study, *Journal of Adolescence* 37 (1269–1279).

Eppler M. 2006, A comparison between concept maps, mind maps, conceptual diagrams, and visual metaphors as complementary tools for knowledge construction and sharing, *Information Visualization* 5, (202–210).

Eskola J., Suoranta J. 2008, *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*, Vastapaino Tampere.

Farrington D. & Jolliffe D. 2015, Personality and crime, Wright J. (toim.) *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* 2 (17), (774–779), Elsevier Amsterdam.

Granfelt R. 2014, Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta, teoksessa Linderborg H., Suonio M. & Lassila T. (toim.) *Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla*, Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014, (255–274), Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print Vantaa.

- Haikkola L., Hästbacka N. & Pekkarinen E. (toim.) 2019, Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin, Valtioneuvoston kanslia, Helsinki.
- Heikkinen H., Huttunen R. & Syrjälä L. 2007, Action research as narrative: five principles for validation, *Educational Action Research*, 15 (1), (5–19), Jyväskylän yliopisto.
- Hirsjärvi S. 1983, Kasvatustieteen käsitteistö, Otava Helsinki.
- Hirschi T. 1969, Causes of delinquency, University of California press, Berkeley.
- Hirschi, T. & Gottfredson M. 1983, Age and the Explanation of Crime, *American Journal of Sociology* 89 (3), (552–584).
- Hirschi T. & Gottfredsonin M., 1990, A general theory of crime, Stanford University press, California.
- Hughes L. & Short J. 2015, Gangs, sociology of, teoksessa Wright J. (toim.) *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2 (9), (592–597), Elsevier. Amsterdam.
- Hämäläinen V. 2021 ”Minulla on jotain hirveää kerrottavaa”, sanoi yksi Koskelan epäillyistä äidilleen – näin tapahtumat etenivät murhayön jälkeen, Yle uutiset 22.2.2021 [haettu 4.2.2022 <https://yle.fi/uutiset/3-11793243>].
- Jokela, M. 2006, Perimä ja ympäristö antisosiaalisuuden kehityksessä. Teoksessa Honkatukia P, & Kivivuori J. 2006, *Nuorisrikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli*, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, (97–121), Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.
- Joukamaa M., Aarnio J., Von Gruenewaldt V., Hakamäki S., Hypén K, Lauerma H., Lintonen T., Mattila A., Tyni S., Vartiainen H., Viitanen P. & Wuolijoki T., 2010, Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve, Perustulosraportti, Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010.
- Joutsenniemi K. & Lipponen K. 2015, Resilienssi ja postraumaattinen kasvu, *Suomen Lääkärilehti* 39, (2515–2519).
- Junnilainen L. 2019, Lähiökylä. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta, Vastapaino, Tampere.
- Kaakinen M., Näsi M., 2021, nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2021, Katsauksia 47 (21), Helsingin yliopisto.

Karppinen K., Keltinkangas – Järvinen L., Savioja H.& Alatupa S.(toim.), 2007, Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma – Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta? Sitran raportteja 75, Edita Prima Oy Helsinki.

Karukivi M. & Koivisto M. 2020, Persoonallisuuspiirteistä häiriöksi – klinikon näkökulma, *Lääkärilehti* (4/2018) 73, (208–214).

Kinnunen A. 2021, Nuorten kokonaisrikollisuuden seuranta ja rikosten ehkäisy oikeusministeriössä, *Kriminologia* (1/2021).

Kivivuori J., Kemppi S. & Smolej M. 2002, Etusivujen väkivalta, väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980–2000, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 196, Helsinki.

Kivivuori J. 2009, Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94, Helsinki.

Kivivuori J., Aaltonen M., Näsi M., Suonpää K. & Danielsson P. 2018, Kriminologia – rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa, Gaudeamus, Tallinna.

Koski L. & Miettinen M., 2007, Vangit koulutuksessa: Selvitys vankien koulutukseen osallistumisesta, oppimisvalmiuksista ja strategioista sekä opetuksen laadusta, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2007, Vammalan kirjapaino OY Vammala.

Koskinen A. 2020. Kostoreissuja, hoitoa vaativia vammoja, kiristystä, joukkotappeluvideoita – Yle selvitti, millaista kouluväkivalta on suuressa lähiössä, Yle 25.10.2020 [haettu 25.4.2022 <https://yle.fi/uutiset/3-11589143>].

Kotimaisten kielten keskus ja kielikone 2022, Kielitoimiston sanakirja, [haettu 21.4.2022 <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/rikkomus>].

Kouluterveyskysely 2022 [haettu 6.2.2022 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>].

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä (24.6.2010/633), Finlex.

Laki Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä (30.12.2010/1379) Finlex.

Le Blanc M., 2020, On the future of the individual longitudinal age-crime curve, *Criminal Behavior and Mental Health*. 30, (183–195), John Wiley & Sons Ltd.

Lehti M., Salmi V., Aaltonen M., Danielsson P., Hinkkanen V., Niemi H., Sirén R. & Suonpää K., 2014, *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä*, Tammerprint Oy Helsinki.

Lehti M. 2020, *Henkirikoskatsaus 2020*, Katsauksia 41/20, Helsingin yliopisto, Helsinki.

Lemert E. 1972, *Human deviance, social problems and social control*, Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs, New Jersey.

Lowe C, Ellonen N., Miller B. & Peltonen K. 2020 Best Served Cold: Vengeful Attitudes and Violence among Finnish Adolescents, *Deviant Behavior* 43 (2), (163–178) <https://doi.org/10.1080/01639625.2020.1789379>.

Manzoni P., Schwarzenegger C. 2018, The influence of earlier parental violence on juvenile delinquency: The role of social bonds, self-control, delinquent peer association and moral values as mediators, *European Journal on Criminal Policy and Research*, 25 (3), (225–239).

Marttunen M., 2006, Nuorten rangaistusjärjestelmän toiminta 1990-luvun alusta nykypäivään, teoksessa Honkatukia & Kivivuori (toim.), 2006, *Nuorisoriollisuus, määrä, syyt ja kontrolli*, (281–314), Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221, Helsinki.

Merton, R. 1938, Social Structure and anomie, *American Sociological Review*, 3 (5), (672–682).

Merton R. 1968 *Social theory and social structure*, The Free press, New York.

Messerschmidt J., 1993, *Masculinity and crime, critique and reconceptualization of theory*, Rowman and Littlefield publishers, Boston Maryland.

Moilanen T., Airaksinen M. & Kangasniemi M. 2019, *Ankkuritoiminnan käsikirja*, Sisäministeriön julkaisuja 16, Sisäministeriö Helsinki.

Muurinen T., 2021, *Alaikäiset ja nuoret vangit: Alaikäisten ja nuorten vankien vankilaan/vankiosastolle sijoittaminen sekä toimintojen ja turvallisuuden varmistaminen*, Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 5/2021.

Nironen S., Kirsi K. & Forsberg T. 2020. Rakennusmies löysi pojan ruumiin töihin tullessaan Helsingin Koskelassa – uhri oli tuttu murhasta epäillyille kolmelle 16-vuotiaalle pojalle, Yle 9.12.2020 [haettu 9.12.2020 <https://yle.fi/uutiset/3-11688841>].

Niskanen, V., & Pietikäinen, P. 2021. Rikollisuus ja sosiaalisen disorganisaation teoria Chicagon sosiologisen koulukunnan tutkimuksissa 1918–1948. *Kriminologia*, 1 (1), (60–84) <https://doi.org/10.54332/krim.109020>.

Nordic prison education – a lifelong learning perspective 2005, Temanord, Kööpenhamina.

Näsi M. 2021, Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus, teoksessa Kolttola I. 2021, *Rikollisuustilanne 2020, Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*, (155–178), Helsingin yliopisto.

Oppivelvollisuuslaki (30.12.2020/1214) §1 ja §2, Finlex.

Ostbaum Y., 2006, Suomenkieliset ja ruotsinkieliset nuoret rikosentekijöinä, *Haaste* 4/2006.

Paananen V. 2020, Sisäministeri Ohisalo kommentoi nuorisoväkivaltaa: ”Suomessa ei saa syntyä näköalattomuutta, joka ajaa ihmisiä epätoivoisiin tekoihin”, Helsingin Sanomat 10.11.2020 [haettu 10.5.2022 <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007610467.html>].

Pekkarinen, E., 2017, ”Mä oon ollut tässä asiakirja muitten joukossa” - Koulukodeista aikuis-tuneiden kokemuksia lastensuojelusta. Teoksessa Sanna Aaltonen & Antti Kivijärvi (toim.) 2017, *Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina*. (173–198), Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto, Helsinki.

Peltonen, K., Ellonen, N., Larsen, H.B. & Helweg-Larsen K. 2010, Parental violence and adolescent mental health, *European Child & Adolescent Psychiatry* 19, (813–822) <https://doi.org/10.1007/s00787-010-0130-8>.

Poliisin tulostietojärjestelmä 2021, Rikoksesta epäiltyjen henkilöiden rikosten määrä sukupuolen ja iän mukaan poliisilaitoksittain, PolStat (haettu 12.11.2021).

Rafter N., Posick C., Rocque M. 2016. *The criminal brain: understanding biological theories of crime*, New Yourk university press.

Raitanen J. 2021, Deep interest in school shootings online, Tampereen yliopisto, väitöstutkimus.

Raittila, P., Johansson, K., Juntunen, L., Kangasluoma, L., Koljonen, K., Kumpu, V., Pernu, I., & Väliverronen, J. 2008, Jokelan koulusurmat mediassa. Julkaisuja / Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos Sarja A, 105), Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.

Rikoslaki (19.12. 1889/ 39) Finlex.

Rikosseuraamuslaitos 2018, Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2018, Helsinki.

Rikosseuraamuslaitos 2020, Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2020, Helsinki.

Rikosseuraamuslaitos 2021, Yli puolet vangeista ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa – Vanhilaopetus väylä osaamisen kehittämiseen vankeusaikana [haettu 22.4.2022 <https://www.rikos->

seuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/tiedotteetjauutiset2021/ylipuoletvangeistailman-peruskoulunjalkeistatutkintoa-vankilaopetusvaylaosaamisenkehittamiseenvankeusaikana.html].

Rikosseuraamuslaitos 2022, Kuntouttava toiminta – päihdetyö [haettu 21.4.2022 <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-paihdeyto.html>].

Rutter M., Giller H., Hagell A., 1998, *Antisocial behaviour by young people*, Cambridge University press.

Saarikkomäki E. & Tanskanen M. 2018, Nuorisoriikollisuus, Teoksessa Niemi H. (toim.) 2018, *Rikollisuustilanne 2017, Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa, katsauksia 29*, (199–220), Helsingin yliopisto.

Salmi V. 2004, Varhaisnuorten normirikkomukset – ongelma vai osa nuoruutta? Helsingiläisten 12–13-vuotiaiden kielletyn ja rikollisen toiminnan laajuus, piirteitä ja merkityksiä, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 40, Helsinki.

Salmi E., Lindström J. & Schellhammer-Tuominen M. (toim.) 2020, *Maailma tarvitsee Keijoja - Näkökulmia rikos- ja päihdetaustaisten kokemusasiantuntijuudesta*, Laurea julkaisut 151.

Salminen S. 2019, Helsingin ryöstelypiina: Poliisi väläyttää järeää ratkaisua - pitäisikö lapsia voida pidättää? Lastenkotien sulleissä saa pitää vain tunteja, Iltalehti 17.5.2019, [haettu 9.12.2020 <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/ccee133f-9803-47e4-8f2d-d7ae1a9577e8>].

Salovaara U. 2019, Rikoksista tuomitut naiset, Yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet, Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Acta Poenologica 1/2019.

Seta 2022, Sateenkaarihistoria Suomessa, [haettu 27.4.2022 <https://seta.fi/ihmisoikeudet/sateenkaarihistoria-suomessa/>].

Shawn C., McKay H., 1969, *Juvenile Delinquency in urban areas*, Revised edition, The university of Chicago Press, Chicago and London.

Suonpää K. 2021, Henkirikokset, teoksessa Koltola I. (toim.), 2021, *Rikollisuustilanne 2020: rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*, Katsauksia 49/2021, Helsingin yliopisto.

Sutherland & Cressey, 1955, *Principles of criminology*, J.B. Lippincott company, Chigaco, Philadelphia, New York.

Sykes G., 1978, *Criminology*, Harcourt Brace Jovanovich, Inc. New York.

THL, 2022, Kouluterveyskysely 2022 [haettu 6.2.2022 <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>].

Tilastokeskus 2019, Rikos – ja pakkokeinotilasto 2019, Helsinki [haettu 24.2.2020 http://www.stat.fi/til/rpk/2019/04/rpk_2019_04_2020-01-17_tie_001_fi.html].

Tilastokeskus 2020, Rikos ja pakkokeinotilasto 2020, Helsinki, [haettu 10.5.2022 https://www.stat.fi/til/rpk/2020/13/rpk_2020_13_2021-05-12_kat_002_fi.html]

Tilastokeskus 2020, Rikos ja pakkokeinotilasto 2020, Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt koulutuksen mukaan, Helsinki [haettu 10.5.2022 https://pxweb2.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__rpk/stat-fin_rpk_pxt_11cp.px/table/tableViewLayout1/].

Tilastokeskus 2021, Rikos- ja pakkokeinotilasto 2021, Helsinki [haettu 28.1.2022 http://www.stat.fi/til/rpk/2021/04/rpk_2021_04_2022-01-19_laa_001_fi.html].

Tittle, C. R., Ward, D. A., & Grasmick, H. G. 2003. Gender, age, and crime/deviance: challenge to self-control theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency* 40 (4), (426–453) Sage publications.

Tuomi J. & Sarajärvi A., 2018, Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, Tammi, Helsinki.

Turtola I. 2018, Nuorisorikollisuus vähenee, mutta pahasti solmussa olevien auttaminen on vaikeaa – "Vankila ei ole oikea paikka alaikäiselle" Yle 27.9.2018 [haettu 9.10.2020 <https://yle.fi/uutiset/3-10426102>].

Valtanen T. 2020, Kuudesluokkalaista lyötiin ja potkittiin vantaalaisessa alakoulussa – Opetusministeri Andersson: yhteiskunta on epäonnistunut lasten oikeuksien turvaamisessa, Yle uutiset 22. 9. 2020 [haettu 9. 12. 2020 <https://yle.fi/uutiset/3-11557404>].

Valtioneuvosto 2021, Lapset, nuoret ja koronakriisi, Valtioneuvoston julkaisuja 2/2021.

Vauhkonen T., Kallio J. & Erola J. 2017, Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa, *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (5).

Vauhkonen T., Kaakinen M. & Hoikkala T. 2021, Seksuaalirikosten tekijät, tekoilanteet ja ennaltaehkäisemisen mahdollisuudet, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 56, Valtioneuvoston kanslia Helsinki 2021.

Wikström P. & Loeber R. 2000, DO DISADVANTAGED NEIGHBORHOODS BECOME ADOLESCENT DELINQUENTS? A STUDY OF MALE JUVENILE SERIOUS

OFFENDING, INDIVIDUAL RISK AND PROTECTIVE FACTORS, AND NEIGHBORHOOD CONTEXT, *CRIMINOLOGY*, 38 (4), (1109–1142).

Wikström P. & Svensson R., 2010, When does self-control matter? The interaction between morality and self-control in crime causation, *European Journal of Criminology* 7 (5), (395–410).

Äärelä T. 2012, ”Aika paljjon vaikuttaa minkälainen ilime opettajalla on naamalla.” Nuoret vangit kertovat peruskouluajoistaan, Lapin yliopistokustannus.

Muu kirjallisuus:

Hakala J., 2017, Tulevan maisterin graduopas, Gaudeamus, Helsinki.

Valli R. & Aaltola J., 2015, Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1 – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle, PS kustannus Jyväskylä.

Liitteet.

Liite 1. Haastattelurunko

Keskiössä on haastateltavien näkökulmat ja kokemukset tutkittavasta ilmiöstä. Tutkijan tulee pysyä taka-alalla ja antaa ääni haastateltaville, samalla tiedostaen oman roolinsa tilanteen alullepanijana ja potentiaalisena tulosten manipuloijana.

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Millaisia selitystekijöitä kentän ammattilaiset nostavat esille lasten ja nuorten rikollisuudelle?
- 2) Miten he näkevät nuorten ajautumisen rikollisuuteen?
- 3) Miten näkemykset suhteutuvat aikaisempaan tutkimustietoon?
- 4) Mahd: onko eri kentän toimijoiden vastauksissa eroja

Korostan nyt, että ei ole oikeita tai väriä vastauksia. Selityksiä ja näkemyksiä voi olla useita, ja erilaisia.

Aloitetaan haastateltavan positiosta kysymällä. (Lyhyesti), millainen on työnkuvasi? Koulutustausta, oma työ.

- 1) Millaisia taustatekijöitä sinun mielestäsi löytyy lasten ja nuorten rikollisuudesta? Eli miksi lapsi tai nuori päätyy tekemään rikoksia? Teema: selitystekijät, taustatekijät
  - Onko joku tai jotkut taustatekijät mielestäsi erityisesti korostuneen merkittäviä rikosalltiuden kasvattajia? Eli mitä taustatekijöitä pidät merkittävänä?
  - lapsuuden kasvuympäristö: Millaisia näkemyksiä sinulla on perheen ja ystävien merkityksestä?
- 2) Onko mielestäsi olemassa tyypillistä polkua rikollisuuteen? Millainen on mielestäsi tyypillinen nuori rikoksenteekijä? (Teema, rikollinen ihminen)
  - Millainen on epätyypillinen nuori rikoksenteekijä?
  - Hoito ja rangaistuspolitiikan teema, ennaltaehkäisy ja ongelmanratkaisu
- 3) Miten lasten ja nuorten rikollisuutta voitaisiin vähentää ja ennaltaehkäistä?

Syventäviä aiheita ja teemoja, joista kannattaa kysyä sopivassa välissä haastateltavan näkökulmaa. (jos haastateltava ei itse tuo esille vastauksissaan. Muista säilyttää neutraali ote.)

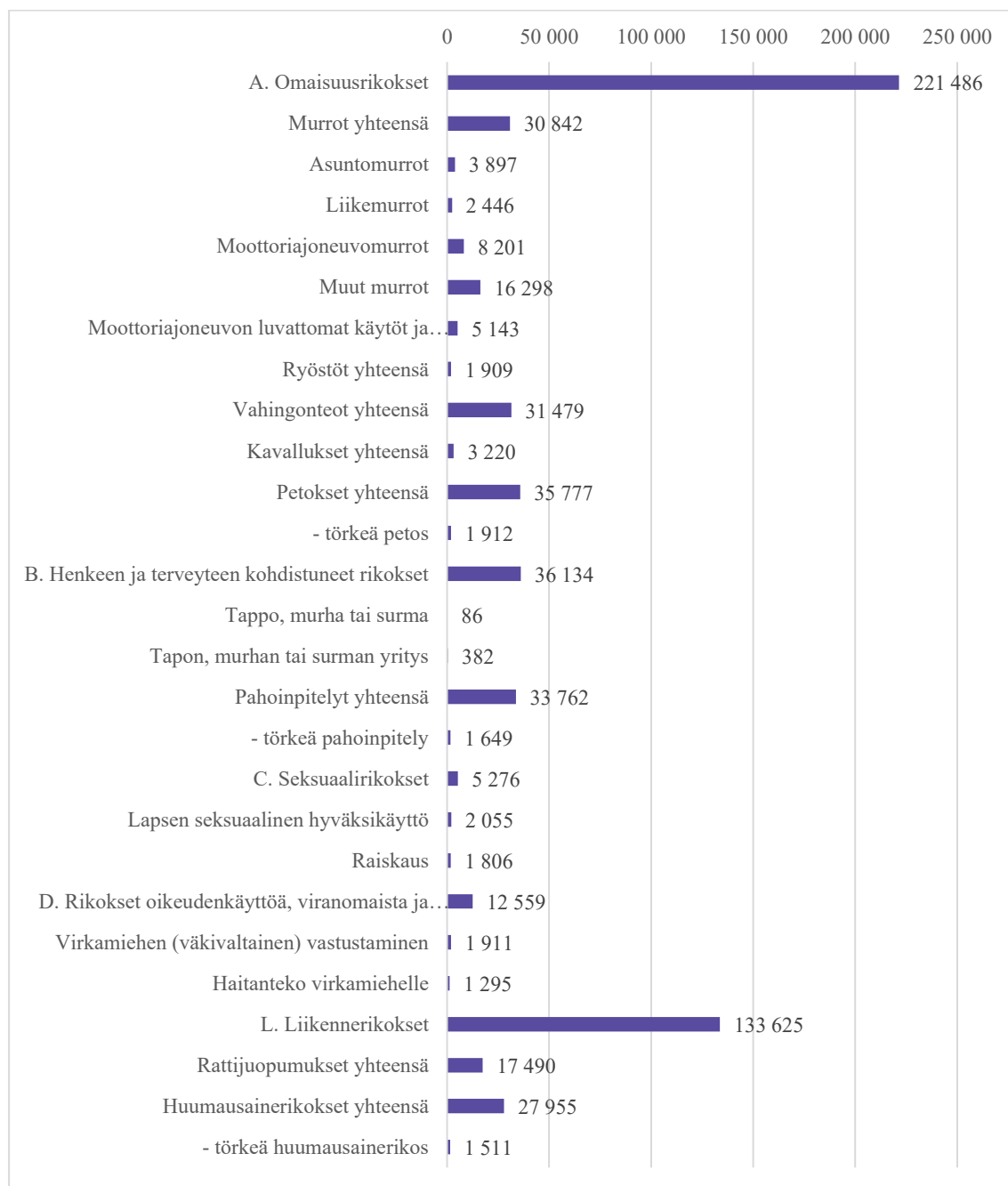

- koulu: Millainen on koulun merkitys nuorisorikollisuuden ilmiössä? Lisääkö, vähentääkö koulu nuorisorikollisuutta? Miten koulun toiminta voi ennaltaehkäistä tai vähentää nuorten rikosalttiutta mielestäsi?
- päihdeongelmat: onko sinulla kokemuksia tai ajatuksia liittyen päihdeongelmien vaikutuksesta nuorten rikosalttiuteen? Entä mielenterveysongelmien näkyminen osana ilmiötä?
- mielenterveysongelmat

Mitä haluaisit itse kertoa?

Onko joku tema, josta haluaisit kertoa lisää?

Liite 2. Viranomaisten tietoon tulleet päärikostyytit alaluokittain Suomessa 2021

Liite 3. Epäsuotuisat kasvuolot rikosaktiivisuuden selittäjinä

	N1	N2	P	A	K	R1	R2
<i>köyhyys perheessä</i>	jonkun veran näpistetään, jos johonkin ei ole varaa, mutta ei	köyhyys, jos perhe on köyhä lapsi voi varastaa sen takia, tai jos perheessä	Mitä nuorempi lapsi kyseessä, sitä merkittävämpiä ja selvemmin	sosiaaliset verkostot hyvin supeat, tai väliä katken-	perhe ei ollut erityisen varakas, mutta ei myöskään köyhä. Rikok-	ennen henkilotulkintoja tutkitaan perheen tilanetta. Sosiaalinen tuki	

	erityisen korostunutta.	on muita haasteita	näkyviä ovat taustatekijät. Köyhyys merkittävä tekijä: voi olla varallisuutta, kodin ilmapiiriin liittyvää, tai kasvatuksellista ja sosiaalista köyhyyttä. joskus esim. näpistetään köyhyyden vuoksi	neet → sosiaalinen köyhyys	sia tehneen lähiomaisen motivoituna ei ollut taloudellinen tarve.	perheellä voi olla vähäistä.	
<i>avioero tai yksinhuoltajuus</i>				vanhempien riittävä ero, vanhempi vankilassa,		yhdeksästä kymmenessä tapauksessa taustalla vanhemmat eronneet omissa kokemuksissa. jos mennään taustatekijässä askeltaaksepäin, sosiaalinen tuki ja kontrolli on voinut olla heikkoa lapselle, tai mitä syitä eron taustalla on voinut olla.	paljon rikkinäisyyttä: monet asiakkaat eroperheiden lapsia tai taustalla laitossijoituksia. Mainitaan isän puute: terve miesauktoriteetti puuttuu lapsen elämästä. Yksinhuoltajuus tarkoittaa myös käytännössä toisen vanhemman resurssin puuttumista.
<i>sisarusten merkitys</i>				sisarusten polut saattavat olla hyvin erilaisia samoista lähtökohdista huolimatta	samanlaisista lähtökohdasta huolimatta nuorten polut voivat olla hyvin erilaisia		sisarusten dynamiikassa eroja: vanhin selviytyy, keskimäinen hakee paikkaansa, nuorimmasta ei osaa selkeästi sanoa. Välillä huomaa, että vanhempi sisarus alkaa

						hoitaa muita, eräänlainen vanhemman apukäsi
<i>turvaton koti</i>		keinottomuus vanhemmuudessa, haasteet rajojen kanssa aiheuttavat yksinäisyyden ja turvattomuuden kokemusta	heikoksi jäänyt vanhemmuus, lapsuudessa koettu väkivalta ja kuormittavat elämänkokemukset, väkivallan kokemus: seksuaalisesta hyväksikäytöstä henkiseen väkivaltaan. haasteet kodin vuorovaikutuksessa, turvaton kiintymyssuhde	joissain tapauksissa kun vanhemmat ovat valmiita vanhemmuuteen, on jo liian myöhäistä	Vanhempien sosiaalinen tuki ja kontrolli	juurettomuus ja rikkinaisyys. jos perheessä voidaan pahoin, se heijastuu myös lapsiin.
<i>muut kodin haasteet</i>	jonkin veran tulee tapauksia, missä kotona tai koulussa on murheita, mutta ei ole tavallista tai yleistä	”muut haasteet vanhemmilla”	aikuisten päihteiden käyttö voi johtaa turvattomuuteen kotona	Huoltajan mielenterveys, persoonallisuushäiriö huoltajalla, huoltaja vankilassa	huoltajan päihteiden käyttö ja huumeaineet vaikuttaneet lasten sijoitusprosessiin ja päihteiden käyttöön. Toisaalta tietää henkilöitä, joiden vanhemmat käyttävät huumeita, mutta aikuistunut lapsi ei, vaikka on tiiviissä yhteydessä heidän kanssa.	Joku perhepiiristä tai vanhempi on vankilassa
<i>huostaanotto tai</i>			taustalla paljon in-			monesti asiat ovat kotona jo menneet

<i>laitos-sijoitus</i>			terventi-oita, kuten perhekun-toutusta ja laitossijoi-tusta vaikea las-tensuojelu-tausta			huonosti, kun sijoitukseen päädytään. Lisäksi usein sijoitus ta-pahtuu han-kalassa ikä-vaiheessa.
<i>rajat</i>	näpistysti-lanteesta tu-lee päästä yli, joskus vanhemmat ovat antaneet liian pitkiä rangaistuksia näpistyksistä	ei osata aset-taa rajoja lapsille, jos asetetaan, ne ovat kohtuut-tomia. Lasta ei tueta nou-dattamaan rajoja, saat-taa olla vain näennäistä ja pintapuolista rajoittamista. Jos sanotaan jotain ja toi-mitaan toi-sin, tai ei pi-detä sanomi-sista kiinni, lapset ovat yksinäi-siä ja turvat-tomia	vanhempi saattaa jy-rätä lapsen	Vanhempi tun-tee oman lap-sensa, ja poik-keavaan käy-tökseen tulisi reagoida. Rajat ja säännöt tar-vitaan ennalta-ehkäisemään päätymistä ri-kolliselle po-lulle.	sosiaalinen kontrolli per-heessä	jos kotoa ei saa rajoja, ne haetaan joko hyvällä tai pahalla. Rajat on rakkautta, ja ennemmin hieman liian kova kuri kuin ei rajoja ollenkaan.
<i>huolta-jalta opittu malli</i>		reagointita-vat ja opitut mallit van-hemmilta, reaktiivisuus lapsen toi-minnassa			huoltajan ri-kosmyöntei-set asenteet	opetetaan ko-tona negatiivisten tun-teiden ja vai-keiden asioi-den käsitte-lyn mallia

Liite 3. Kaveripiirin merkitys ja yksinäisyyden kokemukset

	N1	N2	P	A	K	R1	R2
<i>yksi-näi-syys</i>			Nuorella saattaa olla haasteita kaveritai-doissa ja ystävien	Monilla huos-taanotetuilla on hirveän vä-hän sosiaalisia suhteita. Ri-			Jos ainoat kave-rit ovat niitä, jotka vievät huonolle tielle, ei ole

		löytämises- sessä. Mon- net rikok- sia tekevät nuoret ovat yksinäisiä ja turvatto- mia, ja ka- vereista haetaan turvaa. Toimin- nalla hae- taan hu- miota.	kosalttiit nuo- ret usein kiu- sattuja tai kiu- saajia, hyviä ystäviä on vä- hän. Yksinäi- syys voi vai- keuttaa kou- lunkäyntiä, ja johtaa syrjäy- tymiseen, iso- laatioon ja ajautumiseen toksisiin yhtei- söihin.			olemassa kaveri- piiriä mihin vaihtaa.	
<i>pai- nos- tus</i>	sosiaalinen paine ja pai- nostus näpis- tyksiin ”Ne ei oo aina ka- vereita ketkä painostaa.”			kaverit saat- tavat painos- taa näpisty- seen tai päih- teiden käyt- töön			
<i>kave- ri- piiri</i>	näpis- tyksiä tehdään kaveri- poru- kalla tai kaverin kanssa, joskus jänni- tyksen- halusta	”Monta ker- taa kun kave- rikin tekee, niin sit men- nään yh- dessä”, jän- nityksen haku	Tietyn tyyppiset nuoret ha- keutuvat yh- teen. Kaveripo- rukka saat- taa koostua negatii- vistä kave- reista, jotka vie- vät hu- noon suun- taan.	Samanhengi- set nuoret ha- keutuvat yh- teen, ja vahvis- tavat toistensa käytöstä. Ryh- mällä voi olla destruktiivista käytöstä, kuten koulukieltei- syyttä ja rikos- myönteisyyttä. Jännityksenha- kuisuus.	ystäväpiiri vei lähiomai- sen huonoille teille: alko- holin ja huu- meiden käyttö, eska- loituvat var- kaudet. Us- koo, että ka- veripiirin muutos aut- taisi pääse- mään eroon rikollisuu- desta. Jänni- tyksenhakui- suus.	kaverit ja tuttavat tu- tustuttavat päih-teisiin	kaveripiirillä on iso merkitys ri- kollisuuteen ajautumisessa ja poispääsystä. Kavereilta hae- taan arvostusta, mutta myös tur- vallisuuden ja hyväksynnän kokemuksia
<i>pola- risoi- tumi- nen</i>		Pärjäävät nuoret er- kaantuvat heikosti pärjäävistä	Sosiaalinen piiri on tärkeä tekijä ihmisen integroinnissa yhteiskuntaan		”Tavallis- ten” nuor- ten rikolli- suus vähen- tynyt, ri- kollisuus kasaantuu huono- osaisille	Nuoret eivät koe kuuluvansa kou- lussa pärjäävien porukkaan, ri- kollisessa ryh- mässä koetaan onnistumisia. Hyvin pärjäävät ja heikosti pär- jäävät polarisoi- tuvat ja erkautu- vat toisistaan.	

<i>nuorten höl- möi- lyt</i>	Ensi- kerta- laiset näpiste- lijät ei- vät aio jatkaa näpiste- lyä, teko usein hetken mieli- johde	Ensikertalai- set näpisteli- jät eivät ole vielä rikolli- sia	Nuoret ovat erilai- sia, samoin nuorisori- kollisuus. Moni nuori kasvaa yli rikosten te- osta, esim. liikenne- koksista.	Todella moni nuorisori- kollinen lopettaa, elämänsyrjään pääsee kiinni moni.	Perusteini- hölmöily eroaa rikos- kierteestä, ajautuminen lievistä te- oista vaka- vampiin.	Nuorten kuritto- muus ei tee vielä rikol- liseksi, tu- lisi välttää leimaa- mista	On tavallista, että nuorena vä- hän koetellaan rajoja ja höl- möilläään. Sen si- jaan toistuva ri- kollisuus ja ajau- tuminen rikos- seuraamuslai- tokselle ei ta- pahdu hetkessä tai vahingossa.
<i>sosi- aali- nen me- dia</i>			Netissä voi esiintyä kiusaa- mista ja lu- vatonta ku- vien levit- tämistä.	Sosiaalisessa mediassa voi tapahtua kup- lautumista tok- sisiin yhteisöi- hin	Sosiaalisesta mediasta voi saada ide- oita, moti- vaatiota tai yllytystä		

Liite 4. Päihteet ja mielenterveysongelmat

	N1	N2	P	A	K	R1	R2
<i>päihtei- den on- gelma- käyttö</i>			Vanhempien päihteiden on- gelmakäyttö luo turvatto- muutta	Varhainen ja raju päihteiden käyttö kertoo traumaattisesta varhaisvaiheen kehityksestä	Päihteiden käyttö per- heessä, kaveri- piirissä	Päihteiden ongelmakäy- tölle on eri- laisia alttiuk- sia.	Päihteet tul- leet mukaan jo nuorina, perheissä pii- lotellaan on- gelmia.
<i>päihderi- kollisuus</i>			Rattijuopu- mukset, päih- teiden näpistykset.		Päihtyneenä it- sekontrolli heik- kenee ja tavoit- tellaan jotain enemmän välit- tämättä seura- muksista, erään- lainen nälkäi- syys	Suomalai- sessa rikolli- suudessa nä- kyy vahvasti päihteiden ongelma- käyttö. Huu- mausaineri- kollisuuden mukana tul- lut päihtei- den kasva- tusta.	Päihteet voi- vat näkyä rat- tijuopumuks- sissa, väkival- lassa, var- kauksissa. Huumemaailma ja rikol- lismaailma on todella vaaral- linen nuorille.
<i>mielen- tervey- den haas- teet</i>			Usein päihde- rikollisuuden ja päihderiip- teiden	Traumatisoitu- minen, tunne- elämän ongel- mat, ahdistus,	Mainitsee para- noian ja harhai- suuden, tunne- taitojen heikko	Ahdistus, masennus, näköalatto-	Onko tunne- elämän haas- teet mielenter-

		puvuuden yhteydessä esiintyy psykiatrista problematiikkaa.	masennus, toivottomuus. Taustalla paljon kuormittavia ja traumatisoivia kokemuksia, ja hoitoon pääsy vähäistä.	hallinta ja huonotietoisuus	muus ja toivottomuus tulevaisuutta kohtaan	veysongelmia? Ongelmat itsetuntemuksessa, heikko oman arvon tunto
<i>päihteiden ja mielen-terveys-ongelmien vuorovaikutus</i>		Päihteiden käytön rinnalla usein monia muita ongelmia. Esiintyvät kuitenkin tapauskohtaisesti.	Päihteillä itselääkitään, taustalla saattaa vaikuttaa mm. traumatisoituminen	Yhteys on, mutta ei aina. Päihteillä voidaan hakea sisältöä elämään	Päihteillä itselääkitään mielen-terveysongelmaa, mielen-terveysongelma voi altistaa päihteiden ongelmakäytölle. Aikaisempi trauma tai mielen-terveysongelma voi altistaa ongelmakäytölle.	Moni päihdeongelma oireilee samalla tavoin kuin mielen-terveysongelma. Päihdeongelma ja riippuvuus on primääri ongelma, joka saattaa olla mielipuoliselta vaikuttavan käytöksen perimmäinen syy. Päihteillä saatetaan myös itselääkitä.
<i>kaverit ja päihteet</i>			Ryhmän mukana voi tulla kokeiluja	Päihteet tulivat lähiomaisen elämään kaveripiirin mukana	Päihteet saadaan kavereilta	

Liite 5. Tunnetaidot, identiteetti ja minäkuva

	N1	N2	P	A	K	R1	R2
<i>identiteetti ja minäkuva</i>	Mennäänkö kaverin ehdotukseen mukaan? Jännityksenhakuisuus	Jännityksenhakuisuus, ei kestävä sosiaalista painetta tai painostusta.	Tarve muiden huomiolle ja arvostukselle, jota paikataan omassa ikäryhmässä päntemisellä. Jännityksenhakuisuus.	Arvostusta ja onnistumisen kokemuksia haetaan alamaailmasta ja rikollisuudesta. Rikollinen elämä alkaa kiehtoa, jos normimaailmassa ei viihdytä tai pärjää.	kuvaillee lähiomaisen olevan kuin kameleontti, joka pyrkii sulautumaan	arvot ja asenteet, ajattelu-tapa ja vaikuttavat nuoren rikoksen-tekoon. Rikollisen identiteetti syntyy	Yläasteikä on herkkää ja haavoittuvaista ikää. Nuori menee helposti muiden mukaan, jos ei ole saanut rakennettua omaa identiteettiään. Nuori et-

				porukkaan, ja toimimaan samoin muiden kanssa.	arvomaa-ilman muutoksen myötä.	sii omaa paikkaansa. Kuvi-oihin voi tulla mukaan rikokset ja päih-teet, joiden avulla saa-daan itsear-vostusta
<i>itse-tunto</i>	Luottamus lapsen ja vanhemman välillä rakennet-tava uudelleen näpistyksen jälkeen.	Osa maahanmuuttajanuorista saattaa ajatella itses-tään negatiivi-sesti, ja syntyy negatiivinen kehä.	Lapsen ja nuoren tulisi löytää onnistumisen kokemuksia muualta kuin rikollisesta maailmasta.	Hyvä minä-kuva suojaa rikok-silta ja painos-tuk-selta.		Nuoren oman arvon tunto ja itseluottamus voi olla heik-koa.
<i>arvot</i>	Mikä on lap-sen varastami-sen käsitys? Tietääkö, että tekee väärin? Monet sanovat tietävänsä, että toimivat vää-rin.	Lasten kanssa tulisi keskus-tella oikeasta ja väärästä.	Lasten ja nuorten tulisi oppia otta-maan vastuu omasta toi-minnastaan.	Omien arvojen tiedos-tami-nen ja niistä kiinni-pitämi-nen suojasi-vat ri-koksien teolta.	Elämän-kuva ja katsomus tärkeitä, mitä toi-votaan tulevai-suudelta.	Rikollisen maailman ar-vomaailma eroaa yhteis-kunnan ylei-sesti hyväksy-tyistä arvoista ja tavoitteista.
<i>tunne-taidot</i>	Impulssikont-rolli heikko, ei hahmoteta toi-minnan seuraamuksia	Toiminnan impulsiivi-suus.	Joskus lapsella ei ole tapaa toimia toisin esimerkiksi konfliktitilan-teessa, jolloin toisen lyömi-nen voi olla yksittäinen ylilyönti. Lap-sista havaitsee erilaisia opit-tuja toiminta-malleja. Tai-pumus rat-kaista asioita väkivallalla, vaikeus aset-tua toisen ase-maan	Vaikeus kont-rolloida omia tunteita ja toi-mintaa, kylmä tunnekasvatus voi johtaa pahimmillaan nar-sismiin ja empa-tiakyvyttömyy-teen.	Lap-selle tulee antaa tilaa myös negatii-visten tuntei-den il-mai-suun, ja opettaa käsitte-lemään niitä. Tuntei-taan ei tulisi tukah-duttaa.	Kyky hahmot-taa seuraamuksia kehitty-y vasta n. 21 vuotiaana, eli 15-vuotias ei välttämättä ymmärrä te-kojen seuraamuksia. Nuori saattaa raken-taa ympäril-leen kovan kuoren, ja hu-kata koske-tuksen itseensä. Nuoret saattavat olla yksinäi-siä.

<i>leimautuminen</i>	Haluaako nuori leimautua näpistelijäksi ja saada varkaan maineen?	Näpistyksen hetkellä tunnettu pelkoa ja häpeää.				Rikollisen leimaa ei tulisi lyödä nuoren otsaan kurittomuudesta	Opettajien tai vanhempien kommentit voivat aiheuttaa leiman, joka alkaa toteuttaa itseään
<i>resilienssi</i>			Vahva identiteetti ja positiivinen minäkuvaa suojaa rikollisuudelta, samoin hyvät sosiaaliset taidot.	Lapsen resilienssi auttaa ehkäisemään rikollisuutta. Resilienssiä on kyvyt, lahjat, älykyys, kapasiteetti.			

Liite 6. Lapsen ja nuoren ajautuminen kohti rikollista polkua

	N1	N2	p	A	K	R1	R2
<i>kasaantuminen</i>			Aika usein ne kenelle sattuu ja tapahtuu enemmän, eli ei ensikertalaisilla, on monenlaisia ongelmia: päihitteiden käyttöä, ongelmia kotioloissa, ongelmia koulussa. Kasaantuvat negatiiviset kontaktit aikuisiin lisäävät epäluottamusta ja	Mitä enemmän epäsuotuisia kokemuksia osuu lapsen kohdalle, sitä suurempi riski päätyä rikollisuuden pariin ACE-kokemukset		jo pidempi trendi, että huono-osaiset nuoret alkavat tekemään rikoksia ja heille niitä kasaantuu. Ns tavallisten nuorten rikollisuus romahtanut. Tuomituista nuorista kaikkein pienin ja ongelmaisin osa jatkaa rikoskierteeseen, valtaosa tuomitaan ehdolliseen vankeuteen vain kerran	jos yleistää, niin tyypillisesti alkaa pikkurikollisuudesta, taustalla on rikkinäinen perhe ja lastensuojelun asiakkuutta, päihitteet tulleet mukaan nuorina ja kaveripiiri vaihtunut

		turvatto- muutta.					
<i>Aja- tuksia polku- meta- fo- rasta</i>	Näpistelykes- kustelussa ta- voitteena koh- data rikoksen polulle ensi- kertaa pääty- nyt lapsi tai nuori, ja opet- taa että omilla teoilla on konkreettisia seuraamuksia	Ei koe näpiste- lykes- kuste- luissa olevien lasten olevan vielä ri- kolli- sella po- lulla.	Monessa tapauk- sessa ha- vaittavissa melko sa- mankaltai- nen polku, korostaa turvatto- muuden koke- musta, ka- veripiiriä ja nuorten po- larisoi- mista	Vanhem- pien ero, vankeus- tuomiot, persoonalli- suushäiriö, heikko van- hemmuus. Haasteita tunnetai- doissa. Lap- set etsivät aikuisilta rajoja.	Pohtii nä- län tun- netta, päih- deongel- mia ja ka- veripiiriä. Mainitsee myös tun- netaidot.	Jos perheessä on rikosmyönteisiä asenteita ja lapsi kokee turvatto- muutta, jo varhai- set kokemukset jättävät jäljen. Heikko sosiaali- nen tuki ja kont- rolli vaikuttavat muun muassa koulunkäyntiin.	Pohtii, kuinka elämää rakenne- taan menneen päälle. Korostaa perheen ja van- hemmuuden roo- lia rajojen ja tun- netaitojen osalta, ja pohtii identiteet- tin kasvua. Mai- nitsee yhteiskun- nan polarisoi- misen.

Liite 7. Tyypillinen nuori rikoksentekijä haastateltavien kuvaamana

	N1	N2	P	A	K	R1	R2
<i>Millai- nen on mieles- täsi tyy- pillinen nuori rikok- sen te- kijä?</i>	Näpistelyri- kollisuu- dessa ei nouse selke- ästi esiin, mainitsee jännityksen- hakuisuuden ja impulsiivi- sen toimin- nan yleisesti.	Ei koe, että nä- pistelyri- kosten ensiker- talaiset ovat vielä rikollisia.	Vaihte- lee ri- kostyy- peit- tään. Eri rikok- sia te- kevät nuoret ovat erilai- sia.	Alkaa usein näpistelystä, taustalla ka- sautuneita kuormittavia kokemuksia ja traumoja, sekä päihde- ongelmaa. Haasteita so- siaalisissa taidoissa.	Taus- talla- tyl- syys, päih- teet ja kave- rit.	Päihdeon- gelma, haas- teet koulun- käynnissä, perheen sosi- aalisisessa tu- essa ja kont- rollissa on- gelmia. Ka- verien vaiku- tus.	Aloitettu pik- kurikollisuu- desta. Taus- talla rikkinäi- nen perhe, so- siaalitoimen asiakkuuksia ja päihdeiden käyttöä. Usein kaveripiiri vaihtunut.

Liite 8. Epätyypillinen nuori rikoksentekijä ja nuorisoriikollisuus haastateltavien

	N1	N2	P	A	K	R1	R2
<i>äärim- mäinen väkivalta</i>			aito tarkoi- tuksenmu- kainen halu satuttaa toista	koulusurmat, terrori, taus- talla vakava mielentervey- den häiriö		pa- nikointi, tilanteen riistäyty- minen kä- sistä, va-	

					kava mielenterveyden häiriö	
<i>vakavat mielen-terveyden haasteet</i>		psykkiset probleemat, epätavallista tai harvinaista nuoret, joista on aistittavissa täysi empatiakyvyttömyys, tai ettei kyetä asettumaan lainkaan toisen asemaan	koulusurmissa mielenterveydellinen painolasti, syrjäytyminen, masennus		vakava mielenterveyden häiriö, erään tyyppinen skitsofrenia	pohtii, kuinka päihdeongelma voi johtaa mielenterveyden haasteisiin
<i>äkilliset muutokset käytöksessä ja persoonassa</i>				Jos jonkun käytös muuttuu aivan nollasta sataan, tähän olisi vaikea reagoida. Yleensä lapsen ja nuoren kasvu aikuiseksi ei tapahdu hetkessä vaan vie aikaa.		
<i>näpistelyle/ varkauksille poikkeuksellista</i>	Poikkeuksellista, että keskustelussa ei luvata, että näpistely loppuu	poikkeuksellista tapaukset, jossa näpistetty kaupan sijasta vaikka sukulaisen kodista, teon ”uhri” on oma sukulainen		poikkeuksellista, jos esimerkiksi varastaa auton yksin. Miettisi, mistä toinen sai tällaisen idean.		
<i>poikkeava perhe- tausta</i>					poikkeuksellista, jos tekijän tausta on maaseudun ydinperhe	poikkeuksellista, jos perheen ulkoiset puitteet ovat hyvät: ei vanhempien eroa, ns. kaikki

						mahdollisuudet elämässä
<i>ristiriidat</i>						ristiriita ulkoisessa olemuksessa ja rikosrekisterissä: nuorista ei voi päätellä ulkonäön perusteella rikollista elämäntapaa
<i>ikä</i>			Harvinaisempaa, että rikollisuus tulee kuvioihin aikuisiällä, esim. konkurssin myötä			
<i>esiintymisen harvinaisuus</i>		tosi harvinaista (em-patiakyvyttömyys), tosi vähän (aito halu satuttaa toisia)	Harvinaista aikuisiällä aloittaminen, samoin koulurmat	muutos kiltistämällä hankalaksi olisi haastavaa kohdata, koska siihen ei ole tottunut	huumerikollisuuden myötä järjestelmällisyys ja tekijäjoukko laajentunut: esimerkiksi kannabiksen kotikasvatus ja myynti on yleistynyt	kohtaa epätyypillisiä tapauksia jonkin verran, on harvinaista että rikosseuraamuslaitoksella käydään vain kerran ja se jää siihen.

Liite 9. Lasten ja nuorten rikollisuuden ennaltaehkäisy

	N1	N2	P	A	K	R1	R2
<i>Perhe ja ympäröivät aikuiset</i>							
<i>huoltajan rakkaus</i>					Myös moniongelmaisilla vanhemmilla on rakkautta lastaan kohtaan.	Kotona voi vaikuttaa systeemi, joka ehkäisee rikollisuutta. Systeemi sisältää sosiaalisesta tuesta,	

						rakkaudesta ja hellyydestä.	
<i>vanhemmuuden tukeminen</i>	Jos herää huoli tai perhe tuo esiin tuen tarpeen, tarjotaan palveluita ja keskusteluapua			Tukea erityislasten kasvatukseen ja kuntoutukseen. Perheeseen konkreettista tukea arkeen.		Perheen ja suvun sosiaalinen tuki vanhemmille ehkäisee rikollisuutta.	
<i>muut turvalliset aikuiset</i>				Turvalliset aikuiset tukena, naapurit, isovanhemmat, tädit ja sedät, kummit, koulun henkilökunta, valmentaja, lastensuojelun työntekijä. Turvallinen ystäväperhe voi osoittaa mallin positiivisesta vanhemmuudesta			
	N1	N2	P	A	K	R1	R2
	<i>vuorovaikutus- ja tunnetaidot</i>						
<i>vuorovaikutustaitojen merkitys</i>	Nuori kertoo itse tapahtuneesta, kannustetaan totuuden puhumiseen.	Keskustelussa kannustetaan sekä nuorta että huoltajaa puhumaan.	Lapsi ei kerro heti kaikkea, vaan häntä tulee rohkaista ja tukea kertomaan ajatuksistaan. Usein lapset rehellisiä, ja haluavat kertoa asioista.	Vanhemmat ei saisi jyrätä lasta vuorovaikutustilanteissa. Millainen vuorovaikutuslasten ja vanhempien välillä on?	Kommunkaatio perheen kesken: ei kertonut äidilleen lähiomaisen pahenevista ongelmista. Säilytti etäisyyden kohtaamiinsa viranomaisiin.	Nuoren kohtaaminen ilman ennakkosenteita.	Jos nuori rakentaa ympärilleen kovan kuoren ja naamioita, vuorovaikutus muihin on hankalaa.
<i>Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen</i>	Näpistelytilanteen ja sen herättämien tunteiden läpikäyminen	Näpistelytilanteen ja sen herättämien tunteiden käsittely	Nuorille tulisi opettaa keinoja toimia toisin ja kontrolloida omaa toimintaansa ja reaktioitansa.		Jos tukahduttaa kaiken aikaa omaa sisäistä pahaa oloaan, niin sitten se lopulta räpsähtää. Jos lapsi on hiljainen, hänet pitää opettaa puhumaan tunteistaan, ja ettei niitä kannata tukahduttaa. Omien reaktioiden hallintaa tulisi opettaa.	Ratkaisukeikeinen lähestyminen: etsitään nuorelle onnistumisia ja vahvuuksia eri elämän osa-alueilta.	

<i>Lapsen ja nuoren identiteetin tukeminen</i>				Lapsi saattaa kokea toivotonmuutta ja näköalattomuutta. Lasta tulisi tukea onnistumisen kokemuksiin, myönteisen minäkuvan tukeminen.	Pohtii, että lapselle tulisi antaa mahdollisuus olla myös paha, eli kohdata negatiiviset tunteet ja toimintatavat, jotta niistä voi oppia ja päästä yli rakentavasti. Sosiaalisen kameleontin ongelma	Nuoren arvo maailmaa ja elämäkuvaa on haastavaa muuttaa. Etsitään uudenlaisia merkityksiä tapahtumille, ja autetaan nuorta näkemään tulevaisuudessa mahdollisuuksia.	Lapsia ja nuoria tulisi tukea oman identiteetin rakentamisessa.
<i>vahvuuksien löytäminen ja resilienssi</i>				Omien vahvuuksien löytäminen, myönteisen minäkuvan rakentaminen. Erilaiset taidot sekä älykkyys lisäävät resilienssiä eli kykyä selviytyä ja ponnahtaa pinnalle vaikeista olosuhteista.	Terve identiteetti, hyvä minäkuva, itsekontrolli ja hyvät sosiaaliset taidot ehkäisevät rikollisuudelta	Positiivisen kehän luominen, vahvuusajattelu ja ratkaisukeskeisyys.	Itsetunnon vahvistaminen, myönteiset kokemukset omista taidoista.

Muut ennaltaehkäisevät toimet

<i>rikollisuutta vähentävien taitojen opettelut</i>		Taito vastustaa painostusta ja välttää näpistyksen johtavia tilanteita	Vanhempien tulisi opettaa perustaitoja suojata itseään. Taitoja välttää uhriksi joutumista. Uusien toimintamallien opettelu.				
<i>netti ja sosiaalinen media</i>		Valistus kuvien levittämisen seuraamisesta. Nettikiusaaaminen.		Yhteisöjen kuplautuminen, ajautuminen toksisiin yhteisöihin ongelma.	Netin turvataidot. Medialukutaito ja mediakriittisyys. Netissä kiertävät haasteet ja trendit, muiden kuvien julkaisu ilman lupaa. Nettikiusaaaminen.		

*päihde-
ongel-
man
kohtaa-
minen*

			Päihdeongelman juuret traumatisoitumisessa, vankipopulaatiossa päihdeongelma erittäin yleinen			
--	--	--	---	--	--	--

Liite 10. Lastensuojelu ja viranomais toiminta

	N1	N2	P	A	K	R1	R2
<i>viranomai- sen ja nuoren kohtaa- minen</i>			Lapsen kanssa työskentelevältä aikuiselta vaaditaan rohkeutta kohdata lapsen huolen, sekä kärsivällisyyttä ja jämäkkyyttä. Lapset kertovat mielellään asioista kun heitä rohkaisee tarpeeksi.	Lastenkodissa esiintyi toimintaa, jossa henkilökunta provosoi lapsia. Työntekijöiltä vaaditaan sosiaalista pelisilmää ja kykyä rauhoittaa tilanne. Laadukas kontakti hoitopaikassa voi muuttaa sekä lapsen että huoltajan toiminnan. Keskeistä oli työntekijän sitoutuneisuus lapseen. Ongelmana työntekijöidenmyötätuntouupumus ja kyynistyminen, sekä alan suuri vaihtuvuus sosiaalipuolella.	Muistaa ohjaajan, joka antoi raivo-kohtauksien ja kiukun hetkellä tilaa olla rauhassa ja itsereflektoida omaa toimintaa. ”Ok mä työnsin kaikki ihmiset pois, mut mun mielestä jos he on olevinaan mun huoltajia, heidän pitäis jotakin tietää, mitä mun päässä liikkuu.” Haastateltava piti etäisyyttä ja vältteli aikuisia, hän oli muuttamassa pois, joten hän ei halunnut kiintyä aikuisiin. ”Mut joku siinä oli et mä en halunnut, ehkä mä pelkäsinkin kiintyä niihin ihmisiin, ja sit se ympäristö oli muutenkin vähän semmonen. Tai sit mä olin jollain tapaa katkera”	Nuoren arvomaailman, asenteiden ja uskomusten muuttaminen vaatii syvällistä liikkumista tunneta-solla, esimerkiksi pohtia yhdessä nuoren maailmankuvaa ja elämänsä katsomusta Nuoren historiaa ei voi muuttaa, mutta sille voi luoda erilaisia merkityksiä. Tulisi löytää yhteisiä tarttumapintoja nuoren kanssa.	Viranomaisen ei voi kohdata nuorta tuomarina tai tuomitsijana, vaaditaan inhimillisyyttä.
<i>lapsen ja nuoren tun- temus</i>	Lapsen ja perheen tilanteen taustoitus.	Näpistelykeskustelu huomioi lapsen ja perheen	Työntekijältä vaaditaan taito ja kärsivällisyys kysyä nuorelta oikeat kysymykset.	Työntekijän tulisi tuntea lapsi ja hänen tilanteensa kunnolla	Tunteeko lapsen päätöksien tekijä lasta aidosti? Haastateltava ei tuntenut omaa sosiaalityöntekijäänsä.	Nuoren tuntemus ja luottamuksen muodostuminen vaatii aikaa.	

	tilannekohtaisesti				Olisi tärkeää löytää yhteistä tarttumapintaa.		
<i>viranomaisjärjestelmä</i>	Yhteistyö ankkuritii-min ja tarvittaessa oman alueen sosiaalityöntekijän kanssa.		Tarjottu apu ei aina kohtaa avun tarvit-sijoita.	Järjestelmä byrokraattinen ja juridinen, kaipaisi muutosta toimintatapoihin erityisesti varhaisen puuttumisen kohdalle. Lisää moniammatillisuutta, yhteistyötä ja keskustelua. Järjestelmä ei osaa eikä halua kohdata haastavimpia nuoria. Lastenkoteihin enemmän leikkisyyttä, taito ja taideaineita, vahvuuksien löytämistä.	Nuoren sijoituspaikkaa tulisi tutkia lapsen edun näkökulmasta käsin.	Laitosympäristö on ongelmallinen kuntoutusmiellessä. Tarvitaan varhaisempaa tukea.	Järjestelmä on liian byrokraattinen, jäykkä ja hidas. Kuvaa lastensuojelun olevan villi länsi, joka kaipaisi lisää valvontaa ja tuloksetta.
<i>varhainen tuki ja puuttuminen</i>	Konkreettinen seuramus näpistelystä jo ensimmäisestä kiinnijäämisestä.	Välitön seuraus heti ensimmäisestä näpistyksestä voi olla ennaltaehkäisevää.	Valistusta, keskustelua nuorten kanssa, lisää ennaltaehkäisevää yhteistyötä.	Tarvittaisiin varhaista tukea. Takaisin 90-luvulla karsitut perhevalmennukset, perhetuet ja perheterapia. Puuttumisen tulisi tapahtua jo viimeistään päiväkotikässä, koska koulussa on jo myöhäistä. Neuvola tärkeä toimija, myös ennaltaehkäisevä lastensuojeluilmoitus tärkeää.		Tarvetta matalan kynnyksen puuttumiselle.	Ennaltaehkäisy tulisi lähteä jo neuvolasta mahdollisimman varhain.
<i>lastensuojelun pelko ja leima</i>				Ongelmana leimaavuus ja stigmaat, lastensuojelun sijaan tulisi puhua intensiivisistä perhetuesta tai perheen varhaisesta tuesta. Lastensuojelusta puhuttava vain, kun lapsi on vaarassa.		Lastensuojeluorganisaatio nähdään kontrollikoneistona, pelätään että lapset otetaan huostaan.	Lastensuojeluun liittyy leimautumisen, häpeän ja pelon tunteita

<i>sijoitus ja huostaanotto</i>			Sijoitus täysin vieraaseen perhekulttuuriin voi johtaa vanhempien lasten sopeutumisvaikeuksiin.	Sijoituksessa tulisi huomioida lapsen etu		Sijoituksen ajankohta murrosiässä on ongelmallinen.
---------------------------------	--	--	---	---	--	---

Liite 11. Kokemusasiantuntijuus ja kolmas sektori

	N1	N2	P	A	K	R1	R2
<i>yhteyden löytäminen nuoriin</i>				Kykenevät luomaan ainutkertaisen suhteen lapsiin ja nuoriin.	Vertaistuen tarjoaminen.		Löytävät yhteyden nuorten sydämiin, puhuvat samaa kieltä.
<i>kolmannen sektorin toimijat</i>				Harrastus ja vapaa-ajan seuratoiminta voi antaa onnistumisen kokemuksia, ystäviä, sosiaalista tukea ja kontrollia, sekä tuoda turvallisia aikuisia lapsen ja nuoren elämään		Parasta Suomessa, antavat nuorille arvokkaita onnistumisen kokemuksia. Hyviä yhteistyökokeimuksia ja onnistumisia.	Kolmas sektori tekee hienoa ja tärkeää työtä. Eri lähestymisote kuin viranomaisilla. Ei vaadi toimiakseen suuria resursseja nuoren kohtaamiseen.
<i>osaamisen ja ammattitaito</i>				Kokemusasiantuntijoilla on vahva motivaatio, paljon tietoa. Ammattimaisuus voi olla rautaista.			Keijo – kokemusasiantuntija-koulutus, ymmärrys, näkökulma rikollisen maailman sisältä käsin
<i>jaksamisen tukeminen</i>				On tärkeää tukea heidän jaksamistaan. Omien kokemusten jakaminen voi olla voimaannuttava kokeminen, mutta jakamisen halun tulee olla lähtöisin kokemusasiantuntijasta itsestään.			
<i>yhteistyö viranomaisten kanssa</i>					Kehitysehdotukset ja palaute järjestelmien kautta		Laajentavat viranomais-ten ymmär-

				jestelmän asiakkaan näkökulmasta käsin.		rystä rikollisesta maailmasta.
--	--	--	--	---	--	--------------------------------

Liite 12. Koulu osana rikollisuuden ennaltaehkäisyä

	N1	N2	P	A	K	R1	R1
<i>koulun toiminta ja opetus</i>	Koulussa voidaan käydä läpi lainsäädäntöä ja moraalisisänsäntöä. Jos koulussa on vallalla varkauksiin myönteisesti vaikuttava ilmapiiri, se saattaa vaikuttaa näpistysten määrään.	Koulun lähi-kauppa, johon koulu voi puuttua rajoituksilla, esim. ei reppuja kauppaan.	Jämähkä rajojen ylläpito, konkreettisuus turvataitojen ja uusien toimintatapojen opetuksessa. Moniammatillinen yhteistyö opetukseen.	Pienemmät ja rauhallisemmat ryhmät, toiminnalliset menetelmät, aikuisten riittävyys, yhteiset säännöt ja toimintatavat lasten kanssa, opettajien sitoutuneisuus, segregaaion ja integraation haasteet	Tulisi pohtia, joutuuko esimerkiksi lapsen huomion haku koulussa siitä, että kotona ei saa huomiota. Blokkautuvat hölmöilevät kaveriporukat kannattaa erottaa toisistaan, jotta oppilaat oppivat toimimaan toistensa kanssa.		Tulisi nähdä ihminen nuoren toiminnan takana. Nuoren testaus ja rajojen hakemisella haetaan turvaa ja testataan aikuista. Koulussa ei saisi leimata oppilaita.
<i>opetus ja valistus</i>	informaatio, valistustunnit	Oikeasta ja väärästä, sekä näpistelystä tulisi jutella jo pienten lasten kanssa	Ennaltaehkäisyn, turvataitojen, uusien toimintatapojen opetus				
<i>positiiviset koulukokemukset</i>				Koulussa tulisi etsiä nuorten vahvuuksia, jotta nuoret saisivat onnistumisen kokemuksia, ja koulusta tulisi myönteinen paikka	Olisi tärkeää tiedostaa, että koulun antama negatiivinen palaute ei aina ole hyödyllistä, jos siitä seuraa lapselle kotona vain rangaistusta. Toisaalta positiivinen palaute koulusta voi saada lapsen kouluun seuraavana päivänä paremmalla mielellä.		Olisi tärkeää, että nuoret saavat koulusta ja opettajilta positiivisia kokemuksia. Pitäisi siirtyä enemmän vahvuusajattelun.

<i>koulu ja moniammatillinen yhteistyö</i>		Tiivis viranomaisyhteistyö tärkeää, moniammatillista yhteistyötä ja tukiverkoston tulisi lisätä, poliisin konsultointi.	Koulu ja opettajat osana lapsen moniammatillisen tuen verkostoa, kommunikaatio tärkeää. Koulu merkittävä osa ongelmien tunnistamista ja raportointia.			
<i>varhaiskasvatus</i>			Päiväkoti parempi ympäristö vaikuttaa lapsen tilanteeseen.			Lapsen ja perheen haasteisiin tulisi tarttua jo varhaiskasvatuksessa.
<i>sosiaalisen median</i>	Nuoret voivat kertoa kavereilleen tietoa esimerkiksi näpistelyn negatiivisista seuraamuksista.	Tärkeää opettaa turvataitoja, valistusta ja tietoa opilaille nettirikoksista ja netti-kiusamisesta.	turvataidot, tiedon lisääminen, esimerkiksi kuvien luvattomasta levityksestä tulisi puhua	Sosiaalisessa mediassa voi tapahtua kuplautumista toksisiin yhteisöihin.	Huoltajan tulisi tietää, mitä lapselle tapahtuu netissä, esim. grooming ja netti-ilmiöt	
<i>kiusaaminen</i>		Kiusaamiseen tulisi puuttua jämäkästi. Lisäksi tulisi selvittää, mitä tekojen taustalla on vaikuttanut syvemmillä.	Kiusaaminen merkittävä ongelma, syrjäytyminen ja yksinäisyys			
<i>koulun yleinen ilmapiiri</i>	Koulussa paljon varkauksia ja rikosmyönnteistä asennetta		Miten koulu reagoi kiusaamiseen ja vakaviin tilanteisiin? Huoli koulun maineesta.			Asennoituminen koulumenestykseen, mitä koulu ja yhteiskunta arvostaa oppilaassa?
<i>koulun puuttumisen rajallisuus</i>		Opettajan työn tulisi olla opettamista, kouluun lisää	Koulu ei pysty korjaamaan vakavia ongelmia, koulun pohjimmainen		Koululla on opintotavoitteet.	Koulussa voidaan kokea kuormitusta haastavimpien

		moniammatillista resursseja	tavoite opettamisen. Puuttumisen tulisi olla aikaisempaa.			nuorten kohdalla, koetaan helpotusta kun nuori siirtyy riselle
<i>opettajan merkitys</i>			Opettaja turvallinen aikuinen, lapsi kaipaa tunnetta, että aikuiset eivät suhtaudu välinpitämättömästi			Opettajan arvot, kärsivällisyys ja välittäminen, luottamus lapsen ja opettajan välillä

Liite 13. Haastateltavien näkökulmia maahanmuutosta ja rasismista

	N1	N2	P	A	K	R1	R2
<i>rasismin ongelmaan puuttuminen</i>				Ennakko-luulot, maahanmuuton ongelmat yhdistetään ihmisiin sen sijaan että keskityttäisiin taustalla vaikuttaviin tekijöihin, kuten kieli-taitoon ja koulutukseen.	Rasismi elää ja voi hyvin Suomessa, ja sen olemassaolon kiistäminen on vaarallista. ”Rasistiset ihmiset hyökkää, kun on yksin.” Rasismi vaikuttaa työnsaamiseen ja parisuhteisiin. Se voi olla avointa, tai tapahtua selän takana, ja näkyy myös mediassa. Poliisin harjoittama väkivalta tummaihoisia kohtaan on todellinen ilmiö, jonka olemassaolo on tärkeää tiedostaa. Muut ihmiset eivät herkästi puutu rasismiin.	Suomessa esiintyy räikeätä rasismia. Poliittisessa keskustelussa maahanmuuttajat leimataan helposti yhdeksi isoksi pahaksi ryhmäksi.	
<i>kulttuurierojen huomioiminen</i>			Uudet maahanmuuttajat eivät välttämättä luota poliisiin. Temperamentti ja puhetapa voivat vaihdella eri kulttuureissa.		Maahanmuuton ja rikollisuuden aihe stigmatisoitunut. Kuinka paljon maahanmuuttajien rikollisuus johtuu siitä, että erilaiset kulttuurit törmäävät, ja syntyy väärinkäsityksiä, eikä kohdata toista kulttuuria?	Integroinnissa tulisi tunnistaa aikaisemmat traumat esimerkiksi perheen hajoamisen suhteen.	

*media**kielitaito**koulu ja maahanmuutto**maahanmuuttajanuorten rikollisuus**ratkaisuja haasteisiin*

				Joissain tapauksissa uutisissa on ollut virheitä maahanmuuttajien rikollisuuteen liittyen. On tärkeää pohtia, mitä media suurentelee ja toisaalta vähättelee. Joskus maahanmuuttajataustaisten kohdalla taustalla saattaa olla puutteellinen tieto tai väärinymmärrys.	Poliittisessa keskustelussa leimataan maahanmuuttajien ryhmä pahaksi	
	Näpistelykeskusteluissa hyödynnettään tulkkia	Jos vanhempien kielitaito on heikko, lapsi voi joutua ottamaan liian ison vastuun koulunkäynnistä.	Kotona saatetaan puhua monia kieliä, mutta lapsi ei opi mitään kieltä hyvin	Oppi kielitaidon melko myöhään, koulu sujui silti hyvin.	Kielen oppiminen ja koulutus on keskeisessä asemassa.	
		Jos koulussa ei pärjätä, saatetaan porukassa ajatella, että heistä ei ole mihinkään.	Heikko kielitaito voi vaikeuttaa koulunkäyntiä. Erityisesti pojat voivat omaksua koulukielen asenteen koulua ja opettajia kohtaan.		Koulutus tärkeää, kaivataan pienryhmiä, kielenopetusta ja osallisuutta.	
	Eivät erotu näpistelykeskusteluissa.	Eivät ole yliedustettuna näpistelykeskusteluissa.	Taustalla vaikuttavat samat tekijät kuin muussakin nuorten rikollisuudessa.	Koulukielten maahanmuuttajajoukkojen muodostamat nuorisojengit. Rikoksista haetaan arvostusta ja onnistumisen kokemuksia.	Uudet maahanmuuttajat eivät tunne maata tai järjestelmää. Toisaalta globaali rikollisuus tavoitaisi Suomen myös ilman maahanmuuttajia.	Taustalla syrjäytyminen ja keinottomuus menestyä ilman rikollisuutta.
		Koulunkäynnin tukeminen, muvenna	Koulutus, kielitaito, integraation tukeminen	Rasismiin puuttuminen, tiedon lisääminen	Integraation tukeminen, ennakkoluulojen vähentäminen, koulutus	

Liite 14. Rangaistukset ja rangaistuspolitiikka

	N1	N2	P	A	K	R1	R2
<i>rajojen asettaminen</i>	Tärkeää konkreettinen seuraamus teosta.	Tärkeää, että teolle on seuraamus.	Rajojen epä johdonmukaisuus aiheuttaa turvallisuuden tunnetta.	Lapset kokevat rajat välittämisenä, että aikuiset eivät suhtaudu heihin välinpitämättömästi.	Rajoilla tuetaan lapsen käytöstä.	Rajoilla tuetaan nuorta.	Rajat luovat lapselle turvallisuuden tunteen.
<i>rangaistuksen ajoitus</i>	Välitön seuraamus hyödyksi.	Nopea ja välitön konkreettinen seuraamus tärkeää	Oikea-aikaisuus on tärkeää		Aikuisen tulee löytää oikea puuttamisen hetki.		Rangaistusprosessit ovat usein aivan liian hitaita, monta asiaa ehtii tapahtua niiden aikana.
<i>rangaistuksen kovuus</i>		Joskus vanhemmat ovat antaneet liian pitkiä rangaistuksia lapsen näpistyksen jälkeen.	Oikea mitoitus on tärkeää.		Kohtuuttomana pidetty rangaistus rikkoo luottamuksen aikuisiin, ja saattaa johtaa katkeruuteen ja ylilyön-teihin rangaistuksen jälkeen.	Jos viranomaisen toiminta koetaan vääräyttenä, syntyy vain kapinaa järjettelmää kohtaan	Joskus tarvitaan kunnan pysäytys.
<i>nuoren tunteisuus</i>	Motiivien ja tunteiden selvittäminen	Motiivien ja tunteiden selvittäminen	Nuoreen tutustuminen huolella.	Aikuinen ei saa sivuuttaa nuorta.	Nuori ja tilanne tulisi tuntea ennen rangaistuksen päättämistä.	Nuorisorangaistuksessa pyritään selvittämään nuoren tilannetta.	Nuorisorangaistusselvityksessä tiiviimpi ja intensiivisempi toiminta.
<i>vankeus</i>						vankilan haittojen ja perhe-suhteiden katkeaminen, ja kaveriporukoihin	Aina nuorisorangaistus ei ole riittävä, ja tarvitaan kunnan pysäytys

*rikok-
sen
sovit-
telu*

					tutustuminen vankilassa. Ehdollinen vankeus toimivin, ehkäisee vankilakierrettä.	vankilan muodossa.
		Sovittelun kannalla, kokee sen tukevan oman toiminnan ymmärtämistä.				sovittelumennettely: tuomioistuimen sijaan kootaan sovitteluorganisaatio